

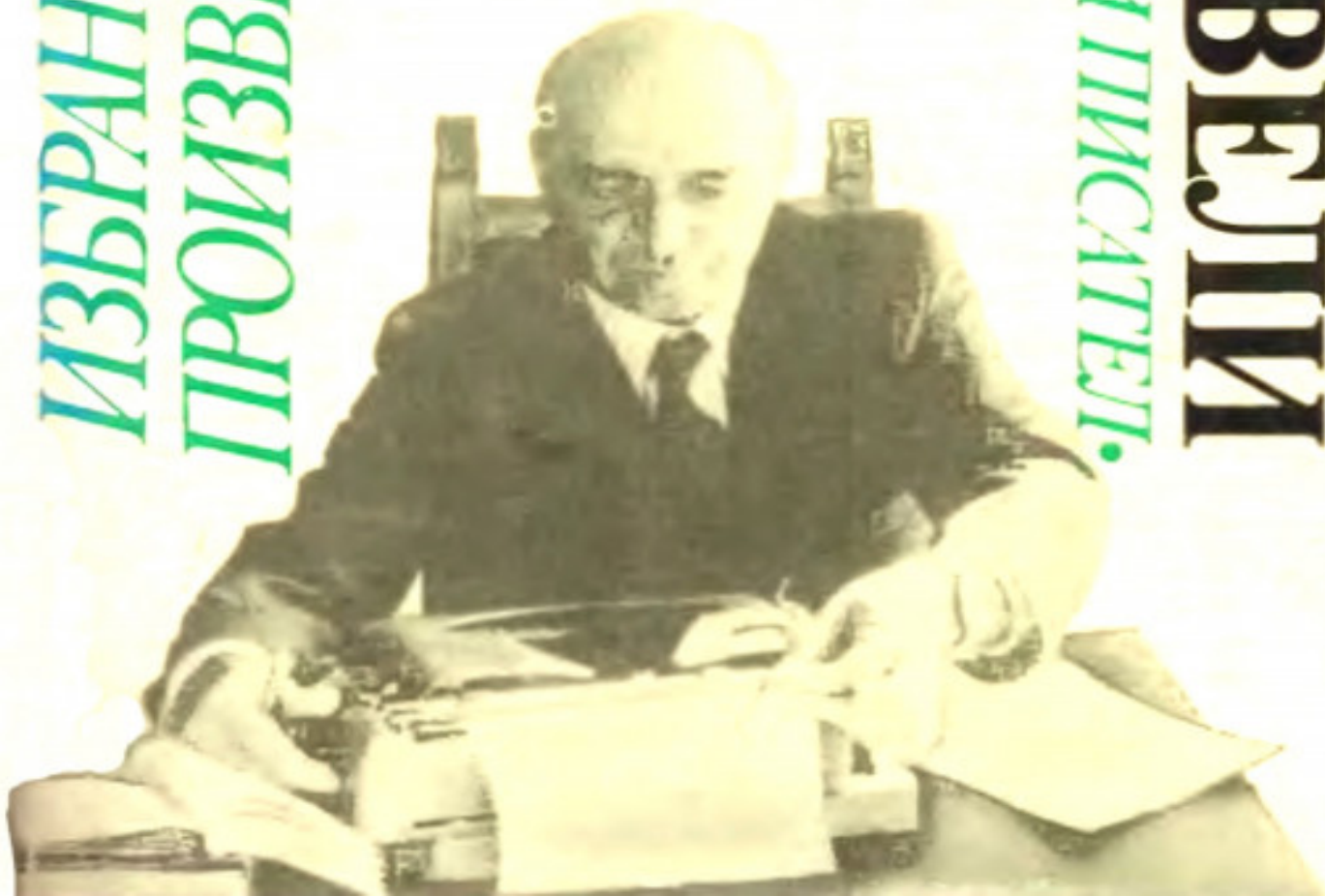
Павел Вержбинов

РАЗКАЗЫ
И НОВЕЛЛЫ

•БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ•

1

ИЗБРАНИ
ПРОИЗВЕДЕНИЯ

ПАВЕЛ ВЕЖИНОВ
ИЗБРАНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ В
ЧЕТИРИ ТОМА. ТОМ 1
РАЗКАЗИ И НОВЕЛИ

chitanka.info

ИСТОРИЯТА НА ЕДНО ПРИВИДЕНИЕ

Да, това е една съвсем истинска и съвсем тъжна история за привидение. Още отсега чувствавам как скептикът ще ме погледне насмешливо или как средният гражданин, минал през кръжоците за придобиване на научен мироглед, ще повдигне смаяно вежди. Още по-голямо ще бъде недоумението, ако кажа, че става дума не за какво и да е, а за истинско българско привидение — навярно първото, описано в нашата литература...

Най-чудното е, че това привидение има човешко име и човешка професия. То се казва — или по-точно, казваше се — Никифор Седларов и беше главен референт в познатия на вас и уважаван дори и в чужбина Институт за конюнктурни изследвания. Даже мога да опиша външността му — той беше мъж около четиридесетгодишен, доста анемичен, с рядка пепелява на цвят коса и с пастелносиви, едва доловими печални очи. Фигурата му бе височка, но някак мека и неприятно гъвкава — като ония маркучи, с които портиерите отпушват запушените канали. Гласът му бе мек, тих и приятен. Не беше женен, живееше сам в една стаичка, която му служеше и за кабинет, на петия етаж на едно хубаво здание на булевард „Патриарх Евтимий“.

Кажете ми наистина, кой писател може да се похвали, че познава така добре своето привидение? Обикновено всички други се задоволяват с неясно описание на някакви изумруденозелени очи и протегнати в здрачината ръце. При мене всичко ще бъде точно, макар не съвсем обяснимо.

Впрочем ето и самата история!

* * *

Самата история? Не, нищо няма да разберете от нея, ако не ви разкажа и за директора на Института за конюнктурни изследвания, сега вече покойник, достойния и уважаван в нашето общество

труженик Стоил Граматиков. Той беше директор на института от самото му основаване до последния си смъртен дъх и остави след своята кончина толкова спомени, че само за тях би могло да се напише един голям тритомник. Той беше едър, бял, пълен, с мустаци и гърмящ глас, с бляскащ поглед, със здрави зъби — як като канара. Не мога да кажа, че познаваше добре работата на института, но аз съм от тия старомодни хора, които и досега смятат, че най-важното за един директор е не да познава работата, а да умее да управлява.

Само ако можете да си представите с какъв жест, с каква класическа пълнота управляваше той своя институт. Ако назначеше някого на работа, той извършваше това с тържественост, с каквато не са били посвещавани в рицарство васалите на средновековните сеньори. Ако изругаеше или анатемосаше някого — това беше все едно господ да изпъди Адам от рая. Тоя учрежденски Зевс — великолепен, як и пълнокръвен като фигура от Рубенсовите композиции — внушаваше такова чувство на мощ и важност, че в негово присъствие обикновените му служители се чувствуваха като мишки, а началниците — най-много като плъхове.

Само Никифор Седларов правеше изключение от това общо правило. Той се чувствуваше като негова сянка или, по-точно казано, като негово дихание.

Тук му е мястото да кажем, че Никифор Седларов беше най-довереното лице и пръв помощник на директора в института независимо от служебното си положение. В това нямаше нищо чудно. Седларов работеше в института почти от същия тоя час, от който работеше в него директорът. Първата заповед за назначение, която подписа Стоил Граматиков — това беше именно заповедта за назначение на Никифор Седларов. Главният референт се въртеше около своя шеф по всяко време и беше в течение на всичките му мисли и чувства, дори на най-съкровенията му намерения. Директорът се съветваше с главния референт по същия начин, по който се съветваше и със себе си, разговаряше с него по същия доверителен начин, по който човек разговаря със своето отражение в огледалото. Техните разговори не се отличаваха с някаква особена сложност, пък това не беше и особено нужно. Те се разбираха отлично помежду си. Не, изразът не е съвсем точен. Седларов отлично разбираше своя шеф.

Ето например как те разговаряха...

Директорът седи в своя тапициран с кожа фотьойл, мълчи и разсеяно потраква с пръсти по бюрото. Между гъстите му тъмни вежди са се изрязали няколко гънчици. Именно тия гънки наблюдава с напрегнато внимание сам Никифор Седларов. По техния брой, по тяхната дълбочина, по начина, по който те се доближават и пресичат, главният референт умее да чете като по книга мислите и чувствата на своя шеф. Най-последно, макар това да е излишно, Стоил Граматиков нарушава пръв мълчанието.

Директорът казваше:

— Слушай, Седларов, не ти ли се струва, че тоя Клисурски е станал напоследък някакъв такъв... страшно опърничав?

— Съвършено вярно, другарю директор — отвърщаше като ехо главният референт. — И на мен това ми прави впечатление... Той дори вратата не затваря като хората! Така ще я хлопне, че цялото здание ще се разтърси!...

— М-да! — поклащаше глава директорът. — Трябва да поговоря с него.

— Непременно, другарю директор! — възкликваше главният референт. — Ако не му обърнете внимание, съвсем ще вирне нос!

Както сами виждате, в разговора им няма нищо особено. Подобни разговори ще намерите в десетки фейлетони, в които се описват подлизурки. Но там е работата, че Никифор Седларов не беше подлизурко. Той беше нещо друго — нещо по-сложно, по-съвършено, по-кристализирано. Така например той не беше користен. Той не се държеше по тоя начин, за да получи по-голяма служба. Той нямаше такива амбиции. Той би се уплашил, ако го назначеха например зам.-директор. Никога той не се беше опитвал да назначи в института свой роднина. Никога никому не бе ходатайствувал. Никога не бе търсил защитата или застъпничеството на своя шеф. Самият директор чувствуваше това и по своему беше благодарен на главния референт за неговото поведение. Той му имаше такова доверие, каквото би имал на своята сянка или на ехото си.

След всяка измината година Никифор Седларов все повече заприличваше на шефа си. Гласът му някак неуловимо добиваше неговите интонации, в маниерите му се промъкваша негови жестове, дори в походката му се чувствуваше нещо от солидната походка на шефа. Той хем си беше Никифор Седларов — такъв безличен и

невзрачен, — хем носеше около себе си цялата атмосфера на своя началник, която, както вече казахме, се отличаваше с изключителна мощ и важност. Без да има своя светлина, главният референт все пак светеше — макар и по-бледо — с печалната светлина на луната.

И тук трябва да кажем, че това не беше тайна за никого от служителите на института. Всички ясно разбираха или чувствуваха това. Никак не беше необходимо директорът да ходи по стаите или да беседва с хората. Не, съвсем никак!... Достатъчно беше главният референт само да погледне някого, за да разбере той още в същия момент какво мисли за него началникът му. Достатъчно беше да направи с най-тих глас някаква обикновена забележка, за да разберат всички какво мисли или дори какво ще мисли за тая или оная работа директорът. Дори когато на деловодителя Панайотов се роди трето момиче и главният референт измърмори само едно „хъм!“, за всички стана ясно — директорът няма добро мнение за женските бащи.

Никифор Седларов нямаше свои обичаи, свои навици, свой живот. Той не ходеше нито на кино, нито на театър, нито по ресторанти, нито дори на именни дни. От учреждението той се прибираше направо у дома си — в тясната тиха стаичка на петия етаж — и се заемаше с дребни домакински работи. Случваше се да си изпере носната кърпичка или чорапите, помиташе внимателно стаичката, изчеткваше грижливо дрехите си. След това той лягаше и бързо заспиваше. В душата му нямаше тревоги и съмнения, които да го държат буден до късно.

Впрочем през една пролетна вечер той не можа да заспи така бързо, както се случваше обикновено.

Това стана срещу един Първи май. През деня директорът повика сянката си и когато главният референт седна на своето обикновено място, той някак без желание заговори:

— Слушай, Седларов, знаеш ли, че довечера профкомитетът при института устройва първомайска вечер?

— Знаем — кимна главният референт.

— Тоя път май че и ние трябва да отидем... Иначе ще почнат да приказват, че съм се възгордял...

Главният референт погледна малко учудено шефа си. От думите му идваше лек полъх на нещо ново и не съвсем понятно.

— Ами че да отидем, другарю директор — измънка главният референт със своята обикновена готовност, но и с някаква неясна тревога в сърцето си.

И тъй, те отидоха на вечеринката. След това за тая вечеринка се говори още няколко дни и всички намираха, че тя е била особено приятна, весела и задушевна. В програмата имаше песни, декламации и дори една цяла пиеска. Всички много се смяха. Не се смя, разбира се, главният референт и това беше съвсем понятно — не се смееше директорът. Напротив — неговото лице ставаше все по-сдържано, все по-ледовито и накрая дори начумерено. На пръв поглед като че ли нямаше някаква причина за това, а все пак имаше. Директорът смътно усещаше, че в декламациите, в басните и особено в сценката се промъкваше нещичко, предназначено като че ли, макар и под прикрита форма, да го бодне, да го обиди, да го уязви. Споменаваха се там за някакви си вирнати носове, за някакъв си бюрократизъм, за някакво си губернаторство, служеха си по най-неприятен начин с измислени имена като например Развейфлагов или Мощен Гласов. Най-обидното беше, че всички се смееха с голямо удоволствие, просто презглава. Въпреки че гледаше само пред себе си, директорът чувствуваше, че служителите му от време на време го попоглеждат — макар и издалече, макар и скритичко. Да, всичко това беше крайно неприятно и директорът едва се въздържа да не се скара или да не напусне залата. „Това е то тълпата! — мислеше той с неприязън. — Блъскай се заради тях, закрилай ги, бори се като звяр за бюджета по разни комисии, стой като дъб срещу всички нападки и накрая, разбира се, вместо благодарност може и губернатор да те изкарат!“

Но когато започнаха хората и танците, Стоил Граматиков отново се отпусна. Хората бяха приветливи, весели, сториха му се даже добронамерени. Те го поканиха да води, както се полага на директор, първото хоро. Когато Стоил Граматиков го изтропа от начало до край, на лицето му се появи първата усмивка. Именно тогава и главният референт за пръв път се усмихна. Той се поотпусна, защото се беше отпуснал и шефът му. Кой знае защо, той дори се позагледа във веселата и радостна навалица от хора. Тук всички изглеждаха много по-различни, отколкото в учреждението, много по-приятни, много по-нови. И понеже залата ехтеше от смехове и весели възгласи, главният

референт усети в главата си някакво съвсем леко, едва забележимо замайване като след първата чаша изпито вино.

Да, други, като че ли променени му се сториха сега хората. Досега той никак не бе забелязал, че през течение на годините те бяха станали по-всели и по-жизнерадостни, по-изправени и по-бодри. Дори и дрехите им бяха по-добри и гласовете — по-ясни. Притиснат до стената и прибрал грижливо обувките си, за да не го настъпят, главният референт наблюдаваше с какво увлечение девойките играят на хорото, как бляскат тъмните им очи и чистите им зъби, как подскочат по възбудените им лица прясно навитите къдри. Нещо много хубаво, много младо и много жизнено имаше в гледката и макар главният референт да не можеше да го разбере, нейният аромат неуловимо се вливаше в душата му. Хорото свърши, девойките се пуснаха — запъхтени, пламнали от руменина. Главният референт не можеше да откъсне от тях очите си. И странно — колкото повече ги гледаше, толкова повече в сърцето му преливаше печал и някакво дълбоко, съвсем неясно чувство на неудовлетвореност. Той сякаш целият се смали, лицето му се удължи и придоби съвсем несвойствено горчиво-унило изражение.

Точно в тоя миг — повече по навик — той погледна към шефа си. О, чудо! Директорът се усмихваше! Главният референт бе все още печален и унил, а директорът се усмихваше! Като че ли само за миг се бе скъсала някаква забележимо тънка нишчица!

Тая вечер Никифор Седларов не можа да заспи в обикновения час. Той дълго стоя на прозореца с някаква смътна тревога в душата си, с неясни предчувствия за някакво нещастие. Беше нощ, над града светеше едра, спокойна луна, в далечината едва-едва се провиждаше тъмният глух масив на Витоша с тънката виолетова линия на билото. Долу на булеварда мина тролей и на пресечката стрелката му пусна за миг ослепително синя електрическа мълния. В яркия блясък Никифор Седларов съзря като на снимка прегърнатата двойка младежи, които ненаситно се гледаха един друг. Главният референт въздъхна и бавно се запъти към леглото си.

На другия ден той почти нищо не си спомняше и това, което си спомняше — нито можеше да го разбере, нито да си го обясни. Скоро след това съвсем внезапно почина Стоил Граматиков.

* * *

Той почина от глупава и безсмислена смърт — отрови се с гъби. Щом главният референт научи за нещастиято, още в същия миг заряза всякаква работа и затича към болницата. По пътя взе такси — това беше първото такси, което наемаше в живота си. Тревога и ужас се бяха надигнали в душата му, сякаш не умираше някакъв чужд човек, който не му беше нито роднина, нито дори приятел, а смъртта заплашваше самия него.

Щом видя болния, Никифор Седларов като че ли се успокои. Директорът изглеждаше съвсем обикновено — може би само малко поблед и с притворени очи. Край леглото седеше обляна в сълзи жена му. Главният референт приседна на столчето с присвито сърце и плахо зачака. И наистина директорът като че ли почувствува присъствието на своя предан служител, бавно отвори очи и го погледна.

Никифор Седларов трепна. Това като че ли не беше погледът на директора — това беше някакъв съвсем нов и непознат за него поглед. Той не можа в тоя миг да го разбере и проумее, но почувствува как сърцето му още по-силно се сви.

— Ти ли си? — попита тихо директорът.

И гласът се стори на главния референт нов и непознат.

— Аз съм, другарю директор! — почти с дъха си отвърна Никифор Седларов.

На устните на директора се появи едва забележима иронична усмивчица.

— Е, как ти се струва, братле, ще оживея ли? — попита той сухо.

— Ами как! — откликна уплашено главният референт. — Ще живеете, другарю директор!

— Не разбираш, братле! — горчиво и с укор измърмори директорът. — Нищо не разбираш!... Защо живееш!...

След тия думи директорът се обърна и вече не му проговори.

Погребението беше много хубаво — тържествено, строго и мълчаливо. Никифор Седларов вървеше като замаян след катафалката, без още да съзнава какво страшно нещо се беше случило, колко съдбоносно за неговото собствено съществуване. Като връх на нещастията денят беше дъждовен и мрачен и това още повече

потискаше главния референт. Дойде най-после и страшният момент — пускането на ковчега в студената влажна уста на гроба. Вдовицата болезнено изхлипа, главният референт замря на мястото си. Обзе го чудно, необикновено усещане — сякаш нещо се откъсна в душата му и изведнъж тялото му олекна, загуби като че ли половината от теглото си. Смаян и уплашен от това неестествено явление, Никифор Седларов вече нищо повече не чу, нито видя, нито разбра.

След традиционното посещение при вдовицата главният референт се прибра у дома си. Той мина като зашеметен през стаята и се изправи пред прозореца. Дъждът беше спрял, по неравния гръб на Витоша бягаха бързи мъгли и облаци. Насреща в казармения двор методично и без усърдие маршируваха войници. Някъде през отворените прозорци на етажите долитаха звуци на радио — меки, меланхолични, протяжни. Главният референт нищо не виждаше и нищо не чуваше.

Той дойде на себе си едва когато бе настъпила нощта. Позата му бе все същата, сякаш през цялото време не бе помръднал нито на милиметър от мястото си. Сега вече Витоша не се виждаше в здрачината, но под нея блестяха хилядите светлини на града. По булеварда мина тролей и когато на пресечката светна синята електрическа мълния, така както и преди месец, той видя в блясъка ѝ прегърнатата двойка младежи. В същия миг в съзнанието му изплаваха последните думи на директора преди неговата смърт:

— Защо живееш?...

Изведнъж го достраша. Дали наистина живееше, или се беше преселил заедно със своя шеф в страната на сенките? Той се разсъблече бавно, легна и се зави до носа със стария протрит юрган. Чувствуваше се целият изпразнен, изразходван, обезличен. В отпуснатото, спокойно пулсиращо тяло сякаш не беше останало нищо негово. Той сам не забеляза кога дойде сънят, кога настъпи утрото, кога се облече и отиде на работа. Едва когато пристъпи прага на института, за пръв път от вчерашния ден усети, макар и слабо, пулса на собствената си душа.

Именно от тоя ден започнаха ония чудновати и необясними събития, които направиха от почетния главен референт на уважавания институт едно истинско, изрядно привидение.

През първите дни никой от служителите не обърна особено внимание на странното състояние на своя колега. Всеки си имаше своя работа и свои грижи, пък и беше близко до ума да се обясни особеното състояние на главния референт с покрусата му от смъртта на директора.

Едва на третия ден референтът Ковачев отиде в кабинета му за подпис и понеже беше човек бърз и сприхав, с няколко думи му изложи становището си. Главният референт бавно вдигна глава, погледна го с празен и безсмислен поглед, мълчаливо прочете писмото. След това той се облегна на креслото и сякаш съвсем забрави, че в кабинета му има човек. Ковачев го погледна накриво, окашля се, но и това не направи необходимото впечатление.

— Е, ще подпишете ли? — запита той нетърпеливо.

Главният референт посегна с автоматичен жест към писалката си, взе я в бледите си пръсти, но в мига, когато се готвеше да сложи подписа си, ръката му сякаш се парализира — остана безжизнена и като че ли закована на мястото си.

— Не мога! — каза той беззвучно.

— Е, как така? Кой ще подпише? — нетърпеливо попита референтът.

— Не знам — все в същия тон отвърна главният референт.

Ковачев озадачено погледна безцветното лице на шефа си. В сърцето му се прокрадна някаква необяснима милост и съчувствие.

— Да го занеса тогава на Спиридонов? — запита той примирително.

— Занесете го...

Спиридонов беше старши референт и заместваше Седларов при нужда — нещо, което досега извънредно рядко се беше случвало. Той прочете внимателно писмото и озадачено се почеса. В него нямаше нищо особено, нищо опасно, нищо рисковано. Такова писмо би се съгласил да подпише и портиерът. Все пак самият факт, че главният референт бе отказал да го подпише, разтревожи Спиридонов до такава степен, че той само отрицателно поклати глава.

— Това не е моя работа! — заяви той решително. — И нямам право!... Седларов е жив и здрав, не е нито болен, нито в отпуск, нито в командировка!... Нека го подпише той.

Не на шега разгневен, Ковачев отнесе писмото при зам.-директора Йосифов. Той го прочете внимателно, замисли се дълбоко, след това позвъни да извикат в кабинета му главния референт. Когато Никифор Седларов, все така бледен и безцветен, се настани в креслото за посетители и го погледна с празния си поглед, зам.-директорът почувствува изведнъж, че го напуска всяко желание да води какъвто и да било разговор. Все пак той се понасили и каза мрачно:

— Седларов, защо не подпишете писмото? Как да си обясня това?

— Не мога — отвърна бавно с безизразния си глас главният референт.

Зам.-директорът се загледа внимателно в лицето му.

— Да не сте болен? — запита той съчувствено. — Да не сте преуморен?... Кажете — ако е нужно, ще ви дадем отпуск по болест!

— Не, не, не! — за пръв път със съживен глас възкликна главният референт.

Скоро след тая случка в института назначиха нов директор. За разлика от миналия той беше дребен, жив, енергичен човек и при това рядко общителен. Ако трябваше да му се намери някакъв физически недостатък, това беше неговата изобилна косматост. А що се отнася до качествата на характера — тук мненията бяха раздвоени. На мнозина той се струваше прекалено земен, прекалено интимен и свой, прекалено неважен. Някои мислеха, че това ще изпорти солидния принцип на ръководството и единоначалието. Но случи се така, че все пак работата тръгна много добре, макар причините за това да не ми са съвсем ясни. Веднъж един от старите служители намери за уместно да предупреди новия шеф:

— Другарю директор, съветвайте се при нужда с главния референт... Няма да сбъркате — той беше дясна ръка на покойния директор и познаваше всички тънкости на машинката...

— Не ми трябва това! — живо и весело отвърна директорът. — Моят принцип е — всеки при нужда да ми бъде дясна ръка...

Все пак в интереса на истината трябва да кажем, че директорът още същия ден извика при себе си Никифор Седларов. Щом му съобщиха това, главният референт трепна и по лицето му за пръв път от фаталната смърт на Стоил Граматиков мина вълна на руменец. Той стана енергично от мястото си и се запъти към кабинета на новия

директор. И — о, чудо! Колкото повече приближаваше познатата масивна тежка врата, толкова повече силата му растеше, толкова по-осезателно чувствуваше, че се налива с приятна тежест тялото му. Той отвори с разтуптяно сърце вратата и влезе. Директорът седеше на мястото си и въпреки че минаваше вече петдесетте години, гледаше към служителя си с чисто момчешки интерес и любопитство.

— Заповядайте, другарю директор! — доста бодро се обади главният референт.

— Седнете! — каза директорът.

Никифор Седларов седна на познатото кресло с чувство на дълбока удовлетвореност и замайващо блаженство. Директорът наведе глава над преписките. Ако бе продължил да гледа своя служител, той веднага би забелязал странния израз в очите му — и жаждущ, и пълен с томителна надежда.

— Да-а-а! — провлече многозначително директорът. — Вашият отдел констатира залежаване на готовата продукция от тенджери и тигани... Как вие си обяснявате това? Какво е вашето мнение?

Неговото мнение? Главният референт погледна с празен поглед директора. Що за въпрос? Неговото мнение! Той отново усети как силите му го напускат, как след всеки миг става все по-леко и по-леко тялото му.

— Кажете! — малко нетърпеливо попита директорът. Главният референт отвори уста и отвърна беззвучно:

— Не знам, другарю директор...

— Как така — не знаете? — намръщено каза директорът. — Държавата ви плаща да знаете!... Проучете въпроса и ми докладвайте...

Главният референт стана от мястото си и автоматично се запъти към вратата.

От тоя ден събитията започнаха да се развиват в ускорени темпове. На служителите най-напред направи впечатление, че външността на главния референт започна бързо да се променя. След всеки изминат ден той ставаше все по-бледен, все по-безплътен, все по-безшумен. Анемичното му лице сякаш се обезкърви, очите му добиха цвят на застояла вода. Меката му фигура стана съвсем лека и нетленна, контурите ѝ започнаха сякаш да се сливат с околната среда. Особено много се промени гласът му — той ставаше все по-тих, по-

недоловим, по-далечен, сякаш идеше от разстояние, от някаква далечна стая. Но най-много от всичко стряскаше служителите неговата походка. Той се движеше из института безшумно като сянка, почти незрим. Никой не можеше да разбере кога е влязъл в стаята, кога се е изправил до някое бюро. Изведнъж прозвучаваше неговият слаб, далечен глас — сякаш не глас, а някакво тихо повикване от небитието. Служителите стреснато поглеждаха около себе си, дори някъде нагоре и към тавана, преди да го забележат. Веднъж книговодителката Клементина Добрева, която беше бременна, така се уплаши от внезапното му появяване, че взе петдневен, непредвиден в кодекса отпуск, за да се успокои.

— Тоя човек вече започна да ни действа на нервите — оплакваха се жените в учреждението. — Движи се по стаите като някакъв задгробен дух!

След една седмица главният референт стана толкова безпътен и безшумен, че хората едва го забелязваха. Вече никой не се питаше — работи ли нещо, или не работи. Хората го жалеха, клатеха глави, тихо си шушукаха.

В края на втората седмица стана нещо съвсем необяснимо за здравия човешки разум. Референтът Спиридонов, който вече от десетина дни фактически заместваше главния референт в учрежденските дела, отиде в кабинета му, за да го запита за някаква загубена преписка. Когато влезе при него, стори му се, че вътре няма никакъв човек. Той дори обърна гръб да излезе, когато до него долетя много далечен, тих, скръбен глас:

— Влезте, Спиридонов, влезте!

Спиридонов почувствува как ледени тръпки пробягнаха по гърба му. Масивната му долна челюст увисна от уплаха, той се обърна бавно и смаяно се взря.

В стаята нямаше никого!

— Влезте, седнете! — долетя отново гласът.

Спиридонов опули очи към посоката му — към масивното бюро — и едва сега забеляза, че главният референт спокойно седеше на стола си. Но той бе станал така безпътен и незрим, че едва се отделяше от околната обстановка.

— Прощавайте, другарю Седларов! — изломоти бързо и стреснато Спиридонов. — Не видях, че сте тук!...

Все пак той приседна на един от столовете и се опита вече похладнокръвно да разгледа началника си. Отново по тялото му минаха тръпки. Чертите на главния референт едва се различаваха, контурите му бяха станали така неясни, като че ли целият бе направен не от плът и кръв, а от дим.

— Другарю Седларов, не можем да намерим преписката за тиганите и тенджерите — оплака се неуверено Спиридонов.

— При мене е, сега ще ви я дам! — отвърна главният референт.

Той се наведе и бръкна в едно чекмедже на бюрото. Когато се изправи, Спиридонов едва не подскочи от мястото си. Макар и само за един кратък миг, той видя през тялото на шефа си дървеното облегалo на стола.

Главният референт бе станал прозрачен!

Спиридонов се измъкна набързо от кабинета и веднага отиде при директора. Когато му разказа за това, което бе видял преди малко, директорът се усмихна добродушно.

— Нещо си се преуморил, Спиридонов... Така ти се е сторило...

— Дума да не става — възкликна обидено Спиридонов. — Аз имам очи като ястреб!

— Тогава, значи, не си с ума си — все така в порядък на шега отвърна директорът. — Невидими хора има само по фантастичните романи.

— Добре, викнете го поне да го видите! — намусено каза Спиридонов. — Най-малкото човекът е сериозно болен!...

Директорът нареди да извикат при него главния референт. Когато Никифор Седларов влезе в кабинета му, и двамата мъже вътре останаха поразени. Спиридонов — защото не очакваше да го види в такъв подобрен вид, а директорът — защото не очакваше да го види в толкова лош.

— Какво става с вас, Седларов? — заговори бързо и разтревожено директорът. — Вашата работа не ми се вижда никак хубава!...

От креслото главният референт го гледаше умолително с тъжните си безцветни очи. Той отвори уста да каже нещо, но никакъв звук не излезе от устата му. Двамата мъже го гледаха с мъчителното чувство, че внезапно е онемял. Най-последно от устата му се отрониха две

тихички скръбни думи, които сякаш прободоха добряшкото сърце на неговия началник.

— Другарю директор...

В тона му имаше и молба, и надежда, и глухо, безнадеждно оплакване.

— Слушайте, Седларов, вие сте болен! — каза загрижено директорът. — Трябва да се лекувате. Просто ви заповядвам да се лекувате!

— Добре, другарю директор — отвърна сломено главният референт.

Видът му отново бе станал такъв, какъвто Спиридонов го видя малко преди това в неговия кабинет. Когато стана да излезе, той отново бе заприличал не на човек, а на истинско солидно привидение. И отново стана чудото! Пред изхода той сякаш се разтопи съвсем и директорът ясно видя през тялото му лъскавата бронзова дръжка на вратата.

След миг двамата мъже останаха сами в кабинета, но не смееха нито да се погледнат, нито да си проговорят. В тишината всеки трескаво размисляше и до нищо свястно не можеше да се стигне. Естествено истинската причина на всички тия необикновени събития бе съвсем далеч от ума им, макар иначе често да я споменаваха не само в разговорите, но и в най-официалните доклади. Като размислиха достатъчно, най-после директорът неуверено се обади:

— Това е някакво чудо на природата! — измънка той, обладан от най-смуцаващи съмнения. — Трябва да го предадем на някой от научноизследователските институти... Кой знае, може да се разкрие някоя от тайните на природата!

* * *

Ще съкратим останалата част на историята, макар сама по себе си тя да е особено интересна и показателна. Научноизследователският институт, който се зае със „случая Седларов“, преживя часове на големи тревоги и вълнения в очакване наистина да открие някаква тайна на природата. Никою не мина през ума, че тая тайна е вече

разкрита и за умните хора не остава нищо друго, освен да си направят изводите.

Изследванията в института до нищо не доведоха. Здравето на Никифор Седларов беше съвсем нормално. Той имаше добра кръвна картина, кръвното му налягане беше в естествените си граници. Никифор Седларов беше съвсем нормален човек и въпреки това просто изчезваше след всеки изминат ден от очите им, разтваряше се сякаш във въздуха.

Тук трябва да кажем, че той бе настанен в отделна стая и се намираще под постоянен контрол. Нощем край леглото му бдеше медицинска сестра, която заключваше вратата и държеше ключа в джоба си. Лекарите не без основание се плашеха, че техният полупрозрачен пациент може внезапно да изчезне и тогава всичките им усилия щяха да отидат по дяволите.

И все пак въпреки всички предпазни мерки един ден Никифор Седларов изчезна. Това се случи през нощта. Медицинската сестра бе заспала за около половин час край леглото и когато се събуди, от нейния пациент нямаше нито помен. В леглото бе останала само неговата болнична пижама, и то точно в същото положение, в което преди малко бе лежал самият човек. Двата ръкава на пижамата лежаха кротко на одеялото, панталонът бе небрежно втъкнат в горнището, двата крачола се бяха протегнали в естествена гънка върху чистия чаршаф.

Всичко си беше на мястото, само човекът беше изчезнал! По някакъв невероятен начин той се беше измъкнал из дрехите си, както змията от своята кожа!

Но къде се намираще сега? Медицинската сестра се огледа ужасено и почувствува как кожата ѝ настръхва. Може би някъде около нея, невидим и прозрачен като въздух? Макар да беше много спокойна и разумна жена, тя почувствува как ѝ прилошава от страх. В следния миг медицинската сестра вече летеше като луда към вратата, улови дръжката и я дръпна с все сили.

Уви, вратата беше заключена и ключът, както знаете, беше в джоба ѝ. Но в този миг тя беше забравила за това. Тя се обърна ужасена, нададе страшен вик и се строполи на мястото си.

В това положение я намери след няколко минути дежурният лекар, който се бе притекъл на вика. Веднага претърсиха цялата стая,

но не намериха нищо. От Никифор Седларов не беше останал никакъв помен.

Как беше изчезнал? Това никой никога не разбра! Вратата беше заключена, прозорецът здраво затворен отвътре. Истинските затруднения започнаха, когато трябваше да оформят положението на пациента. В обикновените случаи тук или ги изписваха, или даваха на техните сродници препис от смъртния акт. А какъв документ трябваше да издадат на Никифор Седларов? Това никой не можеше да каже! Най-после след много колебания го обявиха за „доброволно напуснал“ и уведомиха за това милицията, макар доброволното напускане на едно болнично заведение да не представлява никакво нарушение на законите. За това ние не бива да им се сърдим. Във века на социализма ще бъде естествено истинска дивотия да се състави някакъв такъв мистичен протокол, че, видите ли, еди-кой си пациент се е превърнал в привидение и се измъкнал от стаята си през ключалката на вратата.

Ще кажем само, че в милицията не обърнаха никакво внимание на странната заявка на научния институт. Поискал човекът да напусне — напуснал! Каква работа има тук милицията? Щеше да бъде друго, ако някой от близките му подадеше молба за издирване на изчезнал човек. Такава молба никой не подаде.

Ще кажем още, че скоро хората забравиха за това необикновено произшествие или — по-точно — помъчиха се да го забравят. То беше толкова невероятно, толкова нелепо и толкова противоречеше на здравия разум, че всички, които познаваха случая, с тягостно чувство пропъждаха всяка най-малка мисъл за него. Това е съвсем обикновено нещо и отговаря напълно на човешката природа. И до ден-днешен, когато хората не могат да разберат нещо или когато не искат да го признаят — те го обявяват за несъществуващо.

Така измина цял месец.

И ето че един прекрасен юлски ден привидението отново се появи. Това стана в кабинета на директора на Института за конюнктурни изследвания. Беше хубаво лятно утро и другарят директор спокойно проучваше някаква преписка. Той бе в добро настроение, отпочинал и работата му спореше. Така както беше целият потънал в работата си, той внезапно чу тих, далечен печален повик:

— Другарю директор...

Директорът стреснато вдигна глава. В стаята нямаше никого! „Глупости! — помисли той. — Така ми се е счуло!“ Но гласът му беше познат, напомняше му за нещо, което не искаше да признае. Той отново се наведе над бюрото, макар и мислите му да бяха смутени и разпилени. В този миг до ушите му достигна дълбока скръбна въздишка, тиха и далечна като повей на планински вятър.

— Другарю директор! — чу се отново печалният молец глас.

Пребледнял като смъртник, директорът излезе на пръсти от кабинета си. За него вече нямаше никакво съмнение — това беше гласът на бившия главен референт. Директорът си отиде вкъщи и още на другия ден нареди да се смени кабинетът му. Напразно! След два дни и в новия кабинет той дочу далечния печален и умолителен глас:

— Другарю директор!...

Това вече беше прекалено, това беше твърде много за нервите му. Като се разтича по приятели и познати, той успя да си издействува преместване на нова служба, макар и не такава хубава и обществено важна. Но в новата служба вече никой не въздишаше и никакви привидения не го викаха на име.

* * *

От този ден в института се смениха седем директори. Хората стояха по седмица-две и напускаха. Никой никому не каза истинската причина на напускането. Ако не вярвате на тази история, можете сами да проверите. Постъпете на служба в института като директор, седнете на мястото удобно кресло. Ако не през първия ден, в някой от следващите ще чуете скръбната въздишка, далечния глас:

— Другарю директор!...

Не се плашете. Всъщност това е едно съвсем безобидно и безопасно привидение, което вече няма никакъв друг изход, освен да въздиша по своята печална съдба. Не се плашете, гледайте си спокойно работата. Навярно след още няколко въздишки то съвсем ще изчезне, както ще изчезне от света и споменът за неговия ненужен живот.

С ЧЕРНИ КРИЛЕ

Къщата се намираше някъде в окрайнините на градчето между лозя и увехнали градини с касис — голяма жълта къща, свита като котка между ябълкови дървета. Край нея течеше големият южен път, точно в тоя час на деня гладък и лъскав като повърхност на езеро. Когато наближи съвсем до дома, той видя, че е заграден с голяма тухлена ограда, доста олющена и занемарена. Но затова пък вратата веднага биеше на очи. Беше висока, от черно ковано желязо, строга и красива като врата на стара католическа черква. Само един човек в тая страна можеше да изкове такава красива врата. Когато я отвори, пантите ѝ много силно изскърцаха. В следния миг очакваше да чуе задавен лай, да види остър като пламък, гърчещ се червен език на куче. Дори примига, но продължи. Но тишината бе все така плътна, носеше се странната миризма на занемарено селско гробище. Много му се искаше в тоя миг да се върне назад, но беше вече късно.

Той вървеше по тясната алейка между алени като кръв огромни гергини, съвсем неподвижни и прашни. Къщата се изпречи пред него, той изкачи няколко каменни стъпала и неуверено позвъни. Скоро вратата се отвори, на прага се появи едра жълтокоса жена. Едната ѝ буза бе зачервена, с отпечатък на бродерия, влажната коса бе полепнала по ухото ѝ — явно току-що бе станала от леглото. Изглеждаше съвсем равна и гладка и в евтината импримена рокля на зелени петна като буркан с кисели краставички. Тя го гледеше равнодушно и все още сънливо примигаше.

— Кого търсите? — попита жената.

Той не беше подготвен ни за тая среща, ни за тоя въпрос.

— Бай Игнат.

— В градината е — каза жената. — Сигурно бере ябълки...

И затвори вратата зад масивния си гръб. Колкото и да изглеждаше странно, това навярно беше неговата жена. Той заобиколи къщата и се озова в голяма градина, цялата засадена с плодни дървета. Човекът, когото търсеше, се беше разперил като грамаден бял паяк

между клоните на една ябълка. Без да бърза, той късаше едрите плодове и ги бършеше в женската престилка, препасана през кръста му. Навярно бе чул стъпките, защото погледна надолу. Не се виждаше много през пожълтелите листа на дървото — мършава фигура на не съвсем млад човек, малко оредяла коса над челото му.

— Кого търсите? — запита той.

— Аз съм Ангел — отвърна просто младият човек.

— Кой Ангел?

— Ангел Разумов...

— О! — възкликна кратко онзи на дървото.

Но в този къс звук нямаше нито изненада, ни учудване, по-скоро неудоволствие. И започна да слиза. Макар че не бързаше, движенията му бяха неочаквано леки и пъргави за човек на неговата възраст. Хвана се за последния клон и се озова на земята. В ръката си все още държеше последната ябълка, бледозелена, необикновено гладка и нежна.

— Значи, така — измърмори той сякаш на себе си.

И подаде ръка. Косата му беше съвършено бяла, но кожата гладка и опъната като на юноша. Беше много странно как се е съхранил в този вид досега. Само вените на ръцете му подсказваха донякъде за възрастта. Приличаше в този миг на някакъв небрежно подстриган Саваот, който държи в ръката си малка зелена планета.

— Ами да седнем! — каза старият.

Но нямаше наоколо нищо за сядане. Той кимна към къщата и тръгна нататък. В нейната черна следобедна сянка се виждаше стара, грубо скована пейка, доста проядена от времето. По кръглите ѝ крака никнеха малки жълтеникави гъбички. Те стояха известно време в неловко мълчание. Най-сетне младият пръв наруши това неудобно мълчание.

— Помниш ли кога за последен път се видяхме? — запита той внезапно.

Старият едва забележимо се намръщи.

— Не помня — каза той. — Не обичам да помня такива работи.

— На остров Тасос...

— На Тасос? — погледна го бързо старият.

— Да, преди повече от двацет и пет години... Като сега помня... Беше много рано сутринта, ти замина тогава с военния катер...

— Да, Тасос, наистина — измърмори старият. — Много отвратителен остров.

Младият бавно наведе глава, сякаш пазеше в този миг очите си. В неговите детски спомени нямаше нищо по-странно и красиво от този древен маслинен остров, потопен в най-синята вода, която бе виждал през живота си. И морето беше много странно през тази утрин — сякаш не море, а безкрайна полирана твърд от белезникав и розов мрамор. Когато катерът най-сетне тръгна, се появи за пръв път вълни, но толкова меки, сякаш стоманеният нос режеше не вода, а плат. Човекът с военна фуражка стоеше прав пред руля, там, където бе монтирана многоцветна картеница. Той нито веднъж не се обърна да погледне назад, сякаш нито знаеше откъде идва, нито къде отива.

— И какво те води насам? — запита старият.

Но в тона му нямаше никакво любопитство. Младият човек преглътна мълчаливо.

— Намислил съм да се женя — отвърна той.

Едва сега старият го погледна малко по-любопитно.

— Ти не беше ли женен?

— Да, бях... И точно затова исках да те попитам — има ли смисъл втори път?

Старият отново се понамръщи.

— Втори път! — измърмори той. — Излишен е даже и първият път... Ако само за това си дошъл, направо си се излъгал... Аз няма да ти дам нито капка кураж...

— Нямам нужда от кураж — отвърна тихо младият.

— А от съвет?...

— Не!... Не, разбира се...

— А, да — досещам се... страхуваш се да поемеш сам отговорност... Искаш да накиснеш и някой друг в тая работа?

— Да речем, че е така...

Старият замълча. Лицето му бе все така безизразно и равнодушно, той сякаш бе забравил за миг, че има и друг човек редом с него на пейката. Най-сетне повдигна глава и погледна към къщата.

— Славке! — обади се той не много високо.

— Какво има?

Гласът идваше навярно през открехнатия прозорец на кухнята. С тоя слух тя спокойно би могла да подслушва всичко, което си говореха

тук, на пейката.

— Направи едно кафе — каза старият.

Жената нищо не отвърна. Старият все тъй мълчеше, в сините му спокойни, даже малко страшни очи на Саваот нямаше в тоя миг абсолютно нищо — ни мисъл, ни вълнение.

— Виж какво ще ти кажа — започна той. — Не е някаква особена мъдрост, хората отдавна я знаят... Личността, искам да кажа съвременната личност, няма нужда от брак... Нито от продължение на рода... От тия работи някакъв зле разбран интерес има само така нареченото човешко общество... Щом е тъй — нека то само си търси пътищата на своето продължение... Личността се мами в тия работи...

Говореше решително, спокойно и убедено. Нито един мускул не трепваше на лицето му.

— Има хора силни и хора слаби — отвърна Ангел. — Слабите хора не могат да живеят сами...

— Точно обратното...

— Как така — обратното?

— Ами обратното... Точно слабият човек няма нужда от друго освен от себе си... Какво ни носи бракът?... Само излишни вълнения. Само неприятности и тревоги... Уж говорим за разум, мъчим се да го подпрем с кибернетични машини, а вършим все едни и същи глупости...

Настана кратко мълчание.

— Може би хората получават нещо — отвърна Ангел. — Щом продължават да упорствуват...

— Да, получават! — кимна старият. — Но това можеш да го получиш отвсякъде... В много по-свеж вид... И без никакви ангажименти...

В последните му думи се чувствуваше даже някакво раздражение, макар че очите му гледаха все така безстрастно и спокойно. Отново настана неловко мълчание. Ангел не знаеше с какво да продължи, дори дали има смисъл да продължи, или да стане и мълчаливо да си отиде. И все пак чу гласа си, все тъй слаб и неуверен.

— Ти всъщност с какво се прехранваш сега?

— Да се прехранвам? — попита той насмешливо. — Нима това е проблем? Мога да се прехранвам с каквото си искам — с ябълки, с

малко картофи, които садя ей там в градината. Имам и праз лук — той неочаквано се засмя, — малко карфиол... Това не е проблем за мене...

Помълча малко и добави:

— Е, получавам там някаква учителска пенсия... И тя получава! — кимна той пренебрежително към къщата.

Внезапно лицето му се изостри, той впери поглед в градината. Малко озадачен, и Ангел погледна нататък. Нямахше нищо за гледане. Само една кокошка се бе появила отнякъде, пристъпваше предпазливо като крадец по окапалите листа на ябълките, плахо се озърташе. Беше явно, че все още не вижда хората. За един миг старият сякаш замръзна на мястото си. После бавно бръкна в джоба си, извади оттам детски ластик, окачен върху старо, изтъркано от употреба чаталче. Все тъй безумно той сложи в ластика ръбесто бяло камъче, прицели се и стреля. Кокошката подскочи високо, после тупна на земята и започна да се премията като заклана, без да издаде нито звук. Навярно я беше улучил в главата, не можеше да бъде друго. Тя подскача тъй известно време, после като че ли се пооправи и тръгна обратно, като залиташе силно на една страна и се подпираше на крилото си. Изглеждаше все още съвсем зашеметена, може би парализирана. Ако я оставеха тъй, навярно след известно време щеше да дойде на себе си.

— Трябва да я хвърля през оградата, сама няма да може — каза старият.

Гласът му беше все тъй спокоен и невъзмутим. Той стана, без мъка настигна кокошката и здраво я сграбчи между крилете. Едва сега кокошката ужасно изкудкудяка. Без да ѝ обръща повече внимание, той се загуби между дърветата.

Младият човек стоеше на мястото си неподвижен. Макар че беше топло, той усещаше как гърбът му студене от допира с влажната стена. Искеше му се да се поотмести, а сякаш нямаше сили. И тая студенина започна бавно да прониква към сърцето му. Какво значение, че въздухът бе така топъл и рехав, като наситен с пчелен прашец.

Най-сетне старият се върна и отново седна на мястото си. От десния му джоб все още се показваше червеното кожено езиче на ластика.

— Просто не знам откъде идват! — каза той с лека досада. — Наоколо няма никакви къщи...

Помисли малко и добави:

— Идват, но рядко се връщат...

Младият човек мълчеше. Чуха се стъпки, зад ъгъла на къщата се появи жената с жълтите коси. В ръката си държеше евтин алуминиев поднос с една-единствена кафена чашка. Слаба струйка пара кадеше увехналото ѝ лице. Тя му поднесе кафето, без да го погледне, остави подноса на пейката и замина. Навярно сама бе опитала кафето, може би тайно. В едно ъгълче на устните ѝ Ангел бе забелязал едно малко кафено петънце.

— Ти не пиеш ли кафе? — попита младият.

— Кафе?... Никога!... Една от най-жалките и ненужни отрови, които хората са измислили... Но ти навярно пиеш.

— Не, не съм по кафето...

— Изобщо питам...

— Да, пийвам понякога с приятели... Но не много...

— Това е още по-лошо! — каза старият. — Или се пие, или не се пие. Но само глупакът може да се трови съзнателно.

— В края на краищата всичко на този свят е отрова! — каза Ангел.

— Точно така! — отвърна старият и за пръв път в тона му се почувствува оживление. — Всичко, което поглъщаме, е отрова... И затова първата длъжност на човека е да се ограничава... Колкото повече — толкова по-добре...

— Тогава за какво да живее? — измърмори неохотно младият.

— Как за какво?

За пръв път той облегна правия си гръб на стената и продължи почти възбудено:

— Заради самия живот, разбира се! Заради неговото съхранение. Човекът има само един-единствен страшен враг на този свят — това е смъртта... И той трябва да се бори непрекъснато с нея — да я отдалечава от себе си колкото може повече. Непрекъснато и неотклонно!... Всеки ден, всеки час!... Даже всяка секунда!...

— Време е да си ходя! — каза внезапно Ангел.

Старият нищо не отвърна. След малко те станаха и мълчаливо тръгнаха към изхода. Като излязоха от тъмната сянка, слънцето болезнено блесна в очите им. Младият неволно замижа. Вратата от старо ковано желязо му се струваше безкрайно далече.

— Какво прави майка ти? — запита неочаквано старият.

— Нищо, все така е...

— Малко перната, искаш да кажеш...

Младият човек се намръщи.

— Не, просто прекалено чувствителна...

Те крачеха, пясъкът леко поскърцваше под краката им.

— Прав си да я защищаваш — каза старият иронично. — В края на краищата тя ти е дала живота...

— Така е — отвърна той.

После, като напрегна всичките си сили, тихо попита:

— Вие всъщност за какво се разведохте?

— Искаш да кажеш — защо избягах от нея?

— И тъй да бъде...

— За нищо! — отвърна пренебрежително старият. Слава Богу, те вече приближаваха старата красива врата.

— Ще ти кажа една проста истина! — продължи старият. — Макар че няма да я запомниш! От всички зверове на тоя свят най-страшният е жената. Тя изпояжда безжалостно всичко около себе си... Започва от мъжа и свършва с децата!

Младият човек се залови здраво за желязната дръжка. Струваше му се, че ще падне, ако не се залови там.

— И все пак ти се ожени втори път! — каза той.

— Не, всъщност тя не ми е жена! — отвърна студено старият. — Тя е моя слугиня... И най-евтината, която мога да си намеря...

— Това са глупости! — едва не кресна младият. — Никой не може да живее сам!... И ти не можеш!...

Старият бавно поклати глава.

— Мога! — каза той твърдо. — Това мога...

Те бяха излезли вече вън, пред вратата. По големия южен път в тоя момент течеше керван от леки коли, всички с чуждестранни номера. Тяхната задушлива миризма накара старият да се намръщи презрително.

— Всъщност кога ще се жениш? — запита той.

— Сега. В неделя...

— Майка ти ще бъде ли?

— Не, няма да бъде — преглътна Ангел.

— Защо?

— Не харесва жена ми...

Старият се обърна и го погледна. В този момент сините студени очи бяха необикновено остри и зорки.

— Защо не я харесва?

— Как да ти кажа — измърмори неловко младият. — Тя е келнерка в едно кафене...

— Кафене... — повтори като ехо старият, но нищо повече не каза.

Той помисли малко, после някак мрачно и неохотно измърмори:

— Е, добре! Тогава може би ще дойда аз... Но не е сигурно.

От шосето отново ги връхлетя вихрушка от задушливи бензинови пари.

* * *

Старият стоеше на вратата, пристегнат в черния си доста извехтял костюм в стара кройка, с леко пожълтяла колосана яка, извадена навярно от някой също тъй пожълтял от времето скрин. В залата беше много задушно, миришеше на цветя, на шоколадени бонбони, на току-що отворена бутилка коняк — миризми, които другите не усещаха, но той ги възприемаше с почти болезнена натрапчивост. Беше закъснял малко и не съжаляваше. Сега виждаше всички, но те не го виждаха, улисани в церемонията. Там, някъде отпред, между топираните прически, стърчеше тънкият врат на младоженеца, анемичен и неподстриган. Темето му бе голо, неприятно белезникаво, само с няколко унили, грижливо намокрени косъма. До него младоженката бе поне с два пръста по-висока от своя бъдещ съпруг. Съвсем не приличаше на това, което бе очаквал да види — съвсем малко поквара, повече лекомислие и глупост. Едрата месеста жена зад гърба ѝ навярно беше нейната майка. Всички останали в залата бяха все млади хора, повече момичета, хубавички, развеселени, и няколко мъже на възрастта на сина му, с доста скептични лица. Те гледаха право пред себе си, не помръдваха, но безупречните им бели ризи и официални костюми подсказваха, че придават значение на това, което ставаше. Само един от тях изглеждаше пийнал и весел, постоянно намигаше на съседите си, които се мъчеха да не го гледат.

Старият се понаежи, но масивното му лице остана все тъй невъзмутимо.

Най-сетне церемонията завърши, младоженците се обърнаха усмихнати. Но макар и да се усмихваше, нейните очи изглеждаха безизразни и пусти. И точно в този миг Ангел го зърна, лицето му поруменя от смущение.

— Ето го и баща ми! — възкликна той неестествено високо.

После премина залата, хвана го подръка и почти го дотътри до общата група.

— Това е Ана! — бърбореше той с изкуствено оживление. — Това е майка й... А това е моят кум, дойде, говедото, пияно, направо от бара.

Ана го гледаше с едва прикрита враждебност. Обратно, майка й изглеждаше повече от очарована.

— Баща ти?... Какъв хубав мъж!... Анжел, защо не си ми казал, че имаш баща?

— Ами че кой човек няма баща! — хилеше се пресилено Ангел.

— Да, но ти не си ми казал! — говореше едрата дама, като зяпаше безцеремонно бащата право в лицето.

— Той отдавна живее в провинцията.

— А какво работи?

— Художник...

— Учител по рисуване — поправи го бащата. — Или още по-точно — пенсионер...

— Това е чудесно! — възкликна жената, не дотам очарована. — Така или иначе, ще си имам роднина...

От тона й едва ли не личеше, че разчита на нещо повече.

— Стига, майко! — каза с досада Ана.

През цялото време старият усещаше като изтръпнала лявата си ръка — тая, за която го бе хванал така интимно синът му. В тоя миг отнякъде се появи суха, остроноса женица с посивяла коса. Старият едва ли не изтръпна, но веднага разбра, че всъщност това е сестра й, лелята на Ангел. Държеше в ръцете си широк поднос и наредени на него малки чаши коняк. Пиха, кикотиха се пресилено и — старият безпогрешно усещаше: някак лакейски се подмазваха на снаха му, на келнерката от кафенето. Чиновникът по бракосъчетанията, останал без работа, гледаше с пусти очи пред себе си. Не бързаше, нямаше къде да

бърза, макар че през откренатата врата надничаха тия, които чакаха ред.

Най-после цялата тълпа потече надолу по стълбата, като шумеше и пускаше евтини духовитости. Навън на улицата защракаха с апарати, после всички тръгнаха вкупом към ресторанта, в който си бяха резервирали маси за брачното угощение. Старият не разбра как успя да остане сам със сина си.

— Хубав е, разбира се — говореше Ангел. — Ресторант „Крим“, не го ли знаеш?

— Не го знам...

— Руският клуб... бившият „Юнион“.

— Не е ли много скъп за тебе?

— Нищо, няма значение...

— Има значение — каза сухо старият. — Но нищо, аз ще платя цялата сметка.

— Ти?... Недей се престарава, моля ти се! — засмя се Ангел с малко крива усмивка. — В края на краищата аз съм столичен инженер.

Но старият почти не го чу. Той гледаше Ана, която вървеше до кума си и снизходително се усмихваше на неговото пияно бръщолевене. Имаше малко къса талия, но краката ѝ бяха много стройни, почти изящни. По това ли беше паднал неговият нещастник?

— И аз имам пари — отвърна старият. — Много повече, отколкото ти мислиш. Мене и сега ме търсят за моите железата...

— Понякога поработваш ли?

— А, не! — малко троснато отвърна старият. — Вече за никого и за нищо...

Ана се обърна мимоходом и за миг сякаш ги обръсна със своя студен поглед.

— Тя не те обича! — каза внезапно старият.

Ангел не се изненада от тая реплика, само го погледна накриво.

— Не ме обича? — попита той насмешливо. — Това не е проблем за мене! Аз мога да се прехранвам с всичко — с картофи, с праз лук! Това не е проблем за мене...

Старият мрачно мълчеше.

— Във всеки брак има един благодетелствуван и една жертва! — обади се най-сетне. — Трябва да знаеш, че в твоя брак жертвата ще бъдеш ти...

Но нямаше тук желязна врата, на която да се облегне.

— Татко! — каза той. — Нямаш представа с какви отвратителни глупости си натъпкан...

— И тъй да е! — отвърна старият. — Но човек трябва да ги знае, за да се пази...

На брачната трапеза го сложиха до майката на Ана. Старата дама бърбореше непрекъснато, доверително го побутваше по рамото с пожълтели от тютюна пръсти, мъчеше се да надзърне в очите му.

— Едва сега разбрах кой сте! — говореше тя. — Ама ние сме нещо като колеги... И аз съм приложничка...

— Аз не съм приложник! — отвърна старият мрачно.

— Така де, искам да кажа — за масите. Нашето изкуство е предназначено за народните маси! — настояваше тя, като блясваше в очите му с фалшивото диамантче на пръстена си.

— Вие какво правите? — попита той без никакво любопитство.

— Кукли!... В народен стил... Ще видите колко са хубави... Аз ще ви ги покажа...

— Трябваше да научите на това дъщеря си — каза старият.

Нещо зло и нетърпеливо се мярна в погледа на майката, но тя мигновено го потисна.

— Като че ли някой може да научи на нещо младите! — отвърна тя, като изтърси нервно пепелта от цигарата си.

На масата всички се хранеха с голям апетит, изобилно поливаха яденето с отлежали вина. И като че ли мъжете се напиха по-бързо от жените. Шумът на масата ставаше все по-напрегнат, така че в края на краищата старият се принуди да посегне към чашата вино. Изпи я цялата изведнъж на едри бавни глътки. Не помнеше вече кога за последен път го бе правил. Виното като огън нахлу в кръвоносните му съдове, главата му пламна. И спомените изведнъж нахлуха — ненужни и неканени. Той си спомняше кога за пръв път го бе държал в ръцете си — нищожно и малко парче месо, кривоусто, сляпо и сбръчкано. И на всичко отгоре го бе извоювал насила от майка му. Да, насила и с грубост, почти на границата на отвращението. Но не помнеше оная утрин — на пристанището на Тасос. Отдавна я беше забравил. Помнеше предния ден и предната нощ. Помнеше маслиновите гори, черни под бялата светлина на луната. И хилядите думи, които си бяха

казали — и зли, и молеци, и отчаяни. Докато сърцето му се бе втвърдило завинаги.

— Гор-чи-во!... Гор-чи-во!... — крещеше масата.

На стария му се струваше, че в тия крясъци има злоба и подигравка. Навярно не беше прав, но така му се струваше. Младоженците станаха. И старият видя как едни молеци мъжки устни докоснаха студените женски устни.

Точно в този миг вратата се отвори, в залата влезе ангелът с черните крила. Изглеждаше съвсем равнодушен, сякаш беше влязъл тука съвсем случайно и нищо не търсеше. Старият го гледаше изтръпнал от недоумение. Навярно само той го виждаше, защото другите все тъй весело крещяха и вдигаха чашите. Дали не беше дошъл заради него? Не, това беше съвсем изключено, направо абсурдно. Досега толкова много бе направил, за да не го види никога, толкова много го бе пъдил от себе си.

Най-сетне ангелът го погледна.

— Елате! — каза той тихо.

В гласа му нямаше никаква настойчивост. Не с такъв глас трябваше да го извикат там. Старият не помръдваше от мястото си.

— Елате! Елате! — повтори той.

И му подаде хладната си ръка. Въпреки волята си, старият я пое и тръгна след него. Вече не чуваше нищо от шумовете, вървеше напред в оловната оглушаваща тишина. Когато приближиха прага, ангелът внезапно изчезна, сякаш се бе стопил във въздуха. Шумовете отново болезнено нахлуха в ушите му. Като в сън той чу далечен разтревожен глас: „Татко!“. Но успя да направи само няколко крачки, подпря се на стъклената врата и се свлече край нея.

БАЛАДА ЗА БЕЗСМЪРТНАТА СТАРИЦА И НЕЙНИТЕ ТРИ СИНА

В ПАМЕТ НА ЧЕЛКАШ

Още в тъмно тя заставаше пред прозорчето, права като стрък, суха като слънчогледово стъбло, само в полето, изкълвано от птиците, напукано; пред прозорчето, което беше само една безока капандура, обърнала дулото си към изгрева; към изгрева, който се бавеше, който търсеше къде да пробие изтънялата белезникава плът на небето; който го пробиваше като рана и като рана пълнеше с кръв нейните изтръпнали пори. Стоеше там, чакаше да се роди нейният ден.

И точно тогава зад планините се появяваше един от малките йерихони, бакърен, белозъб, с устни като разцепен нар, красив. Не се показваше целият, само гладките си юношески рамена. С бавни внимателни движения полагаше тръбата си на мекия ръб на планината, долепваше устни, надуваше. Като вълна се понасяше дълбокият меден звук, пълен и мек като восъчна пита, златист, тържествуващ. Поглъщаше като мощен прилив земята, изпълваше всички пространства, всички кухни, всички утробы; избърсваше като с длан всички прегради, разтапяше всички зари, всички блясъци и едноединствено трептящо сияние.

Днес беше нейният ден, единственият ден в месеца, тя търпеливо го чакаше да узрее. Не помръдна от прозореца, не се докосна ни до хляба, ни до водата. Не знаеше колко е часът, защото нейният последен часовник бе спрял преди две десетилетия. Тогава бе спряло и времето, бе спрял вятърът, само дъхът ѝ раздвижваше едва-едва въздуха на планетата. От тоя ден никакъв човек не бе стъпвал в нейната стаичка. Никакви човешки звуци освен нейните безшумни стъпки. Никакъв смях, никакъв разговор, никакъв плач. До преди десетина години в стаичката ѝ понякога мяукаха котета, слабички, с тънки, прозрачни уши, с анемични бледи езичета, недохранени, непогалени. Самата тя отдавна не купуваше почти нищо, не палеше ни печки, ни котлони, не

готвеше. Котетата неохотно излапваха хляба и сиренцето, което тя от време на време им съдъвкваше. Гледаха я безпомощно с жълтите си неподвижни очи, безгласно мяукаха. В края на краищата дори те не издържаха самотата. Идваше ден, в който те сякаш изведнъж се забравяха, мяукаха подивели, не мяукаха, а ридаеха, воплите сякаш се късаха от гърдите им, по-дълбоко, от безплодните им утроби, издигаха се като писък към пролетното небе, нажежаваха го с лудостта си. Не издържаха, като побеснели изскачаха през капандурата на черния покрив. Още дълго тя слушаше вцепенена отчаяните им молби, после внезапно млъкваша. Тя ги чакаше по цяла нощ, зовеше ги тихичко, молеше ги с крехка старческа нежност, закллинаше ги. Не издържаше и самата тя се покатерваше на покрива, бродеше като призрак между комините и разтрепераните от страх антени, не ги намираще. А сутринта ги съзираше проснати долу на плочника, мъртви. Притискаше ги до сухите си гърди, като луда ги понасяше през града — кървави, с избити зъби, безоки. След това ги заравяше някъде из парка, без да заплаче, както не бе заплакала за синовете си.

Небето бавно побеля, след това се изсини. Вече бе дошло времето. Тя отново провери парите си, левче по левче, по двулевки, няколко по пет лева, три по десет, едната залепена с прозрачен пластир, тъжни пари, мазни, дрипави, вонящи на ръце, на пудра, на пот, на бира. Отново си повтори всички имена, едно по едно и всяко от тях поотделно като в църковен поменик — Анушка, Звездомир, Страхил, Верче, Мадлена, Мария, Звезда, Трифон, Димитър, още един Димитър, двамата светли и утринни като истинския, вечните нейни внуци и правнуци, не просто имена, а образи, щампосани като в стари монети, подредени в пергаментните страници на нейната памет без грешка, без петънце. Време беше, трябваше да върви. Затвори вратата зад себе си, тя щракна шумно и рязко, едва не я оглуши. И тръгна по стълбите. Беше съвсем дребна, съвсем смалена. Пристъпваше по стъпалата като децата и като птиците, всяко стъпало отделно, все тъй права като стрък, черна като щурец, опулена като щурец, вдъхновена. Слезе тъй до дворчето, после внезапно се появи на улицата, ослепена от светлините, с които не бе свикнала, зашеметена от тежките миризми.

О, мъченици светли и благообразни, самотни в брадите си, с изцъклени очи на чудотворци. Мъченици олющени, пепелни, издухани

от ветровете, измити от води и сълзи, видели ли сте някъде в битието и небитието, в глухите сенки на подземния свят, в скучните препикани райски селения такава страшна жена? Не се опитвайте да лъжете, праведници, нито сте видели, нито сте чували. Беше толкова лека, че и най-слабите ветрове я подухваха, носеха я от тротоар до тротоар и от стена до стена. Тъй стигна до големия булевард, който струеше и звънтеше като желязна река, мина през него косо, без да спира и без да се оглежда, все тъй люшкана насам и натам от мисли и страхове, вгълбена в себе си, шепнеца. Автобусите се пулеха ядосано с кръглите си стъклени очи, трамваите святкаха отчаяно с лирите. Всичко пукаше и скърцаше от напрежение, хората замираха по местата си. И все пак никой не й каза нито дума, никой не я изруга, никой не я изведе. Плашеше ги. Самата тя не знаеше с какво ги плаши. Може би с мрачните си очи или с ушите си, грамадни и черни, които едва прикриваше с оредялата си косица. Не приличаха на нейни уши, а на чужди, харамийски, останали за спомен от дедите й.

Беше ужасно стара, по-стара от пророк Йеремиа и пророк Исай, взети заедно. Сама тя не знаеше деня, в който се бе родила. Бяха я намерили полужива до нейната заклана майка в подпаленото от турците Панагюрище. Милостиви хора я прибраха и отгледаха. Никога не видя гроба на баща си, умрял в заточение на остров Родос. Израсна сама, изучи се сама, още момиче тръгна по селата учителка. Вървеше от махала на махала, без път, без пъртина, крачеше из виелиците, едрите средногорски вълци само подушваха следите й и отминаваха.

И все вървеше и вървеше през времето, през мъглите на спомените, през виденията. Вървеше през булевардите, през кварталните градинки, в които пъплеха деца като копринени буби, белички, чистички, яшни, вързани с кожени ремъчета или тикани в луксозни колички. Бабички им се хилеха, дядовци им гукаха като гълъби, майки протягаха крака от слонова кост, улисани в романчетата на Ъпдайк. Вървеше между дакели, пекинези, весели лудели, търпеливо газеше лайната им. Най-сетне стигна. Изкачи се до етажа и позвъня. Отначало никой не се обади, тя позвъня втори път и трети път, улисана в себе си, изплашена. Знаеше, че тука най-трудно й отваряха, трябваше да звъни много пъти, да чака. Най-сетне в антрето отгатък се чу странен шум като от малки копита, дишане като през зурла. И отново се притаи.

— Латинке, ти ли си? — запита тихо старицата.

Оттатък изведнъж избухна цял ураган.

— Да се махаш оттука, вампир такъв... Махай се, ти казвам, чумо проклета, урочаснице, няма да те пусна тук дори да се озъбиш...

Старицата сякаш примря за миг, но после очите ѝ заблестяха.

— Латинке, къде е Анушка?

— Знам ли къде е? На лекции. Нали ти казах, вампир такъв, че не иска да те види, та камо ли да говори с теб.

— Латинке, нали знаеш, вчера съм получила пенсия. За какво ми са пари на мене, аз съм стара жена, та рекох да ѝ дам някой и друг лев.

— Не ѝ трябват твоите пари, махай се, чумо урочаснице!

— Слушай, Латинке, няма да мръдна оттук! — каза старицата и гласът ѝ бръмна и затрептя като опънат тел.

Другата оттатък замълча, чуваше се само как свирепо диша през зурлата, през влажните и лепкави свински ноздрички. Знаеше, че точно така ще стане, няма да помръдне от мястото си, докато отнякъде не се появи Анушка.

— Няма да те пусна, вампир такъв! — каза тя с решителен глас. — Няма да те пусна, дори да пукнеш навън. Ти ми урочаса детето, вещице, та да не мога да го видя ни усмихнато, ни весело. Казах ти, твоят крак повече няма да стъпи тук!

— Само да дам парите!

Оттатък настана тишина, после вратата щракна и се отвори едва-едва. Навън се показва само една ръка, мека, пухкавичка, с цвят на пресничка гъша мас.

— Дай ги! — каза жената с ненавист.

Старицата извади от чантичката си приготвените пари и ги сложи в ръката. Пръстите се склопиха като капан, мярнаха се плоските ѝ нокти с олющен лак. След това вратата щракна свирепо с всичките си ключалки. Старицата тръгна бавно по стълбите, излезе на нагорещената улица. Вървеше и вървеше през времето, през виденията, през спомените. Вървеше след тясната висока каручка, железните ѝ шини чаткаха в кремъците на пътя, вървеше в искри и прахоляци, все тъй права като стрък, непреклонима. В тоя безкраен път се бе навеждала само пред мъжа си, само пред него, вечер, когато се прибираще с натежали обуца от калните селски пътища. Събуваше го, погалваше със сухичката си ръка изстиналия връх на пръстите му. А

ето че сега вървеше и вървеше след ледения му труп, положен в каручката, без ковчег, без кръст, без миро, покрит само с калния си шинел. Каруцарят хокаше кончето по кремъчната стръмнина, шините чаткаха, горе на върха някакво сухо дърво бе разперило отчаяно черните си ръце. Тя вървеше и вървеше, приближаваше мъртвешката му прегръдка.

Най-напред загуби мъжа си.

На Султан тепе го парна сръбски куршум, тънък, оловен, остричък, мина през стомаха му, откъсна бъбрека. Пренесоха го в кюстендилската болница. Беше едър мъж, синеек, рижав, кожата му бе мека и гладка като сапун. Носеше жестока, невиждана сила в себе си, но и тя не му стигна. Три дни и три нощи се бори със смъртта като бесен. Най-сетне смъртта го надви, но май че и тя не беше вече същата смърт, изглеждаше толкова омаломощена и уплашена, че тоя ден в болницата не умря никой друг. Телеграфираха на жена му да си го прибере. Тя пристигна мълчалива, не заплака, не каза нито дума, стоеше на прага жълто-черна, восъчна. А той лежеше пред нея гол, синкав и студен като парче лед, извадено от реката. Облече го търпеливо, но ботуши не й дадоха, а нямаше и нари да му купи. Нямаше пари да го погребее, да го превози, да го положи в праведен гроб с кръст и кандило. Едва намери тоя каруцар, охтичав, жълто-чер като нея, караше ѝ се, раздражен плюеше пряспа кръв, но я съжали, понесе го с каруцата към далечния град. И каруцата все тъй вървеше и вървеше, тя ситнеше след нея с ниските си плоски обуца. Остави ѝ три деца, и трите момчета. Изгледа ги, изучи ги и тримата. Само тя си знаеше как ги изучи. Скиташе от село на село като учителка, изсуши се от жегата и студ. Едва изхранваше децата си. Толкова бе мълчалива и плаха, че дори едно яйце не знаеше да си изпроси от общинските хитреци и настоятели. И все пак те израснаха силни и ясни. И тримата загинаха от страшна смърт, докато отваряха и затваряха тежките страници на историята.

Пръв загина най-големият. Беше много млад, красив, на челото си имаше малка звезда от седеф. Беше пълен с мечти, дори денем сънуваше небеса и птици, а когато беше щастлив, говореше в стихове. След атентата в катедралата го накълцаха като в салхана, после го напъхаха в пещите на Общественията безопасност. Неговата пещ побеля, огняри и палачи побягнаха ужасени навън. Комините

забълваха черен дим, толкова гъст, че забули целия град. Учителката видя как притъмня, как замълчаха птиците, но не разбра, че са изгорили сина ѝ. Никога не разбра как е изчезнал, все си мислеше, че в ония кървави дни е избягал в чужбина. Синовете знаеха, но не смееха да ѝ кажат. Докато остаря, все го чакаше да се върне някой ден със звездата и с дарове. А когато загинаха и тримата, усети със сърцето си, че е останала съвсем сама на тоя свят.

Вторият приличаше на майка си, бе черен и сух, под тежката си къдрица имаше малък костен израстък. Беше много буен, сънуваше пожари и пепелища, готвеше се да разруши из основи Йерихон. Озлобен от братовата си смърт, той тръгна по най-преките и най-стръмни пътища. Вече нямаше ни дом, ни стряха, заспиваше с два пистолета под коравата си възглавница. Убиха го посред бял ден с ловджийски пушки джелатите на Ванче Михайлов. Просна се на калния тротоар, нарешетен от едри глигански сачми, разперен. Небето се покри с червени облаци, плисна го кървав дъжд. Джелатите се завтекоха да го доубият и точно тогава се изправи побеснял, бълващ зелена пяна и проклетия. Изправи се, извади лъскавите си смазани пистолети и започна да стреля. Заслепен от кръвта, не виждаше къде стреля, куршумите му звънтяха по прозорците на насрещните къщи. Дребни, затлъстели хорица се замятаха под креватите, охлузиха тлъстите си коремчета. Все пак улучи един от убийците в косматото гърло, намериха го мъртъв, с прехапан език.

Третият.

Беше пристигнала вече у дома на петте джуджета. Като ги видя, изведнъж ѝ се доплака, макар че отдавна, бе забравила последните си сълзи. Очите ѝ бяха сухи като пещ и като пещ горещи. Но сега ѝ се доплака, устните ѝ се разтрепериха, гласът ѝ секна. Седяха срещу нея опулени от страх, прежълтели, не смееха да помръднат. Но тя не ги разбираше. Виждаше само светлите им липа, рижите коси, каквито имаше и техният далечен працядо. Наистина си приличаха като джуджета, само дето бяха различни на ръст и възраст. Джуджета, които никога не бяха виждали по-страшна магьосница.

Но майка им много добре разбираше какво става с тях, затова се обади притеснено и весело:

— Кажете добър ден, деца, дошла е баба ви.

Децата дори не гъкнаха. Едно от тях проточи тънка, жълтеникава струйка по паркета, напика се.

— Баба много ви обича, деца, ето — донесла ви е подаръци.

Само най-голямото се осмели да погледне в ръцете ѝ. Не носеше нищо, освен една кожена чанта, толкова вехта и износена, че не приличаше ни на кожена, ни на чанта. Неда, майка им, се опита да ѝ отвлече вниманието.

— Как си, бабичко, как живееш? — запита тя с изкуствено оживление.

Но бабичката не я чу, не откъсваше поглед от децата. Нещо хриптеше и се късаше дълбоко в гърдите ѝ, но никакъв звук не излизаше. Децата все тъй немееха като парализирани морски свинчета.

— Гладна ли си, да те заведе да хапнеш?... Имам много хубава чорба от гъби.

— Не съм гладна — отвърна едва чуто старицата.

— Манол ми купи нова перална машина — не се отчайваше Неда. — Искаш ли да я видиш?

Старицата не отвърна. И парализираните морски свинчета не помръдваха от местата си. Тогава Неда не издържа, кресна пискливо:

— Чуваш ли какво ти казвам?

Най-сетне старицата разбра, раздаде парите на децата и си отиде. Вървеше и вървеше, железните шини на колелата чаткаха по жълтите кремъци. Жълтеникав прахоляк скри всички спомени за пепелища и кръв, посипа всички рани. Остана само една-единствена, която все още кървеше и се съсирваше като под цигарена пепел.

Третият доживя свободата. Вече не беше млад, нямаше ни седефена звезда на челото, ни рог под къдриците. И къдрици нямаше като братята си, видът му бе солиден и тежък. Дори майка му не знаеше какво точно работи. Возеше се на голяма силна кола, говореше малко, никога не се усмихваше. Само веднъж се появи в някаква униформа, която майка му до тоя ден не бе виждала. Ставаше все по-мрачен и по-затворен. Ходеше често при нея, стоеше прав пред капандурата с едрия си натежал гръб и мълчеше. И майка му мълчеше, но усещаше глухата камбана на сърцето му, която биеше страшно в своя подземен свят, там, при белите жилави корени, при ледените води, при костите на мъртвците. Удряше силно и тежко, но не можеше да събуди никого, защото никой не я чуваше, освен уплашената му майка.

Най-сетне веднъж не издържа и заговори, както си беше с гръб към нея, но толкова тихо, че едва го чуваше:

— Не, майко, не може да бъде. През трийсет и трета ни арестуваха заедно в двора на Втори полицейски участък. Не бяхме сами, имаше още двайсетина души, всички скупчени като овце в кошара. Биха го пред очите ми побеснелите зверове, биха го заради самия него, пък и за нас — да ни сплашат преди разпита. Блъскаха го с цепеници, риташа го с тежките си чизми, скачаха върху него, избиха зъбите му, от ушите му потече кръв. Ние все тъй стояхме скупчени, не смеехме да гъкнем, та камо ли да го защитим. След това три месеца лежа в гипс, бяха му счупили два прешлена на гръбначния стълб. Отидох да го видя, декламираше стихове от Блок тъй, че стъклата звънтяха... „Ний скити сме...“

Гласът му премина в шепот, после угасна. Дълго мълча, без да помръдне.

— А сега излиза, че полицията го е вербувала в трийсет и първа.

— Не е вярно, сине — отвърна горестно майка му. — Лъжа е, зла измислица, клевета на хора с болен и поразен ум... Не ги слушай тях, те нямат майка, и приятели нямат, и род нямат.

— Сам си е признал! — каза глухо синът.

— А ти не ги слушай... А поговори с него. Поговори сърдечно, по братски, все едно какво ще ти каже — „да“ или „не“... Ти сам ще го разбереш.

— Точно от туй ме е страх — отвърна той.

— Трябва, сине, трябва, Димитре, ако не искаш да погубиш душата си.

Не, не разбра тоя път майката своя син, спаси душата му, но него самия погуби. Той я послуша, извика го в своя голям тих кабинет — не сам, пред хора. Оня нищо не му каза, ни призна, ни отрече. Пък и нямаше нужда от думи, много ясно прочете истината в очите му. Разбра го потресен, две ноци не мигна, третата не дочака. Най-напред се пръсна мозъкът му, с взрив, като фугас. Ударите следваха един след друг, с разтърсващ подземен тътен като експлозии в каменоломна. Разбиха го, разпокъсаха го вътрешно, на погребението приятелите му не можаха да го познаят, толкова бе подут, синкав и страшен. Но след три години се събраха отново на гроба му. Говори един генерал, силен и сух, като ястреб. Говори тихичко, почти шепнешком за сина ѝ, за

сърцето му, за безкрайната човеческа любов в него. Но старицата имаше уши и чуваше, имаше очи и виждаше. Тя виждаше как те целите се тресат вътрешно от страшен и безмълвен плач, как побеляват устните им, как гаснат очите. И едва тогава разбра, че тя бе погубила сина си. Двайсет години изминаха от тоя ден, но раната все кървеше и кървеше под сивата цигарена пепел на времето. Знаеше, че няма да умре, докато не бъде отмъстена кръвта на синовете ѝ, докато Йерихон не се събори в съсипии. Безсмислено беше да се моли на смъртта, тя нямаше да дойде при нея.

Изкачваше се по стълбите и колкото повече се изкачваше, толкова по-леко ставаше на душата ѝ. Тук нямаше да се изплашат от нея, нямаше да я изпъдят. И щом позвъни, момчето веднага се изправи на вратата, изпълни я цялата — толкова бе едър и силен. Беше студент, следваше физика, казаха още, че много хубаво хвърлял топки в някакви обръчи, тъй че го знаели по всички европейски земи. Като я видя, той се засмя, вдигна я леко като целулоидна кукла и я постави на масата при учебниците и люспите от салам. Сега пък старицата се уплаши и засрами, тъй като мъжките ѝ обуца се изхлузиха, показаха се петите ѝ, сухи като кочани от царевица.

— Как си, бабичко? — запита младежът, като все още се хилеше.

Не приличаше много на нейните, само косите му бяха светли и къдрави.

— Жива съм още! — отвърна тя огорчено.

— А Йерихон как е?

— Нищо, стои си.

— Какво да го правим, все тъй ще си стои — отвърна младежът с усмивка. — И ще ни създава бели и ядове.

Но говореше тъй, сякаш тая работа не се отнасяше и до самия него. Не, не приличаше на дедите си — ония горяха, сърцата им се напукваха и пускаха кръв при всяка лоша мисъл.

— Няма, сине! — каза тихо старицата. — Мъката по света расте и расте, реката става все по-кървава...

— А ти откъде знаеш? — засмя се той. — Зер четеш вестници?

— Не чета вестници, но знам — отвърна тя сериозно. — Всичко виждам и всичко знам... Дори туй, което още не е станало.

Но момчето не обичаше да мисли за сериозни и неприятни работи. Ако не си весел и безразсъден как ще улучваш обръча?

— А как е апартаментът ми? — попита той шеговито.

Знаеше, че още преди много години бабичката му бе приписала малкото апартаментче под покрива. Какво повече му трябваше, той не мислеше ни да се жени, ни да създава деца.

— И той си стои! — отвърна виновно старицата. — Какво да правя, оная бяга от мен, като че ли съм чумава.

Момчето все тъй я гледаше и се смееше. Беше му много весело. Тя като че ли се пообиди.

— Сега само в мен е надеждата! — каза тя. — Само аз мога да отърва света.

Но той не я разбра. И кой може да я разбере освен някой стар и изкуфял като нея.

Поговориха още малко, после старицата помоли да я свали от масата. Щом докосна земята, тя се посъвзе, извади парите и му ги даде. Той ги пъкна разсеяно в джоба си, тия, синички и червенички, още новички, но вече вмирисани на пот и бира. Това бе цялата ѝ награда за всичко, което бе извършила на света. Цялата благодарност на тия, които дори не знаеха името ѝ. И дори не подозираха какво още има да свърши за хората. А после си отиде, заскача по стълбите като птица.

И вървеше, и вървеше тя по улиците, все така зашеметена и несвястна... Вървеше направо през булевардите, носена насам-натам от мислите си, глуха и сляпа за всичко. Навсякъде, където минеше, виеха спирачки, трамваите отчаяно скърцаха с яките си железни зъби. Никой не ѝ се скара, никой не я изруга, но и никой не я изведе под ръка до тротоарите. Плашеха се от нея. Може би усещаха страшната, нечовешка сила, която тя носеше в себе си — сила като господнята.

Най-сетне пристигна в своя дом. Пристигна и влезе в него като във вечен гроб, от който от време на време излизаше само нейната сянка. Не се докосна до нищо. Само полегна на тясното желязно легло в ъгъла, притвори очи. Лежеше винаги по гръб, със скръстени на гърдите ръце, така както полагат в ковчезите мъртъвци. Лежа тъй, докато стаята се изпълни с мрак, докато умряха всички шумове освен пърхането на гълъбите по покрива. Макар и с притворени очи, тя виждаше през стените, през мрака, през времето, виждаше това, което дори пророците се страхуваха да видят.

Виждаше жълти безкрайни пустини, опрели ръб в намръщеното небе. Виждаше сухи речни корита с напукани от жегата камъни. Виждаше пресъхнали водопади, мъртви гори, димящи, опустошени градове. По улиците им тичаха плъхове, пищяха, обезумели от глад, свирепо се нахвърляха един върху друг. Виждаше черни локви с воняща вода, безкрайни равнини от гарвани, гарван до гарван, морета, побелели от мъртва риба.

Най-сетне видя Йерихон, на самия бряг на черния океан, целия в изумрудени блясъци и сияния. Бе обграден от непристъпни стени, с кули, забити в небето, велик и страшен, хитър като крокодил, лаком като инфузория. Йерихон чакаше с притаен дъх, защото от всички страни го бяха заобиколили йерихоните със своите потъмнели медни тръби, съсредоточени и мълчаливи като в деня на Страшния съд. Всички едновременно повдигнаха тръбите и долепиха до тях устни — черни, жълти, кафяви като шоколад, бледи като северните ледове. За да си даде кураж, Йерихон още по-силно засия, изумрудените му блясъци разкъсаха небето като светкавици.

След това йерихоните надуха тръбите.

Тя ги гледаше вцепенена — не, не се чуваше никакъв звук, макар че ги надуваха с все сила, с повече от силата си. Виждаше очите им, изцъклени като на мъченици, бузите им, които се пукаха от напрежението като мехури. Някои изтърваха тръбите, обзети от предсмъртни гърчове, но веднага ги грабваха други, още по-яроствни.

Но защо не се чуваха никакви звуци?

Тя разбра — новият Йерихон нямаше да се срине като стария от звука на тръбите. Новият Йерихон знаеше как бе загинал старият Йерихон и се бе приготвил за всички беди и изпитания. Но не се бе приготвил за най-страшното. Сега те издухваха през тръбите не звуците, а своя та мъка, своята черна ненавист. И ето че стана чудото — Йерихон започна да се топи бавно като торта, обливана от горещи пламъци. Най-напред се стопи изумрудената глазура, блясъците погаснаха. Започна да се свлича плътта. Останаха да стърчат само железните скелети като кости на мъртъвци. Ръката на статуята омекна като восъчна свещ, факелът падна във водите на океана. Чу се тътен, към небето се издигна огромна гъба. В своя предсмъртен миг Йерихон бе пронизал сам себе си.

— Не! — изкрещя старицата. — Не, не бива!

— Защо, майко, защо? — питаха синовете ѝ от земните дълбини, пронизани от белите жилави корени, от облаците, от дъната на океаните, навсякъде, докъдето бяха стигнали за един век.

— Мълчете! — каза строго старицата. — Само аз знам кога!... Само аз знам как!... Вие мълчете, вие сте мъртви!

И до самото утро остана будна край прозорчето, да не би синовете ѝ да се заслепят от омразата; до прозорчето на капандурата, обърнато като дуло към изгрева; към изгрева, който се бавеше, който търсеше къде да пробие белезникавата плът на небето; който я пробиваше като рана и се разрастваше огромен и кървав под купола на небето.

АЗ СЪМ АТОМНА

Като наближиха градчето, Нора Шишкова за пръв път видя пясъчния вятър. Отначало дори не разбра какво е — просто далечината ѝ се стори като сърцевината на недозряла мандарина. Тя потърка с длан предното стъкло на колата, прашно и оцвъкано с курешки от ластовици и врабчета, дори на някаква чайка — това продълговатото, мацнато като бяло перо в долния ляв ъгъл. Носеха го още от Слънчев бряг, когато бяха двамата с Фит, когато се обичаха още, когато се давиха двамата с Фит и не можаха да се удавят, защото всеки се хвърли да спасява другия, когато след това танцуваха боси на дансинга във вариетето. Но стъклото беше прашно и оцвъкано отвън, така че тя само го замаза, а жълтото си остана жълто.

— Бозвелиев, това какво е? — посочи тя с пръст.

— Кое?

— Това жълтото!... Дето виси във въздуха.

— Нищо не виждам — каза Фит.

Той караше колата като спиртосан — изцъклен поглед, стиснати устни, вкоравен гръбнак. Само меките му женствени бузи се подрусваха леко от разбития асфалт. Наистина беше спиртосан — от цял букет напитки на всичко отгоре. Изглеждаше малко по-нисък от Нора, пълничък, заплешивял, с кръгло обезцветено лице, което дори в тия мигове на напрежение нямаше никакъв израз. И днес Нора като че ли за пръв път го виждаше такъв, какъвто си беше в действителност. Как съм могла да го обичам толкова време — мислеше тя поразена. Вкиснато пиано нищожество, жалък, пършив доцент, дъртак на всичкото отгоре, вече към четиридесетте, с дъщеря гимназистка. Как съм могла, как съм могла, как съм могла — тракаше в празната ѝ пиана глава заедно с дефекта в кардана.

— Къде го виждаш? — попита той.

— Ей там — на хоризонта.

Той отново нищо не видя, само прибави плачливо.

— Нора, обичам те.

— Не ме дразни, животно такава! — отвърна тя злобно.

Пътуваха между високи пожълтели царевици, с рехави златисти бради на кочаните, с върхове като свещи. Като излязоха на открито, там, където нивята бяха отдавна ожънати, жълтото зарево на пясъчния вятър етапа почти осезаемо. Над тая опалена от слънцето крайдунавска низина винаги духаха ветрове — ту спокойни и плътни, ту остри и яростни, но пясъчният вятър се появи едва преди година. То стана, след като в равнината като железни кучета нахлуха стадо булдозери и грейдери и заръфаха яростно жълтата сипкава плът на льоса. Древната земя се оголи, бреговете олисяха, зеленината се стопи в жълтата каша на дъждовете. Цялата низина се покри с нови, като че ли ненужни пътища, накъде отиваха, откъде се връщаха — никой не можеше да разбере. Но скоро безконечни колони от самосвали и камиони плъпнаха по тях — те именно вдигаха пясъчната завеса. Ветровете, които идваха през реката, понесоха всичко към града. Червените му покриви пожълтяха, жълти станаха дори зелето и дините в крайградските бостани. Дъосът проникна навсякъде — в аптеката, в родилния дом, в малките домашни кухнички, — хората го хрускаха заедно със салатата, с кюфтетата, с къпоолуто и солената беломорска хамсия, от която имаше неограничени запаси в местния магазин.

Скоро прашната кола на Фит спря всред градчето. Доцентът се измъкна навън, като се пулеше недоверчиво. Нима това е бъдещото атомно сърце на България? Площадчето беше прашно, тясно, обградено с ниски овехтели къщи, навярно от началото на века. Не му се беше случвало да види досега някъде из страната по-загубено градче от това. Изглежда, че революцията го бе заобиколила, а всички други събития просто се бяха препънали в прага му. И то сякаш бе заспало навеки. Никъде не се виждаха хора, само едно куче бе провесило език пред затворената сладкарничка. Навярно там му понамирисваше на халва и на престоляли масленки, но дори тая съблазън не личеше в угасналия му поглед. Най-сетне Фит забеляза хотела и се упъти нататък, като тътреше вдървените си крака. В администрацията нямаше никой. По стълбите слезе потна, невчесана жена, грапавите ѝ крака бяха набъбнали от вени. Тя го погледна мрачно, готова да го отмине.

— Имате ли свободна стая?

— Стая! — измърмори тя презрително. — Няма място и в клозета.

— А частни?

— Вижте на пристанището... Ама то е далечко, извън града.

Тръгнаха към пристанището по оръфания асфалт. Колата се движеше бавно по алея от пожълтели дървета, а карданът все тъй повтаряше: как съм могла, как съм могла, как съм могла! Няколко сълзи потекоха по страните ѝ, но Фит, вкоравен като кочан на кормилото, не ги видя. Днес беше техният последен ден. Бяха го чакали толкова дълго и толкова пъти го бяха отлагали, че беше узрял и презрял като цирей. И двамата се страхуваха да го докоснат — не знаеха какво ще бликне. Най-хубаво е да не се бавят, да не говорят повече, да не се допират дори с края на пръстите — всичко ще свърши мигно-ве-но!... И в същия миг карданът започна да чука — мигновено, мигновено, мигновено, — докато пристигнаха.

Тоя хотел беше, кажи-речи, нов, макар че отдалече вонеше на развалени клозети. Имаше дори ресторант — на терасата се виждаха червени, олющени маси с железни крака, тук-тамے покрити с оранжеви покривки. Тук беше по-прохладно, имаше сенки, тъй като наоколо растяха дървета. След това брегът се спускаше стръмно към голямата река, обезцветена и гладка като сурова втечнена пластмаса.

— Чакай тук! — каза Нора. — Тоя път аз ще опитам.

И тя измъкна с усилие през тясната врата своите великолепни шоколадени крайници, обути в светлосини сандали. Беше висока, стройна като млада тръстика, почти суха — ни момче, ни момиче, ако не се смятат чудесните ѝ крака. На Фит му се доплака от похот и чиста любов, от нежност, от ярост, от жалост към себе си. Тя вървеше към хотела с дълга момчешка стъпка, жълтата ѝ, леко проскубана коса се тръскаше по раменете ѝ. Беше тя — единствената, с нищо несравнимата, прекрасната като езическа богиня, — а трябваше да я загуби. Решено беше. Не, по-добре да не мисли.

И все пак, като остана сам, старите страхове и тревоги отново свиха стомаха му, в устата му изведнъж загорча болната жлъчка. Бе тръгнал рано сутринта или по-точно бе избягал, без да се обади ни на жена си, ни в университета. Дълго пътуваха, без да си проговорят, нейното каменно лице просто късаше на парчета сърцето му. След това спряха, уж да закусят, в някакъв крайпътен ресторант и се запиха там

— съвсем нарочно и умишлено, но без да си го признават. И сутринта им се стори безкрайна. Бяха пили какви ли не боклуци, бяха повръщали, бяха плакали и бяха изrekli хиляди безсмислени и глупави думи. На края като че ли просто се бяха погнусили от себе си, от своята безхарактерност и безволие и отново тръгнаха. Сега алкохолът все още го крепеше, но той знаеше, че утре ще рухне изведнъж и животът му ще се превърне в някакво сухо дeре, измито и глинено, без капка вода и без стръкче зелена тревица. Не, не — наистина по-добре да не мисли нито за нея, нито за раздялата, нито за срещата със своята разплакана ужасена жена, която късно през тая нощ като удавница ще се хвърли на врата му и ще го облее с поток от парещи сълзи.

Нора скоро се върна.

— Намериха ми стая — каза тя. — Но само за една нощ.

— Няма значение — отвърна той. — Утре ще отидеш при брат си.

Те стояха един срещу друг и уплашено мълчаха. И внезапно всичко, което бяха уговорили и нарекли, се срути тъй бързо, че те дори не можеха да си спомнят какво е.

— Е? — каза тя.

— Ами да прием едно последно! — отвърна той с плаха надежда.

— Съвсем последно.

— Добре — каза тя. — Съвсем последно.

Но ресторантът се оказа затворен — щяха да го отворят едва в шест часа. Тогава те слязоха край брега и тръгнаха нагоре по реката. Сякаш не вървяха, сякаш някой ги тласкаше по гърба — по-далеко от колата, по-далеко от хората, по-далеко от тоя отвратителен ресторант. Намериха най-после някакъв храсталак и незабавно се шмугнаха в него — без да се огледат дори. Настана тишина, голямата река лееше безшумно край тях своите бакелитови води. После от време на време се чуваше лек шум, сякаш в дивия бурен се движеше таралеж, но и това не трая дълго. Една сврака изкряска възмутено и отлетя да разнася другаде своите жалки клюки.

Реката постепенно оживя. Най-напред се появиха ластовиците, които летяха като замаяни, гладката повърхност на реката лекичко се надипли, после вечерният вятър понесе вълните към брега. Те шляпкаха там равномерно, отегчени от тая вечна игра на тоя вечен

досаден свят. Все по-често минаваха кораби, мъкнеха плоски шлепове и бумтяха с моторите и витлата си дълго след като изчезнеха зад пясъчната ивица на острова. В далечината реката потъмня, но небето над тях все още бе съвсем жълто, залезът гаснеше бавно и неохотно, сякаш искаше да им продължи този безкраен ден. Най-сетне храстите отново зашумяха, първа се появи Нора със своя ожулен задник и нещастно лице. След нея се измъкна и Фит, разлигавен и тъжен, двамата поеха към ресторанта.

Заеха една отдалечена маса и си поръчаха кока-кола и „Плиска“. Размесени, те се пиеха леко и напиваха бързо. Престанаха да говорят — нямаше за какво повече да се говори. Пиеха мълчаливо. Нора от време на време проронваше по някоя сълза и избърсваше с длан бузата си. На два пъти си поръчаха вечеря, но и двата пъти келнерката я прибра недокосната. Беше млада жена, бременна до немай-къде, едва влачеше по мозайката отеклите си крака. Накрая и тя се разстрои и започна да пуска сълзи. Към десет часа останаха само няколко незаети маси, всичките на верандата. Бяха повечето момчетии с разгърдени до пъпа ризи, с обърнати маншети на ръкавите, някои с недорасли бради и мустаци. Често поглеждаха към тяхната маса и тихичко си мърмореха, но накрая като че ли съвсем ги забравиха, унесени във воплите на китарата. И Фит, и Нора бяха вече ужасно пияни и все още пиеха. Най-сетне Фит не се удържа и отново пусна словесната мелница.

— Няма друг изход! — говореше той разгорещен. — Ще се ожения за теб или ще полудея... Няма смисъл да погубвам живота си. И за какво? Питам те — за какво?

— Мълчи! — отвърна тя глухо.

— Просто тъй — да се жертвувам? Защо да се жертвувам?... Кой се жертвува сега в тоя глупав и алчен свят?... И защо трябва точно аз да стърча над другите?

— Да си мислил на времето! — отвърна Нора.

— Да съм мислил!... Какво да съм мислил?

— Отде намери да се ожениш за тая дебела и мързелива жена?

— Ами тогава тя не беше дебела! — отвърна Фит неуместно.

— Толкова по-зле — значи, ти си виновен!... Сега кой ще се ожени за нея?... Та на всичко отгоре и от университета си я спрял, та да не може сега да си намери работа.

— Не съм я спирал аз! — отвърна унило Фит. — Тя сама се отказа — не ѝ се учеше.

— Ами защо да учи, като си я носил на ръце... Като си я обичал... А ми пробутваш сега разни дребни лъжи.

Нора беше права и не беше права. Фит се беше оженил наистина по своя воля за това закръгленичко, апетитно момиче с блудкави, лениви очи. И бе живял щастливо и сито с нея в някакъв безкраен празник, докато най-сетне тя забременя. И с това всичко свърши.

— Само тебе! — едва ли не изкрещя той. — Само тебе!... Луда ли си, не го ли разбра?

Тя го знаеше. Иначе за какво би живяла с тоя полуплешив научен запъртък. Неговата любов бе като водопад, който я заливаше отвсякъде, готов да я удави. Колкото и да изглеждаше жалък, имаше сърце да обича. Това го различаваше от всички други, които бе срещала досега в живота си.

— А детето? — каза тя. — За детето не мислиш ли?

— Мисля! — отвърна той. — Мисля, как да не мисля.

— И тя като майка си! — каза Нора с горчивина. — Тия две дебелани ще ти изсмучат и последната капка кръв, от мен да го знаеш.

Момчетата от крайната маса започнаха отново да гледат към тях, нещо да си шушукат. Нора, която ги наблюдаваше отдавна с крайчеца на окото си, най-сетне се разтревожи.

— Хайде де си вървим! — каза тя припряно.

— Едно последничко — отвърна той отчаяно. — Съвсем последничко.

Не му се пиеше повече, но нямаше и сили да стане от масата.

— Нито капчица! — каза Нора така решително, че той изведнъж клюмна.

Фит измъкна пачка банкноти по един лев и брой цяла вечност. На края отброи и пет лева бакшиш за келнерката, която, кой знае защо, още повече се разплака. Навън, в сянката на огромните черни кавацити отново се вкопчиха един в друг. Фит се задъхваше, устата му започнаха несвързано да мелят клетви и заклинания. Най-сетне тя успя да се отскубне от лепкавите му пипала, да се измъкне от мътилката на тая човешка сепия, която не знаеше ни срам, ни милост и отново налиташе.

— Върви си! — каза тя. — Върви си, върви си.

— Не! — каза той. — Ще остана при тебе... А утре ще се оженим, искаш ли?

— Какви глупости дрънкаш! — ядоса се тя. — Хайде, махай се.

Но понеже не си отиваше, тя сама побягна и се скри зад някаква камара от щайги. Той я търси дълго в мрака, като се препъваше и сумтеше, най-сетне падна и се надигна с мъка, като триеше с длан одраното си до кръв голо теме. Фит се отчая и спря.

— Нора! — обади се той пискливо. — Нора, къде си?

Нора мълчеше. Фит още дълго мяука, невидим в нощната чернилка, гласът му ту се приближаваше, ту чезнеше.

— Нора! — обади се той за последен път като удавник.

Нора мълчеше и гълташе солените си сълзи. Сега не го презираше, сега го обичаше отново и се прощаваше истински с него. Колата най-сетне тръгна стремително, но назад, фрасна се в някакво дърво, което изохка като живо. Моторът угасна от удара, но след малко пак забръмча, колата отново тръгна, премина през някакви декоративни храсти, през някакви водопроводни тръби и изчезна. Едва тогава Нора се отпрати към хотела, като леко залиташе. Но в администрацията нямаше никой, тя взе ключа си и изпъпли някак до втория етаж. Стаичката ѝ бе тясна и топла, миришеше на прах, от отвора на умивалника идваше неприятна воня. Но поне постилките бяха чисти и корави като колосани. Нора отвори широко прозореца и се хвърли в леглото заедно с дрехите. Чувствуваше се зле, гадеше ѝ се, пот се стичаше по слепите ѝ очи. Стаичката се накланяше и въртеше около нея като омагьосана. Тя не издържа и отиде с мъка до прозореца. Трябваше да се улови здраво за пиринчената му дръжка, за да не се изтърколи по наклона към вратата, както ѝ се струваше в тоя миг.

Тя стоя до прозореца, докато ѝ поолекна. Отвън лъхаше хладен ветрец, носеше дъх на река и катран. Тихо и скръбно шумяха листата на кабаците, реката милваше влажните брегове. И изведнъж усети как спокойствието властно се настанява в душата ѝ. Светът е безмерен, животът е по-богат от всичко, което човек може да си помисли. Сбогом, Фит, сбогом, нощна тъга! Тоя живот не може да се побере в никой и нищо, винаги си остава по-голям от всички мислими неща.

По коридора се чува множество стъпки, позабавиха се и спряха внезапно пред вратата ѝ. Някой натисна отвън дръжката. Нора видя как тя бавничко се раздвижи. Но колкото и да бе пиана, все пак бе успяла

да заключи вратата, несъзнателно може би, с неясното чувство за опасност. Чуха се тихи гласове, сумтене, някой изпсува. Беше здрава, масивна врата, нищо не можеха да ѝ сторят. Нора изведнъж почувствува как я обзе бясна и безразсъдна ярост. Много добре знаеше какво търсят в тая стая посред нощ. И може би неслучайно администраторът беше изчезнал. Навярно бяха ония лигави копелета, които през цялото време поглеждаха към тях в ресторанта. Тя се огледа. Нямаше никакъв тежък или остър предмет около нея. И все пак имаше нещичко — някаква лопатка за въглища, останала навярно от зимата. Не беше кой знае какво, но нямаше друго.

Тя отвори с рязък, внезапен жест. Бяха трима, скупчени един до друг, тоя, който натискаше с рамо вратата, се строполи на пода. Нора го ритна яростно по хълбока и вдигна лопатката. Двете момчета отстъпиха инстинктивно назад. Бяха млади и яки като бичета, ризите им се бяха опънали на широките рамене.

— Марш оттука! — кресна Нора въвн от себе си. — Докато не съм претрепала някого.

Тоя, който бе паднал, стана, като залиташе. Очите му бяха мътни, изглеждаше много пиян. Нора замахна.

— Ще ти разцепя главата, чуваш ли?

И Нора с все сила тръшна вратата. Зад нея се чу болезнен стон, отчаяна ругатня. После стъпките бързо се отдалечиха. Нора смътно съобрази, че ще познае утре някой от тримата по размазания му нос.

* * *

Когато Нора се събуди, около нея беше толкова тихо, та ѝ се стори, че внезапно е оглушала. На пода грееше топло есенно слънце, все така миришеше на река и катран. Нора погледна часовника си — девет без десет. Тя скочи и погледна през прозореца. Беше най-обикновен спокоен есенен ден, в далечината между клоните на каваците се провиждаше реката, жива в тоя час на деня, с трепкащи спокойни светлини. Не се мяркаха никакви хора, нищо освен обърнатите столове по верандата, курешки по масата, мазни хартии. И все пак денят беше хубав, тишината сякаш го разтваряше в себе си.

Чувствуваше се добре, въпреки натежалата си глава, вчерашният ден като че ли се бе изличил завинаги от паметта ѝ.

След половин час тя вече пътуваше по шосето към строежите с един случаен камион, който сам бе спрял да я вземе. Шофьорът беше едър младеж, гол до кръста, само с едно лилаво тюлено шалче около врата, доста усукано и мръсно. Лицето му беше едновременно и приятно, и малко нахално, усмивката му просто лъщеше от белината на зъбите. Той гледаше повече краката ѝ, отколкото пътя, така че прегази една котка, която дори не успя да измюка. Но иначе бе учтив, говореше ѝ на „вие“.

— При кого отива госпожицата?

— При брат ми... Той е инженер там — на строежите.

— Ааа, сигурно го знам... Как се казва?

Нора му каза името, но шофьорът не го познаваше. Вече излизаха от градчето, когато връхлетя върху една свиня, която с тревожно грухтене се понесе по разградените дворове. Чу се тракане на гъски, разлетяха се кокошки. Ако работите вървяха все тъй, сигурно щеше да постеле пътя ѝ с трупове.

— В тукашното кино дават „Клеопатра“, искате ли да ви заведе довечера?

Нора отказа, разбира се, но без да го обиди с тона си. В края на краищата човекът бе извършил убийство заради нея. Той любезно я отведе чак до сградата на управлението, весело ѝ махна с ръка — „чао“.

— Чао — отвърна Нора и за всеки случай му се усмихна. Услугата си е услуга, таксата — такса.

Сградата на управлението беше съвсем нова, все още миришеше на вар и боя. Както трябваше да се очаква, цялата бе опасана с лозунги и поизбелели знамена. До входа висеше стенвестник с карикатури, малко грубички, то се знае, но доста духовити. На централно място бе изобразена телефонистката, дебелокрака, с брадавица на носа и надпис: „Альоо, аз съм атомна!“. Значи, това беше колежката ѝ. Край нея мина някакъв човек с кофа, тя запита за брат си.

— Трети етаж, стая тринайсет — отвърна веднага като някакъв навит механизъм непознатият.

Нора потегли търпеливо по стълбите — „намерил си номерче!“. Но иначе му вървеше в живота, освен в брака може би — жена му го бе

откъснала доста от старото му семейство. В тринайсета стая имаше три бюра, едното от тях бе заето от Сашо. Другите двама веднага залепиха поглед на краката ѝ. Брат ѝ отначало се понамръщи, но после добродушно се засмя.

— Това ми е сестричката — каза той. — Бива си я, нали?

Другите двама измърмориха нещо, този с бакенбардите се пооблиза. „Напразно се облизваш! — помисли Нора сърдито. — Няма да те огрее...“ Без да се ръкува, тя седна на единствения свободен стол.

— Кога почвам? — запита тя делово.

— Чакай, не бързай! — И тримата се засмяха. — Ти сигурно не си закусувала?

— Не съм.

— Най-напред ще закусим, после ще те заведе при началството, след туй ще видим. Къде ти е куфарът?

— В хотела, на пристанището.

— Добре, добре, аз съм с кола, ще го приберем.

В лавката нямаше нищо друго освен сарфалади и саздърма, предпочетоха саздърмата. Нора едва се докосна до яденето, но брат ѝ си изяде всичко, до последната трошица. За разлика от Нора той бе доста пълничък, найлоновият колан със златна тока делеше на две мекото му коремче. Приличаха си само по очите — ясни и весели, — но по характер бяха съвсем различни. Като че ли Нора беше момчето вкъщи — Сашо беше доста суетен за външността си, чистник, малко стиснат, вързан за семейното огнище. Под влиянието на жена си беше се отказал от цигарите и редовно внасяше парите за тях в детска спестовна касичка. Нора точно толкова силно го обичаше, колкото и презираше.

След закуската Сашо я заведе при пълномощника. Беше мъж на средна възраст с едра корава глава и вид на мълчаливец.

— Нямате ли някаква друга рокля? — измърмори той. — Малко по-дълга.

Нора го погледна снизходително.

— Имам панталони...

— Добре, панталони... Не върви с тия голи кълки... Тука е фронт, момиченце.

— На вашия фронт главно по кълки ли стрелят? — запита Нора хапливо.

Очевидно пълномощникът хареса тоя отговор, защото я погледна с по-голямо уважение.

— С панталони, с панталони — измърмори той. — Разбираш ли нещо от телефони?

— Само от телефони разбирам — отвърна Нора искрено.

— Да, да — като моята Сузи — усмихна се пълномощникът. — По-малката. Като стане сутрин, още не си умила очите, и се хваща за телефоните... Понякога ги върти до дванайсет.

— Ами като й позволявате.

— Как да й забраня? Веднага ще каже, че това е насилие... Пък дядо й бе обесен за свободата.

— Да, разбирам — кимна Нора. — А моят умря от лоши черва... Затова сега аз ще й давам линия.

Пълномощникът погледна към брат й, който се бе свил сконфузено на стола си.

— Ама пък езиче! — каза той с едва затаено възхищение.

После вдигна слушалката и взе централата.

— Стефче, ще ти изпратя... как беше? — Той я погледна въпросително. — Нора — да, Нора Шишкова, твоята заместничка. Въведи я в работата. От утре започва редовно.

— А квартирата? — запита предпазливо Сашо.

— Даа — проточи пълномощникът. — Това наистина е проблем... В краен случай не можеш ли да я вземеш за няколко дни у дома си?

Сашо се изчерви като момиче.

— Дума да не става! — отвърна решително Нора. — Предпочитам да спя на улицата.

— Нещо не се погаждат много с моята... — смотолеви брат й.

Нора замълча презрително. Пълномощникът набра друг номер.

— Дончо, ела при мене.

Дончо след малко пристигна. Беше едър младеж, синеок и спретнат, моминска руменина красеше гладките му бузи. На Нора се стори, че дългите му ръце висят почти до коленете.

— Виж какво, шефе — започна той, без да го питат. — Сега-засега мога да я настаня само при бай Тако.

— Ами много хубаво! — каза зарадван пълномощникът. — Кой иска друго?

— Тая работа не е толкова проста — продължи Дончо. — Вярно, стаичката е хубава, чиста. Никой не е живял в нея, откакто умря момчето му. Наистина няма чешма, още си вади вода от кладенец, но това не е болка за умирање.

— Не е — съгласи се пълномощникът. — Това ли е всичко?

— Не е... Там е работата, че бай Тако не дава дума да се продума. Като му казах — едва не заплака човекът. Аман-заман — вика, — по-добре ми извади окото, само чужд човек не ми слагай в къщата. В моята къща чужд човек не е живял ни през войната, ни даже през бомбардировките. Тъй си знам, откакто съм се родил — моето да си е мое.

— Уф, че гадина — каза с досада пълномощникът. — Ами ти малко го притисни.

— За притискане, мога да го притисна — съгласи се намръщено Дончо. — Тъй ще го притисна, че даже няма да гъкне... Ама не е там работата.

— А къде?

— Не знам какво да ти кажа, ама май че ми дожаля. — Дончо съвсем се намръщи, руменината запламтя на хубавите му бузки. — Много жално ми се моли човекът и ме гледа в очите, сякаш съм дошъл да го коля. Думам му аз, така и така, няма да е някой хулиган, а момиче образовано и възпитано. Какво сте се свили с бабата като таласъми — все едно че ви е дъщеря. Но той не ще и да чуе — само туй си повтаря, как може чужд човек у дома!

Дончо се обърна към Нора и за пръв път я огледа от главата до петите. Тя никак не можа да разбере какво впечатление му е направила.

— Добре де, вие съгласна ли сте да живеете при такъв човек? — запита той.

Нора досега бе слушала съвсем равнодушно тоя непонятен за нея разговор.

— Ще му плащам, колкото иска — отвърна тя. — И в края на краищата няма да го изям.

— Ами тогава да вървим! — каза той.

— Най-напред да си взема урока! — отвърна Нора. — Тоя бай Тако няма да ни избяга.

Нора се качи сама в тясната стаичка на телефонистката. Тя се оказа снажна, месеста жена, около трийсет и пет годишна, разведена, както по-късно научи. Наистина си имаше хубава розова брадавица, но не на носа, а на лявата буза. Колежката я огледа доста критично.

— С тоя тоалет няма да стане! — каза тя. — Тука е такава гадна провинция, ще те изядат с парцалите!... Седни де!...

Нора седна.

— Работила ли си като телефонистка?

— Дори представа си нямам.

— Няма значение — това е проста работа. Пък и тук не е София, хората не са нервни... Ти нервна ли си?

— Като оса!

— И аз... Та как няма да бъда нервна, живея тук като калугерка.

— Зер това има значение? — учуди се Нора.

— Как да няма!

— Ами аз тогава... но както и да е — смотоледи тя.

— То зависи на какъв ще попаднеш! — каза телефонистката уклончиво. — Седни сега на моето място, ще ти покажа.

След четвърт час и Нора доста успешно гукаше по телефона — „Асъм атомнаа!“. Нейната колежка продължаваше да я оглежда любопитно.

— Брат ти откога е женен? — запита тя.

— Отскоро.

— Много е симпатичен! — каза Стефка, леко разочарована. — Но жена му е истинска повлекана.

— Тъй е — съгласи се Нора охотно. — Но ако е за нервите — хич не разчитай. Той е много загубен в това отношение.

На обед Сашо я заведе в стола. Беше съвсем нов, просторен като спортна зала, но въпреки това приветлив и уютен, понеже целият бе облицован в светло дърво. И все още приятно миришеше на рендосани греди, на безир и на лакове. Пък и на постна картофена яхния на всичко отгоре. Наблизо седеше сам на една маса пълномощникът, усмихна им се, като ги видя, и им направи знак да седнат при него. И то се знае — веднага дотича управителят, наклони се към масата им с опънати назад ръце. Изглеждаше доста странен на вид, хидродинамичен — помисли си Нора. Олисялата му глава беше изострена, продълговата и гладка като на видра. И понеже Нора не

беше записана, той ѝ сервира сам като гостенка леща чорба и една превъзходна наденица.

— Ужасен подмазвач! — измърмори отвратен пълномощникът. — Все се чудя как да го уволня... Но не ми стигат силите. И как ще ми стигнат — сутринта ми донесе цяла мрежа прясна дунавска чига.

— Никога не съм ял чига! — каза тъжно брат ѝ.

— Ето че сам се покани! — засмя се пълномощникът. — Ами елате довечера у дома — и без това сме комшии. Но ти с панталоните — погледна той Нора. — Жена ми хем е еврейка, хем сектантка... Да пази Господ от такъв мелез.

Докато нагъваше с апетит наденицата, Нора им разказа снощното приключение с хулиганите, които се бяха опитали да я нападнат.

— Тия са от „бруклинската банда“ — каза Сашо ядосан.

И той ѝ разказа неохотно за групичката местни хулигани, които сами се бяха нарекли с това многозначително име. Били десетина души младежи, повечето синове на местните големци, ако изобщо можеше да има големци в това загубено градче. Но между тях бил и по-малкият син на милиционерския началник и именно това усложнявало положението. „Бруклинската банда“ вършела дребни хулиганства и безчинства най-вече с момичета и жени. И дребни кражби, разбира се, но в своя кръг, така че нямаше кой да се оплаче. Жените на инженерите и на служителите в управлението бяха писнали от тях, не смееха да отидат сами ни на кино, ни в местната воняща сладкарница. Пълномощникът официално се бе оплакал от тях в милицията, но нищо особено не последвало.

— Няма как, ще трябва да отнеса въпроса в министерството — каза пълномощникът намръщено. — Това вече надминава всички граници.

— Защо в министерството? — погледна го Нора. — Сигурно ще ви се изсмеят!... Ами колко мъже сте тук, съберете се и им хвърлете един хубав бой.

— Знаеш ли, че това е идея! — каза зарадван брат ѝ.

* * *

След като се наобядваха, Сашо взе Нора със запорожеца, който бе купил на старо, а сега изглеждаше много по-нов, отколкото при покупката. Трябваше да отидат в хотела, да вземат куфара, и след това Дончо да я настани в новата ѝ квартира. Запорожецът забръмча тихичко като комар и потегли неусетно и леко като на показан урок в курсовете за шофьори. Както всички свои работи, и тая Сашо вършеше изрядно и точно.

— Как са вкъщи? — запита той, докато внимателно набираще скорост.

— Нищо особено — отвърна неохотно Нора.

Но Сашо долови нещо в тона ѝ, погледна я изпитателно.

— Кажи, кажи!...

— Ами какво да ти кажа — татко си има любовница.

Сашо просто подскочи — заедно със запорожеца.

— Какви глупости приказваш? — попита той поразен.

— Ами това е! — вдигна рамене Нора.

— Откъде знаеш.

— Какво има да знам? Бръсне се всеки ден и се залива с одеколон като някой пъпчив гимназист.

— Това са глупости! — отвърна Сашо поуспокоен.

— За съжаление не са глупости — все тъй неохотно продължи Нора. — Видях ги една сутрин в Парка на свободата — беше около шест часът. Татко нали уж прави някакви разходки за сърцето си.

— Може да е било случайно.

— Не беше случайно! — каза уверено Нора. — Нали ги видях, гледаха се като две влюбени пилета.

Моторът изръмжа на празна газ. Сашо с мъка включи на скорост.

— Мама разбра ли нещо?

— Ами — ще разбере. Тя изобщо не му обръща внимание.

Това беше вярно. От няколко години майка им сякаш не забелязваше мъжа си. По цял ден четеше стари любовни романи, които купуваше от антикварната книжарница. Една нейна приятелка, която работеше там, ги запазваше специално за нея. Старият почтен адвокатски дом, който в най-добрите дни на баща им беше, кажи-речи, заможен, сега приличаше на изоставено бойно поле, на което нямаше дори кой да обере трофеите. Сашо мълчеше потиснат.

— А тя как ти се видя?... Млада ли е?

— Ами ти каква искаш да е, студентка ли? Възрастна жена като мама. А беше по долнище на анцуг, представи си. Може би правят заедно кросове.

Едва сега Сашо се усмихна. Запорожецът тръгна по-уверено.

— Глупава работа! — каза той. — Само да не тръгне да се развежда, че тогава я втасахме.

— Много важно! — вдигна рамене Нора. — Но ако почнат — аз съм на таткова страна, да си го знаеш. Започна вече сам да си переризите, сам да се глади. Това работа ли е?

— Не е, разбира се — отвърна Сашо. — Нямах да ти се скъсат ръцете, ако му ги опереш ти!

Нора виновно замълча. Прав беше, разбира се. Но много ѝ беше останало време да мисли за баща си, докато се занимаваше с Фит, докато плачеха и се давеха в морето.

Скоро пристигнаха до хотела. Сашо отиде за багажа, Нора остана в колата. Не ѝ се слизаше — всяко дърво и всеки храст сякаш ѝ напомняше за вчерашната кошмарна нощ. Когато Сашо се върна, тя се беше свила в дъното на колата като малко ядосано таралежче.

— Това ли е всичко? — попита той, като ѝ показа поизносеното куфарче.

— Ами че ти какво искаш? — отвърна тя мрачно. — Аз не съм като твоята Цуца. Малко боя за очите и два чифта гащи — какво повече?

Като тръгнаха, тя продължи все тъй мрачно и кисело:

— Точно тука ли намериха да курдисат тоя гаден хотел... Дето тъй се е навел да целуне земята. Знаеш ли каква е мръсотия наоколо. Поне да чистят от време на време.

— Свинщина — измърмори Сашо отвратен.

* * *

Когато Нора се събуди за пръв път в своята стаичка, изпита странното чувство, че се намира в някакво друго време, отдавна минало и потънало във вечна забрава. Въздухът беше синкав в ранния час, през отворения прозорец влизаше гъста миризма на есенни цветя и дюли. И в тоя тежък мирис се прокрадваше острият дъх на презрял

пипер, лютивичък и приятен. Бе все така неизмеримо тихо, само от време на време се чуваше едва доловимо къткане на кокошки.

Нора стана и с боси крака отиде на прозореца. Небето бе порозовяло зад оградата, но оттам нататък като че ли бе краят на света. Цялата градина бе потънала в цветя, всичките в угаснали есенни тонове — като съсирена кръв, като пера на убити птици. Беше мъртвешки тихо, не се обаждаха дори врабчетата, макар че слънцето бе пред изгрев. Нора се върна назад и отново се покатери на високото легло. Чувствуваше се гладна, но тука не беше вкъщи, не можеше да отиде до хладилника и да извади оттам широк резен увехнала диня и бучка сирене.

Снощи бе видяла, макар и за малко, стопанина на къщата. Беше възрастен човек, почти старец, с изкривен гръбнак и сухи, вдървени крака. Той я погледна мрачно и след това тя като че ли се изпари пред очите му. Жена му, дребна и подвижна като някаква черна хлебарка, прокле беззвучно и мигновено изчезна в цепките на къщата. Едва сега Нора разбра смътно, че е сбъркала, и то зле. В тая къща щеше да спи като някакъв йога на легло от пирони.

— Ще ви плащам по трийсет лева на месец като за мебелирана!
— каза тя. — Стигат ли?

— Ами ти луда ли си? — изръмжа тихичко Дончо.

Но хазаинът дори не благоволи да ѝ отвърне. Той се охрачи презрително и също изчезна в къщата.

— За какво си хвърляш парите! — каза сърдито Дончо. — На него не му трябват пари. Всичко си има, я харчи, я не харчи по пет лева на месец.

— Хванаха ме нервите, като го видях такъв вкиснат.

— Няма да го купиш с пари!... Трийсет лева!... Знаеш ли колко ти е заплатата?

— Не знам.

— Като разбереш — ще подскочиш... Да не мислиш, че си директорка — най-обикновена телефонистка.

— Хайде, стига си ми опявал! — ядоса се Нора.

Дончо си отиде, като си мърмореше под носа: „Трийсет лева, дума да не става, аз ще уредя тоя въпрос...“.

Стаичката ѝ наистина беше съвсем гола — едно легло, един скрин и толкова. Но затова пък светеше от чистота, макар че от години

в нея не живееше никой. Чисти, синкави от белота бяха и чаршафите на леглото. Над леглото висеше иконка с избеляла евтина литография под стъкло — Дева Мария. Това бе всичко. Нямаше ни маса, ни стол, ни огледало. Нямаше дори ключ на зелено боядисаната, проядена от дървесния червей врата.

Като тръгна за работа, някъде от задното дворче излезе по калцунни хазаинът й. Щом я видя, той спря и остана неподвижен на мястото си. Нора едва не се стъписа. В очите му имаше не само ненавист — в тях имаше отчаяние. Кой знае защо, това я ядоса.

— Не може ли да ми сложите една масичка! — каза тя. — В края на краищата ще плащам като за мебелирана.

Хазаинът отново не продума нито думичка, обърна гръб и изчезна зад къщата. Нора излезе на улицата разтреперана. И на обед, щом видя Дончо, кресна му тъй, сякаш му беше жена:

— Не мога да живея в тая къща!... Гледат ме тъй, сякаш аз съм убила сина им!... То бива, бива, ама...

— Нали ти казах! — вдигна рамене Дончо. — Потрай малко. Щом се открие първа възможност, веднага ще те преместя.

За щастие Нора не срещна повече хазаина си очи в очи. Макар че се прибираше рано, щом скръцнеше външната врата, той мигновено изчезваше. И Нора се стараеше да не се мярка ни в двора, ни в коридорчето. Но все пак трябваше да отиде до бунара, да си извади вода. Никога не беше вадила вода от бунар, това й харесваше. Скрипецът скърцаше, влажното въже се размотаваше бавно, дървеното ведро тъпо плъосваше в коравата вода. Тя се навеждаше над преградата, гледаше дълго в дълбините с някакво притаено чувство на магия и тайнственост. Под черната бляскаща вода няма дъно, там долу е подземният свят. Всяка нощ оттам излизат я духове, я змейове — бъррр, — не трябва да спи с отворен прозорец.

И все пак скоро свикна със самотата си. Може би тъй е по-добре, вместо над главата й да виси някаква бърлива хазайка. Стоеше с часове край прозореца, гледаше прашните цветя, докато се стъмни съвсем и над покривите се покаже луната, отхапана като ябълка. Дворът потъмняваше като локва, оставаха да светят в мрака само жълтите хризантеми и вечерничетата, току-що отворили своите деликатни чашки. Нора продължаваше да стои неподвижна в черната рамка на прозореца — като картина. Като стара меланхолична картина. Но не

скучаеше, не познаваше скуката. Нито пък през ум ѝ минаваше да напусне тоя досаден град. Беше свикнала с работата, с хората, с времето, което се точеше бавно и лепкаво като халва. За пръв път в живота си работеше нещо, не зависеше от никого, беше свободна. Не мислеше вече за Фит, не се докосваше до книгите — сега всички книги ѝ се струваха глупави, измислени, празни. Отдалече заобикаляше киното, за да не се съблазни и влезе вътре. Дори цигари не пушеше — навярно оня смахнат тип, нейният хазаин, щеше да припадне, ако му замирише на цигарен дим. Спеше дълбоко като упоена, събуждаше се много рано в синината на утрото, измиваше очите си в неговата прохладна ведрина.

Веднъж брат ѝ я покани да види обекта му.

— Ама знаеш ли как не обичам да гледам недовършени работи!
— измърмори тя.

Точно така — недовършени работи и недоизмазани стаи. Но като зърна огорченото лице на брат си, побърза да добави:

— Добре, добре, да вървим! Какво строиш, комин ли?

— Глупости — каза Сашо обидено.

— Защото от всичко на тоя свят най мразя комините — добави тя.

Като тръгнаха между строителните обекти, тя изведнъж се почувствува съвсем дребничка и незначителна. А на пръв поглед като че ли нямаше нищо, да, нищо, освен хаос от изкопи, скели, бетонни колони и безкрайни плетеници от арматурни железа, из които като паяци сновяха хората. Но всичко това дишаше с някакъв могъщ и тежък ритъм, който просто спираше дъха ѝ. Всред рева на багерите те едва чуваха гласовете си. Железните им челюсти захапваха алчно жълтата пръст и я изсипваха в самосвалите. Моторите припряно ръмжаха, откъм реката се вдигаше жълтата пелена на пясъчния вятър. И най-странното беше, че никъде не се виждаха хора. Къде бяха тия хиляди и хиляди работници, които бяха препълнили града?

Навярно хаосът ги бе глътнал като хидра, навярно ги мелеше като бетонобъркачките. Като приближиха, при тях дотича четинест мъж, почти селянин, в сини платнени гащи, пожълтели от прах.

— Инженере, Михо е пьян, та две не види! — каза той възмутено. — Ще събори някоя стена.

Михо беше крановикът, свястно момче, инженерът го беше виждал да пие само ликьори.

— А Стоил?

— Не можем да го намерим.

— Как така не можете да го намерите, та това да не е София?

— Ами няма го!... Може да се е запилял на острова за сомчета.

Стоил, смяната, наистина беше рибар. Докато стигнат до обекта, бай Митьо съвсем забрави пияния крановик, обърна разговора за сомчетата. Пролетните наводнения скъсали унгарските диги, сега реката била като никога пълна с шаран и сомчета. Сам той беше от тукашните села, преди години поработвал по рибарските бригади. Все нещичко бе останало от рибарската страст, което строителството не бе успяло да изсмуче докрай. Но инженерът не го слушаше, крачеше намръщено и мълчаливо. Засега беше начело в съревнованието, оставаше само да направят някоя беля.

Като пристигнаха, оказа се, че Михо не е пиян, просто не бе изтрезнял съвсем от предната вечер. Очите му бяха кървави и дъхаше на нещо особено — ни трева, ни парфюм.

— Какво си пил? — запита Сашо без сръдня.

— Уникум — отвърна унило крановикът.

— Нали ти казах да не пиеш тая свинщина! — тоя път малко нервно се обади инженерът. — От него няма да изтрезнееш до утре.

— Ами, нищо ми няма! — опита се да си даде по-бодър вид Михо.

— Върви да спиш! — каза инженерът решително. — Ще те събудя след два-три часа.

— Ще можеш ли, другарю инженер? — запита загрижено бай Митьо.

— Ти си гледай бригадата! — сопна се инженерът и се обърна към Нора: — Ето това е положението... Ако искаш — гледай, ако искаш — върви си. Аз трябва да се кача на крана.

— И аз — каза Нора.

Работата, макар и монотонна на пръв поглед, ѝ се видя занимателна и интересна. Грамадната стоманена ръка се подчиняваше на брат ѝ така точно и послушно, сякаш беше негова. Като погледа така половин час, тя най-сетне запита:

— Мога ли да опитам и аз?

— А, не, чедо, не е толкова лесна тая работа! — усмихна се брат й. — Какво, крановичка ли искаш да ставаш?

— Защо пък не? Ако плащат по-хубаво.

— Но кунките ще станат като гьон.

— Няма значение — каза Нора. — Поне като въртна някому плесник — да го усети.

Скоро се случиха две събития, за които се говори дълго. „Бруклинската банда“ отново понатиснала жената на един от инженерите. С това цялото търпение се изчерпа докрай. На другия ден група от двайсетина строители, повечето инженери, откриха бандата на един от градските плажове. Те ги заградиха незабелязано и нападнаха без никакво предупреждение. Разсъблечените хулигани не успяха дори да извадят своето хладно оръжие, останаха само с голи ръце. Биха ги дълго, безжалостно, до посиняване. Биха ги, докато сами се задъхаха. Имаше пукнати глави, премазани носове, потече кръв. Нарязаха им тесните гащи, оскубаха им брадите, подгониха ги с ритници голи към града. Такова нещо в тихото градче никога не се бе случвало.

Разбира се, дойде милиция от окръжния град, започна следствие. Един подполковник в цивилни дрехи само се подсмиваше от време на време под черния си мустак. Работата свърши с това, че наказаха само местния милиционерски началник — всъщност преместиха го в друго, малко по-свещено градче, но с понижение. „Бруклинската банда“ се разпадна съвсем, двама от най-честолюбивите напуснаха града — отидоха да работят като келнери в окръжния център.

По тоя случай победителите си дадоха хубавичък банкет в ресторанта на пристанището. И Нора беше там с брат си, който единствен понакуцваше от битката. „Героите от Солферино“, както те сами се бяха нарекли, се почерпиха с ментовка и ликьор „Кюрасо“, имитация, разбира се. Нора започна с имитацията, но не издържа и го обърна на „Плиска“. Бременната сервитьорка сега вече едвам крачеше, на всичко отгоре си бе порязала и пръста. Тогава жените на инженерите се заловиха сами за работа — без Цуца, разбира се, Цуца беше нещо по-специално. Вместо нея Сашо отиде сам да пече кебапчетата и да подбере салатите. Но и това малко помогна. Кебапчетата бяха жилави, лимонадата топла, бирата изветряла, така че, щат не щат, си поръчаха бяло вино. Само Нора, която не се докосна до

яденето, продължи да се черпи с „Плиска“. Точно срещу нея седеше Дончо с подсинено око, което правеше бузите му още по-румени. Когато протегна ръка, за да ѝ налее сода, тя забеляза, че едрите му юмруци бяха като обелени. Всички казаха, че той се сражавал най-свирепо в битката при Солферино. А изглеждаше такъв кротък с тия момински бузи, с приведените клепачи, с неловките си стеснителни движения. Нора имаше чувството, че лекичко я ухажда, постоянно се грижеше да не ѝ липсва нещо.

Отначало бяха насядали размесено — всяка жена до мъжа си, неженените — един срещу друг. Но като изядоха как да е кебапчетата, силите се поляризираха — жените в левия край на общата трапеза, мъжете в десния. Само Дончо остана на мястото си пред чашка уникам, фаталното питие. Нора беше по-близо до мъжката част, така че дочуваше от време на време неразбрания им разговор. Тоя път не говореха ни за леки коли, ни за футболни мачове, а за някакви си ергове и омове. На другия край на масата жените здравата гризяха последната телевизионна серия. Като нямаше какво да прави, Нора зачеса Дончо.

— Женен ли си?

Дончо я погледна едва ли не стреснато.

— Не съм и мислил — отвърна той.

— Ами защо не се ожениш? — каза Нора. — Какво да прави човек в тоя град сам, освен да спортува с жена си.

— Права си! — съгласи се веднага Дончо. — Вкъщи даже телевизор си нямам. Ти как си, навиваш ли се?

— Сега тъкмо се отвивам — отвърна Нора мрачно. — Има доста да чакаш...

— Ще чакам — отвърна кротко Дончо.

Оркестърът най-сетне засвири танци, мъжете, все още разгорещени в спора, унило потътриха крака към жените си. Дончо покани Нора, тя тихичко си въздъхна — така хубаво ѝ вървеше конякът, тъкмо се бе настанил в коленете ѝ. Как се подскача сега с конячени колене? Дончо подскачаше доста прилично, но, кой знае защо, непрекъснато гледаше в тавана, сякаш там бе написано нещо, което все не можеше да прочете. И навярно се попритесни от тая работа, защото ръцете му лекичко овлажняха.

Най-сетне към единайсет часа банкетът свърши. Както трябваше да се очаква, до дома ѝ я изпрати Дончо. Нощта бе много тъмна и глуха, само от време на време някъде наблизко отегчено пролайваше куче. Сигурно е едно-единствено в тоя кучи град — помисли раздражено Нора. Стори ѝ се за миг, че в тоя самотен лай заедно с отегчението се прокрадваха едва доловими нотки на отчаяние и безнадеждност — от самотата, от кучешките несгоди, от ръждясалия синджир, за който го бяха вързали. Дончо крачеше мълчаливо до нея, ръцете му висяха като гимнастически бухалки. От време на време предпазливо я поглеждаше. Изглеждаше доста пийнала тая дългокрака атомна телефонистка, често се спъваше, дори се блъсна в някакво дърво и тихо изпсува.

— Хвани ме подръка де! — каза тя ядосано. — Няма да те изям!

Дончо я улови под ръка. Дясното му бедро постепенно се вдърви и изтръпна. Вървяха тъй доста дълго, най-сетне Нора измърмори снизходително:

— Ръката ти пари!

— Готов съм! — призна си тъжно Дончо. — Спокойно могат да ме сложат вместо атомния реактор.

Най-сетне пристигнаха, Дончо погледна през ниската ограда. То се знае, цялата къща отдавна спеше, потънала в мрак, само хризантемите светеха като живи. Дончо пусна със съжаление голата прохладна ръка, толкова тъничка и деликатна в неговите огромни лапи.

— Ами лека нощ! — каза той.

— Ваша по-лека! — пошегува се тя. — Рицарю, трогната съм до сълзи.

Наистина беше трогната. Както беше уморена и пияна, обезсилена от алкохола, надали би имала сили да се съпротивява, ако беше предприел нещо. А не ѝ се искаше, чувствуваше отвращение при всяка подобна мисъл. Това, което бе изживяла през последните месеци с Фит, сякаш щеше да ѝ стигне за цял живот.

Но пред къщата я чакаше изненада, която веднага я отрезви. Вратата беше заключена. Тя постоя, потропа нерешително, после отиде да провери прозореца. И той бе затворен отвътре, макар да помнеше отлично, че го бе оставила отворен. Какво можеше да означава това? Че искат да се отърват от нея ли? Тя седна отчаяна на

каменното стъпало, едва не заплака. Чувствуваше се малка, изпъдена, нещастна. Чувствуваше се изплашена.

— Фит! — каза тя отчаяно. — Къде си Фит?

Но в тоя миг Фит леко похъркваше до жена си, която спеше до него в бананова нощница, превързала здраво главата си с кърпа, тъй като бе направила привечер маслена баня на оредялата си коса.

— Фит! — промълви тя унило.

Кучето отново излая някъде, след това изскимтя жално и млъкна. Нора седеше все тъй на каменното стъпало пред къщата, сълзите капеха по голите ѝ крака. Да, съвсем сама е на тоя свят, сама, нещастна и забравена. Изведнъж я обзе ярост, тя стана и задумка с юмруци по вратата.

Къщата мълчеше. Чули я бяха, то се знае, как нямаше да я чуят, но не отвърщаха. Тогава ѝ дойде нова мисъл. Напипа в тъмното някаква дървена дръжка и без да мисли повече, счупи едно от малките стъкла на рамкосания прозорец. След това беше съвсем лесно да махне вътрешния райбер, да отвори и влезе. Чувствуваше се съвсем отпаднала от преживените вълнения, съблече само роклята си и се хвърли в леглото.

Събуди се рано сутринта някак странно олекнала и с празна глава. Отначало бе забравила съвсем как бе влязла, но счупените стъкла ѝ напомниха всичко. Тоя път нито се стресна, нито пък се уплаши. Напротив, усещаше сърцето си пълно с адска злост, смесена с небесно удовлетворение. Зверове безчовечни, какво искате от едно само момиче? Трябваше май да изгърбуши и събори цялата им мухлясала къща. Така мислеше Нора, докато крачеше нервно боса по прохладния под. Къде, дявол да го вземе, са обувките ѝ? Оказа се, че ги е ритнала снощи под кревата. Когато ги измъкна с пъшкане оттам и с тъпа болка в слепите очи, погледът ѝ попадна случайно на старата избеляла икона.

— Лицемери такива — отвратителни! — кресна тя и без дори да се замисли, запокити обувката си по иконата. За беда улучи съвсем точно, стъклото се пръсна, иконата с трясък падна на пода. Нора приближи — сините литографски очи на Девата я гледаха студено и празно. Все едно! — мислеше тя. — Все едно, повече няма и да ме видят... Можеше да се провали вдън земя, но повече в тая къща нямаше да стъпи.

Нора погледна часовника си — беше спрял точно в три часа. Но навярно все още бе много рано, тъй като цялата стая бе пълна с прохладна утринна розовина. Тя се послуша — никакъв шум в къщата. Никакви стъпки, никакво старешко покашлюване, никакво влачене на пантофи. Нора взе ръчната си чантичка, пъкна в нея само чифт гащички, четката си за зъби и, кой знае защо — лака за нокти. После прекрачи рамката на прозореца и вирнала с достойнство красивата си главичка, тръгна по пътеката между цветята. Дворът беше съвсем пуст, само на дъсчения капак на бунара се бе свило малко бяло котенце и я погледна мило с розовите си прозрачни очички. Нора усети как изведнъж на сърцето ѝ олекна. След десетина минути тя вече дъвчеше с апетит топла, току-що извадена от олиото мекица, лекичко поръсена с пудра захар.

Сутринта не се случи нищо особено — ден като ден, от време на време някой се обаждаше, тя отвърщаше провлечено: „А съм атомна!“ . Но към обед усети, че вратата зад гърба ѝ се отвори, някой застана на прага. Тъкмо даваше връзка.

— Кой е? — запита тя, без да се обръща.

— Аз съм — отвърна Дончо.

Нещо особено имаше в гласа му, което я накара да се обърне. Той все още стоеше на прага, изглеждаше смутен и объркан. Но този път бе скрил неловко дългите ръце зад гърба си. Нора го гледаше и мълчеше виновно, то се знае, съвестта ѝ не бе съвсем чиста.

— Случило се е нещо много неприятно! — проговори най-сетне Дончо с половин глас.

— Какво?

— Твоят хазаин се е удавил!

— Къде се е удавил? — запита тя смаяно.

— В бунара на двора. Сам се е удавил — самоубил се е. Хвърлил се е там надолу с главата.

Нора усети, че ѝ се зави свят, едва не падна от стола си.

— Защо?

— Не знам! — отвърна той.

Но знаеше. Жената на хазаина тичаше като луда из цялата махала, с писклив глас кълнеше уруспетината и безбожницата, която бе погубила мъжа ѝ. Кълнеше не само Нора, кълнеше самия него, който пръв бе се домъкнал в дома ѝ, кълнеше властта, кълнеше всички тия

неканени гости, които бяха нахлули в техния малък свят и разрушили живота им.

— Това не може да бъде! — каза Нора, но в сърцето ѝ нямаше ни жал, ни съчувствие — само уплаха.

— Ето — виждаш ли?

Едва сега Нора някак смътно усети, че се е плъзгала досега по този живот като по лед, без да знае какво има под неговата пареща от студа броня. Навярно има два живота! — чувствуваше тя. — Един видим, илюзорен, неистински! И един подземен и страшен. Иначе как да си обясни това необяснимо самоубийство? И кой обикновен, нормален човек би могъл да го очаква? Но само за миг се съвзе и отвратена, тръсна глава.

— Тоя сигурно е луд!... Или за нещо друго.

— Случи ли се снощи нещо особено? — запита Дончо.

— Знаем ли?

И тя добросъвестно му разказа всичко. Дончо слушаше много внимателно, чертите на лицето му бавно омекнаха.

— Това ли е всичко?

— Всичко! — отвърна тя искрено.

Дончо мълчеше озадачен.

— Да не би пък заради иконата?

— Глупости!... Чак толкова да е изкуфял. Пък и каква икона беше тя, цялата посрана от мухите.

— Права си! — каза той. — Да, права си.

Помълча малко и добави:

— Всъщност всичко е съвсем ясно.

— Нищо не ми е ясно! — отвърна Нора раздразнена. — Или аз не съм човек, или той не е... Среден път няма...

— Работата не е толкова проста... Човекът си е човек, все едно дали е добър или лош. Но вие двамата страдахте от несъвместимост. Ама хич не е шега, че си атомна.

Тя не го разбра, пък и не искаше. Само мрачно запита:

— А в милицията ще ме викат ли?

— Ти пък от милицията ли се плашиш? — намръщи се той. — Ще те викат, разбира се.

— За какво?... По-добре да ми намерят квартира. Аз там и без друго нямаше да се върна.

— Почакай ме тук! — каза той. — Ще гледам да уредя нещо.

И изчезна, без да каже дори „довиждане“. Съвсем внезапно я заболя глава, някаква ледена буца тежеше в стомаха ѝ. Искаше ѝ се да излезе някъде, да тръгне сама по прашното поле или по брега на реката, дето тихо плискат вълничките. Не, не — никаква река, току-виж, че я прихванало да се хвърли и тя от брега надолу с главата. Човек не познава себе си — и по-добре. Не вижда пътя си и това е единственият му шанс. Не знае края си и това е единственото му утешение. Някакви такива мрачни мисли се мотаеха смътно в главата ѝ, но тя се мъчеше да ги прогони. По-хубаво е човек да не мисли, достатъчно му е, че диша. По едно време се обади брат ѝ, изглеждаше загрижен, мърмореше нещо неразбрано под носа си, но не ѝ предложи квартира. Наистина живееха само в една стаичка със своята Цуца, но в края на краищата за една нощ можеха да ѝ постелят чердже на пода. Нора се разстрои съвсем. Ако няма дори един брат на света, на какво да разчита?... Може би само на Фит, но Фит вече го нямаше. Беше останала съвсем сама в големия свят, без нито един близък човек. Каквото и да е, но Сашо си имаше поне своята Цуца — и робството е за предпочитане пред празнотата.

Времето на смяната вече изтичаше, а Дончо все още не се обаждаше. Тя почти го забрави — за какво пък е длъжен да се обади? Нито е интендант, нито квартиер, нито секретар на комсомолската организация. Ако поне беше мъж като мъж и се беше пъхнал снощи насила в леглото ѝ, щяха да носят двамата моралната отговорност. А сега какво да прави сама? Къде да спи? И кому да се моли? Не е от тия, които се молят на когото и да е.

Малко преди да я смени Стефка, по телефона се обади непознат глас — малко нетърпелив и просташки:

— Стефке, ти ли си? Или пък софиянчето?

— Да речем, че е софиянчето — отвърна Нора сухо.

— Здравсти! Точно теб търся... На телефона е Пешо... Пешо, шофьорчето, не ме ли помниш?

— Помня те! — отвърна Нора без въодушевление.

— Слушай, приятелче, искаш ли да те заведе на кино довечера?

— Какво дават?

— „Одисей“.

— Еее, „Одисей“ съм го гледала, като бях малка.

— И аз съм го гледал... Та какво от това?

— Да, прав си — каза Нора. — Слушай, имаш ли квартира?

— Имам, разбира се — отвърна Пешо.

— Исках да кажа — сам ли живееш?... Защото с мене стана една работа.

— Не съм сам, но ще се нареди.

Как добре и лесно я разбираше, без ни най-малко да се учудва. Като му разкажеше довчера за хазаина си, само ще измърмори презрително: „На тоя свят бунаци колкото щеш!“.

— Добре — каза тя. — Къде ще ме чакаш?

Бързо се уговориха, Нора прехапа нервно устни. Тоя глупак кой знае какво ще си помисли за нея. Но не е страшно — ще се справи някак с него. Само да не дойде на срещата с онова лилаво шалче. Съвсем ще ѝ падне авторитетът, ако ги види някой от приятелите на Сашо. А не можеше да не ги види — колко градче е. Всички в него се срещат, кажи-речи, всеки момент. Пък и така им се пада. Ще си отмъсти на всички ония глупаци около себе си, за които все едно че е нищо.

Но като тръгна след малко за града, чувствуваше се без настроение. На всичко отгоре служебният рейс беше претъпкан, от всички страни я притискаха с някакви тесли и триони. Автобусът се клатеше сънливо в следобедната мараня, на завоите шофьорът сръчно прехващаше кормилото с татуираните си ръце. Тя слезе от автобуса в центъра на града и погледна часовника си. Беше още много рано за срещата. Нищо, ще се разходи малко из града, ще се отбие в сладкарницата. И после какво? После — нищо. Ще се понесе отново като глухарче, накъдето го духнат ветровете.

Някаква гума изсвистя край нея, чу се рязкото скърцане на спирачки. Беше газката на началника, пожълтяла от прах и изкаляна, макар да не бе валяло кой знае откога. От нея внезапно изскочи Дончо, зачервен и ядосан.

— Къде си тръгнала? — запита той. — Нали ти казах да чакаш?

— Чаках! — отвърна хладно Нора. — Докога да чакам?

— Щом съм казал, че ще дойда, значи ще дойда. Сега къде отиваш?

— На кино.

— Боже, на кино! Аз се пребивам да търся квартира, а тя на кино. Поне да беше ми оставила бележка някаква. Къде ще спиш?

— Не знам — каза Нора.

Тя видя, че Дончо здравата се ядоса.

— Ами като не знаеш — почакай малко. Добре, че са те видели, като си тръгнала с автобуса. Взел съм колата на началника без предупреждение.

— Много важно!

— Знам, че за тебе нищо не е важно на тоя свят... Хайде, качвай се.

Нора се качи в газката.

— Ами багажа ми?

— Всичко съм взел, отзад е!... Ей че неразбрано момиче!... Досега всичко от небето ли ти е падало?

— Кажи-речи...

— Само че при нас не е така...

Газката тръгна, Нора се отпусна на задното облегалo така непринудена, сякаш цял живот бе пътувала в газка. Колата затрополи по неравната улица. Дончо продължаваше нещо да си мърмори, но тя вече не го слушаше. Чувствуваше се облекчена и зарадвана. Чувствуваше се като човек, който е пропуснал автобуса, а изведнъж са му предложили хеликоптер. Чувствуваше как някаква стара и забравена детинска радост отново се заражда в сърцето ѝ — сякаш ѝ връзваха на косичката нова синя панделка и тя малко отегчена, но щастлива гледа върховете на лачените си обувчици. Дори не помисли, че Пешо ще я чака пред киното с два билета в изпотената си ръка. Нека си чака! Сбогом, Кумчо-Вълчо!... Сбогом, малко, бяло глухарче! Аз съм атомна!

ИСПАНСКА ХОЛЕРА

За пръв път пристигнах на тая малка курортна гаричка, закътана между жълти, голи хълмове и синеещи лозя. Стоях край прозореца и усещах как скуката леко, като парите на локомотива, започва да замъгля моето добро настроение на летовник. Дъх на жегата, на жълтата, ронеща се пръст и изгорели треви нападаше моя градски нос и ме караше едва забележимо да се мръщя. И всъщност кой дявол ме изпрати сред това голо, примиращо от жегата поле? Пясъкът в бърбреците, изглежда. В края на краищата можеха да почакаят още малко тия пясъци. Всяка възраст е определена за нещо, но моята още не е стигнала до болестите.

Влакът направи още няколко последни завоя край напечените стърнища и навлезе бавно в гаричката, с която впрочем свършваше и железният път. Мярнаха ми се бяло павилионче с червен покрив — като свежа гъба в тая гореща пустош, — няколко файтонджии с провесени към земята камшици, един милиционер с измокрена от потта куртка, който старателно козируваше на черните вагони, след това рязък удар на буферите и влакът спря. Щом стъпих на перона, стана още по-зле — горещ порой от небето, който базалтовият плочник отразяваше с десеторна сила, задух, тежък дъх на гнил зеленчук от товарните вагони.

„Тук ще се мре!“ — помислих аз отчаяно.

Едва сега забелязах, че от влака се изсипа много повече народ, отколкото очаквах. Бяха предимно селянки от околния край със сини, жълти и розови фусти, в елечета и пъстри шамии, по гуменки, по терлици, по налми дори, с кошници и шарени бохчи в ръцете, или пък с китки увехнали от жегата цветя, които кой знае защо все още стискаха здраво между сухите си пръсти. Градски жени имаше съвсем малко, а мъже почти никак, ако не се смятаха тия, които едва тътреха краката си под тежестта на въображаеми болести. Впрочем знаех си, че курортът е предимно женски — от векове предпочитан и уважаван от жени, не съвсем в ред със своите женски работи.

Сега това население доста енергично бързаше нанякъде, а някои дори подтичваха. Като се подчиних несъзнателно на чуждия опит, и аз пуснах в ускорен ход моите дълги, сухи крака. И тъкмо навреме — автобусът беше наистина препълнен, но един дълъг скок ме изпрати в последния от празните файтони. Е, слава богу!... Но файтонджията нещо се маеше, не му се искаше да тръгне с един пътник. Погледнах унило изкорубения костелив гръб на старото конче — с повече от двама пътници то навярно не би отишло по-далече от конското гробище. В тоя миг чух алтов женски глас:

— Колега Илинчев, може ли и аз?...

Погледнах учуден нататък и почувствувах, че въпреки жегата кръвта ми изстина. Холеро испанска, кой ли находчив дявол ми изпрати тоя прекален подарък в жегата? Беше колежката Маринова, с която работехме в един завод. Виждах как насмешливо ме гледа отдолу нагоре с циганските си очи, как — без да дочака отговор — вече се готви да стъпи на файтона. Ярката ѝ хубост — мавритански нос и извити вежди — като че ли не беше ни най-малко засегната от пътуването, тя изглеждаше така свежа, сякаш току-що бе излязла изпод прохладния душ.

— И вие с тоя влак ли? — попитах аз смаяно.

— Ами с кой? — засмя се тя и подаде куфара си на файтонджията.

— Чудно, как не съм ви видял... А къде ще отседнете?

— Като вас... В дома на профсъюзите...

Маринова седна от лявата ми страна, аз инстинктивно се отдръпнах на една педя вдясно. Заклевам се, че тя усети това движение, лицето ѝ още по-весело грейна. Файтонджията замахна с камшика си, чу се звук, сякаш удари в дъска.

— Тъй, тъй — мърморех аз. — И какво ще лекувате?

Скрито коварство имаше в тоя въпрос, но тя не обърна внимание.

— Нещо жлъчката не ми е добре...

„Ами разбира се! — помислих аз злорадо. — Чудно е, че все още имате жлъчка!“ Тя, изглежда, усети мислите ми, защото подхвърли нехайно:

— И как ще е добре, като имаме такива инженери?

Погледнах я сърдито. Ако имаше някакъв девиз, той трябваше непременно да гласи — винаги същата! Що за заядливо същество? Аз

съм главен инженер на завода, мен там всички ме обичат и уважават. Колко пъти се опитаха да ме изтеглят в министерството — не отидох. Такъв друг завод у нас няма и в него никой не си разбира работата по-добре от мен. Директорът знае много добре това, здраво се държи за пеша ми... Само това вятърничаво същество!... Ако тя беше директор, пилето отдавна да бе изхвъркнало!...

Но колежката, изглежда, бе забравила думите си, любопитно зяпаше ту от лявата, ту от дясната страна на файтона.

— Колко е хубаво! — говореше тя тихо на себе си. — Колко всичко се е променило!... За пръв път ли идвате? — обърна се тя към мен.

— За пръв път...

— Да, просто не може да се познае!...

Наистина курортът не беше толкова лош, колкото ми се стори във влака. Минахме край парк с огромни дървета. Хубави вили, целите потънали в зеленина, се редяха от двете страни на пътя. Като чаткаше леко с подковите си по асфалта, конят ни преведе под сводестата арка на старинната римска порта — такава чудна, че ме накара да си извия здравата врата. Това наистина заслужавало да се види! Щом римските императори са пътували с месеци дотук, защо един обикновен инженер да не загуби за тая работа само половин ден?... След това отново градини, мостове, големи дървета с тежки сенки... Може би пък нямаше да се мре!...

Но домът на профсъюзите беше построен върху съвсем гол, стръмен бряг. Не знам откъде е излязла тая традиция всички тия домове да се строят по следите на Атила — там, дето ни трева никне, ни дръвче. Затуй пък стълбите на дома като че ли водеха към светилището на Озирис — човек трябваше да се катери по тях два пъти повече, отколкото бе нужно. На самия връх вместо жрец ни чакаше пъпчив мъж с недружелюбно лице, привлечен очевидно от дрънкането на файтона. Той ни погледна подозрително и запита:

— Вие съпружеска двойка ли сте?

— Не, моля ви се! — подскочих аз. — Просто спътници!...

— Аха! — измърмори той.

Мъчно е да се опише гама от интонации в тоя единствен звук. В него се чувствуваше и съмнението му в тая плитка лъжа, и подозрението му за истинския характер на нашите отношения.

Заканата, че в никакъв случай няма да позволи моралът на тоя дом да бъде порутен, се смесваше тънко с презрението, че толкова наивно се бяхме издали с това едновременно пристигане. След като си оставихме документите в канцеларията, той мрачно подхвърли:

— След половин час е обедът!... И никакви закъснения!

— Тъй ли? — запита иронично колежката.

От огледа, който му хвърли, ми стана съвсем ясно — ще има да патиш, другарю! За три дена тя ще надзърне в книжата ти, ще прегледа складовете ти, ще се напъха в кухнята, за да премери дажбите, ще ревизира от дъно твоята културна програма и сто на сто ще намери в нея останки от буржоазна култура. Ще видиш, ще се увериш!... Не ми се искаше да го предупреждавам — тоя носорог не заслужаваше подобра участ. Носорогът, изглежда, все още не чувствуваше опасността, защото си позволи да подхвърли:

— В десет часа заключвам вратата!... После да не ви е мъчно!...

Тя нищо не каза, само многозначително ме погледна. „Ще става, каквото ще става“ — помислих аз зарадван.

* * *

Стаичката ми беше чудесна — с едно легло, което просто светеше със своята снежна белота. От прозореца ми се виждаше дълбокият дол, обрасъл с дървета, а зад него — дългата гирлянда на крепостните стени — ту масивни и яки, ту с дълбоките пробои на времето и човешките разрушения. Навярно би се живяло тук, ако не бях налетял така фатално на холерата. Бях сигурен, че няма да ме остави току-тъй на спокойствие...

Наистина тя беше единственият човек в завода, който се чувствуваше длъжен да се заяжда с мен по събранията. Винаги нещо в моята работа не й харесваше, винаги нещо не й достигаше, винаги намираше какво повече да иска. Каквото и да правех, непрекъснато усещах зад меките си части невидимия остен на нейните думи и укори, който беше готов да ме боцне даже когато се смятах най-сигурен. Мислех си, че поне тук ще се спася от нея, а ето...

Звънецът удари, аз едва не подскочих на мястото си и с малодушна бързина се завтекох надолу по стълбите. Удивително е

наистина колко леко калпавите хора успяват да наложат волята си над добродушните и кротките. Слизах бързо по бялата стълба, подмушкван от нелюбезните заповеди по стените: „Не плюй...“, „Не пипай...“, „Не хвърляй...“, „Уважавай...“ Спрях само за миг, за да видя какво трябва да се уважава. Оказа се, че става дума за спокойствието на моя съсед. Добре де, а тоя пъпчив и подозрителен заповедник защо не се бе опитал да уважава моето достойнство? И без туй не съм свикнал нито да плюя, нито да пипам, а колкото се касае за уважението...

Забелязах, че въпреки моята бързина летовниците вече бяха успели да се настанят около масите. Седнах и аз на една свободна маса. Докато сервитьорката ми поднасяше супата, успях да разсъдя, че тя надали е толкова гореща, щом момичето така свободно си държеше палеца в нея.

— Може ли?

Беше Маринова, разбира се. И защо ли изобщо пита, като никога не дочаква разрешението.

— Чудесно уредено! — възкликна тя с глас, който ми се стори, че е зле устроен за възторзи. — С простота и вкус!...

Но като видя управителя, който минаваше навъсено край масите, добави с лека усмивка:

— С изключение на тоя мрачен субект, разбира се...

Наистина и на мен в тоя миг супата се бе сторила по-кисела, отколкото бе всъщност. Но точно тя ли трябваше да го каже?

— Мисля си — продължи тя, — толкова пари са хвърлени, за да се създаде на хората приятна обстановка, а той само с вида си всичко разваля...

Това наистина беше прекалено от нейна страна. И аз не се въздържах:

— Вярно е... Но не мислите ли, че приличате малко на него?

Тя ме погледна смаяно:

— Аз?... На него?... Отде-накъде?...

— Просто — помислете си...

Тая забележка очевидно ѝ развали настроението. Тя не продума през време на целия обед, но когато вече ставахме, запита неуверено:

— Искате ли да се окъпем? Тук има чудесен басейн с плаж...

Не исках, но се съгласих. Чувствувах се малко виновен за бележката, която ѝ бях направил. За щастие, къпалнята не беше далече,

пък и по това време нямаше много хора на плажа. В банския костюм тя ми се стори преобразена — тънка и гъвкава, съвсем като младо момиче. „Дали пък злината не топи всички излишни тлъстини?“ — помислих учудено. Неволно се поогледах. Макар да бях слаб човек, коремът ми, жълто-бял като краве сирене, бе съвсем отпуснат, а бедрата — просто мършави.

Маринова поплува около четвърт час из басейна, после дойде при мене. Още щом седна, от мокрото ѝ тяло ме лъхна прохлада и свежест. Лицето ѝ бе усмихнато, някаква лукавост се криеше в погледа ѝ.

— Значи, приличам на управителя? — запита тя весело.

Тонът ѝ ме учуди.

— Е... донякъде — измърморих аз неловко.

— В какво например?

— В какво ли?... Ами и вие като него все нещо ровите, все за нещо се заяждате.

За миг лицето ѝ стана съвсем сериозно.

— Значи, тъй — каза тя замислено. — Пък и тъй да е, никога не съм го правила за дреболии!

— И той мисли, че не е за дреболии — отвърнах аз. — И той си въобразява, че всичко туй е в името на реда, на спокойствието на другите.

Тя ме погледна, засмя се и като заподскача на един крак, отново се отправи към басейна. Гледах учуден тънкия ѝ гръб — не приличаше на себе си. Ето — нито се скара с мен, нито започна да спори, нито пък се нахвърли върху обидните ми възгледи. Като стигна до басейна, тя направи елегантен скок и изчезна под синята водна повърхност. Истински водоскок от брилянти блесна на слънцето и изчезна. След малко тя подаде глава над водата и весело извика:

— Хайде, изкъпете се! Нямате представа колко хубава е водата.

Аз станах, погледнах кравешкия си корем и срамежливо се запътих към басейна.

* * *

Тя не дойде на вечеря и това кой знае защо ми подействува потискащо. Може да е зла, може да е заядлива, може да е всякаква, но в края на краищата е човек, а без хора в този живот никак не може. При кого да седна, с кого да заговоря? Всички ми бяха чужди тук, никой не познаваше ни моята работа, ни моите мисли. Едва към края на вечерята при мен дойде управителят и небрежно ми хвърли на масата двата паспорта.

— Вашият — каза той. — И на вашата дама!

В последната дума отново почувствувах богатството на неговите интонации. Кипнах ужасно, но аз се различавам от всички други хора, които кипват, по това, че устата ми се схващат и не успявам дума да кажа. Прибрах паспортите и неволно отворих чуждия. Да, едва сега си припомних, че се казва Олга — ами разбира се, че Олга се казваше.

Тая вечер се прибрах натъжен в стаята си.

На другата сутрин Олга дойде на закуска в нов тоалет и приветливо усмихната. Що за чудо — та само в завода ли тя е такава заядлива? Две лица ли имаше всъщност — едно за работата и едно за обикновения живот? Докато се чудех, тя ми обясни снощното си отсъствие:

— Обикновено не вечерям. И без туй чета до късно, пък ако сложа и храна в стомаха си — просто не мога да спя.

— Хайде, хайде! — измърморих аз снизходително. — Ясно е, че пазите линия!

— Аз да пазя линия? — попита тя и гласът ѝ ми се стори съвсем искрен.

— Ами да! Поне това е съвсем очевидно.

Тя тръсна глава.

— Не, с диета не се пази линия! — каза тя решително. — Линия се пази, като гориш вътрешно, като не оставаш към нищо равнодушен.

— Туй е добре — да гори човек — казах аз. — Стига да не гори на... гърба на другите...

Тя разбра и се усмихна:

— Ето, виждате ли кой всъщност се заяжда? Аз или вие?

От тая сутрин ние почнахме да се храним заедно и всеки ден да отиваме заедно на плажа. Печех се на слънцето, плувах и с радост забелязах, че ненужната яка на корема ми започна бавно да изчезва. Нещо като бледо подобие на мъжественост се появи в походката ми,

осанката ми стана много по-твърда. Много ми се искаше Олга да забележи промяната, но тя мълчеше и нищо не казваше.

Докато се печехме на едрия бял пясък, често говорехме за нашите заводски работи, за хората, за техните дела. Нейните преценки ми се виждаха учудващо точни и това започна да ме тревожи. Ако вижда всички по верен и справедлив начин, каква е гаранцията, че е бъркала само спрямо мене? Ами ако е имало нещо вярно в нейните реплики по събранията, в нейния невидим остен, с който ме бодеше, кажи-речи, непрекъснато?

Веднъж, като говорехме за производствения процес, на нашите специални бои, тя ми каза нещо, което ме накара да зяпна.

— Отде знаете туй? — възкликнах аз възбудено.

— Прочетох го в едно немско списание — каза тя.

— Отдавна? — запитах с надежда аз.

— Преди две седмици.

Това ме поуспокои, но не твърде.

— Каква идиотщина! — въздъхнах аз горчиво. — Пък си мислех, че сам съм го открил!...

Тя ме погледна подозрително:

— А какво общо има то с нашата работа?

— Как?... Не виждате ли?

— Не виждам...

Обясних ѝ набързо. Нейното лице светна от радостно възбуждение.

— Трябва да го внедрим! — каза тя, като ходеше едва ли не яростно по белия пясък. — Веднага, щом се върнем!

Тая вечер се прибрахме с особено въодушевление в нашия дом. Но на другата сутрин тя дойде на закуска с помрачено лице и съвсем без настроение. Отначало тактично мълчах, но на края не се въздържах и запитах.

— Не трябва повече да сядаме заедно — каза тя намръщено. — Хората започнали да говорят...

— Какво да говорят? — запитах аз.

— Знаете какво може да се говори!

Ако гледаше към мене, тя би видяла уплахата в погледа ми. Но не гледаше. Да, трябваше непременно да се замаже по някакъв начин тая работа.

— Какво значение, щом не е вярно — казах аз колкото се може по-сдържано. — А пък то наистина не е вярно.

— Тъй е — каза тя унило. — Но ние не сме сами на тоя свят, имаме близки.

— Най-малко на вас подхожда да мислите тъй — казах аз с повишен тон. — Човек трябва да се старае да мисли честно и да живее честно. Само тоя, който не уважава себе си, живее за угода на дребнавите клюкари.

— Тъй е! — поклати тя глава и лицето ѝ се проясни.

Същата вечер, сякаш за да доведем тая максима докрай, ние отидохме заедно в лятната бирария. Пихме най-напред по една бира, след туй бутилка истинско карловско вино. За хора, които не пият, туй не е съвсем малко. Развеселихме се, потанцувахме, даже се улових, че тананикам в такт с оркестъра. Откога не бях си позволявал такива волности? Бог знае откога! Разбира се, закъсняхме и тръгнахме за дома, когато вече приближаваше полунощ.

Никога няма да забравя тая нощ! Беше топло, едри звезди грееха на черното южно небе. Връщахме се по пътеката край дола, в който мигаха светулки и от време на време протяжно се обаждаха нощните птици. Чувствувах се някак си подмладен, пълен с вътрешна увереност, мисълта ми бе бърза и ясна. Отдавна, от моята младост, не се бях чувствувал така добре. Може би тая моя вътрешна свобода и увереност ми даде сили да запитам и нехайно, и весело:

— Слушай, Олга, кажи ми искрено, защо ме преследваше така упорито в завода? Зер между всички аз там бях най-некадърният?

Почувствувах как цялото ѝ лице пламна в мрака.

— Напротив! — каза тя горещо. — Именно понеже си най-кадърният!

— Не ми е съвсем ясна тая логика — признах аз.

Олга помълча известно време.

— Тук няма логика — каза тя. — Тук има убеждение. От всичко най-много на тоя свят уважавам дарбата. Не добротата, не сърдечността, не и безукорното трудолюбие и добросъвестност. Може би греша, но дарбата. От плодовете на нейните мисли и вдъхновение живеем всички, на нея всичко дължим. Ако светът лежеше само на плещите на сърдечните и трудолюбиви хора, животът щеше да тъпче на едно място...

Не бях съвсем съгласен с нея, но я слушах с удивление. Това съвсем не бяха мисли за една жена.

— Така ли е? — попита тя.

— Да речем...

— Не, точно тъй е — каза тя убедено. — Именно затова дарбата задължава повече от всичко друго. Даровитият човек е белязан. Той няма право да отстъпва, да се примирява, да се затваря в себе си! А ти точно туй правиш! Никой не казва, че не си добър инженер, но живееш с най-малкото, примиряваш се с всяко постигнато нещо, не гледаш никога нависоко. Ти не бива да бъдеш просто един добър инженер, а учен, откривател. Трябва целият да гориш със своята дарба. Това ще ти даде блясък в очите, ще те подмлади! На колко години си?

— На четиридесет и две — казах аз тихо.

— Виждаш ли? А изглеждаш много по-възрастен. Туй е, защото си се примирил. А аз точно това не мога да направя и като гледам как хабиш дарбата си, негодувам и роптая...

Известно време мълчахме. Много ясно чувствувах през тая незабравима нощ колко са горчиви думите й, но в същото време колко са прави. Дълго мълчахме, после аз се обадох неуверен:

— Може би си права, Олга. Но винаги съм смятал скромността за първата добродетел. Изглежда, че съм се сравнявал с амбициозните и алчните вместо с учените и откривателите...

Дълго говорихме, три пъти обиколихме оградата на дома. Най-после Олга първа се съвзе:

— Трябва да се прибираме.

Разбира се, вратата бе заключена. Изведнъж ме обзе малодушие — какво ще каже пълчивият и какво да му обясняваме? Бях готов да се върнем в парка, да останем на някоя пейка до сутринта. Но през това време Олга вече бе натиснала звънеца — енергично и рязко.

Управителят се яви почти веднага, сякаш нарочно ни бе чакал в тъмната си стаичка. Видът му бе така красноречиво укорителен, че просто се свих на мястото си, готов да се превърна всеки миг на някакво невидимо изпарение. Той отключи вратата, огледа ни с нямо презрение и измърмори:

— Как не ви е срам! И двамата сте женени!

Олга, която бе влязла първа, спря рязко, сякаш я бяха ударили с чукче по челото.

— Вие сте един жалък питекантропос! — каза тя с трептящ от възмущение глас.

— Другарко, мерете си думите! — обади се управителят, но в гласа му нямаше никаква сила.

Стори ми се, че някаква къса, синя експлозия блесна в очите й:

— Махайте ми се от пътя!

Тоя глас можеше да убие човек. Видях как управителят стреснато се отмести, сякаш срещу него се бе задала с пълна скорост мощна осемцилиндрова кола.

На първата площадка тя се усмихна, подаде ми ръка и каза:

— Вие сте прав! Може би съм лоша, но с лошите!

Дълго стоях при загасена лампа на моя прозорец, вирах се с невиждащ поглед в гъстия мрак, утаен в дъното на дола. Там все още се мяркаха светулки, все още се обаждаха протяжно и дрезгаво нощните птици. Лоша? Не, само това не! Сега спокойно можех да си призная това, което отдавна чувствавах — тя наистина беше най-милата жена, която бях виждал, с най-ясния поглед за живота.

* * *

След десетина дни пристигнахме заедно на софийската гара. Тя бе телеграфирала на мъжа си, но аз кой знае защо — не посмях. Нейният мъж беше малко по-млад от мене, доста едър и хубав. Той я целуна малко небрежно и още по-небрежно хвърли поглед към мен.

— Това е моят колега Илинчев! — представи ме тя.

— Ааа! — възкликна той. — Олга често ми е говорила за вас.

Усмивката му не беше лоша.

Както очаквах, жена ми си беше вкъщи. След първия порив на изненада и радост тя като че ли позамлъкна, нещо се появи между нас — нещо, за което ми се струваше, че точно аз съм виновен. За да скрия смущението си, започнах весело да говоря за курорта, за управителя, за двете каци минерална вода, които бях изпил. Струваше ми се, че не ме слуша с кой знае какво внимание, таеше нещо в себе си. Беше привечер, навън бавно се стъмваше, през отворения прозорец нахлуваха многобройните градски шумове, толкова различни от тия,

които досега бях слушал на баните. Тя опържи набързо някакви яйца, пренесе ги на масата, но не седна.

— Както чух, ти не си бил сам на баните! — каза тя внезапно.

— Какво значи това? — примигнах аз.

— Ти ще кажеш...

— Какво има да казвам? Просто беше и Маринова...

— И как... тъй случайно ли стана тая работа? — запита тя, като ме гледаше право в очите.

Без да бъда виновен, чувствувах се безкрайно неудобно пред тоя изпитателен поглед.

— Ти си луда, Магдалена — казах аз.

— Питам те, случайно ли бяхте заедно? — каза тя твърдо.

Това ме стресна.

— Боже мой, та нали знаеш какви са нашите отношения?

— Точно туй искам да знам! — Гласът ѝ внезапно омекна, някаква влага се появи в очите ѝ.

Това беше по-лошо, отколкото ако беше креснала.

— Магдалена, заклевам ти се — съвсем случайно се оказахме в една смяна. Просто се уплаших, като я видях... Та какво общо мога да имам с тая холера!

Още не разбирам как можах да изтърва последната дума. И защо? От моето проклето малодушие може би или защото я жалех, защото не исках да плаче напразно и напразно да се съмнява във верността ми. Каквито и да бяха причините, но в тоя миг до смърт се презирах, усещах болка в сърцето си, сякаш беше прободено от остра, отровна игла. Всичко можех да кажа — само това не, това в никой случай не биваше.

Но изглежда, че точно тая дума по някакъв магически начин успокои Магдалена. Наистина тя още дълго време мърмори и разпитва, докато се прибирахме в леглото. Дълго лежах в мрака. Край тоя гръб ли бях загубил част от себе си? Тая нейна обич ли — тиха, безропотна, спокойна — бе отнела част от моята сила да се съпротивлявам и да вървя напред? И най-важното — щях ли да се върна обратно? Или щях да тръгна, макар и с криволичене, по тоя светъл път, който така ясно бях видял в чудната тъмна нощ със светулки?

Тая нощ нищо не можех да разбера, знаех само, че съм безкрайно тъжен.

ОБЕДНА ПОЧИВКА

Когато се прибрах на обед, вкъщи ме чакаше Роза, дъщерята на моя брат. Не знам защо, но имам слабост към това ужасно момиче, с което не заслужава даже да се говори. Не стига, че е нахална, но се облича по отвратителен начин. Сега беше в черна блуза и жълта като лале пола, вдигната над коленете. Чорапите ѝ бяха от ония, за които казват, че се обували като гащи. На всичко отгоре изглежда, че беше изпушила не по-малко от десетина цигари, защото кабинетът ми беше пълен с някакъв отвратителен дим. Едва не се закашлях, докато стигна до прозореца. На покрива на отсрещната сграда висеше като майmunка над улицата млад човек с телевизорна антена в ръка. Просто нещо ме срязва през корема от страх. Като се обърнах, Роза си седеше все тъй на креслото и отново пушеше. Левият ѝ крак се виждаше чак до основата на бедрото. Винаги съм се поразявал колко това момиче е лишено от всякакво чувство на свян. Навярно не беше дошла току-тъй. Очите ѝ бяха зачервени, жълтата пола ми се стори доста смачкана.

— Я си оправи полата! — смъмрих я аз. — И какви цигари пушиш?

— Френски — отвърна тя равнодушно.

— Затуй ли вонят така ужасно?

Тя не ми отговори. И не знам дали ме чу. Както винаги, лицето ѝ беше много бледо, тънките, криви устни — малко синкави. Сърцето ѝ не беше в ред, това знаех, но защо поне умът ѝ не е в ред? Сега гледаше някъде зад гърба ми, навярно оня глупак, който висеше над улицата. Но лицето ѝ беше много безучастно, само черните ѝ очи горяха някак трескаво, вгълбени в себе си. И все пак беше красиво това ужасно момиче, макар да не знаех защо. Едва сега забелязах някакъв дълъг синкав белег на лявата ѝ буза, сякаш беше ударена с камшик.

— Е? Какво е станало? — попитах аз, като седнах отсреща ѝ.

— Ако увисна тъй — каза тя, — няма да издържа и ще се пусна...

Но гласът ѝ беше съвсем равнодушен. Отново почувствувах слабост в стомаха си, придружена с леко чувство на гадене.

— Остави, не го гледай! — сопнах ѝ се аз. — И чуваш ли какво те питам?

Едва сега тя ме погледна право в лицето. Кривите ѝ устни се поизправиха, това означаваше, че тя се усмихва.

— Оня глупак ме изпъди — отвърна тя спокойно.

— Кой глупак?

— Митко, мъжът ми...

Това можеше да се очаква от нея. И първият ѝ мъж я беше изпъдил въпреки цялото уважение към името на покойния ѝ баща. Всичките ѝ истории бяха съвсем прекалени за едно момиче на двайсет и четири години.

— За какво те изпъди? — попитах аз раздражено.

— За нищо!... — отвърна тя.

— Е как за нищо!... Не може за нищо!

— Фактически това е нищо — каза тя. — Била съм флиртувала и взе, че ми удари няколко плесници на публично място.

Тя посочи бузата си. Виждал съм много белези от плесник, но тоя ми се стори съвсем различен.

— Това не е от плесник!...

— Не, от плесник е, от пръстена — каза тя. — Дето му го подари на сватбата оная глупачка... майка му...

— И къде стана това?

— В бара...

В бара, пред толкова хора, половината от които си нямат друга работа, освен да гледат и слушат.

— Колко пъти съм ти казвал да не ходиш в този бар — казах аз сърдито. — И какво си направила там?

— Нищо не съм направила... Просто танцувах с онзи... със сириеца. След това излязохме малко навън. Аз го бях помолила да ме придружи до тоалета. Митко ме стигна тъкмо пред малките стълбички и...

— Какво — и?

— Нали ти казах! — сопна се тя.

— Безобразие!... Да ставате за смях на хората!

— Той е виновен! — каза тя упорито. — Тоя сириец не ми е никакъв!...

— Никакъв, пък си взела от него тия просташки цигари...

— Голяма работа! — намръщи се тя.

— Не е малка работа да петниш името на баща си... Ако не беше увиснал на бесилото, сега ти щеше да бъдеш едно нищо...

— И ти щеше да бъдеш нищо!... — отвърна тя рязко и злобно. — И ти от неговото име живееш!...

Много е лесно да си обясни човек защо така често й пляскат шамари и защо я пъдят мъжете й. За да не й се случи и сега нещо подобно, станах и отидох до прозореца. Младият дангалак беше вече окачил антената и се разхождаше между двата комина така спокойно, сякаш беше у дома си. Никак не мога да го разбера това младо поколение, изглежда, че е лишено от капчица въображение. И тая моя непрокопсана племенница нима тъй спокойно би говорила за тия неща... ако... Уф, дяволите да я вземат!... Долу пред сладкарницата бе спрял товарен камион. Двама мъже с престилки стовариха дървените каси, бутилките с лимонада звънтяха, когато те ги тръснаха по тротоара. Когато се поуспокоих, отново се обърнах към нея:

— Каза ли на майка си?

— Не...

— А защо?

— Защото е тъпа като галош — отвърна тя презрително.

— Сигурно и за мен тъй си казвала...

— Ти поне си добър...

— И като съм добър, за какво си дошла тук да ме молиш?

Кривината на устните й отново се поизправи, смях се появи дори в мрачните й очи.

— Виж какво, чичо, искам да ме пуснеш в стаята на Петьо. Докато го няма, разбира се... През туй време ще си намеря квартира...

Стаята наистина беше свободна, тъй като синът ми беше заминал за три месеца на командировка в чужбина. Но не беше там въпросът, разбира се.

— Слушай, толкова ли е сериозна тая работа? Не може ли някак си да се поправи?

— И да се поправи, нали през туй време трябва някъде да спя?
— каза тя.

— Защо не отидеш при майка си? Тя ще ми се разсърди, ако те пусна тук...

— Не мога да го понасям онова влечуго!...

Неволно се усмигнах. За съжаление, тоя път имаше нещо доста вярно в думите ѝ. Моята бивша снаха можеше да прояви ако не по-добър вкус, поне повече уважение към паметта на мъжа си. Тъкмо се чудех какво да отвърна, телефонът зазвъня. Гласът оттатък ми се стори познат:

— Да, аз съм!... Кой?

— Димитър...

— Кой Димитър?

Едва сега забелязах, че Роза ми прави отчаяни знаци с ръка — няма ме, не съм тук!

— А, ти ли си, Митко? — досетих се аз.

— Аз съм... Роза у вас ли е?

— Не е — излъгах аз. — Но знам цялата работа... Можеш ли да дойдеш при мен? Да, веднага, още по-добре веднага... Добре, чакам те...

Когато оставих телефона, лицето на моята племенница изглеждаше недоволно, устните ѝ бяха здраво стиснати.

— Ти, чичо, е по-добре да не се месиш в чужди работи — проговори тя най-сетне. — Аз знам какво върша... Не е работата просто да ми се извини... Той трябва да потича след мене...

— Да потича!... Ами ако не потича?

— Тогава да върви по дяволите!...

— Ти нямаш ум в главата! — скарах се аз. — Но нищо, нека обядваме, после ще говорим...

В кухнята жена ми беше вече наредила празните чинии. Като ни видя, тя слабо се усмигна, сякаш беше разбрала как е протекъл разговорът. В умивалника бяха сложени да се поизстудят две бутилки бира, които моят шофьор бе донесъл преди няколко дни от ресторант „Берлин“. Бира тя поднасяше обикновено когато е готвила задушено или печено. Не беше никак зле след всички тия неприятности поне да се хапне като хората. Но къде да се измие човек? Като се обърнах, жена ми тъкмо щипеше по носа с добра, весела усмивка своята луда племенница, която също ѝ се усмихваше — хитро и съзаклятнически. Дали пък двете нещо не се бяха сговорили? Не, съвсем невъзможно!

Тая мила душица с посивяла коса никога не бе флиртувала ни със сирийци, ни с българи, никога не бе слагала изкуствени клепки, никога не бе приемала за подарък чужди цигари с отвратителен дим. Но в замяна на това не беше изяла през живота си нито един плесник, разбира се.

— Къде да се измия?

Тя премести бирата, след това започна да разлива супата в чиниите. Струва ми се, че никой не може да прави по-добре от нея кокоша супа. И изобщо в нейните кокоши супи като че ли има най-малко две воденички и три дробчета — така изкусно разпределя дреболиите в своя вреда. За миг ми стана съвестно — за какво ли наистина се меся в чужди работи? Оня нещастник никога никакви супи няма да яде, ще се ядосва цял живот и цял живот ще раздава плесници без никаква полза за себе си. Ето я и сега — едва седнала, и веднага се нахвърля върху бирата — изпразни чашата на един дъх, като мъж. Нима това е жена?

— Не си пълни стомаха! — смъмри я жена ми.

— Ако знаеш какво ми е на гърлото! — каза Роза, като все още поглеждаше към влажната бутилка.

— Какво пихте? — попита жена ми.

— Знам ли какво?... Сириецът май поръча уиски по едно време...

— Нали каза, че не сте били на една маса? — погледна я подозрително жена ми.

Но Роза не я удостои с отговор — нагъваше с апетит супата. И задушеното се оказа на особена висота — младо телешко бутче, шпиковано с масло, чесън и други миризми. Но за десерта не остана време — навън някак припряно се иззвъня. Роза погледна към вратата и силно се намръщи.

— Няма ме! — каза тя късо.

Излязох покорно навън, но душата ми остана край масата. Пред прага наистина чакаше мъжът ѝ с къс, светъл шлифер и ръце в джобовете. Хубавото му русо лице бе разстроено и уморено, цветът на кожата — посърнал. И все пак за разлика от Роза костюмът му беше в пълен порядък, никаква гънка не се виждаше по добре изгладения му панталон. Разбира се, въведох го в кабинета и той се отпусна на същото кресло, на което преди малко седеше жена му.

— Роза ми разказа! — проговорих аз пръв. — Но искам да чуя и теб...

— Какво ти разказа? — попита той уморено.

— Ами... че си я набил пред хората!...

— Само това ли?

— Е, не!... И за сириеца, разбира се... Че била пофлиртувала с него...

Той ме изгледа продължително.

— Пофлиртувала! — каза той с отвращение. — Те се целуваха на дансинга. Това не е флирт...

— Лошо! — изпуснах се аз.

— След това я помъкна навън... Аз я настигнах, помолих я да се върне. Тя само ми се изсмя и тогава аз загубих нервите... След това изхвъркна нагоре по стълбите, даже палтото си не взе... И се върна вкъщи чак сутринта... Къде е била през туй време — не знам... Човек всичко може да си помисли...

Той говореше бавно, с мъка цедеше думите си. Лицето му съвсем загуби цвета си.

— Много лошо — възкликнах отново аз.

Бях сигурен, че това е именно истината — което той казваше. И си личеше, че всичко това дълбоко го е преживял. Внезапно ми стана жално за него, така както отдавна не ми беше ставало жално за човек.

— И сега какво да правя? — попита той безпомощно. — Ти, чичо, какво би направил на мое място?

За пръв път Димитър ме наричаше „чичо“. И ми стана съвсем ясно, че той наистина не знаеше какво трябва да направи. Но какво можех да му кажа аз? Имах ли право да поема такава отговорност? Станах бавно от мястото си и отново отидох до прозореца. Двата гълъба, които бяха кацнали на перваза, уплашено хвъркнаха.

— Питаш ме какво аз бих направил?... Навярно бих направил нещо много по-лошо от тебе, в това бъди сигурен!... Но не е там въпросът!...

— А къде е въпросът? — попита той унило.

— Знам ли къде е?... Може би не трябваше да питаш мен... Аз съм стар, нашите мозъци са май зле устроени. Но вие сте млади, вие трябва по друг начин да живеете...

Той повдигна глава, погледът му стана по-внимателен. Това ме окуражи.

— И изобщо трябва някак си да се живее! — продължих аз. — Няма да вземем и ние да се изтребваме помежду си с атомни бомби. Хората трябва да търсят някакви мостове помежду си... Ако не друго — нека се помъчат поне да се разбират. Все ми се струва, че ти не я познаваш добре и оттам идват много недоразумения...

— Какво не познавам? — попита с надежда той.

— Как да ти кажа — сигурен съм, че въпреки всичко тя не е лош човек. Но има нещо особено, нещо нездравно в характера й... Не нездравно, може би по-скоро болезнено. А ако се замислиш — не може да бъде и друго. Когато ти си закусвал с какао и кифли — тя е била сираче... И представи си — дъщеря на обесен!... Това е било нещо страшно и за нея, и за хората, сред които е живяла. Именно това е образувало тоя проклет характер у нея... Тя е била непрекъснато пъдена, отблъсквана, изолирана... Тя много е претърпяла... В името на това, струва ми се, и ти трябва да претърпиш веднъж...

Говорих му тъй още десетина минути може би. Докато говорих, лицето му се поразведри, но щом млъкнах, погледът му отново угасна. Той мълча известно време, после тихо каза:

— Нека се върне у дома...

— Ще говоря и с нея — казах аз зарадван. — Знам какво да й кажа...

— Нека се върне — повтори той.

След малко го изпратих до вратата и разгневено се втурнах в кухнята. Роза бе съблякла жълтата си пола и внимателно я гладеше с полуизплезено тънко езиче. Лилавият й комбинезон беше така неприятно прозрачен, че се чудех къде да си дяна погледа. Изглеждаше съвсем спокойна, навярно бе забравила как аз се потя заради нея през две стени.

— Защо ме излъга? — казах аз сърдито. — Ти си се целувала с него...

— Възможно е — намръщи се тя. — Бях много пияна...

— Пияна!... Това оправдание ли е?... Ще се върнеш веднага у дома си, разбираш ли!

— Ами ако не се върна? — запита тя спокойно.

— Ще се върнеш! — креснах аз. — Иначе с мене ще се разправяш!...

Тя се усмихна презрително:

— И според тебе това мъж ли е?

— Мъж е!... Но ти си глупачка!...

След тоя доста интелигентен разговор не ми оставаше нищо друго, освен да изхвъркна гневно из кухнята. Докато слизах по стълбите, отново ми стана жално за Димитър. Уж бях му обещал да й говоря спокойно и вразумително, а какво излезе? Нищо и половина!... За щастие Добри вече ме чакаше с колата, заяпан в сладкарката отсреща. И според мен напразно зяпаше — от туй надали щяха да му минат грозните пъпки, които покриваха едрия му врат. Особено в тоя сезон, когато се заражда животът, те се размножаваха и цъфтяха в голямо изобилие. При това положение надали е особено удоволствие да седи човек зад гърба му, особено ако не е в добро разположение на духа. Седнах от дясната страна и нарочно отпразних поглед някъде встрани. В края на краищата за него наистина щеше да бъде полезно да се ожени, както беше решил.

— Значи, в неделя — казах аз, когато колата тръгна.

— Вече няма накъде — отвърна с въздишка той.

И изобщо в гласа му не се чувствуваше никакво въодушевление.

— Интересна работа — казах аз. — Откакто освободихме жените икономически, те като че ли повече налитат да се женят...

— Много повече — отвърна той с горчивина.

— И как си обясняваш тая работа?

— Не знам, другарю директор... Сигурно не им се ще да работят...

— Моля ти се, само ти не ми говори за мързел! — смъррих го аз.

Пристигнах на работа с половин час закъснение, но днешният ден обикновено е спокоен, надали са ме търсили от министерството. В стаята на секретарката ме чакаше някаква млада жена с угрижено лице, което ми се стори познато. Тя седеше в ъгъла с прибрани коси и мачкаше в сухите си ръце носна кърпичка. Именно тая кърпичка ме разтревожи. Много пъти са идвали в кабинета ми жени с кърпички в ръце и много рядко се е случвало да не се свърши с тяхната употреба. Нещо тревожно се чувствуваше и в черната космата глава на Амелия,

моята секретарка. Навярно някак подобно изглеждат и кучетата, когато някъде далече през оградата прескочи котка.

— Да ме е търсил някой? — попитах аз.

— Никой — отвърна тя. — Но другарката Михайлова ви чака...

Михайлова?... Коя беше тая Михайлова? От тона на Амелия трябваше да се съди, че се касае за познат човек. Не, не съм добре напоследък с паметта си. Или пък може би снощи съм пийнал малко повече на банкета на обединенията.

— Нека влезе — казах аз.

И щом пристъпих прага на кабинета, изведнъж се досетих. Да, по-неприятно посещение от туй за днес надали можех да имам. Разбира се — това е тая същата Михайлова. Когато тя влезе, аз вече седях зад бюрото си. Изглежда, че лицето ми е било доста начумерено, защото тя пристъпи само две крачки и седна на най-отдалечения стол. Нямах никакъв интерес да скъсявам дистанцията — нищо, нека седи там. Стори ми се много смутена, само за няколко секунди изразът на загриженост се бе сменил с израз на пълна унилоост. Едва сега забелязах, че очите ѝ са наистина хубави — и плахи, но в същото време и строги. Имаше приятно носле с деликатно изразени ноздри, които трептяха в тоя миг от вътрешното вълнение като най-фина мембрана. Знаех си аз, че тия проклети разговори са по-неприятни от най-скучните заседания в министерството, но нейсе...

— Е, кажете! — обадох се аз.

Тя не отговори веднага, лицето ѝ стана съвсем бледо, почти прозрачно.

— Другарю директор — каза тя най-сетне, — вие сте подписали заповедта за моето уволнение... Моля ви кажете ми поне: защо?

— В заповедта е споменато изрично — казах аз сухо. — В интереса на службата...

— Това не е в интереса на службата, другарю директор — отвърна тя тихо. — Вие знаете, че в службата съм била винаги безупречна...

— В службата може би да, но не и извън службата — казах аз сърдито. — И изобщо какво има тук да се говори? Нямам нищо против вас, но не мога да разреша да разлагате морала на цялото учреждение... Вие и до ден-днешен се опитвате да развалите семейството на един свой колега... Вярно ли е това?

— Вярно е, че той развали моето — отвърна тя глухо. — Той ме убеди да подам заявлението за развод... И аз се разведох... Но когато дойде неговият ред, той... той се уплаши... или пък...

— Или пък?... Какво или пък? — прекъснах я аз нервно. — Или пък у него е заговорила съвестта и чувството за отговорност... Към жена му, към двете му деца, за които вие даже не си помисляте. Заговорило е неговото гражданско чувство към моралните устои на нашето общество, което вие така лекомислено минирате. И вместо като един съвестен човек да разберете това, вие продължавате да чоплите. Пък не е само до вашето поведение въпросът. Цялата дирекция, вместо да си гледа работата, по цял ден се занимава с клюки за вашата нечиста история... Даже от министерството ми направиха бележка за това на едно съвещание... И вие мислите, че ще търпя тая работа безкрай?... Защо поне не си подадохте сама оставката, както ви беше предложено?

— Защото съм невинна — каза тя.

— Невинна? — възкликнах аз. — И си вярвате на думите при това?

— Да, вярвам — каза тя. — Защото съм била искрена в моите чувства и нищо без неговото изрично желание не съм правила...

— Толкова по-зле за вас! — казах аз. — Над всяко желание трябва да стои една съвест!... Ако на вас ви липсва — хората все още я имат. Разберете, не мога да държа под покрива на моето учреждение такова гнездо на зарази!... Или пък на лош пример най-малко!... Един от вас двамата трябва да напусне учреждениято, това е неизбежно... Или вие предпочитате да уволним вашия приятел?

— О, не, не! — възкликна тя уплашено.

— Виждате ли?... И не мислете, че ние не сме разсъждавали... В края на краищата той е по-малко виновен. Поне се е стреснал, поне в последния момент се е върнал на правия път... При това има две деца, за които е длъжен да се грижи. Вие деца нямате, трябва да се грижите само за себе си...

Настана дълго мълчание.

— А може би ще имам — отвърна тя тихо.

Погледнах я втрещен. Само туй оставаше — да почнат да се раждат извънбрачни деца в моето учреждение! И на всичко отгоре двамата виновници да стоят тук за пример и показ пред очите на всички.

— Вярно ли е това?

— Вярно е — отвърна тя сломено.

— Ето това се казва лекомислие и безотговорност! — възкликнах аз. — А твърдите, че сте невинна!...

Тя замълча. Както трябваше да се очаква, малката розова кърпичка веднага потегли към лицето ѝ. Тя плачеше. Колкото повече плачеше, толкова повече усещах, че нещо дави гърлото ми.

— Кажете ми вие — какво да правя сега? — каза тя безпомощно.

— Какво да правите?... Знам ли какво да правите? — казах аз с понижен тон. — Подайте молба до партийното бюро... И разберете, че аз не мога... нямам право да бъда снизходителен!... Особено при това положение!...

Тя изтри сълзите си, стана и безмълвно потегли към вратата. Просто не успях да я задържа. А чувствувах, че трябваше да ѝ кажа нещо — да ми олекне поне на мен... Тия дяволски момичета със своето лекомислие съвсем ми разстроиха нервите днес...

Не забелязах кога е влязла Амелия. Зърнах я едва когато слагаше преписките на бюрото ми. Сухото ѝ лице ми се видя в тоя миг някак особено доволно и тържествуващо. Навярно тя бе разбрала какво бе станало преди малко в кабинета ми, непременно е разбрала...

— Другарю директор...

— Оставете ме сега — отвърнах аз троснато.

Тя ме погледна учудено, масивните ѝ крака я понесоха към вратата. За какво ли пък на нея се скарах?... И аз не знам!... Та нали беше на моята страна? Нали на мен, а не на нея съчувствуваше? Ако беше Роза, тая моя проклета, непрокопсана племенница, навярно би разбила някоя от вазите в главата ми. Не, никак не ми беше ясно в тоя миг кое от двете неща повече би ме обидило.

ОБРАЗЦОВ ДОМ

Без да искам, спрях за миг да погледна дома му. Беше наистина много хубав дом — четириетажна кооперация, облицована с шуплест варовик. Широките трикрили прозорци бяха заградени в рамки от ковано желязо. Дори вратата бе двукрила, дъбова, с две мраморни стъпала. Първата ми работа, като влязох, беше да огледам пощенските кутии. А, ето го — Анета Стойковска и д-р Михаил Млечков. Над кутиите бе закована малка, зеленикава, безвкусна табела — „Образцов дом“. Такива табелки и аз раздавах на село, селяните ги гледаха недоверчиво и все пак с известна гордост ги окачваха на дървените си порти.

Бавно тръгнах по стълбището — мраморно до първия етаж, след това от черна полирана мозайка. На всяка площадка учтиво ме посрещаха грамадни саксии с вечни зелени фикуси и аспарагуси. Всъщност от шест години не бях виждал моя бивш селски колега. Само на Нова година си разменяхме кратки честитки — аз някоя глупава картичка, купена от селската книжарница, той — луксозна визитка с адреса и телефона. Как бе успял да се добере в толкова къс срок до такъв хубав апартамент, не ми беше съвсем ясно. Запомнил съм го с добро — не беше алчен нито за пари, нито за служби, предпочиташе да живее весело и безгрижно. Но чакай, да не го пропусна. Започнах да чета табелките по вратите. Имаше доста титли в тоя дом — лекари, инженери, — някои от имената ми бяха познати. Най-сетне на четвъртия етаж отново видях познатата табелка, но под нея за моя приятна изненада нямаше съобщение, че приема в дома си болни. Изглежда, че това младо, породисто говедо се беше заело сериозно с медицината.

Позвъних и зачаках. След малко се чуха стъпки, вратата се отвори и на прага застана доктор Млечков. Лицето му в тоя миг ми се стори неузнаваемо — изнежено, градско и добре гледано... С чувство на известно вътрешно задоволство видях как в погледа му започна бавно да се вдига мъглата на недоумението.

— Илия, ти ли си? — възкликна най-сетне той.

— Аз съм, глупако!... Ще ме пуснеш ли да вляза?

Той се отместил от прага, след това започнал да ме блъска с меките си ръце по гърба — „тука, тука — направо!“. Пред носа ми се отвори врата с раирано матово стъкло и веднага след това се озовахме в луксозен хол. През цялото време той нещо клявкеше зад гърба ми: „Как се сети за мен, откога си в София, ще останеш ли?“.

— Не, утре на обед си заминавам — отвърнах аз.

Не забелязах това известие да го огорчи особено много, но все пак по всичко личеше, че моето внезапно явяване го зарадва. Аз пристъпих неуверено няколко крачки напред — като всеки селски простак луксът ме сковала и ме кара да се чувствам несигурен в себе си. А холът беше наистина луксозен — нежнозелен килим на пода, модерна мебел от бяло, полирано дърво, грамаден телевизор, какъвто не бях виждал до тоя ден. Дори две картини имаше по стените, и нелоши при това.

— Какво се звериш? — каза той доволно. — Седни!... Не тука, във фотьойла седни — да ти е по-удобно...

Аз седнах, той се разположи срещу мен. Лицето му все тъй грееше в широка, дружелюбна усмивка, но погледът му не беше така жив, както преди години, нещо погаснало имаше в красивите му арменски очи.

— Теб ти върви, магаре такова — казах аз. — Открай време ти върви. Помниш ли какъв скобар измъкна под Стария мост? А хвърляше въдица за пръв път в живота си.

— Какъв скобар? — не разбра той.

— Не помниш ли оная, голямата риба? А аз не бях хващал такава.

— А, да — измънка той.

Но надали си спомняше, пък и да си бе спомнил, изглежда, че такива дреболии вече не бяха по ранга му. Той ме погледна, почеса се, после сериозно каза:

— Ами как да ти върви?... Зашиба се като някой идиот в тая провинция, не искаш да мръднеш оттам.

— Всеки, за каквото е роден — усмихнах се аз.

— Не е то така!... И какво има сега на село?... Нищо!... Най-много няколко малоумни бабички и десетина сополиви деца. Чудно ми

е как съвсем не си оглупял между тях.

— Може и да съм оглупял — отвърнах аз беззлобно. — Но за бабичките не си прав. Има чудно хубави бабички по нашите села — като икони.

Но той не ме чу или не ме разбра — мислеше за нещо свое.

— Умира, брат, селото, умира!... Исторически процес!...

Признавам си, че тия равнодушни думи ме поразсърдиха. И тъкмо се готвех да му отговоря нещо по-остричко, той отново ме заля с потоци от думи, главната част от които бяха въпроси, на които не дочакваше отговора.

— А как е частната практика? — запита най-сетне той.

— Не, не практикувам частно...

— Защо?

— А ти защо не практикуваш? — казах аз нетърпеливо. — Не виждам да си сложил на вратата си фирма.

Той се посмути:

— Все пак моята работа е малко по-друга. Аз работя в ИСУЛ, готвя научен труд... А ти какво можеш да правиш на село, освен да печелиш пари?...

Ааа, така значи, е разбирал той моите селски увлечения! За да не се скараме, престорих се, че не съм го чул, отново се зазяпах в обстановката.

— Коя е тая жена на портрета?

— Коя — жена ми!... Нали е хубава? — попита с надежда той.

Жената наистина беше хубава, но като всички градски жени малко прекалено изписана.

— Да, разбира се... Тя ли е Анета Стойковска?

— Защо питаш?

— Ами защото прочетох навън името ѝ. Да не е певица?

— Певица ли?... А, не — защо?... Просто жена — домакиня...

— Тогава не разбирам защо не носи твоето име.

Той се усмихна:

— Не си ли чувал?... Това са Стойковски!... Фамилия!...

Разбрах, че жена му не е вкъщи, заминала тая сутрин за няколко дни в Пловдив при сестра си.

— Пък може тъй да е по-добре — каза той. — Ще се поразходим тая вечер с теб по ергенски... Впрочем ти ожени ли се?

— Все още не съм успял.

— Не ти и трябва! — каза той категорично. — За какво ще си окачиш на врата някоя опърпана селска учителка?... Да ти стане ортак на парите ли?

Неговите безцеремонни преценки започнаха мъничко да ме дразнят. Обратно — той сякаш се въодушеви от мисълта да прекараме заедно вечерта. Млечков мина нетърпеливо през стаята, погледна часовника си, после се зазяпа в мен. Забелязах, че първоначалното му въодушевление започна бавно да изстива.

— Хубаво, бяла риза ще ти дам! — размисли той гласно. — И връзка... Но панталонът ти е ужасен, трябва да го изгладиш...

— Зарежи тая работа — опънах се аз. — През живота си не съм гладил панталони... Мен ме глади така Мария, ако все още си спомняш за нея.

— Ела с мен, ще те изгладя аз! — каза той решително.

И въпреки енергичната ми съпротива успя да ме замъкне в кухнята. Трябва да си призная, че никога през живота си не бях виждал такава колекция от електрически домакински уреди — някои дори не подозирах, че съществуват по света. Ама наистина как може един скромен лекар да купи толкова луксозни вещи? Като посъбрах кураж, аз направо го запитах.

— Ти не знаеш ли? — погледна ме той. — Бях две години в Германия, в Дрезден... Там ценят научната интелигенция и добре я заплащат... Не е като у нас. Виждаш ли колко неща си купих за две години?

— Виждам — измърморих аз.

— И килимите, и телевизора — всичко купих оттам... Хайде, събличай се...

И ютията му беше някаква особена, с дискове и регулатори. Вещият начин, по който боравеше с нея, явно подсказваше, че в тоя дом именно той е нейният господар. Когато си събух панталона, Млечков доста пренебрежително погледна моите грубички бели гащета, купени от селския магазин.

— Истинският мъж се познава не по горните дрехи, а по бельото! — каза поучително той. — Това от мен да го знаеш...

Най-после към шест часа ние бяхме съвсем готови. С бяла риза и гладен панталон аз вече представлявах нещо, градският лекар нямаше

да се срами от своя селски колега. Като слязохме на улицата, Млечков запита:

— А сега къде да те заведа?... Искаш ли на „Лебеда“?

Бях чувал нещичко за това заведение. По начало не обичам големите ресторанти, много по-интересно ми е да седна върху няколко щайги и с бутилка в ръка да се черпя с коларите и селските механизатори. Тия леки заливания, които свършваха обикновено с домашна почерпка, бяха едно от най-приятните селски развлечения.

— Не е ли много далеч? — запитах аз предпазливо.

— Който има кола, нищо не е далеч — отвърна той мъдро. — Почакай тук.

След десетина минути той извади от задния двор на дома един вартбург — толкова нов и чистичък, сякаш току-що бе излязъл от витрината. Нито една пращинка не можеше да се открие по черния лак на покрива, стъклата блестяха от чистота. Сам той изглеждаше невероятно горд зад кормилото, сякаш взеше най-малкото алфа ромео. Аз седнах до него, колата внимателно потегли.

— Сигурно я покриваш? — попитах аз, като се мъчех да си обясня неговото закъснение в дворчето.

— Разбира се! — възкликна той. — Гледам я като очите си.

И като разбра, че е прекалил, шеговито добави:

— Като няма човек деца, това му е грижата.

— А защо нямаш деца?

Въпросът ми явно му се стори неприятен.

— Грижи... пътувания! — измънка той. — Какво по-напред. Сега вече се поуредих, може да се помисли...

Скоро излязохме на големия път, Млечков понатисна газта. Колата се понесе край зелената стена на парка, с лекота задмина няколко камиона и автобуса. Лицето на Млечков изглеждаше съвсем равнодушно, почти безстрастно, но аз добре чувствавах вътрешното му вълнение, а заедно с това откровената гордост, която лъхаше от всеки негов жест. Едва сега започнах смътно да разбирам защо така упорито се беше заловил за мен, защо искаше на всяка цена да излезем заедно. Какво значение, че имаш нещо, ако няма кой да го види и достойно да го оцени?... И пред кого би могъл повече да блесне, ако не пред един обикновен провинциалист. Внезапно ми стана малко

смешно. Това ли е Млечков с раздрънкания мотор, това ли е моят стар колега?

С Млечков бяхме в един курс, но като студенти не дружахме, пътищата ни се разминаваха. А още през първата година на нашата практика ние се случихме в съседни села и скоро станяхме приятели. Почти всяка вечер той прескачаше към мен на своя раздрънкан мотор, който палеше, когато му скимнеше. Разбира се, не само за черните ми очи прескачаше той към нас, макар приятелството за него да не беше празна дума. В моето село имаше централна аптека, а в аптеката — красива аптекарка. Наистина беше красива, сякаш я бяха пренесли в найлонов плик от някоя софийска сладкарница. Най-важното в нейната тротоарна красота беше грамадната ѝ сложна прическа, която я караше да държи винаги главата си изправена и неподвижна, сякаш придържаше с труд върху нея някаква диадема. Аптекарката рядко говореше, никога не се усмихваше, само бавно и пресметливо въртеше очи, без да спира нито за миг върху нещо погледа си. Всички усилия на Млечката да постигне някакъв успех при нея останаха съвсем напразни. Аз скоро разбрах истинската причина за това. Няколко пъти месечно, обикновено привечер, в селото пристигаше една зелена волга и гарираше в двора на селсъвета. От нея слизаше охранен мъж с габардинен каскет, както разбрах по-късно, някакво пловдивско началство. Беше женен, разбира се, но какво му пречеше това, щом аптекарката беше съгласна. Навярно я беше назначил, покровителствуваше я — какво повече ѝ беше нужно на село? Млечков, като разбра, че работата няма да стане, поразреди своите посещения, а след година не знам по какъв начин успя да се премести в София.

— Какво се замисли? — запита той, без да отмества поглед от пътя.

— Сетих се за аптекарката — усмихнах се аз.

— Знаеш ли, че тя се ожени за оня скот? — измърмори той враждебно. — Сега са в София.

Не знаех, че е злопаметен, това ме учуди.

— Невероятно ми се вижда — отвърнах аз. — Кой ти каза?

— Тя ми каза, видях я случайно през зимата. Мъжът ѝ сега бил директор на „Пренос-превоз“ или нещо подобно...

— Как изглеждаше? — попитах аз любопитно.

— Като смачкана слива — отвърна злорадо той. — С шушони при това...

Като излязохме от София, той спря на бензиностанцията, макар резервоарът му да бе пълен почти до половината. Навярно му правеше удоволствие да отваря врати и багажници, да хлопа капаци, да виси след това уж равнодушно край помпата и да гледа как бързо се превъртат в прозорчето черните цифри. Когато всичко беше готово, ние отново потеглихме и колата с елегантен завой излезе на шосето.

Като пристигнахме, Млечков педантично гарира колата, после ме поведе към ресторанта. Седнахме на една маса близо до езерото, той нетърпеливо се огледа. Изглежда, че го познаваха, защото един от келнерите веднага дотича и любезно се надвеси над главата му.

— Добър вечер, доктор! — поздрави той със силно руско произношение.

Около пет минути Млечков внимателно изучава листа за ядене, през цялото време келнерът не помръдна. Никак не мога да разбера как можеш да държиш толкова дълго един човек в напрежение и да бъдеш при това толкова равнодушен. Аз дори в банята не смея да остана под душа, ако някой се изправи до мен.

— Две евксиноградски, но истински! — каза той най-сетне. — Ще кажеш на бай Спирос, че са за мен...

— Това добре! — кимна келнерът.

— Гарузи, ако има, но не ги виждам в листа...

— За вас винаги, доктор...

— След това два шницела, но ще ти кажа кога да ги донесеш. Какво вино — бяло или червено? — обърна се той към мен.

— Да бъде бяло...

— Добре. Ризлинг в кофичка лед. Или не — по-добре фитяска...

— Ризлинг, доктор! — посъветва го келнерът.

Докато поръчваше яденето, Млечков някак особено порозовя, едва забележим мътничък гланц се появи в погледа му. Дали не беше станал човеугодник, калпазанинът, или просто беше горд, че може да предложи на провинциалиста такова изискано меню. Когато най-сетне келнерът замина, той доволно измърмори:

— Поне да похапнем като хората...

Но вечерта излезе, общо взето, скучничка. Скоро градината се напълни със семейства, дошли с рейсовите коли от София. Между

масите се гонеха деца, чуваха се крясъци, понякога някое от тях се просваше на цимента и тогава детският рев се смесваше със звънки плесници. Млечков някак особено се наежи, погледът му стана строг и недружелюбен.

— Еснафски идилии! — измърмори той презрително. — Но скоро ще се изметат.

— Нека се забавляват хората — казах аз примирително.

— Разбирам поне да е забавление — отвърна той кисело. — А след малко ще се юрнат към автобуса, ще се натъпчат вътре като сардели, ще се ритат, ще се блъскат, ще се настъпват, отново ще запищят деца, ще захвърчат плесници и обидни думи, кондукторката ще спре насред път колата и ще заплаши, че ще изпразни целия автобус...

— Какво да се прави, всички нямат коли — казах аз.

Но Млечков не долови иронията, пък възможно е тя да е липсвала в тона ми.

— И слава Богу! — поклати той енергично глава. — Да ти кажа право — не разбирам нещо в нашата идеология. Какво значи това — всекому според нуждите. Да дадем, значи, на всеки от тая паплач по една лека кола, така ли? Та тогава трябва да покрием земята само с пътища...

— Е, не е точно така! — усмихнах се аз. — Това предполага развит обществен транспорт.

— Пфу! — възкликна той с отвращение.

С това нашите дискусии комай приключиха. Разговорът някак си не вървеше. От време на време Млечков като че ли изчезваше от масата, духът му се преселваше в някакъв друг свят, в ресторанта оставаше само неговият изпразнен поглед. Повече от неудобство поради мълчанието, отколкото от искрено любопитство аз се опитах да го поразпитам за сегашната му работа, за научния труд, който готвеше. Млечков отговаряше неохотно, с няколко думички и на края направо ми каза:

— Слушай, хайде тоя път да не бъдем българи... Да не говорим на маса за работа...

Може би пък беше прав човекът. Бяхме дошли да се забавляваме, макар да не се забавлявахме. Все пак неговото предсказание се изпълни, масите съвсем се разрешиха. Млечков се пооживи, разказа ми

нещичко за Дрезден и за Берлин, за нощните заведения там, за хубавите, свободни европейски нрави.

— Трябва и ти да мръднеш някъде! — каза той. — Ако не другаде, поне до Алжир — сега там търсят лекари. Всяка промяна е като ново раждане, изведнъж ти се отварят очите.

Сигурно беше прав, но там е работата, че никъде не ми се ходеше. Бях се вече дълбоко привързал към моето хълмисто зелено поле, към Стряма, която провираше своите прозрачни води между белите камъни. Бях се привързал към хората, към кротките восъчни бабички, към дядовците с потурки и остри езичета, към кака Мария, която ме обичаше и гледаше като свой син. Никъде не ми се ходеше.

— Ако е за Алжир, мога да ти помогна — каза той оживено. — Имам такава връзка...

— Ще си помисля — казах аз дипломатично.

— Ако почнеш да мислиш, никъде няма да отидеш — каза той. — Просто заминавай и — край!... За година, като постегнеш колана — ще спестиш като нищо за една кола... И то хубава кола...

— Ще си помисля — повторих аз.

Но в себе си знаех, че никъде няма да ида. Той само поклати глава и скоро като че ли загуби всякакъв интерес към личността ми. И май че имаше защо. По едно време ресторантът изведнъж се наводни с някакви странни момичета — в черни, пристегнати блузки, с почернени клепахи и миглички, с остри, черни токчета — като мишлета. Едва сега оркестърът се събуди. На дансинга се развихри някакъв бесен туист — наистина не от такава висока проба, какъвто понякога танцуват през ваканциите нашите селски гимназисти, но все пак достатъчно забавен. Млечков окончателно се оживи. Дълго време той само тактуваше с крак под масата, след това се престраши и покани едно от мишлетата. Страхувах се, че ще се изложи, но се излъгах. Той доста сносно огъваше своята едва-едва натежала фигура и макар да не можеше да прави всичко, което младежите правеха, у него наистина се получаваше нещо доста по-пикантно. Той се върна от танца радостно възбуден, след това едва дочака оркестърът отново да засвири и стремително се спусна към своята дамичка. С цяла една бутилка в стомаха, и на мен ми беше весело, струва ми се, че малко нещо се забавлявах. Пък беше и хубаво наоколо, неоновите лампи блестяха в езерото, от гората появяваше приятен хлад. С моята бяла

риза, с огладения панталон и най-паче с тънко нарязаната пъстърмица в чинията аз наистина не се чувствавах зле.

За съжаление хубавото скоро свърши. Музиката прекъсна внезапно, видях как запотените музиканти започнаха да прибират инструментите си. Млечков все още стоеше със своята дама край дансинга, нещо тихо, но оживено ѝ обясняваше. Момичето само вдигна рамене, явно със съжаление, посочи дискретно с пръст някаква далечна маса, после си тръгна. Млечков се върна при мен с понижено настроение.

— Хайде да вървим! — каза той. — Тук интересното свърши.

— Добре — кимнах аз. — Извикай келнера да платим.

— Платено е — каза Млечков.

Никак не можах да разбера кога е платил, като липсвах от масата само за няколко минути, докато се поразходих до тоалета. Заинатих се, разбира се, да му дам своята част.

— Добре де, ние не си отиваме у дома — каза той нетърпеливо. — Като се натискаш толкова, ще платиш там...

Нямаше как — трябваше да се съглася. След малко излязохме от ресторанта и без да бързаме, се отправихме към паркинга. И именно тук се случи онова ужасно нещо, което ни развали вечерта. Млечков наистина беше гарирал колата, както трябва — с лице към изхода. Той загря мотора за около половин минута, после включи на скорост и бавно тръгна. Точно в този момент някакъв пиан дръвник, който беше гарирал обратно, потегли внезапно и рязко на заден ход. Млечков мигновено удари спирачките, но другият не успя или изобщо не внимаваше какво става зад гърба му. Само след миг се чу ужасният трясък, колата се закова на място. Един миг Млечков стоя мълчалив и неподвижен, но аз много ясно забелязах, че лицето му бе побеляло като на смъртник. След това изведнъж у него като че ли нахлуха някакви фурии, той изскочи навън и закреця бясно:

— Говедо!... Защо не внимаваш?... Видя ли какво направи?

Пияният тъпак, доста объркан, зяпаше с увиснало долно чене резултата от своята неука маневра. Очевидно и на него му беше жал за спрасканите стоп-светлини.

— А ти защо се пъхаш зад гърба ми? — избоботи някак унило тъпакът.

— Аз ли се пъхам? Простак с простак!... Ти налетя върху мен!... Сега всичко ще платиш — до рупче!

Побързах да сляза от колата. Всъщност повредите бяха много по-малко, отколкото ужасният трясък подсказваше. Наистина предният му калник беше здравата огънат, но затова пък фарът си стоеше здрав и непокътнат. Докато се чудех как да подпомогна своя приятел, той продължаваше да лее отбрани ругатни по адрес на виновника. Най-после изглежда, че на оня му додея от цветист фолклор.

— Е, стига де — ще те плесна през устата! — обади се той мрачно.

Това окончателно вбеси Млечков, той се затича да търси някой дежурен от КАТ. Обезпокоен, и аз забързах след него. Цялата история никак не обещавахе да свърши добре.

— Млечка, слушай ме, Млечка! — бърборех аз задъхано на половин крачка зад гърба му. — Не си струва тая работа...

Той внезапно спря, очите му бяха безумни.

— Не си струва ли? Как не си струва! Ако знаеш колко ми струва тая кола... Само ако зна...

Той неочаквано млъкна. Неговият глас ме бе поразил — идваше сякаш от дълбините на сърцето му, от най-скритите, непонятни дори на него дълбини.

— Слушай, аз не за това... Но си пийнал и ще изкарат в края на краищата теб виновен...

Изглежда, че тая проста мисъл не му беше минавала досега през ума. Той внезапно притихна, после унило измърмори:

— Не е страшно... От КАТ всички ме знаят...

Млечков отново тръгна, но след няколко крачки се разколеба и спря.

— Всъщност... прав си!... Може да се случи някой ръб, пък после иди се оправяй...

Ние тръгнахме бързо назад. През това време край нас на голяма скорост профуча пияният тъпак със своя наранен задник. Млечков извика след него:

— Няма да ми избягаш, говедо такова!... Взех ти номера!

След малко и ние тръгнахме. Със своя килнат на една страна фар колата ни приличаше на някакъв кривоглед котарак, който с разбита муцуна се влачи по пустото шосе. Млечков още не можеше да се

успокои, някъде дълбоко в гърдите му се раждаха страшни хрипове и угасваха в носа му. Просто ме болеше сърцето за него, чудех се как да го утеша.

— Всъщност не е ударена много! — убеждавах го аз. — Тенекеджиите ще я изчукат за половин ден... А що се отнася до масрафа — така или иначе, Застрахователният институт ще ти го плати.

— Не е там работата! — отвърщаше Млечков безутешно. — Аз тая кола досега не съм я одраскал... Като дете съм я гледал...

— Е, какво да се прави, станалото — станало! — въздишах аз. — Ще пийнем по чашка, ще забравиш...

Така и направихме. Отбихме се в някакво ново заведение, слязохме в бара. Но трябва да си призная искрено, че остатъкът на нощта някак си ми се губи. Спомням си смътно светлините на бокса, кристални чаши с коняк, чаши с мартини, след това отново женски мишки с натезали от чернилка клепащи. Изглежда, че по някое време момичетата са си отишли сами, защото водихме с Млечков някакъв безконечен разговор, от който, слава Богу, не помня нито дума. Все пак мога да си представя горе-долу като какъв ще е бил този разговор — спомени, клетви за приятелска вярност, обещания, тихи изповеди, за които на другия ден на човек му се иска да си удари главата в някой много остър ръб. Никак не си спомням как сме излезли, как сме се домъкнали с колата до Млечковия дом. Знам само, че сутринта се събудих от някаква нервна реплика. Като осъзнах най-сетне къде се намирам, аз предпазливо погледнах през клепките. Това, което видях, никога няма да се изличи от паметта ми.

На прага между хола и спалнята стоеше прав Млечков само по долница на пижамата. (Както по-късно разбрах, горницата, обърната наопаки, бях навлякъл аз.) Но той не ми направи впечатление. Срещу него в поза на скачащ ягуар се беше изправила Анета Стойковска. Веднага я познах, макар да не си приличаше със снимката. Лицето ѝ беше почти сухо, мъртво, но все още красиво. В тая преминала красота имаше нещо от маската на препарирания тигър — нещо хищно, оголило докрай своите яки кучешки зъби. Навярно току-що бе пристигнала отнякъде, защото дори не беше свалила ръкавиците си.

— Моля ти се!... Ще събудим човека! — бърбореше, Млечков умолително.

— Кой е той? — изпищя Анета.

— Колега... От провинцията...

Анета завъртя към мен глава, аз затворих очи. Когато ги отворих, в стаята нямаше никого. Навярно бяха отишли в кухнята, съседна на нашата спалня. След кратко затишие отгатак избухна истинска буря. В тия градски жилища не е проблем да се слуша и през стените, даже ако човек няма особено желание за тая работа. Наистина отначало не се чуваше почти нищо, но след това тигърът пусна гласа си.

— Кого ще лъжеш, мръсник такъв!... Нали ти намерих гардеробния номер в шлифера...

Навярно беше права. Смътно си спомних, че гардеробиерката си беше отишла рано, един келнер бе донесъл злополучния шлифер в заведението. Притиснат от това доказателство, Млечков мънкаше нещо. Неговият глас не достигаше до мен. Но гласът на Анета звучеше все по-силно и по-яростно. Почти през секунда в стената се удряше като бомба някой цветист израз като „Свиня такава!“, „Мръсник такъв!“. Или пък дублирано „Свиня със свиня!... Мръсник с мръсник!“. Тоя порой продължи около десетина минути и не само че не отслабваше, но се превърна едва ли не в наводнение. Отначало се свивах разтревожен под юргана, но след това съвестта надделя. Разбира се, че трябваше веднага да стана, длъжен бях. Трябваше да обясня на тая луда жена, че за всичко съм виновен аз, глупавият провинциалист, който едва ли не насила е накарал нейния добродетелен съпруг да ме разведе из София. Да, така трябваше да направя, и то незабавно. Станах как да е и започнах да се обличам. Главата ми тежеше, чувствавах в устата си отвратителен вкус, който съвсем липсва при нашите скромни селски гуляи. Но когато най-сетне бях готов, изведнъж разбрах, че целият ми кураж се е изпарил без остатък.

И точно в тоя момент се случи нещо, което ме спаси. В най-големия разгар на кавгата внезапно звънна плесник, пороят от думи угасна. Ясно ми стана какво се е случило отгатак — Млечката не е издържал и по най-прост и делови начин е прекратил цялата тая неприятна история. Докато се чудех при това положение какво трябва да сторя, вратата се отвори, в хола влезе моят приятел. Но още първият поглед не остави у мен никакво съмнение — дясната му буза просто гореше. Той ме погледна уплашено и тихичко измърмори:

— Разбра ли какво стана?

— Разбрах!... Ако искаш да отида при нея, да ѝ обясня...

— Не, не!... — каза той стреснато. — Тя е като луда сега!... Най-хубаво — иди си, тъй ще е най-добре!...

И като пипна сгорещената си буза, с отчаян глас добави:

— А още не е разбрала за колата...

След половин минута аз вече се спусках с облекчено сърце край фикусите и аспарагусите. Чувствувах се спасен, макар да бях оставил приятеля си в истинско бедствие. Навън денят бе чудесен, по улицата се носеше меденият дъх на цъфналите липи. Да, по-далече, колкото се може по-далече от този образцов дом, от мраморите му и сините му килими. В нашето простичко, кално село поне жените не бият мъжете си.

Отбих се в една книжарница да купя няколко книги, след това взех трамвая и се отправих за гарата. Наближаваше обед, влакът трябваше да тръгне след един час. Сега вече мечтаех за вагон-ресторанта, за една хубава топла супа, за чаша вино може би, за да разкарам с нея неприятния махмурлук. Наистина това е едно от най-хубавите удоволствия в живота — да стоиш сам край измитото стъкло, да отпиваш лениво от чашата, да зяпаш през прозореца как бяга край теб кипналата от зеленина пролетна земя. Да, напред към гарата, там е спасението.

След един час аз вече наистина гълтах топлата супа, без да изпускам нито за миг от погледа си пълната чаша. Бях все още сам и ако ми провървеше, щях да остана сам през цялото пътуване, тъй като във вагона имаше няколко свободни маси. Но на гара Подуяне в ресторанта внезапно влезе доктор Катерински, поколеба се за миг, като ме видя, и навярно разсъди, че няма да е учтиво, ако не дойде при мен.

— Мога ли да седна при теб? — усмихна се скъпернически той.

На времето беше най-способният студент в нашия курс и положително най-мълчаливият. Дано само не е загубил навиците си. Ние се наобядвахме, като разменихме само няколко думички, всеки зает със себе си или със своите спомени, които този път за мен не бяха малко. Едва след Вакарел той внезапно попита:

— Видя ли някой от нашите момчета?

— Само Млечков... Снощи бяхме заедно...

— Как е той? — запита Катерински, но в тона му не се чувствуваше никакъв интерес.

— Ами ти трябва да знаеш по-добре... Нали работите заедно в ИСУЛ?

Лицето на Катерински си остана все тъй безизразно и равнодушно.

— Млечков не е в ИСУЛ — каза той. — Сега е хигиенист на пети район...

Погледнах го ококорен.

— Не е възможно!... Сам той...

— А ето че е възможно! — прекъсна ме Катерински малко нетърпеливо. — В Германия се замеси в някаква мръсна история, едва не го лишиха от лекарски права...

— Каква история? — запитах аз с изстинало сърце.

— Не знам точно каква — измърмори той неохотно.

Разбрах, че знаеше, но не искаше да ми Кажe. Пък и на мен не ми се искаше да го разпитвам повече. Едва сега като че ли някаква светлина падна върху цялото наше нощно приключение, едва сега започнах да си обяснявам думи и случки, смисълът на които тогава ми се струваше загадъчен и необясним. Влакът все тъй монотонно тракаше, край погледа ми бягаха села и пътища, но тоя път бях като сляп, нищо не виждах. Когато приближихме Костенец, Катерински отново се обади:

— Видя ли жена му?

— Видях я...

— Тогава какво има да се чудиш — измънка презрително той.

И навярно беше прав. Внезапно почувствувах някакво особено отвращение към сините безвкусни табелки, които раздавах на селяните, за да ги заковат по вратите си. Щом се върна на село, ще ги махна, ще ги изхвърля през прозореца, никога повече няма да ги докосна с пръст. Да, така ще направя, това е единственият начин поне мъничко да се утеша.

ЛОШ ДЕН

I

Не, денят не беше никак хубав. Когато Емил се прибираще за обед, над града се изля изведнъж проливен дъжд. Близко до Ректората колата се подхлъзна на плочите, загуби управление и удари доста силничко с дясната гума в бордюра. Не стана нищо особено, само облегалото на задното седалище падна. Като се обърна, Емил видя оплетена в пружините на тапицерията бялата ръкавица, която Вера бе загубила през лятото. Емил почака, докато се успокоят ръцете му, след това запали колата и потегли с бързината на велосипедист. Сега не се виждаха дори плочите на тротоара — всичко бе покрито с дебелия сив килим на подскачащата вода.

Когато пристигна пред дома, дъждът все още валеше. Той нарочно спря на левия тротоар, за да не прекосява след туй цялата улица, но и това малко помогна. Само за няколко мига — докато заключи колата и мине през тротоара — от панталоните му потече вода. На входната площадка едно момиче с навити чорапи бе затиснало с гръб пощенската му кутия. Някакъв младеж с винтяга, от джоба на която се подаваха шнулове и отвертки, се беше надвесил над нея по такъв начин, че Емил не се усъмни нито за миг в намеренията му.

— Пардон — каза той вежливо.

В кутията имаше само една малка розова бележка — да си плати таксата за вода. Ето сега — за трийсетина стотинки трябва да виси с часове по разни гишета. Емил закрочи сърдито по стълбите, с панталони, които лепнеха по коленете му. На всичко отгоре едва пред вратата той разбра, че си е забравил ключовете в редакцията.

Трябваше да звъни няколко пъти, докато му отворят. На прага се появи Вера със своя гущернозелен атлазен пеньоар и с гумени ръкавици на ръцете. Навярно бе мила чиниите, защото на корема ѝ личеше мокро, тъмно петно.

— Дъжд ли вали? — попита тя учудено.

Вера не беше чула дъжда, защото водата в умивалника силно шуртеше. А пък и тия мъже могат да се върнат мокри като котета даже

когато по небето няма нито едно облаче. Тя вървеше след него и тъжно гледаше мокрите следи, които той оставяше по мозайката на коридора. Всичко туй, разбира се, ще отиде и на килима.

— Не разбирам — каза Емил — защо не си платила водата...

— Защото нямам пари — отвърна тя.

— Как тъй — нямаш пари? — каза Емил. — Вчера нали ти оставих...

— Не беше вчера, а завчера...

Такива разговори те не за пръв път водеха.

— Добре, нека е завчера — каза Емил. — Но с толкова пари хората половин месец живеят...

— Купих си комбинезони — отвърна тя.

— Колко?... Десет? — попита той саркастично.

— Много по-малко...

— Защо направо не си признаеш, че си загубила на покер!...

— Само ти ли имаш право да губиш на покер? — отвърна тя нервно.

— Първо — аз вече не играя!... — каза Емил. — И — второ — кажи ми кои бяха в карето...

Вера малко забави отговора:

— Роза и...

— Роза и Нати... Не разбираш ли, че те ви играят комбина, глупачке...

Вера замълча. Тя знаеше, че това е именно така, но точно то я привличаше. Тая неравна и непосилна борба я вълнуваше много повече, отколкото пиесите на мъжа ѝ. През това време Емил, който бе обул сух панталон, напразно търсеше из стаята халата си.

— Къде си го пъхнала? — възкликна той с досада. — Като насън живееш...

И това беше донякъде вярно. Докато съчиняваше наум своите тънки сложни реланси, с които изведнъж спечелва страшна сума, тя можеше да пъхне в тенджерата обувката на Емил вместо агнешко бутче. Той напразно ровеше из гардероба. Бяха женени от две години, но за тия две години тя бе напъхала в самия ъгъл неговите два-три костюма, всичко друго бе заето от роклите ѝ.

— А, ето го! — възкликна тя зарадвано.

Емил се обърна. С халата му тя бе затиснала отвора на стенната печка, който съединяваше спалнята с неговия кабинет. Оттам кой знае защо ставаше някакво ужасно течение.

— Браво! — каза той. — Знаеш ли как умно си го измислила? Сега можеш да пъхнеш там панталона ми... Скоро той няма да ми трябва...

Вера го погледна озадачено, защото той говореше съвсем сериозно. В края на краищата там все трябва да се сложи нещо.

— Хайде! — кресна той. — Какво ме зяпаш, пъхни го!...

Работата завърши с плач, целувки, взаимни укори и обяснения. По-късно, когато изсъхнаха и последните сълзи, тя пъхна ръцете си под омачкания му халат и любопитно запита:

— За какво ви викаха в редакцията?

— За нищо — отвърна той колебливо.

— Знам, че за нищо, но за какво точно?...

— За очерк — каза той.

Тя се замисли. Не, това не е добре!... Очерк значи командировка, изневери и на края нищо и никакви пари...

— Хм!... И на теб какво ти се падна?

— Пожарникар — каза той, като се усмихваше.

— Е, пак добре — каза тя. — Спокойно можеха да ти пробутат някой боклукчия...

— Тоя път аз сам си го избрах, миличка — отвърна той примирително.

— Никога не съм се съмнявала в твоя вкус! — каза тя. — И какво е направил тоя пожарникар?...

— Не знам какво е направил, но важното е, че работи в София... Тъй няма да си губя времето по провинцията

— Виж, това е наистина хубаво — каза Вера. — Гладен ли си?

Докато тя шеташе между кухнята и стаята, той отиде до прозореца и по навик погледна надолу. Дъждът беше спрял, до тротоара като петно от доматен сос личеше измитият гръб на колата. Тая гледка, която винаги повдигаше самочувствието му, тоя път само за няколко мига привлече неговото внимание. На втория етаж на насрещната сграда, съвсем близо до прозореца, бе седнало момиче с къса черна коса, с цигара в ръката. Розовата презрамка на комбинезона

й лежеше нежно на красивите голи рамене. Около нея се въртеше шивачката с полуготова рокля в ръка и нещо оживено приказваше.

— Какво зяпаш там? — попита Вера зад гърба му.

— Нищо — трепна той.

Понеже гласът му с нещо я поусъмни, и тя погледна през прозореца.

— Слушай, я сядай на масата! — каза Вера без особен яд. — Пък аз си рекох, че обмисляш нещо за пожарникаря...

Емил седна покорно край масата. В този миг имаше чувството, че са му поднесли под носа хапка с черен хайвер, пък след това бързо са му я отнели. Вера отхлупи тенджерата, нелош дъх на прясно масло го накара да погледне нататък.

— Какво е това?

— Пиле каша — каза Вера с достойнство. — За пръв път ти готвя...

Още след първите хапки той реши, че ще бъде и за последен. Брашното в кашата беше забъркано по някаква много специална рецепта. И понеже Вера го гледаше очаквателно, той побърза да каже:

— Браво, миличка!... Ще забогатееш, ако продадеш патента на обувния завод. Знаеш ли напоследък колко лошо лепят там подметките?

Вера сърдито блъсна чинията настрана.

— Ако не ти се яде — не яж! — каза тя.

— Ааа, напротив, защо да не ям?... В наше време е много по-удобно да живееш със залепнал стомах...

— Не те е срам! — каза Вера.

— Защо да ме е срам?

— Ако и ти се оплачеш?... На трийсет и три години — апартамент, пък и лека кола отгоре!...

— Нямах чувство за хумор — каза Емил обидено.

Чувство за хумор тя наистина нямаше, но умееше да си отмъщава.

II

Не, всъщност съвсем хубав ден. И градът е хубав с чистите си улици и с грамадните витринни стъкла, поруменели от залеза. И ризата му е съвсем чиста, новата връзка стои добре на синия костюм, който Вера все пак прилично е изгладила. На тъгла милиционерът му дава ляв завой със спретнати, точни движения. Емил минава гордо край него, опрял лакът на отвореното стъкло — поза, не съвсем удобна, но затова пък вдъхваща чувство за елегантна небрежност. Една бабичка спира стъписана, момиче с бретон успява да го клъвне с любопитния си поглед. Емил отминава, без да ги погледне, спокоен и сигурен, макар че десният му крак трепва за миг нервно по посоката на спирачката.

Но щом спря колата до тротоара, неприятностите отново почнаха. Един милиционер доближи намръщен отвореното стъкло и го погледна сърдито:

— Другарю, вие знаете ли правилника?

Тонът му подсказваше много добре какво мисли по тоя въпрос.

— Мисля, че го знам — отвърна Емил предпазливо.

— Тогава защо не давате знак, че спирате?

— Да, наистина — каза Емил, като мигаше.

— Наистина, наистина! — отвърна троснато милиционерът. — Наистина, пък не спазвате!... Дайте си книжката!...

Милиционерът дълго я премята из ръцете си, но му я върна, без да впише нещо в талона. Като отмина стотина метра, Емил вдигна ръчната спирачка и едва ли не на пръсти хлътна в сладкарницата. Вътре го лъхна неприятно на топъл въздух и дим, макар някъде унило да бръмчеше вентилатор. Трите келнерки, седнали край малката сервизна масичка, бяха доближили главите си, унесени в някакъв свой разговор. Като го видяха — и трите приветливо му се усмигнаха. Имаше за какво — беше млад, щедър и много възпитан, — никога не крещеше и не натякваше за поръчките си.

Емил седна на ъгловата маса, по-далече от витринното стъкло. Най-младата от трите келнерки стана от мястото си.

— Малък „Плиска“? — запита тя, като се усмихваше.

— Не, тоя път нещо по-леко — каза той.

— Една бира тогава...

— Е, не чак бира, но...

— Добре, ще ви приготвя един лек коктейл — каза келнерката.

Заведението беше съвсем празно. Докато пиеше мътното оранжево питие, на съседната маса седнаха две момичета с къси черни полички и сини чорапи. Едната от тях познаваше, но не посмя да я поздрави от страх да не седне на масата му. Дълго време след това той чувствуваше как тя го наблюдава с крайчеца на окото си, изтеглено изкусно с креда. Ако можеха също тъй изкусно тия момиченца да си измиват със сапун вратовете — всичко би било в ред, но...

Внезапно той отново си припомни пожарникаря. Наистина можеше да мине и без него, но все пак тъй беше по-добре, отколкото да се мъкне по заводите. Понякога му се струваше, че разбира ясно смисъла на тая работа, а понякога му се струваше, че съвсем не я разбира. Дали все пак това не е някаква инерция, някакъв навик от миналото?

— Знаете ли колко е часът? — запита момичето от съседната маса.

— Наистина не знам — отвърна Емил.

Зеленият поглед в красивото ъгълче на очите внезапно угасна.

— Плаща! — каза той на келнерката.

Жената приближи с лъскавата си престилка.

— Не ви ли хареса? — запита тя.

— Да ви призная — не особено.

— Тогава едно коняче за капак?

— Добре, може — отвърна той.

След малко келнерката постави пред него красивата чашка. Момичето от съседната маса се усмихна одобрително.

— Чиста работа — каза то.

— Наистина!... — съгласи се Емил.

— Онова го правят с израелска консерва, а не с истински портокал... И затова мирише на тенекия...

— Тъй изглежда — отвърна Емил сдържано.

— Вие навярно сте ме забравили?

— Не, моля ви се...

— От „Златната рибка“ — помните ли? Беше ужасно смешно! — Тя се обърна към приятелката си. — Съблякоха се посред нощ, а беше октомври, струва ми се.

Момичето го погледна въпросително.

— Не помня — отвърна Емил.

— Да! — каза момичето. — И влязоха голи в рибарника да ловят някакъв шаран...

— Хванаха ли го? — запита с престорено любопитство другото момиче.

— Не, разбира се...

„И вие не“ — помисли той и добави гласно:

— Плаща, моля!...

III

Емил вървеше през двора към сградата, която издигаше пред него високата си сляпа фасада, без никакви етажи и прозорци. Никой не го спря на входната врата, пък и сега никъде не се мяркаше човек, който да го упъти. Само в дъното на двора бучеше с глухи, тъпи обороти агрегат и подсказваше, че все пак наоколо има някакви хора. Тъкмо бе отминал една от ниските едноетажни постройките, и зад гърба му се почука — с молив върху стъкло, изглежда, защото звукът му се стори сух, сърдит и рязък. Емил се обърна. Зад мътното стъкло се мярна лице, което беше виждал и друг път някъде.

След малко той седеше в тясната замърсена канцелария и напразно си напрягаше ума. Тоя нисък, набит човек с приветливо добряшко лице наистина му беше познат отнякъде. Като нямаше как да си помогне, Емил се преструваше, че наистина го познава, и с фамилиарен тон му разказа за какво бе дошъл.

— Значи, на лов за пожарникари? — засмя се мъжът. — Нищо, ей сега ще го повикам...

Той набра някакъв номер и с променен началнически глас проговори в слушалката:

— Пожарникарят да дойде при мен!...

Двамата се гледаха един момент усмихнати и доброжелателни.

— Ако не беше Янаки, тъй щяхме и да си умрем в забвение — каза мъжът. — Тоя път славата влезе наистина през комина вместо през вратата...

— И други ли са идвали? — попита Емил обезпокоен.

— Как не!... Вие сте третият или четвъртият...

— Брей! — учуди се Емил. — Кажете ми искрено, тоя ваш Янаки наистина ли свърши някаква работа?...

— Ами, разбира се! — каза с готовност мъжът. — Ако не беше той, тук щеше да има само куп изгорели греди. Пък и на мен нямаше да ми се разминие... Само като си помисля колко пъти съм искал да го уволня... Или поне да го препратя в някой от другите филиали.

— Интересно — искрено заинтересуван, измърмори Емил.

— Дажи никак! — засмя се отново мъжът. — Героят си е герой, пък човекът си е човек. А по-голям досадник от Янаки мъчно може да се намери по света...

— Всички пожарникари са досадници — съгласи се охотно Емил.

— Тоя е нещо особено... Мрачен един такъв, кисел — не съм го видял да се усмихне. Цял ден не мирясва, броди като вампир из ателиетата... А като види цигара, като че ли го хващат хиляди дяволи. И на мен веднъж ми измъкна цигарата из устата...

В преддверието се чу тропот на тежки ботуши и миг след това в канцеларията влезе млад човек в пожарническа униформа. Емил го погледна изненадан — видът му ни най-малко не подходдаше за впечатлението, което току-що си бе съставил. Беше червендалест, охранен, новата му униформа просто пращеше от напора на силното му тяло.

— Ти ли си? — измърмори мъжът разочаровано. — Търсех Янаки...

— Той е в другата смяна, другарю директор — каза пожарникарят. — Сега почива...

— Уф, почива — каза директорът пренебрежително. — Какво ли пък толкова се е преуморил...

— Вие си мислите тъй, другарю директор... Нерви са това...

— Уу, нерви!... Нищо, свободен си, можеш да си вървиш...

Пожарникарят отново затропа с ботушите си и изчезна. Известно време двамата мъже се гледаха мълчаливо един друг със спотаен смях в очите.

— Видяхте ли го? — запита най-сетне директорът.

— Видях го.

— Такъв да го запънеш с компресор на забоя — планина ще пробие. А вместо туй по цял ден се шляе без работа по коридорите... Е, кажете сега — как да не се ядосва човек?

— Аз се ядосвам — каза Емил.

— А излиза, че не сме прави — каза директорът замислено. — Тъй или иначе — трябва да се видите с Янаки — ако не за друго, поне от писателски интерес...

— Какво да се прави — каза Емил. — Ще дойда утре...

— По очите ви познавам, че няма да дойдете — засмя се директорът. — Ами най-добре идете сега у дома му... Ще ви дам моята кола...

— Имам кола.

— Е, още по-добре... Малко далечко живее, но щом сте с кола — какво значение има?

След малко Емил се зачуди на себе си, като разбра, че пътува към дома на пожарникаря. Но колкото повече приближаваше, с толкова по-голяма сила растеше у него желанието да се върне назад. Кварталът беше тъмен и неприветлив, улиците с лошо поддържан паваж, така че на няколко пъти се наложи да пълзи като костенурка. За какъв дявол послуша тоя смахнат директор? Спокойно можеше да го потърси утре. Когато най-сетне намери къщата, вече беше съвсем тъмно и по улицата бяха светнали редките електрически лампи.

Емил спря колата до тротоара, но не побърза да слезе. Къщата беше стара, триетажна, с олющена фасада и два железни балкона, които, изглежда, отдавна съвсем за нищо не служеха. Докато той се колебаеше, от тесния вход излезе момиченце с мрежа в ръката и опулено го погледна. Навярно не се случваше всеки ден пред тая грозна къща да спират леки коли. Емил бързо сне стъклото.

— Слушай, момиченце, живее ли тук един пожарникар?

— Живее — каза момиченцето. — Долу в мазето...

Не беше никак лесно да се стигне до това мазе. Стълбището беше съвсем тъмно и миришеше тежко на влага и мухъл. Той дълго пипа в тъмното, за да намери някакъв електрически ключ, след това, отчаян от напразните опити, драсна клечка кибрит. Тесни циментови стълби водеха към сутерена, но острата чупка пречеше да се види къде те свършват. Като заслиза надолу, към другите миризми се прибави и вонята на боклукчийските кофи. Клечката угасна, Емил едва не блъсна нос в някаква стена. Докато ругаеше наум, на няколко крачки от него внезапно се отвори врата. На прага, слабо осветена от коридорната лампа, стоеше жена с кана в ръка. Остър дъх на прясна зелена чорба веднага прогони всички други миризми.

— Кого търсите? — попита малко стресната жената.

— Бай Янаки — отвърна Емил смутено.

— Ами тука е, влезте — каза жената. — Янаки...

И продължи нагоре, като крепеше грижливо каната. Като мина край него, Емил неволно се дръпна до стената — стори му се за миг, че на зелена чорба мирише самата жена. В края на коридорчето се отвори врата, на прага на стаята се бе изправил сух, як човек по вълнени чорапи.

— Мене ли търсите?

— Вас — отвърна Емил.

Човекът не му се видя никак учуден.

— Ами че влезте — каза той.

Емил заситни по стълбите. Макар да беше чисто измит, и коридорът миришеше на зеле, саламури и сирене. Не беше толкова лоша тая миризма, изведнъж му напомни за нещо отдавна преживяно. След миг той се озова в стаята — много широка, но с нисък таван, по който личеше релефът на подпорните греди. Вътре бе доста голо и бедно, само червената домашна черга, която покриваше пода от край до край, внасяше малко топлота и уютност в обстановката. В къта зад печката бе седнала някаква бабичка, толкова стара и грозна, че Емил едва не се уплаши. Не бе останала никаква плът по нея, не личаха ни уста, ни очи по сбръчканото ѝ лице, само един черен нос висеше като клюн над брадата ѝ. Бабичката не обърна глава да го погледне, остана все тъй вторачена в себе си, сякаш целият ѝ живот се бе превърнал в дребничка мишка, която тя се боеше да изпусне дори за миг от погледа си.

— Седнете, другарю — каза пожарникарят.

Емил седна, без да откъсне поглед от бабичката.

— Майка ли ви е? — попита той неволно.

— Как майка? — погледна го учудено пожарникарят. — На майка ми майка!... Нищо, че я гледате тъй — единайсет деца е родила...

Бабичката се прозя широко и беззвучно, като стара полусляпа камила. Едва сега Емил забеляза, че е облечена съвсем по селски — в чер литак и с черна поизбеляла шамия, така гладко опъната, сякаш под нея нямаше никаква коса.

— А вашата майка?

— Мама остана на село — каза пожарникарят. — Нали някой трябва да варди къщата!... Ако дойде и тя — там таласъми ще се развядят...

— А нея кой я гледа?

— Кой ще я гледа?... Работи в текезесето...

— Мда! — измънка Емил.

Нещо не му беше ясно.

— Добре де, а защо не оставихте и старата бабичка там? Тя на друг живот и на друг въздух е свикнала.

Пожарникарят го погледна внимателно и се усмихна. Въпреки всички предварителни сведения сухото му ръбесто лице изглеждаше добро и приветливо.

— А кой ще я гледа?... Мама по цял ден е из къра... Сега не е, както едно време, сега там и зиме, и лете се работи...

— Е, да — каза Емил. — Вие затуй ли дойдохте в града?

Пожарникарят се засмя дружелюбно, но нищо не каза.

— Не, аз сериозно ви питам — каза Емил.

— Да се разберем — каза пожарникарят. — Вие нали сте от вестника?...

— От вестника съм...

— И другите все туй питаха... Казвам им като на хора — нисък беше трудоденят!... А те като че ли не разбират... Може би и затуй нищо не пишат...

— И сега ли е нисък? — запита Емил любопитно.

— Не, сега са добре, да не чуе дяволът...

— Значи, могло е малко да се потърпи...

— Могло! — нетърпеливо се обади пожарникарят. — А според мен — не е могло. Аз тъй знам — мъжът трябва да носи вкъщи... Ако идва с празни ръце — какъв мъж е той?...

Вратата се отвори, в стаята влезе жената. Кръглото ѝ лице изглеждаше оживено, яките ѝ, малко пълнички крака здраво стъпваха на земята. Макар каната сега да беше празна, тънката резлива миризма отново погъделичка чувствителния нос на Емил. Тая зелева чорба навярно не приличаше на оная, която понякога им даваха като по милост в клуба. Тая миришеше по-вкусно, пък и цветът ѝ беше някак по-апетитен. Емил видя със съжаление как тя пъкна каната в някакъв долап, след това плесна с ръце и възкликна:

— Божичко, това дете!... Пак е заспало!...

— Нека спи! — каза пожарникарят.

— По туй време!... Ако спи сега — нощес няма да спи...

Едва сега Емил забеляза, че на кревата наистина спи дете. Майката го събуди и то се изправи на леглото — четири-петгодишно детенце със светли, още сънливи очички, които се впериха с откровено любопитство в госта. Изглеждаше доста слабичко, с тънки крачка, обути в рипсени чорапи, и с розови кюлотки с ластици, които го притискаха под коленете. Нагоре беше облечено в няколко разноцветни жилетчици, всичките отеснели и степани от прането, които с мъка бяха закопчани една върху друга, тъй че момченцето едва ли не се задушаваше в тях.

— Ей, чичо! — обади се зарадвано то.

— Здравсти! — каза Емил.

— Здравсти! — отвърна момченцето.

Всички се засмяха, освен бабичката, която все тъй вторачено гледеше пред себе си. Пожарникарят побърза да използва доброто настроение.

— Какво ще ни почерпиш, булка?

— Кафенце? — попита жената.

— Кафе!... Нали ще обидим госта...

Жената се засмя снизходително, сякаш искаше да каже: „Търсиш си ти причина!...“.

— Зеленце малко нарежи, туршийка...

— Знам си аз работата — каза жената.

— И сланинка...

— Знам, знам...

— Домашна сланинка! — обясни пожарникарят. — Не е като купешката. Пък и ракийката е нещо специално... Ще видите...

— И другите ли журналисти тъй черпехте? — усмихна се Емил.

— А, не... Те идваха в дирекцията...

— Е, ясно тогава защо нищо не са писали...

Пожарникарят го погледна с присвити очи, сякаш искаше да разбере — шегува ли се, или говори сериозно.

— Де да знае човек! — отвърна той и изведнъж се досети. — Пък ако на вас ви се пуши — запушете си. Вкъщи може...

Емил така стремително бръкна в джоба си, че пожарникарят се засмя.

— Петнайсет години съм го пушил — каза той. — Ама като облякох тая куртка — нямаше как, трябваше да го откажа. Цяла година

бях като болен, едва хората гледах...

Той въздъхна и добави горчиво:

— И досега ме мъчи — осем години вече...

Жената донесе две паници и почна да застила масата. Емил гледаше с удоволствие как пъргаво и леко шетаха загрубелите ѝ ръце. Когато всичко беше готово, тя се обърна към тях и с удоволствие каза:

— Ха сега заповядайте!...

Пожарникарят така красноречиво въздъхна, че на Емил изведнъж му стана ясно — между всичките беднички удоволствия на живота му това сигурно заемаше едно от първите места. Докато наливаше ракията в малките пръстени чашки, лицето му съвсем омекна, израз на нежност се появи в погледа му:

— Да се чукнем!

— Да се чукнем! — съгласи се Емил.

— За вестника да се чукнем!... Да пише истината!... Ти, булка?

Жената беше приседнала край печката и ги поглеждаше оттам усмихнато:

— Оставете ме мене...

— Пийва си тя, пийва си! — заяви Янаки. — Но пред гости дип не смее да се отпуска.

Той схруска шумно едно червено, осаламурено морковче и развеселено се взря в старата жена:

— Бабичко, да ти дам ли едно морковче?

Жена му го погледна с укор.

— Сланинка, сине! — с неочаквано ясен, макар и малко дрезгав глас отвърна бабичката.

Момченцето запляска с ръце и започна да скача по кревата. Пожарникарят набоде на вилицата си парче сланина и като заобиколи масата, внимателно го поднесе под носа ѝ. Бабичката протегна ръка, суха и черна като краче на птица, клъвна сланинката и с бързо лакомо движение я пхна в устата си. Пожарникарят остана известно време вгледан в нея, развеселеният му поглед угасна и се натъжи. Макар да мелеше бързо, бабешката уста, види се, особена работа не можеше да свърши. Янаки отново се върна на масата.

— Старост — мъка! — каза той тихо.

— Тъй е — отвърна Емил малко разсеяно, защото в тоя миг бе зает да анализира вкуса на ракията.

— И сиромашията е мъка, но от старостта няма по-голяма мъка на тоя свят! — продължи да философствува пожарникарят. — Аз ще призная, че има комунизъм на тоя свят, когато измислят лекарство против старостта. Не съм ли прав? То се знае, хората пак ще умират, туй не може да се прескочи... Ама ако може някак си туй да става без старост и мъка...

— Не е толкова проста тая работа — каза Емил.

— Знам, че не е проста...

— Представете си, че американците измислят таквоз лекарство? Зер ще кажем, че има комунизъм при тях?

Янаки видимо се затрудни.

— Който и да го измисли — няма да е малко — каза той колебливо.

— И не е само туй... Човек, като е стар и болен, с мъка се откъсва от живота си. А пък ако е в силата си — туй ще бъде цяла трагедия...

Янаки поклати бавно глава.

— Ти на мен такваз трагедия ми дай! — каза той убедено. — Нека си поживея аз двеста или триста години. Душата най-напред да се умори — да няма повече какво на тоя свят да я блазни... Пък тогаз и умирането е лесно... Не съм ли прав?

След третата чаша Янаки, без да чака специална покана, започна да разказва как спасил сградата от „стихиен пожар“, както сам се изрази. Разказът му бе бавен, съвсем точен, но малко книжен. Личеше, че не за пръв път разказва тая история, и може би затова чувството на вътрешна гордост и удовлетворение след толкова разказване бе доста поуvehнало. Наведен над бележника си, Емил старателно записваше. С няколко чашки в главата разказът му се стори доста интересен, той вече усещаше, че няма да се изложи с очерка. Най-после Янаки свърши и доволно се облегна на стола си. Като вдигна глава от бележника, Емил неволно погледна жената. Видът ѝ беше уплашен и разтревожен.

— Янаки, на мен туй що не си казал? — възкликна тя.

— Как не съм ти казал? — измърмори Янаки.

— Най-важното не си ми казал...

— Туй ли ми е работа на мене — да плаша жените! — каза Янаки недоволно.

Известно време двамата мъже мълчаха, всеки с мислите си. Емил се почеса тревожно с молива по носа. Макар разказът да бе тъй изчерпателен, главното той още не бе научил.

— Искях да ви попитам — каза той. — Не се ли уплашихте, като избухна пожарът?... Какво ви накара да се хвърлите в огъня?...

— Да се уплаша ли? — засмя се Янаки. — То, кажи-речи, се зарадвах...

— Как тъй? — учуди се Емил.

Янаки се почеса затруднен по сухия жилест врат.

— Не знам туй как да ви обясня — измърмори той. — Девет години работя на това място... Девет години!... И през цялото време нищо, ама съвсем нищо. Ходя по коридорите, дърлям се с хората за нищо и никаква цигара. На всички омръзнах, пък и на себе си... За какво ям девет години хляба на държавата?... Излиза — за нищо. Българинът не е такъв човек, ще знаете, българинът даром хляб не може да яде... Прав ли съм?...

Като не получи никакъв отговор, той въздъхна мъчително като при някакъв кошмарен спомен и продължи:

— Ходя из коридорите, а ми се чини, че всички накриво ме гледат. Какво да правя? Да се върна в село ме е срам от хората. Да стоя тук — лошо!... И като стана тая работа — пожарът де, — просто хвъркнах!... Хич и не помислих, че мога да изгоря като някакъв плъх, ако беше станала експлозията... От тогаз никак си изведнъж ми олекна... От тогаз и сънят ми е сън, пък и хлябът сега ми е вкусен...

— Вярно! — възкликна някак поривисто жена му.

Емил затвори бележника си. Това последно откритие не му се видя никак подходящо за очерка.

Когато Емил си тръгна, минаваше десет часът. По тъмната улица не се мяркаха никакви хора, отдавна бяха угаснали и прозорците на къщите. От колата си той погледна за последен път ниския прозорец на сутеренното помещение. Бялото перде, опънато до черчеветата, светеше като екран и на него само за миг се мярна с изострен нос и сплескано теме черното отражение на Янаки. Наистина, каквото и да се говори, неглупав човек излезе тоя пожарникар. Ако не бяха станали

толкова сънливи очите на жена му, двамата може би до късно през нощта щяха да пробват мезетата и ракията.

Емил запали колата и тръгна бавно по разбитата улица. Макар да бе пийнал, усети, че не върви добре — кормилото теглеше на една страна, нещо потракваше зад гърба му. Когато излезе на големия булевард, който водеше към центъра на града, някакъв младеж с яке му махна енергично с ръка. Емил се поколеба, но спря.

— Мой човек, по капли караш! — подвижна му младежът с развеселен глас.

Емил изруга и слезе. Задната дясна гума наистина беше спаднала докрай, явно беше, че отдавна се търкаля по джанти. Само веднъж досега му се беше случвало да сменя резервната гума и тая малка операция му бе отнела цял час. Емил свали сакото си и запретна ръкави. Докато вдигна колата на крик, мина половин час. И едва тогава разбра, че не може да отвинти бурмите — колелото останало без опора, се въртеше с ключа. Той отпусна крика, но и това малко помогна. Бурмите на джантата бяха така здраво затегнати, че всичките му опити завършваха с безполезно ококорване на очите и силно почервяване на врата. На тротоара до него спряха чифт груби, ютени обувки, побавиха се малко, след това някакъв насмешлив глас запита:

— Ти, момко, учил ли си физика?

— Учил съм! — отвърна сопнато Емил.

— А да си чел за Архимед?

При друг случай Емил би му обяснил, че даже е писал пиеса с такова заглавие, но сега само сърдито замълча.

— Трябва да удължиш лоста! — обади се отново гласът.

— Наистина! — трепна Емил и повдигна глава.

Беше слабичък, възрастен човек с вид на работник или майстор от техническа работилница. Небръснатото му лице изглеждаше насмешливо, но добро.

— А с какво? — запита Емил зарадвано.

Без да каже дума, мъжът измъкна от багажника му някакъв цилиндричен инструмент и го пъкна в свободния край на ключа. И сега не беше лесно да отвият бурмите, но като попъшкаха и двамата, най-сетне успяха да се справят.

— Леле, как си нарязал гумите! — каза мъжът с искрено съжаление.

— Вътрешната?

— И вътрешната, и външната... Знаеш ли колко пари чинят?

— Знам — отвърна Емил без особен трагизъм. — По-лошо е, че няма отде да се купят...

— Ти да не си артист? — попита мъжът.

— Не, писател...

Като чу името му, той издаде само едно „хм“, от което не можа никак да се разбере дали го знае, или не. Ръката му с опитно движение измъкна червеното жилаво тяло на вътрешната гума, което се опъваше и съпротивяваше като живо.

— Туй е половин заплата, кажи-речи! — проговори той и внезапно възкликна: — Я виж, нарочно е боднато!... С ножче май!...

— Ще искам в редакцията да ми платят вреди и загуби — каза Емил сърдито.

Когато всичко беше готово, той измъкна от джоба си нова червена банкнота.

— Гледай си работата, момче! — каза мъжът. — Улицата да не е дюкян...

— Не. Аз... да се почерпиш! — смотолеве Емил смутено.

— Ти нали добре си се почерпил! — засмя се мъжът. — Пък си и много щедър, по вас парите да не валят?...

Емил пъкна засрамено парите в джоба си. Като се качи отново в колата, самочувствието му изведнъж се възвърна, сякаш бе свършил цялата работа сам. От усилията и чистия въздух главата му се беше проветрила, сега се чувствуваше и трезвен, и поожаднял. След всяка пресечка на булеварда светлините се увеличаваха, започна да трепти на сини, жълти и зелени ленти пред очите му уличният неон. Тук беше много по-оживено, приятно и меко пърпореше под гумите му изстиналият асфалт. Едва сега Емил се досети да пусне радиото, но веднага го загаси — и на двете станции нещо говореха. Една грамадна черна машина го задмина безшумно и светна за миг тревожно с кръглите си червени светлини. И все пак не беше най-малкият на този широк булевард. На ъгъла група младежи с шлифери го чакаха да премине и той използва случая да им хвърли къс, пренебрежителен поглед. Вече пристигаше в центъра и все още не бе решил къде точно трябва да спре.

Клубът беше полупразен тая вечер. Тук-таме по белите покривки аленееха петна, още не бяха почистени трохите, полепнали по синьото кадифе на столовете. В топлата тютюнева тишина се мяркаха тук-там, обвити в дим, лъскави темета и увехнали бузи. Емил се огледа и с облекчение въздъхна. На една от крайните маси бяха седнали трима негови колеги, и тримата доста пийнали, изобилно наръсени по реверите с цигарена пепел. Емил се примъкна при тях и веднага поръча бутилка вино. Не му обърнаха никакво внимание. Футеков, който беше седнал срещу огледалото, скептично проучваше в него коравия си гол череп. Генади нещо тихо, но с увлечение говореше на Смурий, който беше положил на масата белите си пълнички ръце. Наричаха го тъй може би защото като истинския Смурий доста отдавна бе заприличал на дебела, добра жена. Цигарата, втикната в края на устните, кадеше месестия му нос, очите едва-едва сълзяха, но той дори не мигваше, потънал в мисли или пияно безчувствие. Когато Емил седна при тях, Генади се намръщи и млъкна. Смурий даже не го погледна.

— Откъде идваш? — попита разсеяно Футеков.

Едва сега Емил усети, че не е дошъл за чашата вино, както си мислеше, а да разкаже за пожарникаря. Той разля от своята бутилка в чуждите чаши и предпазливо започна. Но в неговите собствени уста разказът изведнъж му се стори скучен, безинтересен и безсмислен. За да го пооживи, той започна лекичко да се подиграва — най-напред със себе си, след това с пожарникаря. Само Генади го слушаше, Футеков отново се бе заел със своето изображение в огледалото, Смурий, който седеше точно срещу него, бе отправил в рамото му своя безучастен поглед. По нищо не личеше дали слуша даже с половин ухо думите му.

Най-после Емил свърши. Известно време и четиримата мълчаха.

— А ти целуна ли му ръка, глупако! — обади се внезапно Смурий. — Наведе ли се да му целунеш ръка?

Генади и Футеков едва забележимо се усмихнаха.

И Емил познаваше характера му, но сега, притеснен от несполуката на своя разказ, се ядоса.

— От къде на къде? — попита той намръщено.

— Тъй!... Трябваше да я целунеш!... Защото е влязъл в огъня, глупако!...

— Кротко, Смурий! — обади се Генади с глас, който всъщност го поощряваше.

Смурий веднага обърна към него безцветните си очи.

— Глупак с глупак! — продължи да бърбри той без никаква афектация. — Как можеш туй да му обясниш?... Няма да можеш!... Защото той никога не е влизал в никакъв огън!... Нито пък ще влезе някога, каквото и да се случи на тоя свят...

— Хайде, стига! — каза рязко Емил.

Смурий изведнъж се ядоса, очите му се събудиха.

— Какво — стига?... Какво — стига?... — кресна изведнъж той. — Глупак с глупак!... Какво ти си преживял?... Какво знаеш?... Били ли са те тебе с тояга по табаните? Завирали ли са ти главата в нужник?... А на мен са завирали!...

— Личи си! — каза Емил ядно.

— И пак сме отстоявали! — крещеше Смурий, без да го слуша. — И ще отстояваме, чуваш ли, глупако!... Ще отстояваме!...

Смурий се разяри, сякаш огън пламна в кръглите му очи, той замахна и стовари пухкавичкия си юмрук върху масата. Чашите подскочиха, една от тях се разля върху коленете на Емил. Това беше вече наистина прекалено — да му пострадат два пъти панталоните за един ден.

— Ти си невменяем! — каза той хладно.

Смурий изведнъж се успокои, очите му угаснаха, той продължи да мърмори под носа си нещо, което вече никой не слушаше. Емил плати сметката си и мълчаливо излезе. Едва пред гардероба той разбра, че заедно с него е излязъл и Футеков.

— Ще ме закараш ли вкъщи? — попита той.

— Ще те закарам — отвърна намръщено Емил.

— Нали го знаеш? — каза Футеков. — За какво му се сърдиш?

— Не е тъй! — каза Емил сопнато. — Ама защото вие тъй сте го научили! Каквото и да каже — все в устата го зяпате, като че ли е някакъв Конфуций.

— Може пък и да е — усмихна се Футеков.

След малко те вече седяха в колата. Моторът работеше, но Емил не бързаше да тръгне. Никак не му се искаше да свърши точно тъй денят. Но къде може да отиде с тоя мокър панталон, който лепнеше на коленете му? За думите, както и да е — да му прости, — но защо

трябва да излива чаша с вино върху панталона му? Футеков, който се обърна да остави шлифера си на задното седалище, внезапно се обади:

— Я виж кой иде!...

Емил погледна в огледалото за задно виждане. По тротоара към колата му приближаваше с тиха подозрителна стъпка милиционерът, който му бе направил бележка днес на улицата. Стреснат, Емил натисна така рязко газта, че моторът задави, колата запълзя едвам-едвам по паважа.

Милиционерът зад гърба му свирна. Емил се прислуша със затаен дъх в мотора, изпълнен с най-лоши предчувствия. Идваше му да зареже колата на сред път в тоя миг и да изтича нанякъде. Но колата внезапно се отпусти и рязко ускори хода си. Когато се отдалечиха достатъчно, Футеков каза:

— И все пак по-хубаво да беше спрял...

— Нищо — измърмори Емил. — Ще кажа, че не съм го чул...

— Ще кажеш, ама кой ще ти повярва?

Емил усети скритото злорадство в гласа му.

— А по-добре ли е, ако ме хване сега, че съм пил?

Футеков замълча. Пред очите им отново затрептяха сините и жълти светлини на неона.

— Лош ден! — каза Емил с досада. — Просто отвратителен ден!...

СТУДЕНО ВРЕМЕ

Когато се събудих сутринта, небето беше ясно и така червено, както никога досега не бях го виждал. Трикрилият ми прозорец беше изпълнен от край до край с плътна руменина, в която от време на време като насън прелитаха белите гълъби на момчето от съседния апартамент. Но тая необикновена гледка ни най-малко не ме заинтересува. Главата ми беше мътна, а стомахът като разяден от това проклето уиски, за което всички казват, че е най-безвредното питие на света. И просто ми се повдигаше от мисълта за всички глупости, които снощи бях натворил. По всичко изглежда, че те са моята истинска стихия, която от време на време алкохолът отключва, за да излязат на свобода. Няма съмнение, днешният ден щеше да бъде напълно загубен. И не само загубен, но и отвратителен с угризенията и преценките за същността на моята собствена личност. За да се спася, в такива дни обикновено отивам на риба — не толкова за рибата, колкото да ми се поизбистри главата и да ми олекне на съвестта.

След половин час москвичът вече яростно виеше по шосето за язовира. Грамадната червена завеса на небето се беше събрала в тясно ветрило, пресечено от няколко тънки, черни ивици. Там някъде след минута-две щеше да заблести слънцето — студено и безжизнено, каквото е винаги в късна есен. Спрях за малко на бензиностанцията и докато изчаках някаква грамадна цистерна, тайно смучех от цигарата в шепата си. Но момичето при помпата все пак ме забеляза и доста мило ми се закани с пръст. Това малко ме поободри. В края на краищата какво толкова лошо се беше случило — просто нищо. И денят беше необикновено хубав за средата на октомври — топъл и тих. В такава време, мислех си аз, рибата или много кълве, или никак. По всяка вероятност никак. Но това днес не беше най-важното, ако не лъжех себе си. Най-важното днес беше да се нагълтам с чист въздух и да забравя това вонящо на американски цигари хотелско барче, пълно с пияни федерални немци и дребни като бълхи араби. И най-много Рени,

разбира се. Но тая работа беше малко по-трудна, тъй като снощи здравата ми бе издрала ръката със своите тънки, бисерни ноктички.

Но като навлязох в дефилето, като че ли пред мен всичко светна. Имах чувството, че се връзвам в сърцевината на разцепен домат. Ръждивите склонове на планината просто горяха, а ранното слънце правеше тая червенина прозрачна и лека, едва ли не стъклена. Гледах като прехласнат и в мен миг след миг се съживяваше и раждаше моята нещастна повехнала душа на поет, която през последните години все по-трудно и по-трудно намирах. Сега цветовете отново бяха цветове и звуците — звуци, всичко в мен ликуваше и се смееше презглава на своята младост. Но това трая само десетина минути. Дефилето се разшири и оплешивя, сивите крайпътни скали ми се озъбиха неприязнено. След няколко километра от лявата ми страна ме погледна синьото, мъдро око на малкото Пасарелско езеро. Поуспокоих се, даже почувствувах облекчение. А като излязох на високото плато, където като море се разстила Искърският язовир, бях вече съвсем спокоен. Само малко по-силно натиснах газта, тъй като някъде дълбоко в мен, неусетно и потайно, вече се бе родила жалката рибарска страст.

Спрях се на моето място край реката. Всъщност то е ничие, но, кой знае защо, си въобразявах, че е мое, и винаги спирах там. Взех всичко, което е нужно, забравих само кофата, така че трябваше да се връщам по средата на пътя. Тя е бяла и лекичка пластмасова кофа, кой знае защо, градуирана отвътре, така че винаги знаех колко литра съм налял, без това да ми е нужно. В нея слагах живата стръв, малките рибки, които ловях с гъсто сакче в плитките странични вирчета на реката. Или по-точно, ловях ги винаги в едно и също вирче, което никога не ме лъжеше. Но като се изправих сега пред него, изведнъж ме обзеха съмнения. Водата изглеждаше синя и мъртва, сякаш беше отровена. Не се мяркаше из нея никаква рибка, макар че през лятото тук се въртяха цели орляци. Въздъхнах и тъжно нагазих с високите си гумени ботуши. Едва сега разбрах колко студена е водата — ботушите веднага прилепнаха до краката ми като леден компрес. Потопих сакчето и го помъкнах по тинестото дъно, после в блатния треволяк близо до брега. Ако изобщо имаше риба в тоя студен казан, тя навярно се криеше по тия места. Само за половин минута ръцете ми се вкочанясаха от студа, тъй че, искам не искам, трябваше да изляза навън. Обърнах сакчето, пълно с тиня и водни растения. Както

обикновено се случва, първа пред очите ми подскочи малка зелена жаба и смешно побягна към вира. Но веднага след това като тънки метални пластинки пред очите ми се бялнаха коремчетата на малките рибки. Въздъгнах с облекчение.

За половин час налових около стотина рибки. Вадох ги една по една от студената тиня и ги пусках в кофата с вода. Макар че приличаха на мъртви, докато ги държах в ръка, още щом докоснеха водата, те се стрелваха бързо към дъното. След няколко светкавични обиколки около сляпата бяла стена рибките сякаш разбираха съдбата си и притихваха до другите. Само от време на време тъмните им гръбчета мръдваха неспокойно или някоя по-храбра излизаше до повърхността да целуне въздуха. Никога не разбирах защо ловя толкова много стръв, но се успокоявах с мисълта, че така правят всички.

След това наметнах раницата, взех кофата и тръгнах по течението на реката. Слънцето се бе вдигнало доста високо, бе все така топло и тихо. На това място познавам реката като джоба си — до последния брод и последното вирче, — така че бих могъл да ловя и с превързани очи. Хвърлях в плитчините при оттичането на вировете, близо до брега. От време на време се обаждаше дребен клен, кълвеше леко и предпазливо, но все пак измъкнах няколко парчета. Не посмях да ги сложа в кошчето, тъй като бяха до един маломерни. Пъхнах ги в джоба на якето и дълго време след това усещах как мърдат до бедрото ми — студени и живи — в последните тръпки на своята тъжна рибешка агония. Беше приятно усещане, много по-приятно, отколкото да чувствуваш как подскачат в кошчето на гърба ти. И добре направих, че ги скрих, тъй като още след първия завой ме срещна Стоян, най-киселият от тримата надзиратели. Той прочете грижливо документа ми, макар че го бе чел досега най-малко десетина пъти, след това мълчаливо го върна. Лицето му издаваше крайно неодобрение.

— Кой ви дава тия бележки? — измърмори той недружелюбно, макар че познаваше добре подписа. — Грехота е да се лови в тия ниски води...

Не му отговорих, само замагнах и хвърлих. Бялата плувка блесна на слънцето и цопна в средата на вира.

— Останала е само маломерната риба! — продължи той мрачно. — Другата отдавна се е изтеглила в язовира.

Знаех, че е така, но благоразумно мълчах. Той все тъй стоеше зад гърба ми, досаден и кисел. Гледах нехайно бялата плувка, която бавно се носеше по течението. Беше ми съвсем ясно, че при тая студена вода там риба няма да хвана, но всъщност точно такава беше и моята цел. Ако закачих сега някой дребосък, Стоян щеше да мърмори още половин час зад гърба ми. Той си нямаше май други удоволствия, освен да мърмори или да събира маломерната риба за почерпка вечер с приятели.

Но като стигна средата на вира, плувката внезапно спря, после се наклони леко и бавно потъна. Помислих, че куката се е закачила, затова засякох леко — колкото да ми е чиста съвестта. И още в следния миг почувствувах живия удар, доста тежичък — като при по-едрите риби. Изведнъж забравих всичко друго и почнах бързо да навивам мичела. Обикновено кленът идва доста покорно, но тоя се съпротивяваше и чевръсто сновеше из вира. Щеше да бъде беда, ако съм го закачил съвсем леко.

Извадих го все пак, макар че щом го изтеглих на брега, той се откачи сам, изви се и заподскача към реката. Не разбрах кога съм хвърлил пръчката и как съм полетял след него. Здравата си обелих коляното и лакътя, но успях да го сграбча и забодох пръсти в хрилете му. Кленът дишаше тежко, белият му корем блестеше. От страх да не го изпусна отново хвърлих го далече към брега. Кленът се преметна във въздуха, тупна тежко на земята и замря. Но като се обърнах тържествуващ към Стоян, видях, че той ме гледа с недоумение.

— Ще се утрепеш за една никаква риба! — измърмори той презрително. — То бива-бива, ама чак пък толкоз...

— Не е никаква! — засмях се виновно аз. — Ами си е риба и половина. И както виждаш, не е останала само маломерната...

Наистина не беше лошо парче — навярно около половин килограм. За клен това не е кой знае какво, но през целия сезон не бях хващал и на половината като него. Прибрах го в кошчето, след това за по-голяма сигурност затиснах капака с термоса за вода. Веднъж един като него ми бе избягал, не ми се искаше тоя случай да се повтори точно днес. След това взех пръчката и отново хвърлих в дълбокото.

— Щом е тъй, иди поне на големия вир! — посъветва ме Стоян и си замина.

Може би това беше най-умното, но аз останах на малкия вир още половин час. Нищо повече не се обади, плувката се носеше лениво по течението и не трепваше. Най-сетне изгубих търпение, но като тръгнах, разбрах, че Стоян е бил съвсем прав да гледа с презрение на риболовната ми страст. Кленът все пак бе изскочил от кошчето и до него лежеше спукан скъпоценният ми термос. Но силите на рибата се бяха изчерпали с тоя последен подвиг, повече тя не бе успяла да направи.

По пътя до големия вир няколко пъти загрижено погледнах към небето. Слънцето се бе скрило зад тънка бисерна пелена, която никак не приличаше на облаци. Не се виждаха и далечните планини, които рано сутринта се белееха на хоризонта. На високия бряг към шосето стърчаха голи дървета, изрязани сякаш от потъмнял алуминий. Само редките борчета, макар недорасли и хилави, внасяха мъничко свежест в общата унила гледка. Беше ми съвсем ясно, че времето ще се развали, не знаех само дали това ще стане съвсем скоро.

Смених куката с номер шест и закачих на нея най-големия гулеш, който намерих в кофата. И кленът си има своите вкусове, решително предпочита гулеша пред уклеjkата. Искаше ми се да хвърля там, където винаги бях ловил, но устоях на изкушението. Щом кленът е отишъл в дълбоката вода, аз трябваше да се примиря с неговите навици, а не той с моите. Не изпусках нито за миг от погледа си бялата плувка и все пак дълбоко в себе си не вярвах. На това място не бях хващал никога нищо. Изтеглих плувката с още двајсетина сантиметра, прибавих мъничко тежест. Сега тя едва се мъкнеше по посивялата вода, усещах, че от време на време се закачва по дъното. Безнадеждна работа, но бях решил да упорствувам докрай.

И все пак нещо ставаше с времето. Сега цялото небе се бе покрило с мръсносива пелена, но бе все така спокойно и тихо. Чудно беше, че все още не духа никакъв вятър. Впрочем след малко подушна — едва-едва забележимо. Усетих тая първа тръпка по гладката повърхност на вира, която лекичко се набръчка. Рибарите много обичат тия краткотрайни бризги. При бистри води тъкмо тогава се нахвърлят върху стръвта и мряната, и кленът. Вторият полъх бе малко по-силен, но и сега не се случи нищо. Само плувката се разклати леко върху вълничките и както в детските години, аз си мислех, че това е

самотна лодка на корабокрушенец, загубена сред вълните на океана. Почти бях забравил за рибата.

Големият вятър удари така ненадейно и силно, че отнесе само за миг сламената ми шапка. Тъкмо мислех да хвърля пръчката и да я гоня, когато видях, че плувката леко се наклони. След миг тя потъна няколко сантиметра и остана там почти неподвижна. Чаках със затаен дъх и усещах как сърцето бие в гърлото ми. После плувката бавно се понесе към дълбините, аз засякох силно и остро, може би малко по-силно, отколкото трябваше. Ударът беше много плътен, веднага усетих тежката маса на рибата. Отстъпих бързо няколко крачки, за да изпъна кордата, и за беда се спънах в нещо, навярно в раницата. Изругах и светкавично грабнах изтърваната пръчка. Слава Богу, рибата не се беше откачила, мрачно и решително ме мъкнеше към себе си. Отпуснах предпазливо аванса, но, общо взето, държах кордата силно опъната. Рибата не шареше зигзагообразно, както бях свикнал, а просто се теглеше назад в дълбините. Пръчката се огъна, усещах, че напрежението на тънката корда е към предела си. Отпуснах още малко аванса. По дяволите, накъде се беше запътило това проклето животно, няма вирът нямаше дъно? Смътно усещах, че около мен става нещо ужасно. Вятърът се бе превърнал едва ли не в ураган, носеше облаци от бялото пясъчно корито на реката; мъкнеше сухи тръни и храсти. Инстинктивно отстъпих няколко крачки, за да не би да ме блъсне в реката. А рибата все тъй упорито се теглеше, решена очевидно да се съпротивлява докрай.

Не помня колко време съм се борил с бурята и упоритата риба. Най-после успях да я примъкна в плитчините и щом извадих главата ѝ над водата, съпротивата ѝ рязко омекна. И все пак не посмях да я извадя, докато не се отпусна съвсем. Беше изключителен екземпляр, към килограм и половина. Докато вятърът пълнеше очите ми с прахоляк, криво-ляво я пъгнах в раницата. От шапката ми, разбира се, не бе останала нито следа, нямаше никакъв смисъл да я търся. И беше глупаво да стоя повече тук. Метнах бързо раницата на гърба си, но за кофата се поколебах. Обикновено изсипвам останалата жива стръв в реката, но сега ми хрумна, че утре бих могъл отново да дойда тук. Ако се сменя редовно водата, рибките могат да живеят дълго, така бях правил и друг път. Като се поприведох, за да устоя на бурните напъни на вятъра, бавно се помъкнах към колата. Чувствувах се необикновено

горд, цялата ми душа ликуваше. Такива празници рибарят има рядко в живота си.

Вкъщи пристигнах към един часа. Нищо в антрето не предвещаваше, че ме грози опасност. Но щом отворих вратата към хола, видях срещу себе си Вера. Беше седнала на канапето — краче до краче — в своите безукорни вносни чорапи. Нослето ѝ беше леко набръчкано, устните ѝ свити едва ли не на тръбичка. Познавах много добре това изражение. Но погледът ѝ едва ли не ме прониза — толкова бе той остър и изпитателен. Навярно бе очаквала да ме види пиан, подпухнал, посипан с цигарена пепел и най-малкото със следи от червило по ризата. Моят вид наистина не я зарадва, но поне я успокои. Много ясно забелязах как по лицето ѝ мина облекчение, дори направи опит да се усмихне. Какво друго можех да очаквам от Вера, освен да се върне внезапно и без предизвестие.

— Кога си дойде? — попитах аз, като все още държах кофата в ръка.

— Преди малко — каза тя. — И се чудех кога ли ще благоволиш да се върнеш...

— Ами ето на — върнах се!

Оставих кофата и я целунах по студената корава бузка. Тя изтърпя това, като все още грижливо ме проучваше с поглед. Ако бях с обикновените си дрехи, тя бързо би ме помирисала. Като котките Вера безпогрешно познаваше по миризмата ми къде съм бил и с кого. Чувствувах, че иска да ми се скара за нещо, но още не знаеше за какво. А беше убедена в себе си, че напълно го заслужавам, каквато впрочем бе и самата истина.

— Хубаво ли прекара? — попитах аз. — Как е бебето?

— Бебето ли? — погледна ме тя учудено.

Като че ли не беше отишла при сестра си да види бебето.

— Ами добре е — каза тя. — По цяла нощ реве, та се къса, затуй се и върнах.

— Какво искаш от бебе! — измърморих аз. — Казах ти, че няма никакъв смисъл да ходиш...

Наистина го бях казал, но тайно в себе си се надявах, че въпреки това ще отиде.

— Какво е туй на ръката ти! — запита тя внезапно.

Изтръпнах вътрешно, но успях да се овладея.

— Издрах се, като лових риба — отвърнах аз.

И за по-голяма убедителност ѝ показах лакътя и коляното си.

— Луд човек! — каза тя. — Поне хвана ли?

— Хванах нещичко! — отвърнах аз скромно.

И побързах да ѝ покажа това „нещичко“. Тя го погледна доста равнодушно, това ме обиди.

— Виждала ли си такъв клен? — попитах аз. — Дори аз не съм виждал. Това не е просто клен, това е сензация.

— Риба като риба! — отвърна тя. — Навярно, докато ме нямаше, всеки ден си киснел на реката.

„Де да беше така!“ — помислих аз. В края на краищата това беше безкрайно по-умно, отколкото да си губя нощите по различни съмнителни заведения. Но Вера потайно и мрачно враждуваше и с моя риболов, беше дълбоко убедена, че това намалява семейните доходи. И беше права, разбира се, много по-доходно е да се пишат лоши пиеси, отколкото да се ловят хубави кленове. Докато прибирах обидено моя чудесен екземпляр, тя надникна в кофата.

— Ами тия рибки за какво ти са?

— За стръв — казах аз. — Като отида следния път.

— Тука ли смяташ да ги държиш?

— Тука — казах аз. — И какво лошо, все едно, че сме си купили аквариум...

— Не е все едно! — отвърна тя троснато. — Отнеси ги веднага в банята.

Точно в тоя момент зазвъня телефонът. Обикновено оставям Вера да се обажда, но тоя път доста ловко я изпреварих. Тя ме погледна неспокойно, аз поизвърнах гръб.

— Буби, ти ли си?

Беше Рени, разбира се. Само тя нарича всичките си приятели Буби, навярно ѝ беше трудно да не бърка имената им.

— Това е частен дом, госпожице! — отвърнах аз и веднага затворих телефона.

Като се обърнах, Вера ме гледеше подозрително.

— Май че беше гласът на Рени! — каза тя.

— А, не — търсеха някакво учреждение.

— Не съм чула да наричат учрежденията Буби! — каза Вера сърдито.

Но, слава Богу, с това се изчерпаха всичките ѝ въпроси. Без да ме погледна повече, тя взе кофата и я отнесе в банята. Всъщност Вера никога не ме ревнуваше, тя просто ме пазеше.

Привечер заваля дъжд — студен и неприятен. Веднага разбрах, че с риболова е свършено. Ще вали тъй няколко дни, а след туй, като отидеш на реката, няма да намериш и жаби. Все пак не завърших зле риболовния сезон, имаше с какво да се похваля. Вечерта стъкмихме малка, интимна масичка във втория салон на клуба — по принципа „от мен рибата, от вас виното“. Дойдоха да видят клена и други рибари, цъкаха с език и ме тупаха завистливо по рамото. Беше чудесна вечер и аз така се възгордах, че докато Вера се усети, платих цялата сметка.

Сутринта, докато се изтягах в леглото, Вера дойде при мен разтревожена. На тясната ѝ розова длан лежаха грижливо подредени три мъртви рибки.

— Намерих ги на цимента! — каза тя. — Мъртви, горкичките...

Но сега главата ми кънтеше кухо, съвсем не ми беше до рибки.

— Ами случва се — отвърнах аз. — Изскачат понякога...

— Защо изскачат?

— Знам ли!... Казват, че правели тъй, като им се привърши кислородът във водата.

Вера все още не можеше да откъсне опечаления си поглед от рибките.

— Ами как да им сложим кислород? — запита тя.

— Много просто — като им се смени водата.

— Сменявай я тогава! — каза Вера троснато. — Или поне ги захлупвай...

И излезе ядосана да свари чая. Станах неохотно и се запътих към банята. Рибките наистина ми се видяха умърлушени, плуваха лениво по дъното на кофата, някои от време на време обръщаха към мен белите си коремчета. Излях три четвърти от кофата, но макар да бях сложил ръката си пред нея, две рибки скочиха в умивалника. Домързя ме да ги уловя и само след няколко мига те изчезнаха в тъмната вечност на канала.

Навън все още валеше, сякаш дъждът искаше да погребее докрай всичките ми рибарски надежди. Към обед най-сетне спря, но времето

още по-силно застудя. Пуснах електрическата печка и седнах с празна глава пред бюрото. Пишех по това време пиеса в стихове и, кажи-речи, бях доволен. Стиховете като че ли прикриват липсата на истинския живот, всичко замръзва и се разхубавява под тяхната красива глазура. Даже си бях съчинил теория, че изкуството не е живот, а форма и не е емоция, а разум, щом съм талантлив и интелигентен, мислех си аз, защо трябва да бъда верен и в края на краищата кому трябва да бъда верен. Мъгла, в която можеш да намериш път, само ако бъдеш верен на себе си. И може би бях прав, тъй като критиците единодушно ме харесваха и даже ме наричаха ново явление.

Но на другата сутрин Вера ми донесе две нови умрели рибки. И при това ме гледаше с такъв гняв, сякаш ги бях убил със собствените си ръце.

— Не ги ли покри с нещо? — запитах аз.

— Покрих ги — отвърна тя съкрушено. — Но те си умрели в кофата.

— Е, не знам! — свих аз рамене.

— Да не им е студено в банята? — запита тя.

Студено им било — как го измисли!

— Цялата работа е да се сменя по-често водата — казах аз. — Това е тайната...

Но Вера явно не ми повярва.

— Ти си страшно безотговорен тип! — каза тя сърдито. — Поемаш някакъв ангажимент, пък след туй хич не мислиш как ще го удържиш... Защо донесе тия рибки, като не можеш да им осигуриш поне живота?

— Не съм и мислил! — ядосах се аз.

— За какво ли мислиш, освен за себе си! — приключи тя с дълбоко убеждение.

Към единадесет часа използвах, че Вера излезе, и прескочих до „телевизора“. Вътре беше пълно с хлапаци, които чешеха редките си бради и дърдореха глупости. От време на време дочувах „Вартан, Масиас“, като че ли на тоя свят нямаше нищо друго освен певци. Найлошото беше, че нямаше къде да седна. Изправих се пред барчето и си поръчах чашка бял вермут. Не обичам това блудкаво питие, но имах намерение да работя следобед. Докато го пиех на малки, неохотни глътки, някой ме побутна по лакътя. Обърнах се — Рени се усмихваше

срещу мене. Беше използвала, разбира се, още първото застудяване, за да обе дългите си красиви бедра в тесни ластични панталони.

— Знаеш ли какъв скандал ми направи днес твоята! — каза тя весело. — Не очаквах, че е толкова проста.

— Във всеки случай не е по-проста от теб! — отвърнах аз и обърнах гърба си.

Видях нейното объркано лице в огледалото срещу мен, за миг ми дожаля, но стоически издържах. Чух само нейното скръбно „простак“ — после токетата се отдалечиха към изхода. Вермутът съвсем ми заседна, изпих сто грама „Плиска“ за кураж и се прибрах у дома. Вера беше в хола, надвесена над кофата с рибките, и бъркаше любопитно в нея със собствения ми „Паркер“. Лицето ѝ изглеждаше така добро и разнежено, както отдавна не бях го виждал. Побързах да измъкна от ръцете ѝ писалката, но тя комай се обиди.

— Ами аз от обратната страна!... Нищо няма да ѝ стане!

Зачаках търпеливо порцията си от сутрешния скандал, но тя мълчеше. Дори ми се стори малко по-приветлива от обикновено. Впрочем това напълно отговаряше на характера ѝ — беше успяла да спласи Рени, какво повече ѝ трябваше. И по-късно не отвори дума за това, така че никога не разбрах какво точно се беше случило. Сега тя само премести кофата зад креслото, покри я с едно луксозно фолио „Модерно изкуство“ и успокоена отиде в кухнята.

Струва ми се, че Вера се привърза към рибките. Тя по няколко пъти на ден сменяше водата, дори им купи рибешка храна — някакви сушени водни бълхи. Но въпреки всичките ѝ грижи рибките продължаваха да умират. Нейното многобройно семейство се топеше ден след ден и на мен понякога ми минаваше през ума глупавата мисъл дали нещата у дома няма да се оправят, ако си сътворим някое бебе. Така или иначе, тя стана по-добра и по-грижлива, въпреки че нейните собствени грижи значително се бяха увеличили. Все пак сега нещо ѝ запълваше живота, не беше толкова сама в големия апартамент.

В края на седмицата времето силно застудя. Една вечер, като се прибирахме къщи, за пръв път започна да прелита сняг — макар все още рядък и мокър.

— Май че трябва да изпусна водата от радиатора на колата — казах аз загрижено. — Току-виж, че през нощта свие по-голям студ...

Вера само сви рамене и забърза нагоре към рибките. Източих водата и с чиста съвест се прибрах у дома. Сутринта наистина беше навалял мъничко сняг, но времето ми се стори меко. Към обед пред прозореца потекоха тънки сребърни нишки, снегът се топеше. Но едва когато реших да изляза, си припомних, че в радиатора няма вода. Цялата трудност произлизаше от това, че вода наливах с кофата, в която бяха рибките. Вера лежеше на канапето, ръфаше ябълка и четеше един дрипав том от спомените на Казанова. Като разбра каква е работата, тя веднага се изправи. Лицето ѝ беше много умърлушено.

— Ами няма как, трябва да ги отнесеш на реката! — въздъхна тя. — И без туй, горкичките, умират всеки ден, след седмица няма да остане нито една.

— Как да ги отнеса, като трябва да наляя преди това вода в радиатора?

— Ами много просто! — каза тя. — Ще сложиш рибките в легена. После ще си налееш вода и ще се върнеш да ги вземеш...

Просто било! И изобщо много лесно е да се дават съвети на чужд гръб. Помъкнах недоволно кофата, но в банята отново се размислих. Да бия сто километра път за някакви си рибки — това дума да не става. Разбира се, можех да ги отнеса до някое от най-близките блата, цялата работа нямаше да ми отнеме повече от час. И все пак ми се видя безкрайно глупаво и сантиментално да мъкна кофата по мокрото разкаляно поле, да търся удобно място да ги изляя. Ако ме срещнеше някой по пътя, с право би ме помислил за смахнат. И изобщо какво бих му отговорил, ако ме попиташе къде съм тръгнал. Погледнах в кофата. Рибките се бяха напластили на дъното — гръбче по гръбче, — така че бяха заприличали на рядка тинеста утайка. Разклатих ги и те заплуваха лениво като в някаква зимна летаргия. Бях се привързал вече към тях, мъчно ми беше и все пак си мислех, че трябва да надделее здравият разум. Колко малко съм знаел тогава какво всъщност означава здрав разум.

Въздъхнах и отлях в умивалника една солидна порция. Отначало рибките като че ли не усетиха промяната, продължаваха да плуват спокойно. Но щом водата намаля те сякаш се побъркаха. Навярно в тях бе заговорил инстинктивният ужас към сушата, към съхнещите реки, към изцеждащите се капка по капка вирчета. Умивалникът сякаш завря, те се мятаха бясно, скачаха и с все сила се стремяха към отвора

на канала, сякаш там беше единственото им спасение. На края остана само една, залепена за фаянса, трепкаща със своето изтъняло телце. Пуснах ѝ вода, за да отиде и тя при другите, след това отлях още от кофата. Вече нямах сили да гледам какво става в умивалника, просто сипвах от време на време, после пусках чешмата. Гадеше ми се, ръцете ми силно трепереха. Господи, наистина как ми дойде тая злощастна мисъл да изхвърля рибките в умивалника!

Като се върнах в хола, Вера ме погледна разтревожено.

— Какво ти е? — попита тя. — Да не ти е станало лошо?

— Хвърлих рибките! — отвърнах аз.

— Къде ги хвърли?

— В умивалника...

Вера скочи на крака, като ме гледаше уплашено.

— Боже, какъв звяр! — възкликна тя ужасено. — Знаех си, че си звяр!...

Аз замълчах, нямаше какво да кажа.

— И пишеш пиеси за гестаповци! — кресна тя. — Не те е срам!...

След това отново се хвърли на канапето и заплака. Аз все тъй стоях прав сред стаята, смазан и жалък, загубил завинаги вяра във всичко, което смятах, че притежавам.

ДЪХ НА БАДЕМИ

I

Целия следобед беше много топло в салона. Навън валеше проливен дъжд, жените пристигаха тичешком с мокрите си дъждобрани, от които се сцеждаше вода. Тая вечер имаше прием в едно от посолствата, клиентките бяха нетърпеливи и нервни, в малката приемна на два пъти избухнаха къси, зли спречквания. Разбира се, всички имаха часове, но дъждът съвсем беше объркал разписанието. Както винаги, в такива припрени часове замириса силно на ацетон и химикали, на изгоряла коса, на неприятна женска плът. Дъждът се усили, топлината стана непоносима.

Към пет часа Герда съвсем се притесни, макар че на стола ѝ седеше малката госпожа Северинова. За разлика от другите ѝ клиентки — солидни, неподвижни и мрачни — Мина беше дребна и приказлива като врабче, необикновено щедра. Половин час ѝ беше съвсем достатъчен, за да научи целият салон какво става в отбраните кръгове — разводите главно или предположенията за разводи. Но сега Мина изглеждаше мълчалива и кисела, тънките ѝ нервни устни бяха здраво стиснати една в друга. Пък и косата ѝ беше трудна за правене — изтощената рядка косица, която професорът така сляпо обожаваше. Герда я поеше изобилно със силно подсладена фруктова вода, след това изкусно виеше от нея разни краваи, които малката госпожа смяташе за френски специалитет. Най-последно към края на ондулацията Мина внезапно избухна:

— Герда, луда ли сте? Каква е тая жега у вас?

Герда не отговори, защото устата ѝ бе пълна с фиби.

— Ако остана още четвърт час, ще ме обелят като варен картоф!
— обади се тя сърдито.

Жени, която работеше на съседния стол, се изсмя. И тя бе цялата плувнала в пот, макар че под бялата манта нямаше почти нищо.

— Имаме си един Пейчо — каза Жени. — Най-напред напълни пещта догоре, след туй отива в аперитива отсреща да пие, докато затворят...

— Че откъде толкова пари? — запита Мина.

— Виж, това е една от загадките на природата — отвърна Жени замислено. — Колкото и да им пребъркваме джобовете на тия простаци, пари за пиене винаги се намират...

— Значи, не умеете да ги претърсвате — каза Мина пренебрежително. — Герда, моля ти се, какво правиш?...

Герда наистина се бе опитала да направи нещо свое.

— Сега е модерно, миличка — каза тя. — Видях в „Пари мач“ сестрата на София Лорен... Тая, дето се ожени за синчето на Мусолини.

— Да, но аз нямам такива намерения! — каза Мина сопнато. — Направи я, както ти казах.

— Съвсем ти закрива челото...

— Притрябвало ѝ на жена чело!

— Точно тъй — съгласи се охотно Жени. — И един хубав задник ѝ стига.

Но Мина, която нямаше никакъв, побърза да обясни:

— Не, не това!... Всичко е в чара. Да имаш чар значи да имаш всичко...

Дъждът навън внезапно спря, но жените бяха вече успели да завъртят телефоните. Една след друга започнаха да пристигат колите. Разбира се, пръв дотърча със своя кремаво-жълт чайник професорът. След това спря един луксозен сив мерcedes, после една волга. Мъжете идваха един след друг — някои нервни, други отегчени, но повечето, разбира се, уплашени, тъй като много добре знаеха какво значи жена пред официален прием. Към седем часа цялата суетня спря така внезапно, както бе спрял и дъждът. До седем и половина дойдоха още няколко незначителни клиентки, после салонът съвсем опустя. Всички, които имаха нужда от по-хубава коса, бяха заминали по своите малки бойни полета.

Жени се отпусна уморено на своя стол. Тя винаги седеше разкрачена, мощните ѝ крака внушаваха на малките момичета в салона чувство за нищожество и малоценност. И лицето ѝ бе масивно и хубаво, устните малко синкави, дълбоките сенки под очите ѝ придаваха доста порочен вид, каквато тя всъщност не беше. Мъжете обикновено я харесваха, но се плашеха от нея — от физическата ѝ мощ главно и от доста безцеремонните ѝ обноски. Жени единствена в

салона броеше безсрамно пред всички дневните си бакшиши. Сега тя ги прибра грижливо в чантата и погледна към Герда.

— А ти как си днес?

— Добре — отвърна момичето и едва забележимо се изчерви.

— Винаги си по-добре от мен — каза Жени без завист. — Това е да имаш муцунка. Северинова колко ти пусна?

— Два лева...

— Жена е! — каза тя с уважение. — Но колко са като нея? Да ти кажа право, ама хич не им завиждам на нашите големци... Женичките им са истински таласъми...

— Аз пък на тях им завиждам...

— И на какво отгоре? — изсумтя Жени презрително.

— На всичко — каза Герда. — На всичко!... На туй, че ако искат, могат по цял ден да си стоят вкъщи и никъде да не излизат.

Жени запали цигара. Това беше забранено за всички, освен за Жени.

— И да спят! — каза тя.

— Защо, лошо ли е? И аз много обичам да спя, Жени. Ако ме оставят, бих могла да спя цял ден.

Жени се засмя.

— Ти си родена само за съпруга, миличка... Но на някой богатичък мъж.

Герда не отговори, само лицето ѝ лекичко потъмня. На прага се появи управителят, погледна мрачно цигарата, но нищо не каза. Жени изпусна презрително струйка дим.

— Ще прием ли по една мастика? — запита тя.

— Нали знаеш, че не мога.

— Добре, ще пийнем по един пелин тогава. Аз черпя. — Тя потупа чантата си. — В „Тунела“ има чудесен — там ме познават...

Навън отново заваля. Момичетата в салона започнаха да се прозяват, като се заразяваха една от друга, и понеже нямаше мъже наоколо, отваряха докрай, като котки, бледорозови уста, пълни с остри зъбчета. Вече не беше така топло, не миришеше така тежко, само светлината на белите глобуси беше някак безжизнена и мъртва. Жени се обърна на стола си към огледалото и като натопи голямо парче памук в розовата вода, започна енергично да трие с него своето едро лице.

— Пригответи се — каза тя. — Поправи си поне очите...

След малко те седяха край една от ъгловите маси и пиеха своя лек, прозрачен пелин. Една до друга, те някак неволно привличаха погледите — Жени с ярката си коса, Герда с изрусена до бяло, но с черни вежди и хубави тъмни очи. Нямаше много хора в ресторанта, повечето от масите бяха празни. И все пак Герда имаше чувството, че въздухът е пълен с живот и нервни импулси. Това я дразнеше и уморяваше, тя предпочиташе да си бъде у дома, в покоя на малката полутаванска стая. Като мина половин час, Герда погледна тайно часовника си, но Жени я забеляза.

— Какво, бързаш ли? — запита тя неспокойно.

— Не, не особено... Но в десет трябва да си бъда у дома.

— Защо?

Герда се поколеба. Жени знаеше и сега пък тя се страхуваше малко от нея, по-скоро от езика ѝ.

— Към десет той ще дойде у дома...

— Защо толкова късно?

— Събрание имал преди това. Та след събранието...

— След събрание всички свестни мъже отиват в кръчмата — каза Жени. — Ама пък време за срещи!

Наистина беше така — Герда го знаеше.

— Ние се виждаме всеки ден — каза тя тихо.

— Всеки ден?

— Всеки ден от шест години насам. Освен когато е в отпуск и замине от София.

— Да, сецям се! — каза Жени презрително. — Тогава се качва на влака със семейството и заминават щастливи за Варна.

— Не! — каза Герда. — В отпуск той отива винаги сам. В Наречен — там имат някакъв почивен дом.

— Да не е шантав?

Герда се усмихна — тя много рядко се усмихваше.

— Ами сигурно, щом прави срещи в десет часа.

Жени доля чашите и енергично изпи своята. Лицето ѝ все тъй издаваше крайно неодобрение.

— Не знам! — сви тя рамене. — Но да ти кажа право, не мога да понасям мъже с ботуши. Става ми лошо от миризмата им...

Герда премигна смутено — и тя мъчно понасяше тежката и неприятна миризма на ботушите.

— При мен той почти винаги идва цивилен — каза тя.

— И все пак нали е офицер?

— Е, да, но той не е истински офицер. Той е фармаколог...

— Това пък какво беше?

— Нещо като аптекар.

— Не знам — каза Жени. — И все пак с ботуши. Дъртак на всичко отгоре. Впрочем на колко е години?

— На петдесет и две — каза Герда и се изчерви.

Жени се облещи.

— Ама ти сериозно ли говориш?

— Той изглежда по-млад — излъга Герда.

— Боже, ти си била съвсем загубено момиче! — каза Жени смаяно.

Двама млади мъже, доста добре облечени, стояха край една от колоните и гледаха към масата ѝ. Единият от тях се усмихна, после приближи и запита любезно:

— Местата свободни ли са?

Жени го погледна накриво:

— Я си гледай работата, келеш!... Свободни маси колкото искаш...

Младият човек панически се оттегли. Жени отпи от пелина, като наблюдаваше Герда с такъв вид, сякаш я виждаше за пръв път.

— Слушай, миличка, кажи ми сериозно — защо си губиш времето с него? Аз мислех, че поне... А тя каква била работата! — Жени я погледна подозрително. — Ама ти пък да не си влюбена в него?

Герда помълча.

— Не знам — каза тя тихо.

— Как така не знаеш?

— Не знам — повтори Герда. — Но той е много мил, Жени... Винаги е малко такъв... унил и тъжен. Мене просто ми е мъчно за него...

— Боже Господи, какво момиче! — възкликна Жени с безкрайно удивление. — Тъжен бил!... Имаш ли ум в главата, глупачке? Знаем ги аз много добре тия репей! Патила съм от един точно такъв, яла съм му

попарата! На вид кротичък, благ, а като раците — където хване, не пуска. Подлец — бетер нашия Спиро.

Спиро беше техният управител — Жени не можеше да го търпи.

— Не, той е честен човек! — каза Герда и за пръв път се намръщи.

— Честен! — каза Жени възмутена. — Какво му е честното? Гледа си човекът семейството, купува телевизори и килими, всичко снася там, каквото успее да икономиса от мастиката и цигарите. А на всичкото отгоре се запил в теб като пиявица — хич не се интересува, че ти погубва живота. Това честен човек ли е?

Герда мълчеше. В тоя миг лицето ѝ бе съвсем посивяло и разстроено.

— Кой те запозна с него?

— Не помня — отвърна Герда, макар да помнеше много добре.

— Който те е запознал, да му изсърнат ръцете. По-голяма беля никой не ти е направил в живота...

— Не е точно тъй! — каза Герда уморено. — Той ми помогна да се назнача на работа. И ме обича, и се грижи за мене. Никой човек не може да живее сам на тоя свят. А ти знаеш, че аз съм съвсем сама, само една леля имам и тя не е с ума си.

Жени знаеше това, лицето ѝ поомекна.

— Е, да, разбирам — въздъхна тя. — Но помисли си — може ли това да продължава вечно.

— Той ще се ожени за мен някой ден — каза Герда тихо.

Жени се изсмя така гръмко, че хората от съседната маса се обърнаха.

— Никога! — каза тя. — От мен да си го знаеш — никога. Тия одъртели паяци винаги търсят да хванат в мрежата някоя слабосилна мушичка. Защо не се залови за мен? Че да му изкъртя изкуствените ченета!

Герда въздъхна и изпи до дъно чашата си. Лицето ѝ бе все тъй посивяло и безпомощно.

— Преди всичко офицерите никога не се развеждат — продължи неумолимо Жени. — На тях им е забранено. Да се разведе значи да си изгуби службата. А те са до един некадърници — като си загубят пагоните, губят всичко.

— Нали ти казах, че той е специалист — отвърна Герда унило.

— Да, разбира се — специалист по ментите. Слушай, момиче, ако имаш малко ум в главата, ще го зарежеш веднага! Ей сега — тая вечер! И ако го зърнеш някой ден някъде — да бягаш през три улици.

— Не мога — каза Герда. — Това никога няма да стане.

— Защо?

— Не знам... Просто сили нямам. Докато беше жива мама, казваше: „От теб човек няма да стане. Като восък си мека, всеки може да прави с теб каквото си ще...“.

— Точно тъй е! — поклати Жени едрата си глава.

— А може би не е тъй... Може би е точно обратното. Никой нищо не може да направи от мен. Аз съм си една — неизменна. И не обичам да се променя нищо в живота — искам да си е все еднакъв и спокоен.

— Браво, намерила си спокойствие!... Точно това си намерила!

— Може би — каза Герда.

— Ти не се слушаш какво приказваш... Спокойствие е да живееш нормално. Намери си едно момче, ожени се за него, живеј като хората — това е спокойствие.

— Не, Жени! — намръщи се Герда. — Тия пък съвсем не мога да ги понасям. Нали ги виждам, като чакат всяка вечер нашите момичета край витрината. До един са простаци. Гледат само как да им измъкнат някой лев от чантите. Да ги заведат в ресторанта, да ги напият, да ги подложат на своите приятели. Такива са — какво ще говорим.

— Е, не са всички такива! — каза Жени. — Има и по-свестни. Ще си намериш някой мухльо, цял живот ще те гледа в очите, на ръце ще те носи. Тъй де — не си какво да е момиче... Какво ще се сравняваш с нашите калтачета — и те са като своите кавалери.

— А аз какво съм? Фризьорка като тях. И на мене това се полага.

— От фризьорка до фризьорка има разлика! — каза Жени обидено. — Но ти остави на мене — знаеш ли какво момче ще ти намеря?

— Какво? — попита Герда горчиво.

— Такова — шарено! — засмя се Жени. — Ама разбери — все трябва да имаш семейство някой ден.

На подиума един по един започнаха да се обаждат инструментите на оркестъра, все още дрезгаво и нестройно. Сега всички маси бяха пълни, келнерите с мъка се провираха между тях,

като капеха по гърбовете на хората бирена пяна. Стана шумно, замириса силно на лук и салца, но двете жени сякаш нищо не виждаха. Те все тъй говореха, обвити в синкав облак тютюнев дим. Жени се бе зачервила, на челото ѝ отново избиха капчици пот, очите ѝ гневно блестяха. Беше сложила крак върху крак и сгорещена от думите, пиеше пелина като вода. Отвън идваха хора и ги гледаха. Харесваха им тия двете — голямата и малката. Хубави бяха и на вид не съвсем недостъпни. Особено тая — с ярката коса, която бе показала едрото си гладко коляно. Някои се запътваха към него, след това уплашени си отиваха. Въздухът се сгъсти, музиката го режеше на нервни, пулсиращи късове. Най-после Жени пъкна коляното си под масата, мъжете се успокоиха и отново се заеха със своите чаши. Като се усмихваше отдалече, келнерът донесе на масата на двете жени още една запотена в хладилника половинка.

II

Сега дъждът едва росеше и полковникът, без да го забелязва, крачеше бавно по тъмната улица. Той отиваше до ъгъла, където имаше лампа, а на стената в дървена рамка бе загвозден с кабари разгънат вестник. Известно време той стоеше пред вестника, без да прочете нито буква, след това тръгваше бавно към другия ъгъл. Там нямаше лампа, край тротоара бяха изкарани поцинковани кофи за боклук, които воняха на скапано. И ботушите му миришеха силно на кожа и боя, това го дразнеше. Но нямаше какво да прави, не беше възможно да отиде на отчетно събрание без униформа.

За пръв път, откакто се познаваха, тя закъсняваше. Не — за втори път, но първият не биваше да се смята, тогава бе починала майка ѝ. Той често си спомняше този страшен ден — ужасените ѝ очи, лицето ѝ, изкривено от нервни гърчове. Но сега какво можеше да се е случило? За последен път я беше чул днес в четири часа по телефона. Нищо. Само му се оплака, че е претрупана с работа. Какво може да се е случило? Усещаше, че пръстите му леко потреперваха, може би от кафето, което бе изпил през почивката на събранието.

Сега вървеше обратно към ъгъла с лампата. Двама хилави гимназисти мъкнеха с усилие остарял магнетофон. Един понтер тичаше леко и пъргаво, без да отлепва нос от тротоара. Само за миг той се отби до ботушите и отвратен ги отмина. Десет и двацет и пет. Опита се да разгледа карикатурите във вестника, но лошите мисли го разпъваха и не му даваха нито миг покой. Тогава той се обърна притеснен и я видя в далечината. Никак не бързаше. Походката ѝ беше някак особена, не си спомняше да е виждал друг път у нея такава походка. След малко той зърна очите ѝ, които сякаш се криеха от неговите. Когато тръгнаха заедно, тя леко го лъхна на вино.

— Ти пила ли си? — попита той учуден.

— Да, малко — каза тя. — Бях с колежки в един ресторант...

— По какъв случай?

— Какъв! — Нещо нервно трепна в гласа ѝ. — Никакъв!... Но след работа те понякога се събират... Не мога вечно да бягам от тях.

Той не гледаше ни лицето, ни очите ѝ. Той гледаше към земята. Чувствуваше се безкрайно облекчен, нищо повече не го интересуваше.

— Нищо — каза той. — Наистина не бива да страниш от тях... Нищо, добре си направила...

Тя не отвърна. Като стигнаха до входа, той спря. Никога не се бяха качвали заедно по стълбите до далечния полуетаж, страхуваха се да не ги видят хората.

— Хайде, върви! — каза тя нетърпеливо.

Той я погледна и тръгна след нея. Сега вървяха един до друг по мръсното стълбище с олющена мазилка, със стари рани от спукания водопровод, със спомена от войната.

— Какво пихте? — попита той.

— Пелин...

— Не е лош, но на другия ден боли глава...

— Разбираш ги тия работи — каза тя недружелюбно.

— Много добре знаеш, че не обичам да пия.

— С мене — не! — каза тя. — Прав си, излиза доста скъпичко, а трябва да се пести...

— Защо да се пести? — не разбра той.

— Ами тъй... Голямо семейство, разходи... Пък и любовница на всичкото отгоре. Разбира се, че трябва да се пести...

Никога не беше говорила с такъв език.

— Засрами се! — каза той тихо, но твърдо. — Изглежда, че виното не е за жени...

Те се качиха мълчаливо догоре. Тя имаше малко собствено апартаментче, всичко, което бе останало от нейните родители. Малката стаичка все пак подсказваше за миналото богатство — махагонов скрин, на скрина старинен часовник в рамка от полиран ахат. Подът беше постлан с резедав персийски килим, доста стар и износен. Но затова пък нямаше никакъв гардероб, част от дрехите си тя държеше на закачалката в ъгъла, загънати в стари вестници. Все пак беше уютно там, гнездото под покрива беше доста приятно. Той седна на своето обикновено място в стария изтърбушен grosфатер шул, в който навярно бяха седели поне две поколения вдървени от етикеция дипломати.

— Какво се е случило? — запита той.

Тя не отвърна. Навярно са ѝ надрънкали някакви клюки, мислеше той. Това се беше случило и друг път, но тогава тя плачеше, а сега се сърдеше. Но какво може да бъде? Герда се изправи мълчаливо на прозореца и остана там дълго. Той имаше чувство, че плаче, но когато се обърна, очите ѝ бяха съвсем сухи, а лицето недружелюбно.

— Вярно ли е, че си купил телевизор? — запита тя.

Само това не очакваше да чуе.

— Да, доста отдавна... Но защо питаш?

— Ето, виждаш ли, че си ме лъгал! — избухна внезапно тя. — Винаги си ме лъгал!... Откакто се знаем, всичко е било лъжа!...

— Щом ти смяташ! — каза намръщено той.

— Разбира се, че си ме лъгал!... Там никога не си бил гост!... Тука си гост!... А там е твой дом, там ти си господар!... Който ходи на гости, не носи там телевизор... Защо не ми каза за телевизора?

— И без друго не ти казвам нищо за тях — отвърна той смутено.

— Защото не ти е чиста съвестта... Защото знаеш много добре, че ме лъжеш...

Тя заплака, но той не помръдна от стола си. Той мислеше. Колкото и груби да бяха тия думи, той усещаше, че в тях има истина. А грубите истини бяха винаги по-верни, той умееше да ги разбира.

— Не си права, Гердо — каза той. — Аз им се откупвам с това. Защото се чувствавам виновен пред тях, там е цялата работа.

— Подъл си! — каза тя. — Не само си лъжлив, но и подъл.

— А ти си глупачка, милата ми... Хайде, изтрий си сълзите, аз ще ти обясня...

— Не искам да ми обясняваш! — избухна тя отново. — Не искам да слушам думи!... Лесно ти е наистина, с думи е винаги лесно!...

Той се изправи бавно. Точно в тоя момент тя с нервен жест смъкна блузката си, за да облече друга, домашна. И докато я търсеше около себе си, той гледаше рамото ѝ, най-хубавото, което бе виждал в живота си, най-нежното, най-гладкото. Без да мисли, той протегна ръка към това рамо — своята суха, корава ръка, толкова нежна в тоя миг, ръка с очи и мигли, ръка с устни. Тя трепна и се обърна.

— Остави ме!

— Защо? — запита той и кръвта нахлу в неговото безкръвно лице.

— Не съм разположена днес...

— Та аз...

— Остави ме, не ме закачай...

Тя се обърна отново и се наведе да вземе блузката. Когато се изправи, той вкопча здраво в рамото ѝ сухите си пръсти. „Където хване, не пуца!“ — мина отчаяно през ума ѝ. И видя насреща в елипсовидното стенно огледало неговия корав, восъчен лоб, покрит с рядка косица, видя част от мършавата му буза, острия нос. Когато устните му докоснаха рамото ѝ, тя потрепери от отвращение, но не се отдръпна, само до болка стисна очи.

Тяхното легло беше близо до прозореца — високо, тясно, неудобно легло с много отпусната пружина. Те лежаха на него разсъблечени и говореха. Той говореше неща, които тя бе чувала много пъти. Но за пръв път ги слушаше с такава горчива усмивка, за пръв път те не докосваха сърцето. Е, добре, децата — казваше той. Трябва да потърпи още няколко години, докато им даде път в живота. Нека бъдат пет, нека бъдат десет години — не е там въпросът, мислеше тя. Не, съвсем не е там въпросът.

— Миша, защо да се лъжем! — каза тя горчиво. — Всъщност ти себе си лъжеш с тия деца... И се мъчиш да оправдаеш с тях слабостта си.

— Ти не разбираш! — въздъхна той. — Знаеш ли какво е да се изправиш пред детето си? И да му кажеш: аз ви напускам завинаги!...

— Защо завинаги?... Та ти няма да умреш... Ти оставаш жив. И винаги ще си бъдеш техен баща...

— Не може да има истински баща в друго семейство — каза той.

— Не, не ме убеждавай... Не е в децата въпросът...

— Какво искаш да кажеш? — прекъсна я той. — Че така ми е по-лесно? Или по-удобно?

— Ти си добър! — каза тя. — Ти просто я жалиш. И никога няма да събереш у себе си кураж, за да се разделиш с нея... Защото смяташ, че това ще я убие...

— Не е вярно — трепна той.

— Вярно е — каза тя. — Сам знаеш, че е вярно, но лъжеш себе си, лъжеш и другите. Ти все се надяваш, че работата ще продължи тъй вечно... Или ще се случи някакво чудо и избавлението ще дойде от само себе си...

Той мълчеше поразен. Тя никога не беше говорила така. И дали не беше права, дали това не беше истината, която той не съзнаваше? Може би наистина дълбоко в душата си той е страхлив и подъл. Тая мисъл в един миг сякаш го вцепени, той загуби гласа си.

— Ако е тъй — прекъсна я той внезапно, — най-добре е да се разделим...

Тя трепна, но каза с хладен, разсъдлив глас:

— Да, това е най-умно!...

В тоя миг в антрето силно и настойчиво зазвъня домашният звънец. Двамата в леглото се погледнаха стреснати. Звъненето продължи, чу се някакво глухо думкане по вратата.

— Кой може да бъде? — попита Герда уплашено. Лицето ѝ бе съвсем пребледняло. Думкането навън се усили, но не се чуваше никакъв глас.

— Странно! — каза той намръщено. — Иди виж!... Но не отваряй!...

— Ами ако е милиция?

— Няма нищо страшно... За това отговарям аз. Тя стана и започна трескаво да се облича. Не, не е милиция, мислеше той. Но какво можеше да бъде? Може би някъде тръба се е спукала или нещо подобно. След малко Герда излезе и мигове след това отново нахлу в стаята. Лицето ѝ бе ужасено, тя цялата трепереше, сякаш се бе сблъскала в тъмното коридорче с трупа на обесен.

— Жена ти! — извика тя задавено. — Моля ти се, иди!... Иди, изпрати я! Иди, иди!...

Той се намръщи и стана. Докато обуваше, без да бърза, ботушите си, тя панически хленчеше до него:

— Иди, моля ти се!... Веднага, веднага иди!... Не я пускай тук, каквото и да стане!

— Отде разбра, че е тя? — попита той мрачно.

— По гласа я познах. Не я пускай тук. Много те моля...

И все тъй трепереше и го гледаше ужасена като в предчувствие за някаква смърт.

— Стига! — каза той сърдито. — Няма от какво да се плашиш...

След това стана, тежките му стъпки закънтяха по коридорчето. Той се изправи пред вратата и запита:

— Кой е?

— Аз съм!... Отвори! — отвърна тя хрипло.

Той отвори вратата. Пред прага стоеше жена му и го гледаше с подивял поглед.

— Ти луда ли си? — каза той.

Неговият поглед сякаш я вледени. Бесът ѝ изведнъж стихна, сега тя го гледаше уплашено:

— Пусни ме да вляза!

Но гласът ѝ трепереше, в гласа ѝ нямаше никаква сила. Не, не я плашеше неговото вкаменено лице, плашеха я очите му, в които имаше смърт.

— Веднага си иди! — каза той с безизразен глас.

— Без тебе няма да мръдна...

— Веднага си иди! — повтори той. — След малко ще дойда...

И понеже тя все още се колебаеше, добави отчетливо:

— И ако ми се мернеш по улиците, за последен път ще ме видиш!... Ясно ли ти е?

Гласът му звучеше страшно. Тя започна да отстъпва заднешком, без да каже нито дума. Той хлопна вратата, стоя един миг неподвижен, след това се върна в стаичката. Тя седеше на леглото, свила ръце на гърдите си, и го гледаше с широко отворени празни очи.

— Чу ли?

— Чух — каза тя. — Иди, моля ти се... Веднага си иди...

— Ще си отида — каза той. — Но утре ще се върна... Завинаги.

— Не, не, не! — изплака тя. — Иди си!... Не искам да се връщаш!...

— Герда! — каза той.

— Не искам! Чуваш ли?... Ако се върнеш, тя пак ще дойде!... Не искам да я виждам, страх ме е!...

— Съвземи се, Герда! — каза той.

— Казах ти вече! Не мога! Нямам сили! Страх ме е!...

И понеже той все тъй я гледаше — мълчалив и отчаян, — добави кресливо:

— Но иди си! Моля ти се! Не чуваш ли?...

Той наложи шапката си, затегна бавно колана, с вкоравени пръсти закопча всички копчета на куртката. Вече не я гледаше, страхуваше се да я погледне. Обърна се бавно и тръгна към вратата. Чакаше да чуе гласа ѝ, името си да чуе; но никакъв звук не стигаше до

ушите му. Вървеше напред като насън, затвори външната врата и започна бавно да слиза по стълбите. Надеждата все още живееше в него, все още чакаше да чуе гласа ѝ и като погледне нагоре, да види нейното молещо прошка, потънало в сълзи лице.

Когато излезе на улицата, надеждата изведнъж умря. Той спря и се огледа. Жена му го чакаше на ъгъла, на който имаше лампа. Като го видя, тя забърза към него. Той ѝ обърна гърба си и се затича към другия ъгъл.

Навярно минаваше полунощ, по улиците имаше съвсем малко хора. Някои само го поглеждаха, други спираха и се обръщаха след него. Накъде тичаше като луд този висок, костелив полковник? Малко смешно е полковник да тича посред нощ и да се блъска като сляп в стълбове и дървета. Вече дишаше задавено и хрипкаво, подхлъзваше се, автомобилни фарове режиха очите му, но не спираше. Едва когато наближи сградата на управлението, той спря своя изтощителен бяг и продължи нататък с нервна, отсечена крачка.

III

Беше вечер, тримата се бяха събрали в малкия хол на професора и без да бързат, се черпеха с тетевенска ракия. На малката кръгла масичка пред тях бяха сложени приятни неща за похапване — капии, мариновани лукчета, корнишони, даже чинийка с гарузи. Професорът ги разбираше тия работи. Вкусът на мезетата се разваляше донякъде от неприятната миризма на анестезиращи средства, която идваше от откренатата врата на кабинета му. Насрещната стена бе заета с двукрила врата с матирани стъкла. Зад нея от време на време се чуваха женски гласове и тих шум на кокалени чипове — там жените играеха покер.

Тримата бяха съученици и се събираха от време на време — обикновено у професора, тъй като малката госпожа Северинова обичаше мъжките компании. Тя ги предпочиташе даже пред покера и с удоволствие би останала с тях, ако не бяха жените. Нищо, нека се черпят сами, никога нищо лошо не става, когато мъжете останат сами помежду си.

Обикновено тримата малко приказваха, когато бяха на чашка. Те мълчаха и си почиваха. Разговорите пламваха едва когато идваше времето да си ходят у дома. Тогава жените напразно им хвърляха умолителни погледи и напразно ги настъпваха под масите. Споровете продължаваха до късно след полунощ — безсмислени спорове на пийнали хора, които на другия ден нямаше да си спомнят нито дума от това, което бяха говорили. Може би затова тая вечер те не бързаха да започнат. Пък и прокурорът като че ли нямаше никакво настроение — дъвчеше без апетит и на два пъти кихна в ракиената чаша. Най-последно професорът не се стърпя.

— Какво си се навъсил, простак такъв! — обади се той беззлобно. — Ракията ли не ти хареса?

За тях бе някакъв особен шик да се наричат помежду си с обидни епитети.

— Не, хубава е...

— Да ти извадя джин?... Имам английски...

— Не, моля ти се, хубава е...

И добави без желание:

— Имах неприятен случай, преди да дойда... Но ще ми мине...

— Ясно! — обади се хирургът. — Знам ги твоите неприятни случаи. То е, когато за пореден път отстъпиш някому съвестта си! — Той се засмя. — Що за професия — да живееш, като експлоатираш своята съвест.

— Тоя път не позна — каза прокурорът недружелюбно.

— Добре де, разкажи...

— Не, не е за маса — каза прокурорът. — По-добре си пийте ракийката...

Но когато изпиха по няколко, той се пооживи, в погледа му отново се появи старият присмехулен блясък.

— Интересно! — каза той. — Мислех, че това идиотско вирусно заболяване, наречено любов, е пред пълно изчезване... А изглежда, че не е...

— Не е, разбира се — каза хирургът.

— Вчера...

— Хайде, глупости — намеси се професорът. — И не наричай, моля ти се, любов твоята склонност към дебели задници...

В тоя момент хирургът тъкмо режеше на изящни отмерени колелца един грапавичък корнишон.

— Много се извинявам — каза той сериозно. — Това е най-деликатното същество на света.

— Боже, каква внезапна проява на вкус! — засмя се професорът. — Някоя от твоите асистентки?

— Не, от моите студентки...

— Пфу! — каза професорът. — Ти си наистина непоправима свиня!...

— Приказвате тъй, защото не сте я видели...

— Благосклонна ли е? — попита прокурорът.

— А, не — тя изобщо нищо не подозира...

— Интересно какви скрупули може да има такова породисто говедо като тебе — каза професорът.

— Никакви, разбира се! — засмя се хирургът. — Но просто ме е страх... Инстинктът за самосъхранение казва категорично — не!

— Знаеш ли, че си прав! — каза оживено прокурорът. — В съвременния човек първата и най-сериозна бариера пред любовта е именно инстинктът за самосъхранение... На индивида, разбира се, не на рода... Любовта при всички случаи изисква пълно разоръжаване, иначе не е никаква любов...

— И тъй да е — каза хирургът. — Но не мога да си представя теб разоръжен...

— Какво ли би си помислил за моя полковник? — въздъхна прокурорът.

— Кой полковник? — не разбра професорът.

— Нали ви казах преди малко, че имах днес един особен случай...

Той помисли малко и продължи:

— Представете си мъж на нашата възраст. И при това мълчалив, затворен, строг към себе си и към другите, с външност на средновековен инквизитор. Женен, разбира се, с две деца. И то големички... Момчето почти в наборна възраст — полукретен. Момичето малко по-симпатично. За жената просто не ми се говори — най-обикновена жена, домакиня, както е прието да се казва, на възраст приблизително колкото него.

— Няма нужда да продължаваш — каза хирургът. — Завел я на екскурзия и я бутнал от някаква скала...

— Не бързай, глупако, нищо подобно... Нашият полковник имал любовница — от шест години при това... Без никой да подозира... И при това хубаво момиче, около трийсетгодишно...

Погледите на другите двама заблестяха.

— Я гледай! — измърмори обидено професорът.

— По професия фризьорка — продължи прокурорът. — От бивше семейство. Баща ѝ бил висш дипломат от кабинета на Филов...

— Та аз я знам! — възкликна професорът. — Тя е фризьорка на жена ми...

— Тъй ли? — заинтересува се прокурорът. — А виждал ли си я?

— Едва-едва... Но не ми е направила впечатление...

— Не, момичето е наистина хубаво, аз го виждах. Но за нещастие на полковника в историята се намесва трети човек, някоя си Жени, колежка на момичето. Двете жени пийнали вечерта в някакъв ресторант. Приятелката си въобразила, че трябва да спаси нашата

малка фризьорка от похотливите ръце на полковника. Те се разделят, фризьорката отива у дома си, където я чакал нейният полковник. Приятелката взема телефона на полковника и се обажда на жена му... Тъй и тъй, вашият мъж от толкова време... Ако не вярвате, можете да го намерите при нея — тая улица, тоя номер...

— Каква гадина! — обади се професорът.

— Не, не е лоша жена, аз разговарях с нея. Съвсем обикновена жена, малко вулгарна, но честна...

— А после? — попита нетърпеливо хирургът.

— После жената отива в квартирата на момичето, избухва скандал. Като истински мъж, полковникът се отнесъл към скандала спокойно и твърдо. Заповядал на жена си веднага да се прибере, опитал се да успокои момичето. И тука става нещо необяснимо. Полковникът напуснал доста спокоен дома на момичето, но вместо да се прибере у дома си, както обещал, отишъл в санитарното управление, в което работел. Дежурният портиер се опитал да го задържи, но напразно. Полковникът го отстранил строго от пътя си, като казал, че трябва да вземе инжекции за някоя си важна особа. След пет минути портиерът го потърсил в канцеларията — полковникът лежал по гръб на пода — мъртъв. Следствието установи, че той е изсипал в чашата с вода около петдесет дози цианкалий... И ги глътнал на един дъх...

Мъжете мълчаха поразени.

— Наистина странно! — каза тихо хирургът.

— Петдесет дози! — каза прокурорът. — Можете ли да си представите каква жажда за смърт! Просто невероятно!...

Отново настана тягостно мълчание. От ракиените чаши сякаш идваше горчивата и страшна миризма на бадеми.

— Тия жени крият нещо! — обади се неуверено хирургът.

— Какво могат да крият? — запита прокурорът.

— Не знам, но тъй ми се струва... Тука има някаква допълнителна афектация...

— Не допускам — каза прокурорът. — Пък и да е имало, надали е била решителна. Чисто и просто той е помислил, че губи завинаги момичето. И тая загуба за него е била по-страшна от всякаква смърт...

— Не знам! — вдигна рамене хирургът. — И все пак жените крият нещо...

— Приятелката не подлежи ли на отговорност? — запита професорът.

Прокурорът отпи нервно от чашата си.

— Каква отговорност? — отвърна той. — Всъщност тя е била с най-добро намерение... Опитвах се да поговоря с нея, но нищо не излезе. Плаче тъй безутешно, сякаш е загубила собственото си дете... И все повтаря: „Погубих добрия човек“...

— Саша! — обади се някой зад стъклената врата.

Беше гласът на малката госпожа Северинова. Професорът се повдигна без желание от мястото си, откряна двукрилата врата и пъкна в цепката само главата си. Чу се женски говор, след това професорът се върна обратно.

— Искат да им занесем и на тях малко ракия — каза той. — Със съответното мезе, разбира се...

Хирургът се понамръщи.

— Само това им липсва! — каза той. — Веднага ще се разхвърчат анонси и все някоя от тях ще се накисне...

В този момент всеки от тях мислеше, че ще се накисне именно неговата жена.

— Не им носи! — обади се прокурорът.

— Е, не може! — едва ли не уплашено възрази професорът. — Освен да им занесе нещо по-леко... Вермут например...

Той започна да тършува из барчето.

— Тук има едно чинцано — обади се той колебливо.

— Истинско ли е?

— Истинско...

— Като са се заплеснали, хич няма да усетят вкуса му — каза хирургът.

— Искаш да кажеш, да го запазим за нас? — засмя се професорът.

След малко той занесе в хола половин бутилка от ракията и буркана с гарузи. Унесени в картите, жените не го поглеждаха. Той остави всичко на масата, после се обърна към жена си:

— Мина, знаеш ли какво е станало с твоята фризьорка?

— Знам! — каза малко сухо жена му.

— Защо не си ми казала?

— Остави ме сега! — каза нетърпеливо Мина. — Не виждаш ли, че играя...

Той сви рамене и се върна при другите, които все още мълчаха с кисели лица над своите ракиени чаши.

РОЖДЕНИЯТ ДЕН НА ЗАХАРИ

I. ПРИВЕЧЕР

Есента беше много топла, но те не излизаха никъде, предпочитаха да си стоят в новия апартамент. Беше наистина много хубав апартамент на единайсетия етаж на една от новите сгради. Спалнята беше боядисана в нежен син тон, а нощем големият син абажур оставяше впечатление, че живеят на дъното на езеро. Холът беше много просторен, стените му — разноцветни. Два високи черни светилника украсяваха северната стена. Западната стена — в чуден лимонен тон — имаше дълбока ниша, в която бяха наредени книги с гланцирани обложки. На резедавата стена светеше като абажур голата глава на Захари. Тя светеше тъй, защото слънцето тъкмо залязваше и цялят хол беше пълен с меки, отразени светлини. Нейният собственик седеше на фотьойл с оранжево облегалo и четеше „Косият дъжд“. Дългото му сухо лице не издаваше никакво вътрешно удоволствие. Фотьойлът беше доста коравичък, а и книгата го смущаваше. Преди две есени и те бяха пътували с румънски кораб за Италия. Една нощ Райна изчезна за цели четири часа и той не можа да я намери никъде, макар да надзърна дори под брезентите на спасителните лодки. След това имаше плесници, сълзи и хиляди клетви за вярност, главно от страна на Захари. За да подпечатат мирния изход от кризата, той й отдели от своите пари три хиляди и петстотин лирети, с които тя си купи чифт отлични обувки.

— Много са петнайсет души! — каза Райна.

Той вдигна глава от книгата. Нейното масивно, трагично бяло лице на героиня от пантомимите сега беше леко озадачено.

— Защо много? — попита той враждебно.

Старата рана беше пуснала все пак капчица кръв. Райна повдигна съвсем малко веждата си, но не отговори веднага. Пеньоарът, леко разтворен до коленете, само подсказваше бедрата й — също тъй масивни и тебеширенобели, опънати в гладката кожа, без гънка. Това нещо, което можеше да бъде за другите съблазън, понякога му навяваше неизмеримото чувство на пустота.

— Тъй! — каза тя. — На тоя свят всичко е мярка... Понякога един човек повече може да развали цялата хармония...

— Не мога да махна никого! — каза той.

Тя отново наведе гладкия си нос над списъка. Там имаше наредени девет имена, всички до едно мъжки. Срещу някои от тях бяха сложени чертички, срещу другите — цифрата две. Това бяха хората, които щяха да дойдат с жените си. На две от имената — първото и последното — тя беше поставила отстрани по едно малко кръстче.

— На твое място например не бих поканила главния директор — каза тя спокойно. — Това прилича на подмазване...

От смайване той изпусна „Косият дъжд“ на пода — да вали там, както си ще.

— Как тъй подмазване! — каза той строго. — От де на къде?

— Знам, че не си такъв, но хората могат да си помислят.

— Все ми е едно — каза той.

— Не бива да ти е все едно.

— Да, но ми е все едно! — повтори той, все още раздражен от стария спомен.

Тя отново замълча. Фронталната атака не бе успяла, може би трябваше да опита нещо друго. А не е ли по-добре да му подсказе някак истината?

— Слушай, Захари, човекът си има главоболие... И сигурно няма да бъде в много добро настроение...

— Именно затова! — каза той. — Наш дълг е...

— Ти нямаш нос! — прекъсна го тя сърдито.

Но той имаше нос и при това доста солиден.

— Какво искаш да кажеш?

— Кога му е делото?

— Не знам... Но скоро!...

— Ето, виждаш ли! — каза тя презрително. — Ти сигурен ли си, че ще излезе от тая работа чист?

Точно в тоя момент някой започна да чука на общия балкон. Шумът беше равномерен и необикновено досаден.

— Слушай, миличка, ти забравяш, че съдят сина му, а не него — каза той. — И, второ...

— Всички казват, че и той е замесен — прекъсна го тя.

— Казват!... Ключокарите могат всичко да казват.

— Не, нямаш нос! — повтори тя.

— Имам, но не обичам да го пъхам в чуждите работи.

Масивното ѝ лице изведнъж стана съвсем каменно. Той трепна вътрешно. Това означаваше, че след миг тя ще премине в решително настъпление.

— Захари, знаеш ли по какво се познава истинският мъж? — запита Райна студено. — По това, че когато трябва, умее полезно да рискува... А днес даже и жените рискуват.

— Като тебе ли? — опита той да се защити.

— Аз не се шегувам! — каза тя мрачно. — Ти никога нищо не рискуваш...

— Това е моя система...

— Не е твоя... Това е системата на охлюва.

— И после? — запита той обидено.

— Почти е сигурно, че твоят шеф ще изхвърчи! — каза тя.

Той махна пренебрежително с ръка:

— Ето, видя се кой няма нос!... А, според мен, почти е сигурно, че гарван на гарвана око не вади...

— Не, ще изхвърчи, ще видиш!... А ако ти в тоя случай имаше своя собствена позиция...

— Отде знаеш, че нямам?

— Ако имаше собствена позиция — продължи тя твърдо, — шансът щеше да бъде на твоя страна... Все някой трябва да го замести.

Той стана така рязко, че събори пепелника от малката масичка. Върху оранжевия килим се появи сиво, неясно петно.

— Не исках! — каза той уплашено.

— Остави това! — каза тя с досада, макар да не изпускаше от погледа си пепелника. — Добре, приемам, че не искаш да имаш позиция... Съгласявам се с твоя предпазлив принцип. Но тогава поне бъди последователен докрай... Остани поне неутрален...

Той се бе запътил към тясната врата, която водеше към балкона.

— Чакай! — каза тя сърдито.

Той спря.

— Седни! — каза тя.

Той се отпусна притеснено на коравия фотьойл, като се стараше да не настъпи петното. Беше съвсем забравил румънския кораб, мислеше само как да се измъкне от неприятната история.

— Слушай, Райничке, там е работата, че вече му казах — излъга той. — Сега как да се върна назад?

Тя се намръщи, макар и само за половин секунда. Това беше скъпо удоволствие, не можеше да си го позволи повече от един-два пъти на месец.

— А защо не ми каза веднага?

— Ние говорихме по принцип...

— Дано си разбрал, че поне по принцип не си прав — каза тя. — И на инженерчето също ли каза?

— На кое инженерче?...

— На кое — на Пешев...

— Да, казах му — излъга той за втори път.

— Не разбирам на него какво си длъжен!

— Мислех, че ще ти бъде приятно — каза той предпазливо.

Но тя отново се разсърди.

— Защо?... От де на къде?

— Ти си била винаги любезна с него...

— Любезна съм била — измърмори тя. — Та аз съм възпитана!...

Притрябвал ни е с нескопосаните си обноси. Да не мислиш, че се различава по нещо от своите полезни изкопаеми?

— Той не копае нищо, Райно, той е геофизик...

— Все едно...

— И, според мен, той е единственият, който може да развесели такава дърташка компания... Хората го обичат... Аз си мислех, че даже и ти флиртуваш малко нещо с него...

— Наистина ще почна, ако се домъкне утре! — каза тя отмъстително.

— Но не за това — каза той. — Трябва да поговоря нещо с него...

— Служебно! — запита тя иронично.

— Да, служебно.

— Интересно какво правиш по цял ден в празния кабинет... Решаваш ребуси?

— Разговорът е малко особен — каза той примирително. — Най-добре, според мен, ще се проведе на чашка.

— Не знам — каза тя и за втори път през тая вечер се намръщи.

Той едва забележимо въздъхна. Разговорът отдавна му бе дотегнал, но сега, след като бе съборил пепелника, бяха му останали много малко пътища за отстъпление. На всичко отгоре навън продължаваше досадното чукане, целият апартамент някак кухо ехтеше. Най-после Райна погледна нататък, стана и бавно излезе. Общият балкон бе разделен по апартаментите с армирано, непрозрачно стъкло, през което едва се различаваха силуетите. Все пак, като се взря внимателно, тя успя да открие фигурата на мъж, навярно приклепнал, който замахваше равномерно с някакъв груб предмет. Няколко секунди едва й стигнаха, за да прикрие раздражението си.

— Господин Чаушев, вие ли сте? — запита тя с глас, който можеше да мине за любезен.

Чукането веднага престана.

— Аз съм — отговори мъжът оттатък.

— Какво правите?

— Чукам кокички...

Беше гласът на стария Чаушев. Тя не можа да се въздържи и погледна през парапета. Старият човек беше клекнал като момченце и държеше в ръката си налъм. Той наистина чукаше кокички, навярно от кайсии.

— За какво ви е това? — запита тя учудено.

— Ядат се — отвърна смутено той.

„Дано ти приседнат“ — помисли тя, но прибави възпитано:

— Тъй ще издъните цялото здание.

— А как?

— Може да ги сложите в хаванче.

— Вярно — каза той и остави налъма.

После, като подстана с пъшкане, виновно добави:

— А кокичките са добри за лекарство.

Райна прибра главата си, леко унижена от хлапашкото надничане. Мислеше да се прибере в хола, но в тоя миг зърна мъжа си, който старателно чистеше петното на килима. Трябваше да му остави време да завърши своята работа и тя се облегна на парапета. По далечното шосе, малки като играчки и съвсем безшумни, прелитаха леки коли, от време на време между тях се промъкваха тежко червените корпуси на тролейбусите. По-нататък се издигаше тъмната стена на гората, а над ръба ѝ — високата кула на телевизията. Тая гледка беше нейна

собствена, тя умееше да я цени. Хубав изглед — това също се купува и продава. В привечерния час Витоша се снишаваше меко, без контури, на запад, но в дъното личеше съвсем ясно боровата гора над Княжево. „Там са вилите на «ония»“ — помисли тя. Тая мисъл ѝ беше съвсем достатъчна, за да измести бързо погледа си. Дефилето след това, после niskият силует на Люлин. Някога в това дефиле тя бе загубила... Глупости, нищо не бе загубила! Напротив — бе спечелила това, което се нарича право на власт.

Но тоя спомен ѝ беше неприятен сега. Власт над кого? Тя си представи за миг клекналата видиотена фигура на стареца. Тия простаци, мъжете, така рано се склерозират, че след десет години и Захари няма да представлява кой знае каква гледка... Нищо, нека сега поне измете килима...

По-късно, когато си лягаха в двойното легло, тя обърна към него лицето си, влажно от тоалетното мляко на Елизабет Арден.

— Колко, мислиш, ще излезе това?

— Колко! — Той се засуети с пижамата си. — Мисля, около трийсет лева...

— Малко са — каза тя. — Те са петнайсет души...

— Не ги каня на банкет... Това е скромн рожден ден...

— Но за апартамента не си ги събирал... Пък и за премиалните...

— Можеш да прибавиш нещо, ако не стигат...

— Добре — каза тя.

II. УТРО

Утринните часове за нея бяха най-приятните — истинските нейни часове. Най-напред тя се разпореди в кухнята, след това седна пред тоалетната масичка и бавно свали нощния грим. Гладкото стъкло се покри с разноцветни памучета, лъхаци на лавандулов спирт и розова вода. Тя ги скри в чекмеджето, после стана и се разходи бавно из спалнята, като подритваше небрежно нощните си пантофки. Не, това не беше израз на скука, а на чувство за свобода. Празният апартамент сега бе нейн, съвсем нейн.

Някъде между етажите забуча водопроводна тръба, на балкона се понесе отривисто кукуригане на петел. Тя съблече нощницата, облече комбинезона и се замисли. Добре, по-напред една хубава цигара на гладно. Това е не само удоволствие, това е лечение... Може би наистина килограмите ѝ са малко повече, отколкото трябва. През това време...

Райна отиде до банята и пушна водата в синята емайлирана вана. Можеше да стои там с часове и да гледа как се пълни с шумяща, прозрачна вода. Това беше нейната вана. Тя се бе борила за нея ден след ден и минута след минута. Наистина не беше я откъснала от залька си, но все пак се беше лишавала. Всичко това бе гряло близо десетилетие, сега имаше право на часове. Водата, която бълбукаше във ваната, сякаш ѝ възвръщаше всички грижи, горчивини и неприятности.

Тя опита водата с пръст, вдигна вежди и отиде в хола. Телефонът бе в нишата за книги — обикновен черен стандартен телефон. Един колега на Захари бе обещал да ѝ прати бял от Франкфурт на Майн, където служеше в търговската мисия. Тя чакаше с изгарящо нетърпение тоя телефон, просто броеше дните. Някой ден все щеше да дойде.

— Ти ли си, Мими?

— Аз съм — каза жената, която живееше четири етажа по-долу.

— Мими, топла ли е у вас водата?

— Не знам... Защо питаш, милинка?

— Иди провери, моля ти се... Ще чакам...

Тя сложи телефонната слушалка в скута си и се прозя така широко, че я заболяха ъгълчетата на устните. Внезапно в очите ѝ се мярна уплаха, тя скочи, слушалката падна на земята. Когато се върна, цигарата отново димеше между пълничките ѝ пръсти. Тя вдигна бързо слушалката, в мембраната вече писукаше озадачен гласът на Мими. Да, у тях водата е топла.

— А у нас е студена — каза Райна и усети как сърцето ѝ се сви.

— Невъзможно... Може би не си източила предварително крана.

— Наистина! — трепна Райна. — Чакай, ще проверя...

Като се върна, лицето ѝ бе съвсем щастливо.

— Права си!... Тече топла... Разбира се...

— Винаги е така... Най-напред трябва да източиш студената...

— Ходи ли снощи в ЦУМ?...

— Защо питаш?...

— Просто питам...

— Вече никога няма да ходя... Няма нищо интересно...

— Нищо? — запита Райна.

— Нищо, парцалчета... Но има хубави вратовръзки. Гръцки, струва ми се...

— Ти взе ли?

— А, не... Защо питаш?

— Искях да ги видя, ако си взела... Днес...

Тя едва не прехапа езика си — тъкмо навреме бе спряла.

— Но иди в „Модни обувки“... Има хубави — чешки...

— Не ме интересуват чешки обувки! — каза сърдито Райна. — Откакто станаха соци...

— Иди поне да ги видиш...

— Не, няма да ги видя — каза тя. — Не ме интересуват...

— Райна, вярно ли е, че се събирате довечера у вас?

— Кой ти каза? — запита тя, неприятно изненадана.

— Защо питаш?

— Просто питам...

— Не помня... Ще се събирате ли?

— Не — т.е. — да... Но това са само колеги на Захари. Някаква просташка традиция да се въртят всяка седмица в различни семейства. Можеш да се скъсаш от скука...

— Е, да, зависи... Понякога...

— Мими, ще прощаваш, някой звъни...

Тя остави слушалката и облекчено въздъхна. Никой не звънеше. Е, сега вече може спокойно да се окъпе, а Мими нека си търси тая вечер други забавления. Райна отиде в банята, спря водата и лениво свлече от себе си комбинезона. На широката стена срещу ваната имаше занитено голямо огледало и тя се изправи пред него, изпълнена с приятни предчувствия. Но сега то беше запотено, тя го изтри грижливо и се дръпна две крачки назад. Лицето ѝ беше много доволно. След това се обърна с гръб, но вратът ѝ бе твърде къс, за да може да види всичко. Това беше много добре за нея, това я спасяваше донякъде. Съвсем удовлетворена от прегледа, тя се пъкна във ваната, топлата вода я обгърна отвсякъде като прегръдка... Сега можеше да лежи тук, докато си иска...

Едва към единайсет часа Райна отново отиде в кухнята. Мина, сестра ѝ, вареше в голямата емайлирана тенджерка грамаден петел, който се инатеше и дори не искаше да чуе за сваряване. Райна го набоде недоволно с вилицата, петелът подскочи като жив в бульона и показа безсрамно отрязания си гръклян. Без да му обърне повече внимание, тя отвори капака на фурната. Поне телешкото печено вървеше добре, скоро щеше да бъде готово.

— Направи ми един бульон — каза Райна. — С яйце, разбира се...

— Добре — каза Мина.

Лицето ѝ приличаше на лицето на Райна, само че беше много по-слабо и очите много по-големи и по-живи. Сега нейното лице изглеждаше доста доволно. Тя обичаше да готви.

— И на тебе естествено — добави Райна.

— А ти как мислиш? — засмя се момичето.

Но Райна наистина бе щедра към сестра си, това никой не можеше да отрече. В Италия тя ѝ бе купила от своите пари чудесна жълта блузка. По-хубава от нейната блузка нямаше в целия курс.

Райна прегледа отново запасите, позамисли се, после запита:

— Ще останеш ли довечера?

Гласът ѝ подсказваше какъв трябва да бъде отговорът, но Мина внезапно отвърна:

— Да, разбира се...

— Ще ти бъде скучно, мойто момиче... Те са все възрастни хора.

— Е, не всичките — каза Мина. — Нали ще дойде и инженер Пешев?

— Откъде знаеш? — трепна тя.

— Видях списъка...

Райна не подозираше, че ще ѝ стане толкова неприятно. И защо? Тя се наведе пред шкафа, за да не види Мина лицето ѝ.

— Не знаех, че го познаваш — обади се тя най-сетне.

— Не, не го познавам, само съм го виждала.

— И ти харесва? — запита Райна предпазливо.

— Какво пък — много хубаво момче...

— Тъй ли?... Не съм забелязала — отвърна Райна доста студено.

— А, не — хубав е — каза Мина убедено. — Косата му е много хубава — като жива...

— Косата — глупости! — каза Райна сърдито. — Това хубост ли е — коса?

Мина се засмя весело.

— Прощавай — каза тя. — Бате Захари си е хубав и без коса...

— Ама наистина ще се разсърдя — каза Райна и излезе от кухнята.

Когато се върна в хола, настроението ѝ беше доста развалено, а това не беше никак добре. Днес тя трябваше да има цял ден добро настроение, за да бъде вечерта хубава. Райна седна в леглото, без да сваля поглед от тоалетното огледало. Косата му наистина беше много хубава — тъмнокестенява и жива, с блясъка на току-що обелен кестен. Тя рязко впи пръстите си в тая жива, млада коса, с другата ръка дръпна силно яката на спортната му риза. Копчетата се порониха в краката ѝ. Масивното ѝ лице бе леко преbledняло, устните ѝ трепереха. „Ще получа мигрена!“ — помисли тя уплашено.

След половин час Мина влезе с бульона. Сестра ѝ лежеше леко завита, с притворени очи.

— Какво ти е? — попита момичето без тревога.

— Нищо — отвърна голямата сестра.

— А бульонът е просто чудесен — каза Мина. — От стар петел, изглежда, че става по-хубав бульон...

Райна я погледна подозрително.

— Добре, остави го на масичката — каза тя сухо.

Мина остави на тоалетката голямата порцеланова чиния, погледна я още един път и потегли към изхода.

— Остани довечера — обади се Райна. — Остани щом ти харесва...

— Добре — каза момичето, без да се обърне, и внимателно притвори вратата.

III. КЪСЕН СЛЕДОБЕД

Те седяха край жълтата масичка пред голямото витринно стъкло и пиеха „Радебергер“ от хубави плътни чаши с клеймото на фирмата. Тяхната маса беше единствената заета навън, тъй като духаше вятър и кестените падаха с шум по тротоара. Не им беше студено. Заедно с бутилките пристигаха и по три чашки коняк — това обясняваше донякъде работата. А освен това и разговорът беше много интересен.

— Слушайте как стана! — говореше младият инженер. — Панайот ги взима на всичко коз... А у мен три валета, представете си! Разбира се, веднага давам контра...

— Че на какво ги е взел? — обади се нисичкият младеж с едро изплетен пуловер.

— Сега ще разбереш... Другите двама са пас, Панко дава реконтра. На всичко отгоре получавам и четвърто вале. Там е работата, че Панко имал четири сервиращи деветки, две от тях са с аса... А го направихме капо, представете си.

Настана неуверено мълчание.

— Мога да си го представя — каза намръщено младежът с пуловера. — Но там е работата, че ти съчиняваш...

— Съмняваш ли се? — засмя се третият, който единствен носеше нещо средно между шлифер и работна престилка.

Младият инженер също се засмя.

— Е, малко съчиних — каза той без сянка от вина. — Капо наистина не ги направихме. Но всичко друго е вярно.

— Рядко съм виждал такъв идиот като тебе! — каза младежът с шлифера. — Всичко, каквото ти се иска, ти го превръщаш в действителност...

— Наистина много му върви — каза младежът с пуловера.

Но в гласа му нямаше завист. Един старец в остарял редингот приближи до масата и започна да събира с върха на елегантното си бастунче кестените. И тримата го гледаха, без да го виждат.

— Щом ти върви, защо се дърпаш? — каза младежът с шлифера.
— Да вървим да играем...

— Не, не мога — казах ви... Имам си работа.

— Работа! Каква работа?... Среща?

— По-важна.

— Пак нещо ни лъжеш! — каза младежът с пуловера.

— Не ви лъжа! — въздъхна с досада младият инженер. — Канен съм довечера у шефа... На рожден ден, ако толкова искате да знаете...

Другите двама го погледнаха едва ли не опулено. Тая новина наистина си я биваше. И беше толкова неочаквана, че другите двама не знаеха какво да кажат.

— Интересно защо е поканил именно тебе! — обади се най-после младежът с шлифера. — Защо не мен?... Или пък Мишо?

— Аз знам защо! — каза другият. — Може да има само една-единствена причина. И това е Акулата...

— Коя акула? — не разбра младият инженер.

— Коя — жена му... Изглежда, че...

— А, не — тук имаш голяма грешка — възпротиви се енергично младият инженер. — Нали съм забелязал как ме гледа?... Просто... враждебно...

— А мислиш, че акулата гледа любезно рибата, преди да я изяде?

— На грешен път си! — каза убедено младият инженер.

Мишо махна пренебрежително с ръка:

— Ти не ги разбираш тия работи...

Но Мишо ги разбираше — в това и другите двама бяха съвсем убедени. Не разбираха само по какъв начин, като не го бяха виждали досега с момиче. Въпреки това неговите преценки за жените бяха точни като рецепта.

— Не се ли сецаш защо те гледа враждебно? — продължи Мишо. — Там е работата, че ти я тревожиш... А като всеки истински хищник тя е свикнала да яде плячката си спокойно и сигурно.

Младият инженер се засмя, но смехът му беше малко престорен.

— Тогава, братко, бягай, докато е време! — каза сериозно младежът с шлифера.

— Не, не бива да я гневиш! — поклати глава Мишо и изпи до капка каквото бе останало в конячената чашка. — Сърдитата акула е нещо страшно. Да поръчаме ли едно последно?

— Ама хич ли няма да играем? — попита младежът с шлифера.
— Никак!

— Нали сам чу! — каза младият инженер. — Не бива да я гневим!...

— Не е толкова страшно положението — каза Мишо. — Всъщност ти имаш късмет... Сега тя е влюбена...

— Тъй ли?... В кого?

— Не в мене, разбира се... В своя апартамент...

— Я вижте! — прекъсна го младежът с шлифера.

И другите двама погледнаха, но не видяха нищо.

— Колата на Игнатов...

Едва сега те забелязаха колата на главния директор. Тя се движеше бавно край тротоара, след това спря, защото светофарът край Ректората бе дал червен знак. Съвсем младо момиче с птиче лице седеше на предната седалка, облегнато небрежно на вратата.

— Не му е лесна работата! — каза Мишо.

Светна зелена светлина, колите тръгнаха. Те видяха за последен път якия врат на своя главен директор и хубавата коса на момичето, която падаше свободно на раменете му.

— Добре де, в колко си канен? — запита младежът с шлифера.

— В осем...

— Сега е пет и половина... Имаме поне два часа...

— Виждаш, че четвърти нямаме — каза младият инженер разколебан.

IV. ВЕЧЕР

Към седем часа по телефона се обади Игнатов. Слушалката вдигна Захари и заедно с гласа на своя шеф долови далечна танцова музика и говор. Игнатов някак сухо и забъркано обясни, че му се е случила някаква неприятност и няма да дойде у тях. Захари остави слушалката разтревожен.

— Кой беше? — попита Райна от стаята си.

— Игнатов... Можеш да бъдеш спокойна, няма да дойде...

— Защо?

— Не разбрах...

И като помисли малко, добави без настроение.

— А се обади от някакво заведение...

— Не, няма да отиде далеч — каза убедено Райна.

Захари се намръщи. Ако е така, няма да бъде добре и за тях, каквито и да бъдат последиците. Това женското лекомислие няма да разбере. Дълбоко в душата си той дори не се стремеше към поста на своя шеф, изложен на толкова рискове и неприятности. Но това Райна не биваше никога да узнае.

Към седем и половина тя беше съвсем готова. Дори Захари, който беше сляп поклонник на красотата ѝ, малко се разтревожи за нейната външност. Розовата рокля беше прекалено стегната по формите и създаваше около талията и бюста излишно напрежение. Това впечатление се подсилваше от размера на деколтето, което затрудняваше даже Захари — и той се чудеше къде да дене погледа си. Но като че ли най-критично беше положението с косата. Черно боядисаните къдрици бяха така грижливо наредени една до друга, както се редят керемиди на покрива. Но Райна беше очевидно доволна от себе си и той не искаше точно сега да нарушава нейното вътрешно равновесие. В края на краищата жените се обличат, за да се харесват една на друга, и не беше негова работа да се меси в тия неща.

Точно в осем часа първи пристигнаха юрисконсултът на дирекцията с жена си. Захари, който им отвори вратата, се зарадва. В

тоя момент точно той му трябваше. Като го прихвана ласкаво за лакътя, Захари го отмъкна в кабинета си.

— Имам за тебе нещо специално — каза той, като отвори някаква секретна вратичка на библиотеката. — Не че съм стиснат, но няма за всички...

Бутилката „Курвоазие“ беше наистина пълна едва до четвъртинката. Пиха набързо по две чашки, като момчета, които се страхуват да не бъдат заловени на местопрестъплението.

— Хубаво нещо! — каза искрено младият плешив човек. — Откъде го имаш?...

— Донесе ми го шефът от Букурещ — отвърна Захари и едва забележимо намигна. — Нали знаеш, че ги разбира тия работи...

— Наистина — съгласи се юрисконсултът.

Захари въздъхна.

— Само да не му излязат през носа — каза той. — Както разбирам, облаците са се погъстили над главата му...

При друг случай младият плешив човек би си премълчал, но сега двете чашки силен коняк го бяха леко зашеметили...

— Има такова нещо — измърмори той.

— Ще го замесят и него в процеса?

— Така изглежда — поклати печално глава юрисконсултът.

И понеже вече беше стъпил на пързалката, продължи лекомислено да се спуска по нея:

— Има някакви нови данни...

— Нови данни — повтори Захари и тъй си и остана, с леко отворена уста.

— Разбира се, нищо сигурно, но стажантите в съда приказват... А, да ти кажа право, обикновено те знаят повече и от съставите.

— Винаги е тъй — съгласи се бързо Захари. — Сериозно ли го уличават?

— Как да ти кажа — компрометират го... А като имам пред вид какви са съдебните заседатели... не, наистина положението му е сложничко.

Захари предвидливо наля нова чашка на събеседника си. Тоя метод вече няколко пъти му бе донасял пълен успех.

— Но какво общо има той?

— Там е цялата работа. — Очите на юрисконсулта някак особено заблестяха. — В ресторант „Лебед“ той е бил с приятелката на своя собствен син...

Захари се дръпна назад поразен.

— Не може да бъде! — каза той смаяно.

— Уви, може!...

— И, мислиш, синът ще свидетелствува против бащата?

Младият юрист се почеса.

— Фактически със защитата на момчето се е заела майка му, бившата жена на Игнатов... А тя няма да се спре пред нищо...

Захари наведе глава дълбоко замислен.

— Да, лошо — каза той. — Жените са страшно отмъстителни...

В коридорчето се чу звън, в хола зазвучаха енергичните стъпки на Райна. Двамата в кабинета загрижено мълчаха.

— Имат ли доказателства? — запита най-сетне Захари.

— Да, разбира се... Намерили са даже шофьора, който...

Вратата внезапно се отвори, на прага се появи Райна.

— Захари! — каза тя с укор. — Гостите...

— Ей сега! — подскочи Захари.

В хола се чуха стъпки и оживени гласове. Захари стегна връзката си, поправи гънката на панталона. Сега оставаше най-трудното — да избърше от лицето си тревогата и смущението. Като нагласи най-последно като любезна усмивка, той излезе навън. Посрещнаха го с весели благопожелания. А подаръците бяха много повече, отколкото очакваше. Двамата съпрузи ги отнесоха в спалнята и там Захари успя да каже:

— Имам новини за тебе...

— Знам — каза Райна и очите ѝ блеснаха.

— За Игнатов.

— Да, знам...

И като погледна победоносно малките вещи, които гостите бяха донесли, внезапно прибави:

— Мислиш, случайно ли са тези подаръци?

— Глупости! — измърмори Захари засегнат.

— Не са глупости — каза Райна. — Бъди спокоен, аз разбирам хората много по-добре от тебе...

След половин час се събраха всички гости. Впрочем не всички, защото инженер Пешев още не беше пристигнал. Но в общия шум на поздравителните никои не помисли за него. Не, не съвсем никои. И въпреки това рожденият ден обещавахе да бъде сполучлив. Виното беше отлично, закуските — много добри. Гостите бързо се развеселиха, носеше се звън на чаши, гърмяха гласове. Само Захари от време на време като че ли се унасяше, но бързо идваше на себе си. В девет часа Райна погледна часовника си и пошушна на Захари:

— Твоят, малкият, не дойде...

— Да, наистина — каза Захари неприятно засегнат.

— Тъй си и мислех... Какво можеш да чакаш от един млад, невъзпитан човек...

— Негова си работа — каза сърдито Захари. — Ти какво има да съжеляваш?

— Аз не, но Мина сигурно...

Момичето седеше на една табуретка близо до вратата — най-късия път до кухнята. Те се разбираха отлично — двете сестри. Достатъчно беше само Райна да я погледне, и тя знаеше — виното е свършило или закуските са намалели. Момичето наистина беше малко разочаровано, но не скучаеше. Беше й интересно да наблюдава тия леко застаряващи хора, които говореха едва ли не в хор — като ученици в междучасие. В тяхната прекалена веселост се усещаше желанието да харесат непременно на домакините и в това като че ли успяваха. Но по-интересни бяха жените, разбира се. Тя следеше внимателно как прецизно вдигат веждите си, как крият коремите си, как се усмихват пестеливо, за да не покажат някоя излишна бръчка или лош зъб. Някои от тия неща тя сама си повтаряше. И веднъж даже срещна учудения поглед на Райна. Лицето й моментално замръзна, тя погледна часовника си. Наистина къде се губеше тоя дявол!...

Точно по това време дяволът най-сетне захвърли картите на масата и извика сърдито:

— Прекалявате най-после!... Разберете, че трябва да вървя!...

— Е, да — като се напечели! — измърмори недоволно младежът с шлифера.

— Махайте ми се от главата!... Не ви ща парите!...

Той грабна несесера и хукна към кухнята с такава бързина, че събори едно детско велосипедче в тъмния коридор и си удари

коляното. В кухнята хазайте му имаха гости — чукаха се с домашно вино и припържваха домашни наденици. Младежът спря смутено на прага.

— Карай, момче, бърсни се! — каза весело хазайнът, като го мереше през ръба на чашата.

— Ще ви преча тук...

— Няма да пречиш!...

— Не, не, моля ви се!... Ще си наляя само топла вода!...

— Добре, налей!... И пийни една чашка. Това вино не е от „Винпром“. То е истинско...

Чашката се оказа водна чаша и при това пълна догоре. От бързане той изля почти цяла глътка в шията си. Като се върна в своята стаичка, неговите приятели допиваха плодовата ракия, която бяха купили предварително. Той светкавично насапуниса лицето си, сложи ново ножче и енергично зачеса скромната си брада.

— Полека, ще си отрежеш носа! — обади се някой.

Младият инженер го погледна сърдито.

— Бас държа, че не ви беше за играта — каза той. — А нарочно ме забавихте...

— Нарочно! — съгласи се Мишо. — Жал ми беше за теб!... Но и да бързаш, и да не бързаш — все едно, Акулата ще те глътне.

След четвърт час той вече бързаше по тъмните улици с букет в ръка. Нещо го щипеше неприятно под носа — точно там се бе порязал — където свършва носът и почва горната устна. А на всичко отгоре и букетът изглеждаше съвсем увехнал, макар да не бе от най-евтините. За щастие успя да вземе навреме тролейбуса и след десет минути вече звънеше на вратата на шефа си. Само след миг в коридора се чува тичащи стъпки, вратата стремително се отвори, на прага се показа непознато момиче. Стори му се доста хубавичко, зъбите му блестяха, очите му блестяха, бузите му бяха покрити с руменина.

— Много закъсняхте — каза тя.

Защо ли му говореше като на познат? Момичето пое букета му и доста небрежно го бутна върху шапките на закачалката, след това го улови за лакътя.

— Вървете, вървете!...

От хола идваше страшен шум — навярно вече здравата бяха пийнали. Той се изправи неуверено на прага. Чу се спонтанно ура,

някои изръкопляскаха. Стреснат от такова бурно посрещане, той безпомощно се огледа. Най-напред видя шефа си, който интимно му намигна, след това Акулата. Тя го погледна някак бързо и изпитателно и му замахна с пръст — не толкова строго, колкото очакваше. И след миг като че ли всички го забравиха, дори това чудновато момиче бе пропаднало някъде. А, не — седеше точно под него, на ниска табуретка до самата врата.

— Седнете до мене — каза тя.

Но до нея нямаше никакъв стол и той, без да мисли много, седна на пода.

— Ох — възкликна момичето и скочи бързо.

След малко тя домъкна още една табуретка. Сега те седяха един до друг, коленете им почти се допираха. Не, не бяха лоши тия малки момичешки колене.

— Сега добре ли е? — запита тя.

— Не съвсем...

— Не съвсем?

— Ако ми пъкнете в едната ръка сандвич — а в другата чаша вино, ще бъде съвсем.

— Вярно! — каза тя.

През това време пуснаха магнетофона. Райна танцуваше с юрисконсулта. Той я държеше доста плътно през талията и бърбеше в зачервеното ѝ ухо нещо, което тя не чуваше. Тя внимателно наблюдаваше през рамото на кавалера си двойката до вратата. Не за пръв път виждаше сестра си в компания на млади хора, но за пръв път толкова активна. Или пък това беше вродена черта на тяхната фамилия? Не изпитваше ревност в тоя миг — само леко недоволство — към двамата, но много повече към сестра си. Тая малка скоклива бълха си позволяваше прекалено много в чужд дом. Не в чужд — в нейния дом, в нейното собствено владение, с нейните гости. Трябва да я натисне малко по чипото носле.

Танцът свърши и щеше да почне отново след няколко мига, но те ѝ бяха съвсем достатъчни да се отскубне. Сага трябваше да се обмисли всяко действие, да бъде то точно и премерено. Тя взе една чиста чиния и наслага в нея най-хубавото, което бе останало от закуските. След това прибави към студеното месо малко горчица, домати и лист зелена салата. Нека се учи малката как се сервира. След като всичко бе готово,

Райна отнесе чинията при ниските столчета до вратата. Младежът побърза да стане.

— Малко закъсняла любезност — каза Райна. — По-хубаво да бяхте дошли навреме...

— Там е работата, че...

— Знам! — прекъсна го тя. — Дошъл е неочаквано някакъв роднина от провинцията...

— Приятел — поправи я той.

— Как безсъвестно лъжете — каза тя. — Вие сте играли карти.

Той я гледаше зяпнал, Мина — враждебно. Половината от играта беше спечелена, оставаше другата половина.

— Няма ли да ме поканите?

— Моля ви се — каза той и прихвана едрата талия.

Те се набутаха между другите, които веднага ги притиснаха с гърбовете си. Мина остана мрачна на своето столче, но очите на сестра ѝ сияеха.

— Познах ли? — запита тя, като го подпря внимателно с бюста си.

— Вярно е — призна той леко запотен. — Но наистина откъде знаете?

— Мишо ми е разказвал доста за вашите слабости...

— Познавате ли Мишо? — запита учудено той.

— Доста добре... Той често идва у нас...

„Гледай го потайния плъх!“ — помисли младежът смаян, но каза гласно:

— Знаех си, че е дърдорко...

— Не, приятел ви е — каза тя. — И не ви завижда... Харесва ли ви моята сестричка?

Той отново я зяпна:

— Ама тя сестра ли ви е?

— Защо, не си ли приличаме?

— Наистина си приличате — каза той. — Пък аз се чудех...

— Но тя е по-хубава от мене, нали? — запита Райна с подкупващ глас.

— А, не — напротив! — отвърна той бързо, с чувството, че акулата е налпала вече единия му крак.

Тя се засмя:

— Май не сте искрен... Мина е младо момиче, а младостта е винаги хубост...

— И това е вярно... Но все пак...

Той млъкна, защото не знаеше как да продължи.

— Добре, аз ще ви кажа — усмихна се тя. — Едно момиче е чашка ароматен, сладък ликьор. Но една жена е чаша хубав, отлежал коняк... Още след първата глътка ви се врътва главата...

Тя говореше шеговито и го гледаше в упор с големите си блестящи очи. Той усещаше смътно, че акулата е излапала вече и другия му крак, но гледаше на тая опасност с престъпно лекомислие. Едва когато се извъртяха в танца, внезапно под погледа му попадна Мина. Момичето го гледаше сърдито и мрачно дъвчеше късче телешко филе, което бе взела от чинията му. Той се поусмихна, измъкна внимателно краката си и отново стъпи здраво на земята. И все пак не му се размина само с един танц. Когато най-сетне се върна на мястото си, усещаше на гърба си пот, а в устата — жажда. И пресуши наведнъж това, което бе останало в чашата.

— Сгря ли ви? — попита иронично момичето.

— Кой?

— Сестра ми — кой!...

Той издърпа чинията от ръцете ѝ.

— Слушайте, вместо да ме подяждате, по-добре ми налейте вино.

Тя стана покорно и тръгна към масата с чаша в ръка. Той гледаше след нея и смътно усещаше, че тая среща няма да му се размине току-тъй. В края на краищата наистина много по-безопасно е човек да играе карти, отколкото да ходи на гости. И никак не е лош принципът — понастрана от началството. Той се обърна към шефа си и веднага срещна погледа му — някак особено любопитен и проникателен. Заедно с лекото чувство на вина през ума му мина неясно подозрение — може би нарочно го бяха повикали тая вечер, за да го срещнат с момичето. Не е лоша партия — млад инженер, звездата му сега изгрива.

Тя донесе две чаши, пиха заедно, след това танцуваха, после отново пиха. Но през цялото време той усещаше върху себе си ту погледа на своя шеф, ту на жена му. Най-сетне Захари приближи към него с чаша в ръка, чукна се и каза разсеяно:

— Доста задушно е тук...

— Не усещам — призна си искрено младежът.

— Какво ще кажеш, да излезем на въздух?

Младежът усети, че погледът му е упорит, а тонът доста категоричен. Той неохотно стана. Навън въздухът беше свеж, паркът се разстилаше като тъмно море пред очите им. В миг младият инженер забрави всичко друго, дълбоко и с удоволствие пое сладкия въздух. Захари все тъй умислено мълчеше.

— Слушай, Камене, аз четох твоя доклад — проговори внезапно той.

Гласът му прозвуча някак неочаквано сериозно. Младежът го погледна любопитно. Той се бе облегал на перилата на балкона и съсредоточено се взираше в червените светлини на телевизията.

— Радвам се — измърмори младият човек.

Настана кратко мълчание.

— Струва ми се, че се увличаш! — проговори отново Захари. — Това е моето искрено мнение.

— Увличам се? — попита младежът учудено.

— Да, увличаш се! — повтори твърдо Захари. — Всичко е прекалено хубаво, за да бъде вярно...

— Не, другарю началник! — каза младежът обидено. — Долу наистина лежи цяло богатство...

— Това ти казваш!...

— Не аз... А моята наука...

— За съжаление твоята наука е само приблизителна... А ти си прекалено категоричен... Бих казал младежки категоричен...

Младият човек усети как само за миг алкохолът излетя от главата му...

— Другарю Иванчев, навярно са ви казали, че съм малко лекомислен... Не съм много сигурен в това. Но в работата съм напълно сериозен — това може да ми вярвате.

Човекът до него, облегал на перилата, съвсем непринудено въздъхна:

— Не казвам, че си несериозен... Но като всички млади хора си ентузиаст... А, да ти кажа право, вече престанах да уважавам това качество... Сега е друго време, Камене... Сега са нужни преди всичко ум, компетентност и истинско, здраво чувство за отговорност... Ама стига най-после с тия експерименти!... Строим заводи, след това ги

преустройваме, след това губим... Защо?... Защото някой разпален млад човек внезапно решава, че долу лежи цяло богатство... Трябва да ти бъде ясно, че всеки излишен лев ние отскубваме от гърлото на народа...

— Не съм отскубнал досега нито лев от гърлото на народа! — каза младежът мрачно.

— Ти не, но други като теб, които волно или неволно са ни подвеждали...

Думите на Захари зазвучаха все по-твърди и сериозни. За младежа беше ясно, че няма да се отърве с евтини аргументи.

— Слушайте, другарю Иванчев — започна тихо той. — Вие знаете, че аз съм от бедно семейство... Майка ми и досега продава закуски на павилиона при Орлов мост. И досега тя, сестра ми и зет ми живеят в една тясна стаичка... Лъжете се, ако смятате, че не мисля за хората като тях...

— Мисленето не е достатъчно...

— Наистина!... Преди малко сбърках, като казах, че не съм взимал от залъка им... Взимал съм. Завърших като стипендиант — значи, от техния залък съм взимал... И им се чувствавам длъжен за това... И изведнъж вижте какъв шанс... Ама на мене просто ми провървя!... Сега мога да им върна всичко — не само с лихвите — за хиляда години напред... Долу наистина лежи нещо страшно, казвам ви... И вие искате да скрия това от хората...

Младият човек усети как зелените очи на шефа му просто блеснаха в мрака.

— Ти какво — саботьор ли искаш да ме изкараш? — запита той грубо.

— Защо саботьор — смути се младежът.

— Ами така излиза!... Да криеш!... Не искам нищо да криеш!...

Някакво хриптене се бе появило в гърдите на неговия шеф, но бързо изчезна. Когато заговори отново, гласът му беше съвсем мек:

— Не искам да криеш!... Искам само още веднъж да размислиш и правилно да прецениш... И да бъдеш по-скромен.

Младият човек не отговори веднага — той мислеше. Тоя път наистина трябваше добре да помисли...

— Другарю Иванчев, ако променя нещо в моя доклад — това значи буквално да излъжа — каза той тихо.

— Няма да излъжеш!... Никой няма да открадне твоето богатство. Каквото и да кажеш, ще отидат геоложки групи, ще пуснат сондите, ще проверят...

— Не е същото! — каза младежът.

— Да, наистина! — Гласът отново започна да става груб. — Ще загубиш малко нещо от славата си на откривател.

Младият човек усети как и вратът му се изчерви от гняв.

— Не е за това! — едва не кресна той. — Та работата е толкова ясна! Ако не кажа цялата истина, те няма да обърнат достатъчно внимание... Ще се забавят, ще пратят малко сонди... След това ще пратят повечко сонди. И едва на края ще пратят толкова, колкото наистина са нужни... Така ние ще загубим няколко години в излишни проучвания... И ще бъдем по-бедни през тях, вместо да бъдем по-богати...

— По-богати! — изпъшка Захари презрително. — По-богати!...

И когато видя учуденото лице на младежа, добави мрачно:

— А защо не си представиш обратното?... Изпращат сто сонди, двеста сонди изпращат там... И вместо да намерят тиква, намират шикалка... Кой ще отговаря за това?... Най-напред ти ще отговаряш!... И ти ще загубиш най-много от цялата тая история!...

— Много малко имам за губене — каза младежът.

— Съвсем не е малко!... В затвора има доста такива ентузиастични като тебе...

Едва сега младият човек истински се ядоса.

— Не ме плашете! — каза той сърдито. — И какво от това? Нямам ни висока служба, ни апартамент... Цялото ми богатство е два костюма и десетина книги може би... И ако ми разрешите да забележа — все още чувство за чест и истина. Поне това, последното, няма да загубя, та ако ще, светът да се обърне наопаки... Ако вие сте го загубили, то си остава за ваша сметка...

Той млъкна, леко уплашен. Очакваше, че другият ще се разкрещи, че сърдито ще го избухта от апартамента си. Но Захари мълчеше. Лицето му бе свито и безизразно, гласът угаснал:

— Съжалявам, Пешев!... Но ще препратя доклада ти с особено мнение...

— Това е ваше право!... Но, предполагам, ще съжалявате за това...

— Защо да съжалявам? — попита сухо Захари.

— Защото ще се докаже моята истина, а не вашата... И хората, щат не щат, ще си направят заключение...

— Възможно е — каза Захари. — Но тоя риск ми е по-малък. Можеш да мислиш за мен каквото си щещ, но не желая да се нося повече на крилата на ентузиазма... Това занятие ми се вижда прекалено опасно.

След малко те влязоха в хола. Никой не танцуваше, но като че ли и никой не беше забелязал тяхното отсъствие. Само Мина го гледаше разтревожена и нейният поглед като магнит го привлече до ниското столче.

— Да ти наля ли? — запита тя.

— Налей!...

Момичето стана. Сега пък Райна го гледаше с неподвижно вдигната вежда. До нея мъжът ѝ умислено бършеше носа си с носната кърпичка. Мина донесе само една чаша и отново седна до него.

— И на тебе ли ти се караха? — запита тя тихо.

— Защо?... Нима и на теб?

— И на мен...

— Я гледай... На тебе пък защо?

— Кака каза, че ако се държа така с мъжете, далече няма да отида.

Младежът се усмихна неволно. Навярно малката хитрушка се правеше на по-наивна, отколкото е.

— Сигурно е права! — каза той.

Тя примигна, после тихичко каза:

— Искаш ли да се махнем оттук?

— А какво ще правим?

— Нищо, ще се целуваме...

Съвсем лекичка уплаха мина като тръпка по гърба му. Той замълча.

— Не искаш ли? — попита тя смутено.

— Стига да си сериозна! — каза той и се усмихна.

— Сериозна съм...

След малко те едва ли не на пръсти се измъкнаха от задимения хол, където вече бавно утихваше веселието. Все пак момичето усети как като кука я дръпна за яката погледът на сестра ѝ. Тя едва ли не се

разклати на един крак, но събра сили и решително потегли напред. Пред прага на външната врата я чакаше младият инженер и загадъчно се усмихваше.

V. КЪСНА НОЩ

Вървяха по алеята край парка и нейните токчета отчетливо ясно тракаха в нощната тишина. Младежът си мислеше, че тя нарочно вдига тоя шум, за да прикрие смущението си. Бяха изминали доста път, крайно време беше да предприеме нещо. Неприятният разговор все още му тежеше, никак не му се целуваше, но беше обещал. Той въздъхна и сложи ръката си на тънката талия. Момичето, което ходеше гъвкаво, като че ли се вкамени под дланта му. Шумът на стъпките угасна.

— Ръката! — каза тя строго.

— Какво — ръката?

— Това — да си махнеш ръката!...

— Ама как — ти нали обеща?

— Излъгах те — каза тя сърдито.

Той махна ръката си и се усмихна облекчен. Токчетата отново зазвучаха високо и ясно. Тя го погледна.

— Ти като че ли само това чакаше! — каза тя обидено.

— Не съм свикнал да се натискам...

— Искам пък...

— А, не — късно е вече! — каза той отмъстително.

Стори му се, че брадичката ѝ потрепери.

— Тебе са те разглезили — каза тя.

— А ти защо ме излъга?

— Защо?... Не знам — каза тя. — Просто исках да те измъкна оттам. Сестра ми е като някаква прахосмукачка — всичко обира! — завърши тя сърдито.

— Какъвто боклук ѝ падне, така ли?

— Да! Така! — каза тя отмъстително.

Те вървяха мълчаливо около стотина крачки.

— Можеш да си сложиш ръката — каза тя. — Но не повече.

— Студено ли ти е?

— Да — каза тя. — Малко ми е студено.

Само след половин минута там, където бе сложил ръката си, се разви невероятна температура. След това топлината пропълзя бавно по цялото ѝ тяло и предателски изби по бузите. Стъпките ѝ съвсем омекнаха.

— Искаш ли да седнем на някоя пейка? — попита той.

— Искам — каза тя. — Но целувка никаква няма да получиш...

И като помисли малко, добави:

— Поне днес...

— Чудесно — каза той. — Знаеш ли колко ме облекчаваш?

Те седнаха на една отстранена пейка в парка и съвсем внезапно се увлякоха в продължителен разговор. Някаква четвъртинка от луната се беше свила като котенце между клоните на насрещното дърво. Леко захладня. Те се притискаха един до друг, за да се топлят, но продължаваха да бърборят.

Едва след половин час двамата станаха и тръгнаха по алеята. Белият пясък хруптеше под краката им.

— Нищо, прощавам му — каза младежът. — Отде да знае колко аз струвам...

— Колко струваш? — запитва тя.

— Колкото цял влак, натоварен с валута...

— Даже повече — каза тя.

Близо до чешмичката те за пръв път се целунаха — съвсем къса целувка, като искра в лайденска стъкленица. И продължиха прегърнати нататък в синята виделина на нощта.

БАЩА МИ

I

Той става по-рано от мене и винаги успява да влезе пръв в банята. Много добре го познавам, когато е пил предната вечер, защото почва да ръмжи със затворена уста своите безконечни, неразбрани мелодии. Стените на банята дават някакъв особен резонанс и затова всичко в нея звучи като във вътрешността на раковина. Той пее тъй, докато се разкашля. И кашля дълго, с целите си дробове, всичко вътре почва да се тресе. След като оплюе добре с тая работа огледалото и стените, най-сетне, укротен, насапунисва с истински „Палмолив“ гладките си пълни бузи.

Измъкнах се отегчен от леглото и отидох в кухнята. Както винаги, Цана даже не ме погледна. Но тая сутрин ми се стори сърдита за нещо, защото кокалестото ѝ лице бе добило леки морави оттенъци. Като бях дете, тя добре ме пошляпваше и сега навярно страдаше, че няма как да стигне до мършавите ми бузи. Но аз малко лекомислено приседнах на миндерчето и сега двамата горе-долу се изравнихме. Тя изфуча като котка, приближи застрашително, но не посегна.

— Ти ли си пикал в умивалника? — нападна ме тя, като святкаше срещу мен със зелените си очи.

Такава ли била работата!... Аз се ухилих.

— Интересно е по какво познаваш — попитах аз.

— Познава се то...

— Значи, е бил много пиян! — разсъдих аз гласно. — Та е забравил даже да пусне чешмата.

Очите ѝ така засвяткаха, че даже ме достраша.

— Ако бях на баща ти, щях да те изгоня веднага! — изръмжа тя като мъж. — Интересно на кого си се метнал!

— Във всеки случай не на тебе — отвърнах злорадо аз.

И това беше повече от очевидно. Тая суха жена, създадена главно от лицеви кости, не достигаше и до раменете ми. А ми беше леля на всичко отгоре — по-голяма сестра на баща ми. Цана не спеше у нас, работеше само до обед. Всеки ден точно в дванайсет часа пристигаше

нейният мъж, кротичко, наплашено човече, почти къосе — теляк в банята. То иззобваше мълчаливо нещо от вчерашното ядене, след това като кученце заставаше в ъгъла. Малко преди да се върне баща ми, те си отиваха.

— Ние сме чисти хора, балканджии — говореше тя, докато шеташе из кухнята. — Сиромаси сме били, но не ни личеше... Твоят баща беше най-спретнатото момче в целия град.

— Той и сега си е конте — отвърнах аз.

Тя отново се обърна и ме погледна яростно:

— Тъй не се говори за баща!... Който не уважава баща си, не е човек!

Аз навреме се досетих, че днес не бива да я дразня, и замълчах. Пък и опасно е да спори с нея човек — тя може да го засипе догоре със старовремски сентенции. Като не ѝ отвърнах, Цана само махна презрително с ръка и продължи да дърдори, без да ме гледа:

— Аз не знам накъде отива светът, ама не отива добре. Такива като тебе не могат да построят никакво общество... Никакво, ама никакво!

— Аз и без туй не се натискам.

— И по-добре — отвърна тя троснато. — Иначе хептен ще го оплескаш...

— Яйцата рохки ли са? — попитах аз дипломатично.

Тя донесе препечен хляб от скаричката. Каквото и да е, но тоя звяр се грижеше повече за мене от всеки друг човек на света.

— Слушай, ще ми дадеш ли три лева? — попитах аз след малко.

Тя не отговори веднага.

— Ония два ти още не си ми ги върнал.

— Нищо, ще ти ги върна наведнъж.

Тя знаеше, че наистина ще ѝ ги върна. Цана беше единственият ми банкер, на нея връщах всичко до стотинка, защото знаех, че и в най-трудния миг мога да взема. Тя даваше винаги намръщено, нещо мърмореше, но знаех, че ги дава от сърце.

— Хубаво — каза я.

Първата част от плана беше сполучливо изпълнена. Но втората навярно щеше да се провали, защото не зависеше от Цана, а от баща ми. След малко той влезе в кухнята, както винаги, без да поздрави, и се отпусна на мястото си. Лицето му беше много червено, очите също, но

изобщо изглеждаше свеж и в добро настроение. За разлика от мен след пиене той винаги изглеждаше по-добре, кожата му се опъваше, в очите му се явяваше нещо като човешки блясък. Пък и изобщо като всички дребосъци той беше доста младолик за годините си, в косите му не можеше да се види никакъв бял косъм. Едва миналия месец открих, че не дължи този успех само на здравата си балканджийска природа. От време на време той боядисваше сколуфите си с малка четчица и някаква черна мастилена течност. Аз, разбира се, веднага ги пуснах в клозета, но той си купи нови. И тях изхвърлих, но той се скара доста грубо на Цана и с това работата свърши. Нямаше смисъл да ругаят повече жената заради мене.

Цана мълчаливо принесе закуската и на баща ми. Той все още не ме поглеждаше, сякаш нямаше такъв човек като мене ни на света, ни в стаята. Здравите му челюсти работеха енергично, мускулите на слепите му очи подскачаха като живи. И изобщо тия мускули у него са много добре развити, в лицето му винаги се чувствува някакво напрежение, като у човек, който всеки миг може да се закашля. В замяна на това погледът му е съвсем пуст — по-точно не пуст, а безизразен. Все си мисля, че това у него е навик, защото дълбоко в себе си той не е нито спокоен, нито хладнокръвен човек.

— Кой беше тоя Лопе де Вега? — попита внезапно баща ми. — Пътешественик?

— А, не... Пътешественик е Васко де Гама — отвърнах аз. — А тоя е прочут писател.

— Какво е написал?...

— Много работи е написал — усмихнах се аз. — А между тях около две хиляди пиеси.

— Сериозно? — запита той.

— Напълно сериозно...

Той помисли малко и измърмори:

— Предполагам, че тогава не са ги плащали, както сега...

— Правилно предполагаш — отвърнах аз. — Иначе би написал само няколко, и то лоши.

Той е неуловим за словесни провокации — просто си замълча, сякаш нищо не е чул. Ножът му загреба огромно парче от маслото и започна да го разстила с точни движения по хляба. Неговата лакомия винаги ме е малко дразнила.

— Слушай, не бива май да злоупотребяваш с маслото и яйцата —
обадах се аз с равнодушен глас. — Вече не е за твоите години.

Знаех, че всеки намек за годините го ядосва.

— Защо? — попита той сухо.

— Набъкани са с холестерин!... Хептен ще си заплескаш мозъка!

— Това са лекарски измишльотини — отвърна той уверено.

— Точно тъй! — поддакна Цана зад гърба му.

Но баща ми даже не я погледна. Той никога не я поглеждаше. И за да подкрепи своите думи, още по-енергично захапа сандвича. Докато преглътне хапката, изглежда, че нещо беше премислил, защото добави все тъй уверено:

— Според мен, не цивилизацията е създала маслото... Напротив — маслото е създало цивилизацията.

Погледнах го малко учудено — той никога не обичаше да обобщава.

— Тъй ли мислиш?

— Точно тъй!... Къде, според тебе, са се родили най-великите умове? Гъоте, да кажем!... Или пък Шекспир!... В нации, които не сядат на маса без масло!

— Във всеки случай Дания и Швейцария не са родили нито един — измърморих аз.

— Надали е вярно!... — усъмни се той.

— Припомни си и ще видиш...

Той отново замълча. Разбира се, нищо не ги припомняше, какво можеше да си припомни.

— Слушай, татко, ще ми дадеш ли тая вечер колата? — запитах аз, като отидохме след малко в хола.

— За какво ти е?

— Ще отидем с приятели до „Копитото“...

Той тъкмо си обличаше пардесюто, така че не можех да виждам лицето му. Когато най-сетне се обърна, то не обещаваше нищо хубаво.

— Та да се напиете там и да я хвърлиш в някоя пропаст! — отвърна той сърдито.

Това си беше съвсем в неговия стил — да не помисли, че ще бъдем и ние в нея.

— Аз няма да пия.

— Отде да знам — намръщи се той.

— Обещавам ти, че няма да пия...

— Много добре знам колко струват обещанията на днешните млади хора! — отвърна той троснато.

— Не говоря за днешните млади хора — казах аз. — Говоря за себе си. Не ме ли признаваш поне за свой син?...

Колко добре познавам този човек, който смята себе си за неразгадаем. И главно върху това гради всички свои надежди. Той се позамисли, но лицето му бе сега съвсем друго. Каквото и да е, той никога няма да признае нещо свое за лошо.

— Слушай, мойто момче, там е работата, че тая вечер ми трябва — отвърна той миролюбиво. — Ще излизам с някакви чужденци...

— Щом е по служба, защо не вземеш служебната кола?

— Ти няма да ме учиш какво да правя! — каза той строго. — Ще ти я дам утре.

— Добре — отвърнах аз унило.

Това вечно досадно „утре“... Утре никога не е днес — това е девизът ни. Макар да го измисли Страхил, когото по-късно изпъдихме, девизът си остана същият.

— А какво има на това „Копито“? — попита баща ми.

— Нищо, един полски оркестър. Но освен в бара само там свирят туист...

— Много важно! — отвърна презрително баща ми.

Той си наложи внимателно меката шапка и се изправи пред огледалото. За пръв път в погледа му се мярна някакво човешко изражение. Но това, което видя там, в огледалото, изглежда, че го удовлетвори напълно. Той се обърна леко на токчето си и излезе, без да каже дума повече.

Въздъгнах унило и влязох в кабинета му. Това е малко старомоден, но хубав солиден кабинет от палисандрово дърво, правен навярно преди войната, когато баща ми е бил малко повече от адвокатски разсилен. Библиотечният шкаф, който стига до самия таван, е нареден грижливо със списания и книги по неговата специалност. Вярно е, че напоследък той отново започна малко да чете, но се съмнявам дали това ще му помогне. Пък, изглежда, и сам той не вярва вече в това оръжие, което други хора го притежават много по-остро, защото повече от книгите са разрязани само в началото. На дясната страна има една чудна стара картина от Данаил Дечев. Те бяха

приятели едно време, макар да не ми е ясно какво е могло да ги свърже. Седнах на удобното кресло зад бюрото му и се облегнах. Защо идвам в неговия кабинет, защо сядам на неговия стол, зад неговото бюро? Защо бъркам в неговите чекмеджета? Това трябва непременно да се анализира. Или не трябва да се анализира, защото ще ме свърже по някакъв начин с него. Ясно — значи, трябва да се анализира. Но сега не ми се анализираше, сутрин мисълта ми е все още ленива.

В левите чекмеджета нямаше нищо. Но в централното чекмедже намерих резервния ключ на колата и една много красива дамска емайлирана запалка. Навярно снощи са му я подарили неговите чужденци. Тая сутрин той не се бе отбивал нито за минутка в кабинета си. Ако снощи е бил много пиян, той може да помисли, че е загубил запалката някъде другаде. Ще я задържа няколко дни и ако не отвори през това време дума за нея, ще я подаря след това на Бистра. Прибрах я заедно с резервния ключ на колата. Десните чекмеджета са заключени, там той държи своите най-секретни вещи. Ключалките не ми се виждат нищо особено. Ако не бяхме изпъдили Страхил, той щеше да ги отвори за половин минута. Но след това щеше да раздрънка тая история на целия град, разбира се.

Телефонът звънна така внезапно и силно, че трепнах. Вдигнах слушалката.

— Кого търсите?

— Ти ли си, Евгени? — запита тя със своя малко тих, но ясен и мелодичен глас.

— Аз съм, майко...

Десет хиляди съвсем малки звънчета с цвят на колибри.

— Баща ти там ли е?

— Отиде на работа.

— Може би тъй е по-добре — отвърна тя след съвсем кратко мълчание. — Ти свободен ли си?

— Свободен съм, майко...

— Тогава, моля ти се, ела у дома...

— Защо не си в института? — запитах аз разтревожен. — Да не си болна?

— Не, не — в отпуска съм...

— Добре, ще дойда веднага — отвърнах аз.

Затворих телефона и дълбоко въздъгнах. И когато по-късно се наведох, за да може тя да стигне до бузата ми, очите ѝ блестяха срещу моите — спокойни и нежни. Никакво звънче. Нищо, освен една неясна болка, която никъде другаде не изпитвам. И затова не идвам тук, колкото и да я обичам. Това чувство ми остана от дните, когато тя ни напусна — неизмеримо по-слабо сега, отколкото в ония дни и все пак страшно като мисълта за смъртта. Не, тя това никога не ще разбере, може би защото не е сама и не живее за себе си. И сега на лицето ѝ лежи чудно спокойствие и нежност — тя ме обича, естествено, но не ме разбира — иначе би ли могла да бъде така спокойна.

Аз се съблякох и седнах на най-близкия стол.

— Не, не тук — каза тя.

— Защо, майко?

— Тука ще ти е по-удобно.

— Добре — казах аз и се преместих на креслото. С гръб към мене, тя с леки движения отваряше витринното стъкло на бюфета.

— Ще пиеш ли една вишновка?

— Да, т.е. — не може ли едно коняче?

— Добре — каза тя.

От коняка, разбира се, болката ще стане по-силна, но може би след това и по-бързо ще угасне.

— Ти си купила телевизор, майко?

— Успяхме — каза тя и за пръв път се усмихна. — Тая чашка не е ли много малка?

— Малка е, но нищо — отвърнах аз. — Ти остави тук стъклото...

Тя ме погледна изпитателно.

— Да не си почнал да пиеш?

— Не, не — няма такава опасност...

— Не бива — каза тя спокойно. — По структура ти приличаш на нас. Никой от нас не пие, това ни вреди...

— Тоя коняк български ли е? — запитах аз.

— Не — отвърна тя. — Петър го донесе от панаира.

Петър се казваше нейният мъж, но тя много рядко споменаваше името му пред мене. Аз си налях втора чашка. На лицето ѝ нямаше нито протест, нито недоверие. Тя седна срещу мен и сложи ръце на скута си.

— Искам най-напред да ти кажа защо те повиках — започна тя.
— Във всеки случай работата е приятна за теб...

А тя излезе смайваща. Преди десет години тя и баща ми сключили поотделно застраховки по за десет хиляда лева. Съгласно условията на застраховката парите щях да получа аз само в случай на смърт на някого от тях. А понеже бяха преживели срока — парите, естествено, си оставаха на тяхно име. Но работата не свършваше с това.

— Сега тия пари са мои, а в същото време и не са мои — каза тя.
— Защото съм ги била определила за тебе... Така че аз ги внесох в Спестовната каса на твое име...

Тя извади от едно чекмедже тънка червена книжка и ми я подаде. Аз я разгърнах слисан. Освен името ми в книжката бяха вложени хиляда лева нови пари.

— Това значи, че мога да тегля от тях, когато си искам? Така ли?

— Така, глупчо — каза тя и ме погали по косата. — Но да не вземеш да ги изхарчиш наведнъж... Ти си двайсетгодишен... Време е да се почувствуващ самостоятелен... А как ще се чувствуващ самостоятелен, като чакаш за най-дребни разходи от другите...

Аз се замислих.

— Да му кажа ли за тия пари? — попитах аз смутено.

— Мисля, че трябва — отвърна тя спокойно.

— А всъщност защо да съм длъжен? — отвърнах аз. — Той защо нищо не ми каза за своята застраховка?

— Искаш да кажеш, защо не ти даде и той парите? — усмихна се тя. — Това вече е съвсем друга работа, той те издържа...

— Но поне да беше ми казал — упорствувах аз.

— Като че ли не го познаваш — каза тя. — Нищо, че е мълчал!... Да ти беше дал поне част от парите!...

Тя млъкна и се замисли — за нещо друго, както ми се стори. Аз използвах това да си наляя трета чашка.

— Виждаш ли Лили? — запита тя внезапно.

Лили беше нейната заварена дъщеря.

— Да, понякога... Защо питаш?

Тя явно се колебаеше — трябва ли да ми каже, или не?

— Нещо става с това момиче — каза тя загрижено. — От известно време е страшно разсеяна... Пък и в университета явно не ѝ

върви...

Аз се замислих, но ми беше невъзможно да си припомня каквото и да е.

— Ще поразпитам — отвърнах аз най-сетне. — Така добре ли е?

— Добре е — каза тя. — Стига да го извършиш деликатно...

II

Те седяха на своята обикновена масичка зад синьото перде на витрината. Когато седнах, от тримата ме погледна само Бистра. Стори ми се за миг, че нейният поглед премина през мене като зъболекарски свърдел, който се върти с шеметна бързина — толкова е той остър и пронизателен. И друг път съм се учудвал на тая нейна съвсем немомичешка дарба да пуска мълниеносни сонди с погледа си и след това с часове да чопли в себе си пробата.

— Какво ти е? — запита тя заинтересувано.

— Нищо, Пепе — отвърнах аз равнодушно.

Но тя не ми повярва и дълго време след това ме проучваше тайно през спуснатите си клепки. Наистина в джоба си имах двайсет съвсем нови банкноти по пет лева, но нима това може да промени даже вида ми? Но външно Бистра не е чисто и просто момиче — тя е врабче — толкова деликатна и малка. Иначе лицето ѝ е енергично и даже малко грозничко — прилича на очарователна малка бабичка. Когато ми позволи да сложа носа си зад ухото ѝ — това е най-много, което мога да получа на тоя свят.

— Искаш ли да пиеш нещо? — запитах аз. — Нещо хубаво.

— Тука няма нищо хубаво — отвърна тя.

— И все пак...

— Ти си намерил пари?

— Имам достатъчно — казах аз.

— Откраднал си ги! — възкликна тя убедена. — Убил си като Разколников някоя бабичка... Щом влезе, разбрах, че си гузен...

Най-после Владо и Жан прекъснаха своя разговор. За тях работата беше много по-проста — задигнал съм ги от баща си. Но нищо от вида им не подсказваше, че ме укоряват за тая работа. Какви други доходи могат да имат четирима студенти? Днес един ще свърши тая работа, утре друг — но компанията трябва да живее. Срещу мен внимателно хапеше цигарата си Жан — в изящни трендафори и гумена връзка, подреден като витрина. Между нас той най-често имаше пари.

А Владо — почти никога. Колкото имаше, той си ги харчеше сам, мръсникът — за книги.

— Четири джин-фиса — казах аз на келнерката. — С лед...

— С лед, ами с тухли ли? — отвърна тя сърдито и отмина.

Тая мрачна особа непрекъснато се дърли с такива като нас, а гледа в устата по-възрастните клиенти. Очевидно, според нея, нашето място не е тук, а според мен тя е за някоя шкембеджийница. Ония двамата отново подхванаха прекъснатия разговор. Всъщност говореше Владо. Жан внимателно слушаше. А Жан никога не слуша, когато се дрънкат глупости. И аз подадох ухо, макар науката да не ме интересува особено. Много повече ме интересуваше Бистра, но тя се чувствава най-добре, когато никой не ѝ говори. За нея най-голямото удоволствие е да гледа.

Владо обясняваше начина, по който вирусът на рака прониква в клетката, по такъв убеден начин, сякаш всичко бе видял с очите си. Излизаше, че в клетката прониква само нуклеиновата ядка на вируса. В нея се събират две нуклеинови ядки, и двете с едно и също свойство — да служат като проводници на различни биотокове.

— Всъщност тия нуклеинови ядки — заяви тържествено Владо — са микрокибернетични машини, които съдържат в себе си цялата информация на наследствеността...

Погледнах го смаян. Това неподстригано човече с мръсен шлифер наистина има глава. Всичко нататък следваше съвсем логично — нуклеиновата ядка на вируса подменя нуклеиновата ядка на клетката и по този начин започва да ѝ дава своя информация. И клетката почва да се дели произволно в интереса на размножението на вируса.

— Това е гениален паразитизъм! — възкликна възхитено Жан.

— Ти ли си измислил тая работа? — запитах аз.

— Важно ли е? — отвърна Владо скромно.

Ужасен човек! Трябва малко да го натисна!

— Слушай сега!... Според тебе излиза, че антибиотиците унищожават само белтъчинната обвивка на вируса!... И в кръвта остават да плуват милиарди свободни нуклеинови ядки, така ли?...

— Точно тъй! — възкликна радостно Владо.

— Тогава как да си обясним, че човешкият род още не е загинал?

— Ами разбира се!... Ще изпукаме до един — отвърна той убедено.

Откакто започна да се занимава с кибернетика, Владо май не е с ума си. Или пък само той е с ума си. Владо смята, че съществува трагично, неразрешимо противоречие между биологичната природа на човека и възможностите за развитието на неговото съзнание. Той е убеден, че след хиляда години на земята няма да има никакви други същества освен кибернетични роботи. Те ще имат човешко съзнание и някои непонятни за нас форми на емоционален живот. Възможностите на техния ум ще бъдат невероятни. Те ще бъдат безсмъртни. И проблемът за тяхното вътрешно развитие ще бъде равен на проблема за техническото усъвършенстване на тяхното производство. Интересно е, че Бистра слуша винаги с ненавист тая история, готова да издере очите на нашия доморасъл гений. Тя и сега го пресече нетърпеливо:

— Стига си дрънкар глупости!... По-добре да помислим за довечера.

Предложих им да отидем горе с такси, но тая идея не се хареса. Ще отидем с такси, но с какво ще се върнем? Владо предложи да отидем с Румен — той ще го убеди да ни отведе. Настана подозрително мълчание.

— Досаден е — каза предпазливо Жан.

— Който има кола, не е досаден — отвърна Бистра.

Никога не мога да разбера кога тя се шегува, кога говори сериозно. Във всеки случай нейната намеса реши въпроса. Добре — с Румен. И Звезда, разбира се — не можем да се наредим тримата около Бистра, макар че в себе си тя беше готова да поеме това задължение. Докато уговаряхме подробностите, в сладкарницата влезе Лили с някакъв нисичък, космат младеж по яке. Тя беше, както винаги, доста добре облечена и е изобщо миличка, макар че по нейното гладко лице няма нито една черта — нищо освен овал и прозрачни очи. Лили ме видя и ме поздрави с леко мръдване на устните си, което трябваше да означава усмивка.

— Кой е тоя с Лили? — запитах аз след малко.

— Някакъв пейзаж — отвърна Жан презрително. — Прави кариера сред глупачките, като ги уверява, че жените са нищожни същества... А те се мъчат да му докажат обратното...

Отново го погледнах. Не обичам хора, на които косата настъпва към челото — при това такава непрана, тъмна, сплъстена коса. Положително тая част на главата му е в пълен мрак. Седеше силно облегат на масата, с подпряна на дланта брада, нещо дърдореше. Лили го гледаше право в устата с неизразително лице, потисната навярно от просташката му поза. Тя не е умна, но е чувствителна и навярно безволна — това животно беше намерило доста лесна плячка.

След малко в сладкарницата влязоха още двама типове, които се различаваха от оня приятел само по това, че — бяха и къдрави. Както очаквах, те седнаха на тяхната маса. Лили съвсем замръзна на мястото си.

— Стига си зяпал! — обади се Бистра недоволено.

— Слушай, Пепе, би ли харесала тоя там... с Лили!...

— Пфу! — каза тя с отвращение, без дори да го погледне.

— Зер Лили е толкова загубена — измърморих аз повече на себе си.

— Не, тя е прекалено добра — отвърна Бистра.

— Искаш да кажеш, че ти си зла?

Бистра се усмихна, а когато тя се усмихва, очите ѝ започват да блестят зад клепките като звездички.

— Аз съм свободна — каза тя. — Мога да бъда добра, зла, суетна, сантиментална, наивна — каквато щеш, според нуждата...

— Какво значи нуждата?

— Да речем, обстоятелствата...

— Няма логика в тая работа — отвърнах аз. — Не можеш да бъдеш едновременно и свободна, и подчинена на обстоятелствата.

— Ти си мислиш! — каза тя пренебрежително. — За да бъде свободен, човек трябва да умее да използва обстоятелствата...

Не разбрах кога Лили се е приближила до масата, чух само нейния разтреперан глас:

— Мога ли да седна при вас?

Направих ѝ място до мене. Онзи с косата гледаше право пред себе си, сякаш нищо не се беше случило, другите двама се подсмиваха. Усещах как Лили се мъчи с все сила да задържи лицето си неподвижно.

— Искаш ли да пиеш нещо?

— Не, не, моля ти се! — каза Лили.

Брадичката ѝ започна лекичко да трепери. И изведнъж ми стана невъобразимо мъчно за нея.

— Слушай, ние сме роднини все пак — казах аз. — Затуй ще ти говоря направо... Махни го това животно! Събери сили и го откъсни от себе си!

Тя нищо не отвърна, само лицето ѝ силно почервения.

— Прав ли съм? — обърнах се аз към Бистра.

— Като бог — отвърна тя.

Аз повдигнах тънката ръчичка на Лили и целунах бледия лак на ноктите ѝ. По лицето ѝ веднага потекоха сълзи. Бистра я наблюдаваше спокойно, без никакво вълнение.

— В края на краищата всеки е прав за себе си — каза тя най-сетне. — Тя най-добре знае кое за нея е хубаво...

Същата вечер към седем часа тръгнахме за „Копитото“ с колата на Румен. Бистра седеше до Румен, до нея — Звезда. Тя има дълга шия, която придържа главата ѝ винаги неподвижна, сякаш е закрепена едва-едва и всеки миг може да се търкулне. И лицето ѝ е неподвижно, но тялото много гъвкаво. Изобщо е симпатична, защото като Елочка Людоедката говори само със стотина думи и си служи с тях в такива странни съчетания, че човек може да бъде непрекъснато весел. Беше се вече смрачило, командното табло блестеше меко със зелената си светлина в очите ни. Някъде по станциите пееше Модуньо, но Румен започна да върти копчето, докато попадна на джаз. Никой не говореше, освен Владо и Жан. Не мога да разбера защо точно това конте твърди, че „Тортила Флет“ е единствената сваятна книга на Стайнбек. Шестцилиндровата кола гълташе с лекота стръмнината, отляво и дясно блестяха по крайпътните камъни котешките очи. Ние не пътувахме, а летяхме в есенния мрак по път, настлан само за нас от блясъка на фаровете. Зад гърба ни постепенно се издигаше безкрайно море от земни звезди — малко мътни в утайката на есенната влага. Изведнъж Румен рязко спря колата.

— Лисица! — каза той така тихо, сякаш тя можеше да го чуе.

Двете момичета се наведоха така стремително напред, че едва не удариха чела в стъклата. Беше наистина мъничка златна лисичка, вдигнала грациозно дясното си краче. Очите ѝ светеха като зелени, омагьосващи батерии. Двете момичета гледаха със затаен дъх, без да помръднат.

— Избяга! — каза най-сетне Бистра с огорчен глас.

Сега вече колата като че ли летеше направо към върховете, от мотора започна да блика топлина. Ако баща ми не беше измислил такъв глупав предлог, аз щях да бъда на мястото на Румен, Бистра щеше да седи до мен. Само тогава върху малкото очарователно лице се появява нещо като покорство. Дори когато съм сам, опиянението е почти същото и колкото стрелката отива към края, толкова повече расте у мен неизразимото чувство на лекота.

Салонът беше съвсем празен, по масите имаше знаменца, прибори, бели картони с надпис „Заето“. На естрадата, подпрян до самия ъгъл, контрабасът надничаше с дългия си врат към малкото салонче. Там келнерите все още нареждаха приборите, разместваша цветята — от грижливите им движения личеше, че тук чакат важен гост. Бай Стефан приближи до масата и ни погледна очаквателно. Това, което поръчахме, го накара да си отиде успокоен.

— Ти наистина ли си убил бабичка? — попита Владо и в гласа му личеше, че той вярва донякъде в тая работа.

— Да — казах аз, — една малка, тлъста бабичка.

Той искаше да запита още нещо — може би къде съм я скрил или дали няма да разкарват и тях за тая работа, но внезапно млъкна. През салона мина набит човек с малко къс, чер панталон и ни погледна подозрително. След това мина и диригентът с детска косица и сако на червена зебра. Управителят веднага го натисна до колоната, гъстите му подстригани мустаци се изправиха съвсем от напрежение. Сега всичко ми стана съвсем ясно — в чест на важния гост и главно да не компрометират заведението през цялата вечер ще свирят само полки и валсове.

Но оркестърът започна все пак с танго. И точно тогава в залата влезе баща ми с две мекички, полуплешиви човечета и една хубава млада жена. Той ме забеляза веднага, разбира се, но седна на масата си, без да ме погледне. Гостите бяха с гръб към нас, баща ми и младата жена с гръб към дансинга — тая неочаквана любезност от негова страна ми направи все пак добро впечатление. Младата жена слушаше баща ми с такава почителност, че изведнъж ми стана ясно — тя беше само някаква служителка в неговата дирекция.

— Това е баща ми — казах аз на Бистра. — Тоя до дамата в синьо.

— Тъй ли? — попита тя заинтересувано и мигновено пусна своята сондичка. — А дамата е в зелено, разбира се... И е добре облечена, ако искаш да знаеш. Приятелка ли му е?

— Не... Чиновничка.

— Не е ли все едно?

— Не, не — казах аз. — Той е страхлив. И никога няма да се изложи в службата.

След пет минути Бистра каза:

— Тя го харесва.

— Не, само му се подмазва — отвърнах аз.

— Ти не разбираш — каза убедено Бистра.

Отидоха да танцуват — Бистра с Жан, Владо с Черната орхидея, както наричахме Звезда. Румен пиеше вече вторите сто грама коняк, пълните му червени устни бяха потъмнели от тютюневия дим. Той гледаше Звезда. И аз я гледах. Наистина трудно може да се види по дансингите по-пластична и жизнена фигура.

— А е студена като риба! — каза Румен полугласно, сякаш беше отгатнал мислите ми.

— Всички са такива — отвърнах аз.

— Имаш много здраве — каза Румен пренебрежително. — Твоята е зверче!...

Като че ли хвърли в лицето ми някаква мръсна течност. Той все още гледаше към дансинга, иначе би забелязал как се промени лицето ми. Дали наистина знаеше това, което аз не знаех? Или пък просто предполагаше. Но Бистра нямаше и четиридесет килограма, нищо в нея не внушаваше темперамент или женственост. Когато най-сетне тя се върна от танца, аз се надвесих над малкото бледо ушенце и тихо запитах:

— Румен бил ли ти е любовник?

— А ти бил ли си следовател? — погледна ме тя право в очите.

— Какво искаш да кажеш?

— Трябва да се подпитва — каза тя, — а не да се разпитва.

— Ето аз те подпитвам.

— Той не — каза тя и отново се зазяпа в масата на баща ми.

Това все пак се понасяше. Никога не бях мислил за нея как е, пък и тя никога не беше ме уверявала в обратното. Днешните момичета, за да не станат за смях, обикновено крият своята девственост. Но

всичко в нея беше момичешко и сдържано, тя се отличаваше от Черната орхидея като небето от земята. Ето, значи, в какво се е отличавала.

— Знаеш ли, че твоят баща е хубав мъж? — каза Бистра внезапно.

— Глупости! — отвърнах аз рязко. — Той е просто джудже!

— Не, никак не е нисък — каза тя. — Ти не съди за хората по себе си.

— И ти не съди по себе си — отвърнах сърдито аз.

Но тя просто не ми обърна внимание, усмихна се и добави:

— Аз ще се ожена за него.

Искаше ми се да я шляпна по малката жабешка муцуна. Но изглежда, че нейната идея просто я възхити.

— Чудесно! — каза тя и ме улови за ръката. — Ще ти стана майка на всичко отгоре. Ще си седим цял ден вкъщи и ще се целуваме... Той само ще си ни храни.

— Наистина ще те плесна! — казах аз сърдито.

— Защо? — попита тя учудено, като вдигна своите едва забележими веждички.

Нямах време да ѝ отвърна. В салона настана някакво движение, после на входа се появи този човек, който сега е нищо. Аз наблюдавах злорадо баща си. Чувствувах с каква огромна сила му се искаше да бъде забелязан. И почетен, разбира се, с усмивка или със здрависване. Ако главата му бе на пружина, навярно би я проточил през целия салон, за да я поднесе пред лика му като саксия. Но човекът не го забелязваше. Тогава баща ми се изправи на стола, обърнат цял към пътеката, защото така или иначе той трябваше да мине край него.

Най-после човекът го забеляза, поспря се и се ръкува. Но в момента на ръкуването той гледаше разсеяно в някаква друга посока. Сега и двете полуплешиви човечета стояха прави, опънали почтително меките си подборници. Както очаквах, и двамата се оказаха чужденци. Баща ми ги представи, той се ръкува с тях много повнимателно и любезно. През цялото време секретарката стоеше половин крачка назад, явно недостойна в очите си за тая церемония.

— Кажете им, че им пожелавам успех в сделките! — каза човекът, като се обърна безпогрешно към секретарката.

Тя преведе.

— Това зависи до голяма степен от вашата отстъпчивост — отвърна доста находчиво единият от чужденците.

Човекът се усмихна неопределено и отмина, придружен от цялата свита. Когато мина край оркестъра, червените зебри с уважение наклониха към него магарешките си глави. След това в салона отново настана обикновеният шум, келнерите, замръзнали временно като статуи край стените, заплуваха усърдно със запотените си чела в тютюневия облак.

Оркестърът отново засвири танго. Никой от нашата маса не стана.

— Ще поканя баща ти! — каза внезапно Бистра.

— Ти луда ли си?

И докато я хвана за ръката, тя оправи бързо поличката си и с леки, птичи стъпки отиде към масата му.

— Евгени ви отстъпи своя ред! — излъга тя с очарователна усмивка.

Усетих как за един миг баща ми се поколеба, погледна към малкото салонче, после стана. Усмивката му беше доста пресилена. Но щом потъна в тълпата на танцуващите, той се успокои, оправи стъпката, затанцува прилично. Колкото и да го ненавиждах в тоя миг, аз си отдъхнах. В края на краищата, ако се беше изложил с някоя просташка постъпка, петното щеше да падне върху мен. Разбира се, вече не можех да чувам какво говорят. Но тя бе вдигнала към него малкото си лице и го слушаше с такова необикновено внимание, сякаш той споделяше с нея най-съкровените си тайни. Като изтанцуваха всичко, баща ми се върна на масата си зачервен и явно доволен. Бистра дойде при нас, но не седна.

— Баща ти ни кани на тяхната маса — каза тя.

— Ние си имаме компания! — отвърнах аз сухо.

Лицето на Бистра не трепна, но в очите ѝ сякаш се счупиха две стоманени пръчки.

— Хайде, ставай! — каза тя сдържано.

— Върви, върви! — каза Румен. — Тъкмо ще можем да поканим мадамата на баща ти.

Станах и отидохме на масата му. Двамата чужденци се оказаха много по-любезни към нас, отколкото можех да очаквам. Разбира се, те веднага издърдориха, че никак не очаквали такъв голям син при

толкова млад баща. Секретарката преведе, после приветливо ми се усмихна.

— Наистина и аз съм изненадана — каза тя. — Пък никак не си приличате...

— Това е единственото ми утешение — отвърнах аз.

Макар че Бистра говореше оживено с баща ми, тя чу и ме стрелна предупредително с поглед. Но той не чу. По-възрастният от двамата чужденци и по-любезният отново запита:

— А какво ще пият нашите млади гости?

— Предпочитам уиски — отвърнах аз.

— О, вие разбирате английски?

— Ако смятате, че това е английски.

— Българите са рядко скромни народ! — отвърна той убедено.

Баща ми, изглежда, разбра каква е работата, защото ме погледна намръщено.

— Не можеш без уиски! — измърмори той. — Нали знаеш, че се купува с валута...

— Знам!... Но не споменавай тая дума, те ще те разберат...

И наистина го разбраха.

— О, валута, няма значение — каза възрастният. — Стига да има хубаво уиски.

— Най-хубавото тук е „Куин Ен“ — отвърнах аз.

— Чудесно! — каза възрастният.

По-късно, докато пиехме първата чаша, Бистра се доближи до мен.

— Ако се държиш неприлично, вече никога няма да изляза с теб! — каза тя тихо.

Аз познавах тоя глас, макар рядко да си служеше с него.

— Добре — казах аз.

— И покани секретарката.

— Добре! — казах аз.

Тя танцуваше много хубаво, но настроението ми беше така прекършено, че аз мълчах, макар да разбирах колко е невъзпитано. Секретарката първа ме заговори:

— Вие танцувате отлично.

— Може би защото само това мога — отвърнах аз.

— Не бъдете препалено скромнен — усмихна се тя. — Вие говорите прекрасно английски... Това им направи впечатление.

Разбира се, Бистра доста добре използва моето отсъствие. Виждах я от мястото си как мяука срещу баща ми, как плете гъста мрежа от усмивки и погледи. И старият глупак беше налупал вдицата, лицето му — зачервено, изглеждаше наежен като някакъв млад нерез. За да не се дразня, аз отведох секретарката на другия край на дансинга. Тя вече танкуваше с увлечение, от нейната закръгленка фигура лъхаше сърдечност и топлина. Постепенно забравих и Бистра, и всички дяволи. Сърцето ми се отпусна, топлината ѝ започна да прониква в мен отвсякъде, усещах, че леко ми се завива свят. Не знаех от нейната доброта ли идваше това, или от мекотата на формите ѝ, които ме докосваха по цялото тяло. Но знаех, че това страшно ми липсва в живота.

След това пихме още уиски, масите ни почти се размесиха. Възрастният чужденец се залепи като корабна мида за Орхидеята. Другият се ориентира към секретарката, но тя любезно го държеше на дистанция, като търсеше от време на време съчувствие от мен с добродушната си усмивка. Вече не смеех да я покана, нейното лице ме караше да се срамувам за това, което преди малко бях изпитал. В замяна на това баща ми танкуваше съвсем свободно с Бистра, аз виждах ръката му на гърба ѝ, с пръсти, които сякаш се стараеха да пуснат корени там.

После танкувахме туист. Може би нямаше да се реша, но една пийнала червенокоса германка първа запали страстите. Бистра танкува с Жан, аз — с Орхидеята. И двете танкуваха с жар, само един глупак би казал, че това не им прилича. Възбуден, оркестърът изпълни цялата зала с ликуващи звуци. Само за един кратък миг зърнах яростното, възмутено лице на баща си и това сякаш още повече ме опияни. После мелодията започна да отслабва, хората, които бяха станали прави, насядаха. Последното, което забелязах, беше добродушното любопитство в погледа на човека в малкия салон. Това ме успокои донякъде. Когато отново се върнахме на масата, баща ми вече избягваше да ме гледа.

Стана ми лошо по едно време. Отидох в тоалетната и си помогнах да се оправи работата. Но не се оправи. Стоях дълго време прав, като се клатех напред-назад. Образът ми в огледалото беше

съвсем бледен. Като се върнах, Бистра ме заведе на нашата маса. Оркестърът вече не свиреше, по масите келнерите прибираха последните сметки. Беше много задушно, електрическият блясък на лампите ме слепеше. До мен Бистра мълчеше мрачно, с гръб към другата маса. Аз се опитах да я улова за ръката, но тя сърдито я дръпна.

— Пийни малко сода! — каза тя сухо.

Част от содата отиде на ризата ми. Навярно съм имал много измъчен вид, защото тя каза много по-меко:

— Като не можеш да пиеш, не пий!... Виж баща си... Да не мислиш, че е пил по-малко!

Нещо се губи в спомените ми. Вън един лейтенант от КАТ каза на Румен, че веднага ще му вземе книжката, ако се опита да тръгне. Някой предложи да спим в хотела.

— Аз трябва да се прибера! — заяви Бистра категорично.

Някъде от мрака изникна баща ми. Изглежда, че бе чул всичко, защото ни предложи да го почакаме, докато се върне. Надали го правеше заради мен или за кирливата мутра на Владо. Когато се качи в колата, аз се развиках:

— А защо не вземете и неговата книжка!... И той е пил!

Другите ме сблъскаха с лакти. Милиционерът ме погледна намръщено, но наистина отиде при баща ми. Той поговори нещо с него, след това козирува и си отиде.

— Ти си невъзможен! — каза Бистра яростно. — Веднага се махай!

Аз отидох на верандата при звездите. Страхувах се да гледам тия над мен — целият зъзних, като си представях ледения мрак, в който са потопени. Но тия под мен бяха топли и близки. Те мигаха. И не си знаеха добре работата, защото бяха пръснати безредно. Аз исках да се строят и да тръгнат пред мен в тържествен марш. Но те не помръдваха и мигаха срещу мен равнодушно. Аз се разсърдих, крещях и плюех срещу тях, но те не ми обърнаха никакво внимание. Аз заплаках, те се размазаха съвсем, след туй угаснаха. Когато отворих очи, една река от светлини течеше пред мен надолу от Княжево и се вливаше във въртопа към центъра. И по-нататък имаше светлини, и още по-нататък. След това далече в мрачината се виждаше малко червено сияние. Това

е земната Андромеда. И на небесата може би има някое пиано, загубено момче, което плюе всичко и всички.

След малко дойде Бистра и застана мълчаливо до мен. Бях малко поизтрезнял.

— Къде са другите? — запитах аз.

Тя помълча, после отвърна намръщено:

— Румен офейка.

— А ние?

— Нали трябва някой да чака баща ти! — отвърна тя троснато.

Като я погледнах в тъмното, разбрах, че зъзне в тънката си рокличка. Започнах да свалям сакото си, но тя ме спря:

— Не така!... Само ме наметни!...

Аз я наметнах, но малкото живо тяло беше студено и неподвижно. И мълча така, докато пристигна баща ми. Мислех, че ще седне отпред при него, но тя седна до мен. И баща ми мълчеше, лицето му беше намръщено. Той караше уверено и бързо, на завоите колата издаваше остър, продължителен писък. Фаровете метяха всичко пред нас; раждаха се за миг камъни и дървета и умираха.

— Това уиски ти излезе през носа! — обади се най-сетне баща ми.

— Всичко му мина — каза Бистра.

Наистина ми беше минало. Усещах дясната си страна, където тя се беше допирала до мен, вледенена.

— А туиста на края можехте съвсем да го икономисате.

— Защо? — попитах аз.

— Защото преди всичко не е танц? — каза той. — Не е танц това, което не могат да танцуват всички.

— Искаш да кажеш, което ти не можеш?

— И така да е.

— Там е цялата работа! — казах аз. — Аз не искам да правя нищо от това, което ти правиш... И правя само това, което ти не харесваш.

Баща ми леко обърна глава и ме погледна.

— Засрами се! — каза той сухо.

Бистра ме натисна с лакът.

— Другарю Игнатов — каза тя тихо. — Трябва ли всичко да се развали докрай?

— Аз на вас не се сърдя — отвърна баща ми.

— Никак? — попита тя със съмнение.

— Никак — отвърна той.

— Добре тогава!... Ако искате да се помирим докрай, заведете ни в бара.

Той дълго мълча, сякаш не беше чул какво са му казали.

— Никой разумен човек не ходи в бара — отвърна той най-сетне.

— О! Защо?

— Защото го е страх да не се компрометира! — обадох се аз вместо него.

— Но вие ще бъдете там със сина си... И може би... със снаха си — завърши тя внезапно.

Малко стреснат, той ни потърси с поглед в огледалото за обратно виждане.

— Не, късно е вече — отвърна той студено. — Утре имам доклад при министъра... Трябва да бъда със свежа глава.

— Точно в това се съмнявам — каза тя. — Една мътна глава е винаги по-интересна.

— Не, не ме принуждавайте да ви отказвам — отвърна той и в гласа му се доловиха нотки на съжаление. — Ще отидем друг път, обещавам ви.

— Наистина?

— Наистина! — отвърна той.

Колата все тъй пицеше по завоите, фаровете метяха нощния мрак.

Сутринта станах, след като той излезе. Нямах сили да го гледам тая сутрин в очите. Когато външната врата щракна, аз се облякох бавно и със зелено лице отидох в кухнята. Цана ме погледна мрачно и ядовито подхвърли:

— Нито сте обядвали, нито сте вечеряли... Това дом ли е?

— Не е — отвърнах аз.

И изведнъж се досетих за подаръка. След малко тя държеше в ръце хубавата вълнена жилетка и не вярваше на очите си. Грубото ѝ лице се разнежи, трудно беше да я познае човек в тоя миг. Най-последя въздъхна, сви жилетката и каза:

— Знаех, че си момче на място.

И като видя, че сядам край масата, добави по-строго:

— Умий се, умий се по-напред!... Няма да се повредиш.

Бистра живее съвсем близо до нас. Позвъних и зачаках. Никакъв звук зад вратата — неприятна, потискаща тишина. У тях всички работят и ако Бистра е отишла на лекции, апартаментът е наистина съвсем празен. Тъкмо се готвех да позвъня втори път, и усетих някакво движение зад вратата. Тя се пооткрехна, в тясната цепка се показа сънното лице на Бистра.

— Ти ли си? — каза тя без въодушевление. — Влез!

Тя беше по дълга копринена нощница и боса. Аз влязох. Антренцето у тях е съвсем тясно — като някаква четвъртита каца. Аз я притиснах силно до себе си, под копринената нощница се плъзгаше в ръцете ми нейното копринено тяло. Тя се освободи, без да издаде нито звук, през цялото време очите ѝ ме гледаха учудено и хладно.

— Стига тия занеси! — каза тя без никакъв яд и влезе в коридорчето.

Аз вървах след нея. Малките ѝ бели пети шляпаха по мозайката, фигурката ѝ се огъваше в розовата коприна. Ние влязохме в нейната стая. Синият юрган беше само отметнат — явно току-що бе станала от леглото. Тя се пъкна отново между затоплените чаршафи, за кратичък миг в очите ми се бялнаха нейните тънички, стройни крака.

— Седни тук! — каза тя.

Аз примъкнах с разтреперани ръце една синя табуретка до нощното шкафче. Бяхме съвсем сами в празния апартамент, можех да я удуша, ако ми дойдеше такава мисъл на ума. Но в нейния ясен поглед не се усещаше ни най-малко чувство за опасност.

— Ой, как изглеждаш! — обади се тя. — Като че ли си излязъл от умивалника...

Аз не отговорих.

— Ама снощи наистина прекали! — добави тя, като повдигна с укор тънкото си пръстче.

— Мисля, че ти прекали.

— Аз? — попита тя учудено. — С какво?

— С тоя жалък флирт с баща ми!

— Ууу — жалък! — каза тя подигравателно. — Защо пък жалък?

— Защото го вършехте пред мен! — отвърнах аз. — И защото той може да ти бъде баща.

— Благодаря, имам си баща! — каза тя иронично. — Но като ходиш цял ден с хлапета, почва да ти прави впечатление всеки мъж...

Аз се изсмях — и съвсем непринудено при това.

— Той е всичко друго освен мъж! — казах аз презрително. — Той е направо отрицание на всичко мъжко.

— И ти казваш това? — запита тя язвително.

— Да, точно аз ти го казвам!... Колкото и малко да имам в себе си, но то е истинско... А той няма нищо... Отдавна няма нито идеи, нито гръбнак, нито човешка съвест. Няма нищо освен някакво обществено положение... И се държи за него като сляп... Да се опиташ само с нокът да го одраскаш — веднага ще те хвърли в калта.

— Не знаех, че си такъв човек! — каза тя удивено.

Усещах, че се задъхвам от ярост, гласът ми просто хриптеше.

— Може да съм последен глупак — креснах аз. — Но не съм поне жесток и себичен... Не разбра ли, че снощи и ти претърпя пълно фиаско!...

— Какво фиаско? — повдигна тя веждичките си.

— Как какво? Не ти ли отказа да отидем в бара? Макар че така унижително му се примоли.

Лицето ѝ поруменя, устните ѝ се посвиха и набъбнаха.

— Ти нищо не разбираш! — отвърна тя с досада.

— Разбирам само, че ще удариш на камък! — отвърнах аз. — И не защото не иска... А защото го е страх да не се изложи... Според теб и страхливецът ли е мъж?

Очите ѝ блеснаха ярко като звезди.

— Сега ще ти докажа обратното! — каза тя рязко. — Донеси телефона от хола!

Аз го домъкнах като някакъв сомнамбул и тя веднага го включи в контакта над нощното шкафче.

— Кой е прекият му телефон?

Като всеки истински глупак аз ѝ го казах. Тя веднага набра номера с тънкото си пръстче.

— Другарят Игнатов ли е там?... Добър ден!... Бистра е на телефона! — Лицето ѝ някак особено се промени — просветля и омекна. — Сърдите ли се, че ви се обадох?

Тя притисна силно слушалката до ухото си и едва забележимо ми намигна. И въпреки това аз съвсем ясно чувах в мембраната един

неузнаваемо мек и ласкав глас, какъвто никога досега не бях чувал.

— Да! — каза Бистра. — Всъщност... Мога да ви дам възможност да ми се извините... Най-добре още днес... Така ли? — Тя се засмя. — Е, хубаво, ще ви чакам още довечера в седем... в сладкарница „Берлин“... Съвсем на лесно място е... Добре! — продължи тя след кратко мълчание. — Тогава няма нужда да влизате... Ще видя през витрината колата.

Телефонът щракна. Бях така поразен, че не смеех да помръдна от мястото си.

— Е? — каза тя победоносно.

Аз мълчах.

— Видя ли, че нищо не разбираш?

Но аз едва дочух гласа ѝ.

— Ти наистина ли ще отидеш там? — попитах най-сетне.

Навярно моят глас я беше с нещо поразил, защото ме погледна изпитателно.

— Н-не! — каза тя колебливо. — Всъщност ще отида, колкото да се извиня... Иначе ще излезе съвсем хлапашка работа...

А откъде мога да знам дали само ще му се извини, или пък няма да отиде с него?... Беше безкрайно унижително да се крия зад касиерската будка на паркинга. Той дойде точно на минутата, колата му спря пред сладкарницата. След малко тя излезе забързана и веднага хлътна на предното място. Много добре забелязах, че се поозърна, преди да влезе, сякаш усещаше, че съм някъде наоколо.

Колата тръгна, зави надясно и с доста голяма скорост се отправи към пловдивското шосе. Аз се затичах с все сила. На ъгъла отново видях светлия гръб на колата — тъкмо пресичаше в права посока кръстовището пред Ректората. След това към Орловия мост нейните задни светлини се загубиха сред рояка от червени точки.

Нищо нямаше в тоя миг в сърцето ми освен чувство на безкраен, унижителен срам. Нарочно бързах с все сила, за да не забележат хората сълзите по лицето ми. Под клоните на кестените беше много по-тъмно, наблизо нямаше никакви минувачи. Аз поспрях, избърсах лицето си с ръкава на шлифера, с мъка потиснах неудържимото треперене на долната си устна. Най-послед в безмилостната празнина под черепа започнаха да се оформят мисли.

За щастие на пиацата при Орлов мост имаше свободни таксите.

— В Панчарево! — казах аз и се свих зиморничаво в ъгъла.

Ако не са в „Лебеда“, ще ги търся още по-нататък — в „Златната рибка“. Но трябва да проверя и на двете места. Струваше ми се, че таксито пълзи едва-едва, старите му тенекии неприятно дрънчаха. От време на време пред мен щракваше таксиметърът и в червеното му прозорче се премятеше бялата цифра.

— Ще ми услужите ли с една цигара? — обърнах се аз към шофьора.

— Може — отвърна той и ми подаде кутията през рамото си, без да изпуска из око шосето.

Струва ми се, че пътувахме цяла вечност. Първоначалната ярост се бе стопила съвсем, останал беше само срамът. Още щом наближихме първия ресторант, аз видях от таксито колата на баща ми, гарирана грижливо на паркинга.

Не разбирах дали се чувствавам облекчен. Но поне знаех какво трябва да правя. Важното е да запазя спокойствие, да поздравя небрежно, да седна на масата им. Те могат да си помислят каквото си щат, но не могат да ме изпъдят. И всичките им планове и кроежи моментално ще рухнат. Стоях пред светлата стъклена врата, лампите блестяха в очите ми, но не влизах. Човекът на гардероба ме гледаше с нетрепкащи очи, усещах, че всеки миг можеше нещо да каже. Не, стоях вън и не влизах. Заповядвах на ръката си да се протегне към никелираната дръжка, но тя не ме слушаше. Молах я, а тя се втвърдяваше все повече и повече. Тогава се върнах назад, извадих резервния ключ и запалих колата.

Едва сега разбрах, че може би тъй ще е най-добре. Ако ги оставя без кола, те нищо не могат да направят. Нищо в самия ресторант и нищо навън по улиците.

Вече летях по обратния път и си представях неговото отровено от яд лице. Неговите мисли. Като всички дребни хора той ще приеме това болезнено. В миг ще намрази и нея може би, защото в края на краищата заради нейните капризи е станало всичко...

Като излизах от Панчарево, един офицер от КАТ вдигна ръка да спре колата. Отначало намалих, защото документите ми бяха в ред, но след това рязко натиснах газта. Естествено, ако сега се легитимирам, баща ми ще разбере кой е задигнал колата. Вече няха никаква възможност за избор. Колата летеше по тъмното шосе, влажният

асфалт свистеше под гумите. От време на време поглеждах в огледалото за обратно виждане, защото не беше изключено офицерът да има мотоциклет. Сега от всичко най-опасно е, ако съзря в далечината светлината на единичен фар! От всичко това е най-опасно!...

Намалих скоростта само когато минавах през Горубляне. Струваше ми се, че съм много спокоен, макар ръцете ми да потреперваха лекичко. Една голяма машина идваше срещу мен и светеше с дългите си фарове. Превключих няколко пъти, за да го предупредя, че ми пречи. Най-после фаровете угаснаха, из мрака изникна силуетът на огромен камион. Пуснах моите светлини и видях велосипедиста точно пред себе си. Направих последни усилия да го избягна, но десният калник го понесе и хвърли настрана от пътя.

Спрях. Всичко в мене трепереше. Бавно отворих вратата и излязох на пътя. Огромна тишина, мрак. По шосето бързо се отдалечаваха червените задни светлини на камиона. Болезнено се взирах в мрака вдясно от пътя, но нищо не виждах.

Тогава някъде в далечината се появи единичният фар. И едновременно някаква сянка се изправи в мрака — безмълвна и страшна. Не, нямах сили да гледам окървавено човешко лице, да давам показания, да страдам... Шибан от страха, аз се втурнах в колата, запалих я и рязко потеглих. Силният мотор я теглеше мощно напред, колата набираше скорост и летеше все по-напред в гъстия влажен мрак.

ПРОЦЕСЪТ

Всяка сутрин точно в седем часа мама пренася телефона от хола на моята нощна масичка и го включва в контакта. Това тя върши бързо, трака отсечено с ниските си токчета, от дрехите ѝ повява хлад, който леко гали носа ми.

— Млякото е на масата! — казва тя винаги.

Изругавам я бясно — на ума си, разбира се. Не знам какво самата тя си мисли за мен, но дори да скрие млякото в пералната машина — все едно, аз пак ще си го намеря. И изобщо никога не съм я молила да върши тая работа с телефона. Навярно си въобразява, че шансът да успее по тоя начин става много по-малък. Глупости, като че ли не мога да дръпна шнура и да се отърва от нейните хитрости.

Но тая сутрин ѝ бях мъничко благодарна за това ранно събуждане. Сънувах ужасен сън. Беше нощ, аз стоях на прозореца, улиците под мен бяха тъмни и пусти. И изведнъж от хоризонта се зададе водородната бомба. Никой не ми каза, че това е водородна бомба, пък и тя по нищо не приличаше, но аз си знаех. Тя не падаше, а бавно се движеше по небето по посока на нашия дом като грамадна оранжева пура. Стоях като втрещена на прозореца и разбирах ясно, че това е краят. Искаше ми се да побягна, но няхах сили да откъсна от бомбата ужасените си очи. След няколко мига мъртвият град щеше да потъне в море от пламъци и никой освен мен нямаше да разбере това, никой.

— Мамо! — изкрещях аз.

— Какво? — попита тя.

Гласът ѝ ми се стори съвсем спокоен. Като отворих очи, видях, че тъкмо слагаше щепсела в контакта.

— Не, нищо! — отвърнах аз, щастлива от неочакваното избавление.

— Млякото ти е на масата! — каза тя. — И съм включила бойлера.

Не посмях повече да заспя, страх ме беше да не сънувам отново бомбата. Гледах през леките дантели на пердето — небето ми се стори сиво и гадно, каквото си е почти винаги през октомври. Навън по коридора звучаха меките, тихи стъпки на баща ми — той се движи винаги като някаква грамадна стара котка, която не желае да я усетят. Навярно вече се е обръснал, след малко ще закуси и към осем часа ще чуя как рязко и отсечено ще щракне секретната ключалка на вратата. Не мога да разбера къде ходи толкова рано, като репетициите им почват едва към десет часа. Веднъж Владо ми каза, че го видял към осем и половина в червения салон на „България“ да пие коняк с някакви пияни келнери. Сигурно е било случайно, не вярвам да се е алкохолизирал. И изобщо, струва ми се, че не пие толкова много, напива се хубавичко най-много веднъж на седмица. Но тогава е кротък, само пуфти мъчително и, кой знае защо, стои с часове в тоалета. Мама вече не му се кара, навярно е свикнала.

Точно в осем без пет вратата щракна. Сутрин той никога не ми се обажда, все едно че не съм вкъщи. И изобщо не съм забелязала да ме харесва, по-рано това ме ядосваше. Понякога ми се струва, че не ми е истински баща, че двамата с мама крият нещо от мен. Това са глупости, разбира се, но факт е, че никак не си приличаме. Лицето му е едро и месесто, бузите увехнали и подути, може би от постоянното надуване на цугтробона. Моето лице е дребно и поизострено — като на птиче. Той има един от най-охранените вратове в републиката, аз един от най-тънките. И на майка си не приличам. На всичко отгоре и двамата са добродушни като говеда, а аз съм студена, зла и отмъстителна.

Станах, пузнах магнетофона и както си бях по нощница, друсках към петнайсет минути един шейк на Силвия Вартан. Даже се изпотих. Това ми е вместо утринна гимнастика — не само ми се раздвижва тялото, но се събужда и духът — ставам изведнъж по-възбудима, по-весела и по-уверена в себе си. После изпих набързо млякото и надникнах в банята. Бойлерът си шумеше, ваната ме чакаше — бяла, гладка и чиста. Дълго се колебах дали да взема от мамината „Силвана“ и в края на краищата отлях една порция. Не че съм толкова съвестна, но миналия месец мама изрично ме предупреди, даже ми даде пари да си купя своя „Силвана“, но аз ги похарчих. Съблякох се. Много обичам, както съм гола и заключена, да се кълча бясно в банята и да

правя диви гримаси. Обичам да се оглеждам и в огледалото, но то е малко високо, така че трябва да се покатеря на ваната. Честна дума, няма нищо интересно за гледане. Раменете ми са слаби, ключиците изхвъркнали, за гърдите да не говорим. Не мога да видя краката си, но не вярвам да са по-дебели от ръцете на мама. Никак не държа на тия работи, но защо разни простачки да се фукат, че са по-хубави от мен.

Да, много приятен е животът, когато си сам в цялата къща. Лежах си в зелената разпенена вода, която просто вонеше на боров лес, ритях с крак и опитвах разни фалцети. После си прищипах с пръст носа и легнах на дъното, макар да знаех, че ще ми се развали косата. Стоях така, докато посинях. Всичко правех, само дето не се изтърках с гъбата, както обикновено ми поръчва мама. Не че толкова съм мързелива, но не мога никак да понасям гъбата. Можеш да я свиеш в шепата си, а като я пуснеш, пак става същата, ама съвсем същата. В края на краищата никак не е приятно да си триеш гърба със самата себе си.

След банята седнах пред тоалетката в мамината спалня. Макар че е интелектуалка, цялата ѝ масичка е покрита с всички възможни стъкълца на „Кристиан Диор“. Понамазах се с туй-онуй, но по мъничко, за да не разбере мама. Тя много се ядосва, като ѝ пипам козметиките, чувствавам, че някой ден здравата ще ме натупа. С тия помади и пудри тя се гласи за своите писатели. Страшен сноб е. Понеже работи в някакво писателско издателство, все ѝ се струва, че едва ли не и самата тя е писател. Веднъж ме заведе на един техен банкет. Беше ужасно скучно, един с мустаци се напи жестоко и постоянно мъкнеше мама на дансинга. Просто ме заболя коремът от срам, но какво да правя, като тя се чувствуваше толкова поласкана. И на всичко отгоре не ме запозна нито с един писател, само от време на време ме показваше някому с пръст. Навярно смяташе, че още не съм достойна да се запознавам с писатели.

И все пак аз се запознах с един без нейна помощ, но не в издателството, а в „Бамбука“. Аз не ходя там, не съм толкова загубена, но ме заведоха специално да ме запознаят с писателя. Не беше дъртак, както очаквах, напротив, млад беше. Имаше красиви очи и хубави дебели устни, каквито харесвам. Но беше толкова мръсен, че се изплаших даже аз, дето обикновено не обръщам внимание на дреболии. Не му направих никакво впечатление, даже не ме погледна.

Постоянно зяпаше някаква мършава жена със сини сенки под очите, навярно по-стара от леля ми.

Телефонът иззвъня, отидох и вдигнах слушалката.

— Ти ли си, Бисе?

Значи, ще се говори дълго, легнах и се завих с юргана.

— Да, аз съм... Откъде се обаждаш?

— От кабинета си.

Гласът му беше много нежен и мек, просто се чудя откъде вади тоя глас старият шмекер.

— А ти какво правиш? — запита той.

— Нищо, просто лежа и ритам с крака под юргана.

— Колко жалко, че не можем да си ритаме двамата! — каза той.

Стана ми толкова неприятно, че даже махнах слушалката от ухото си. И все пак, което е право — сама си го бях изпросила.

— Мечо, сигурен ли си, че телефонистката не те подслушва?

— Бъди спокойна, мойто момиче, говоря на прекия телефон.

Каква ти е днес програмата?

Лошо ми става, като чуя думата програма.

— Никаква — казах аз. — Сутринта отивам на лекции.

— А следобед?

— Следобед ще играем покер у Боби.

— Кой е тоя Боби? — запита той недоволно.

— Боби не е той, а тя... Казвала съм ти за нея, Мечо, не ме ядосвай.

— Добре, добре — отвърна той примирително. — От колко ще почнете?

— От три — казах аз.

— И до колко?

— Е, не знам! — казах аз и едва ли не се прозях от досада. Ама пък човек, татко не ми иска обяснения къде ходя, пък той се намерил.

— Слушай, врабчо, не можеш ли някак си да отложиш покера?

— А, не — казах аз. — Не че толкова ми се играе, но как ще им разваля карето.

— Много те моля! — казва той и гласът му наистина ме молеше.

Започнах да се чеша усилено.

— Мечо, знаеш ли колко ми е неудобно? Никога досега не съм го правила.

— Ама няма да развалиш нищо! — каза той. — До три часа има време, все ще си намерят четвърта.

— Там е работата, че играем винаги едни и същи... Тъй сме си обещали, да не допускаме други.

— Хм — каза той и разбрах, че се разсърди.

— Добре де — казах аз. — А ти какво предлагаш?

— Една чудесна разходка, врабчо... С колата, разбира се.

— Докъде?

— Ами ще решим... Предполагам — „Копитото“...

— Слушай, да не си посмял да ми споменеш още един път за това идиотско „Копито“...

Той навярно разбра, че е сбъркал, защото започна да мърка по телефона.

— А, не — не че държа... Просто исках да ти направя удоволствие. В края на краищата ще оставя ти да си избереш. Какво ще кажеш за „Щърково гнездо“?

Затворих очи. И за миг си представих как летим бясно с кола по дефилето.

— Слушай, Мечо, ще направим компромис — казах аз. — Не мога да не отида. Но към пет часа ще гледам на всяка цена да свършим...

— Добре! — каза той. — Ще те чакам в пет на нашето място.

Щрак! — и затвори телефона под носа ми. Макар да изглежда малко тъп, но ако помислиш добре, всъщност хитър е като видра. Станах и погледнах часовника си. Да, разбира се, първото упражнение беше вече започнало. Добре, че Sir ми е приятел, така че няма да ми пише отсъствие. Помислих дали да оправя леглото и реших, че не. Довечера мама, като го види неразтребено, ще помисли, че съм бързала страшно много за лекции. Сигурна съм, че ще помисли така, тя мисли за мене само хубави работи. Понякога наистина се радвам, че дружи предимно с писатели.

Навън времето беше чудесно. Има такова време, което прилича на мокро, без да е мокро. То е просто свежо, толкова свежо, та все едно че си е сърцевината на ряпа. Покривите блестяха, стъклата блестяха, жълтите плочки на булеварда бяха като полирани. Вървах бавно и както вървах, може би нямаше да стигна и за второто упражнение. Най-напред спрях пред Полския център. Мамичко, каква кльоцава

балерина, само кожа и кости. Прасците на краката ѝ приличаха на малки боздуганчета, с такива крака тя сигурно може да ритне по-силно от кенгуру. После спрях пред витрината на „Варшава“. По туй време е още празно, само две момичета седяха на най-близката маса. Пафкаха си цигари, но така смешно, че нямаше как да откъсна погледа си от тях. И двете си правеха устенцата на тръбички, след това налапваха съвсем мъничко от жълтия мундщук. И започваха да дърпат така мъчително, че двете им бузи залепваха една в друга. За малко щях да вляза вътре, за да им обясня как трябва да пуши едно свястно момиче, но отминах и спрях пред Музея на съпротивата. На витрината имаше пистолети, една ръчна бомба, нож и някакви документи. Но това нищо — другото беше страшно. Върху дървена рамка бе опъната долна риза, каквито сега носят май само селяните. Ризата беше пробита от куршум някъде под сърцето, кръвта беше плиснала в ужасни петна. Но сега тия петна не бяха червени, а с цвят на избеляло кафе и това беше най-страшното. Гледах и не смеех да мръдна. Ако беше тук мама, щеше да каже, че на тая риза дължа свободата си, с която сега се чудя какво да правя. Сто на сто щеше да каже така, макар че баща ѝ, т.е. моят покоен дядо, е продавал балтони и друга конфекция точно на ул. „Леге“.

Така се отрових, че не погледнах най-хубавата витрина — пред бар „Астория“. Просто бързах, докато стигнах университета. И по стълбите бързах. Фоайето на нашия етаж беше съвсем празно, само Бедо стоеше облеган на стената, точно до рамката, на която окачват обяви. Като ме видя, той се ухили и ме повика с пръст. Никак не обичам да ме викат като кученце, но, кой знае защо, отидох — може би още бях шашната от продупчената риза. Бедо ме гледаше нахално, пълните му устни бяха, както винаги, влажни.

— Как си, щиглец? — запита той.

— Благодаря съм — казах аз.

Той помисли малко и добави:

— Слушай, знаеш ли колко ще бъде интересно, ако ми дойдеш следобед на гости. Ще бъда съвсем сам, обещавам ти.

Побеснях.

— Бих дошла — казах аз спокойничко. — Но съм чувала, че в арменските къщи мирише на олио.

— Имаш някаква грешка — намръщи се той. — Ние сме православни и ядем всичко.

— Може би — казах аз. — И все пак миришете...

Съвсем неочаквано той ми завъртя такъв плесник, че маргаритката на лявото ми ухо — както по-късно разбрах — хвъркнала чак до плювалника. В следния миг аз го ритнах с все сила с коляното си по мекия корем. Той дори не писна, само се преви надве. Сега, разбира се, най-умното беше да офейкам моментално, но бях така слисана от туй, което направих, че все още стоях пред него и го зяпах с отворени уста. Най-после Бедо се изправи разярен, но миг след това лицето му просто замръзна.

Обърнах се — от коридора беше излязъл миличкият добър Sir със своите вечни тетрадки под мишница. Като ме видя, той се закани с пръст, но така дискретно, че го видях само аз. Зад гърба му се чуваше шум, знаех, че след миг във фоайето ще нахлуят и студентите. Аз веднага се залепих до него — от лявата му страна, за да не види моята алена като мак буза.

— Защо не дойде на упражнението? — запита той.

— Успах се, Sir — излъгах аз, без да ми мигне окото.

Но той взе това за доверлива откровеност и се усмихна.

— Искаш май нещичко да ми кажеш?

— Не, Sir... Но се спасявам от Бедо, намислил е да ме бие.

— Как тъй ще те бие? — стресна се той и даже поспря. — Кой Бедо?

— Ами Бедрос... Не мога да му кажа второто име, много е мъчно.

— Бедрос Хампърбурцян? — запита той.

Леле, как не си изкълчи устата.

— Да, Sir!...

Навярно го бе забелязал, когато излезе от коридора, защото внезапно се обърна. Бедо все още беше там и зяпаше към нас с такъв вид, сякаш си бе изпуснал залька от устата. Sir е страшно добър, но понякога, когато се ядоса, може да те погледне така, че да се разтрепериш. Навярно сега бе погледнал по такъв начин и Бедо, защото оня си сви опашката и мълчаливо заслиза по стълбите.

Божичко, колко е мил тоя Sir, да имаше някакъв начин да се ожения за него.

У Боби никак не е хубаво, но само там можем спокойно да играем карти. Преди всичко столовете са много корави и с високи облежала, тъй че през цялото време трябва да седиш под прав ъгъл. И не знам защо у тях е така студено, дори през лятото можеш да си замръзнеш. Едва към четири часа Фани ни донесе по едно малко коняче, но къде може да те сгрее един малък коняк. Фани е майката на Боби, много е интересна. Тя е месеста, цялата на петна и от сто крачки вони на нещо средно между аптека и парфюмерия. И при това ходи едва ли не като слон, тъй като едното ѝ коляно е обвито в мръсен шал, а кръстът — с ярешка кожа. Но е страшна на покера, това и от други съм чувала. Разбира се, не играе с нас, само понякога ще седне за минута-две, когато Боби отива до телефона.

А иначе карето ни е нищо и никакво.

Преди всичко Цеца играе много страхливо, не влиза в игра освен на тройка. А като получи тройка, така се изчервява, сякаш изведнъж някой е запалил край масата лампа с червен абажур. Звезда пък изобщо не играе, умът ѝ е зает с всичко друго освен с карти. Днес страшно ме ядоса. Получих фул серви, Боби отвори, аз вдигнах тройно. Но Звезда сякаш не чува, разсеяно човърка бобче.

— Ти влизаш ли? — запитах аз.

— Какво? — стресна се тя.

— Питам те, влизаш ли?

— Къде да влизам? — запита тя учудено и изведнъж се досети:

— Ах, извинете, бях се замислила.

Кипя отвътре с моя фул, но за да не си издам картата, запитвам небрежно:

— Какво се беше замислила?

Все едно че ѝ правя комплимент, тя изобщо не може да мисли. Но си взех белята с тоя глупав въпрос, изведнъж лицето ѝ засия.

— Знаете ли, в магазина на мострената тъкачница пуснали вълнен жоржет. Само един топ, ама десенът е страшен!...

Дори Боби забрави картите, очите ѝ се ококориха.

— Как изглежда?

Звезда започна да обяснява как изглежда вълненият жоржет, а аз през цялото време стискам моя фул, та дори ръцете ми се изпотяват. Ужасно мразя такива разговори — за платове, роклички и патъци,

самата аз купувам каквото ми падне. И пак съм облечена с повече вкус от тях, макар че мама ми шие роклите.

Най-сетне не издържах.

— Ама ти влизаш ли? — креснах тъй, че Звезда подскочи.

— Влизам, влизам! — отвърна тя уплашено.

— Тройно съм вдигнала.

— А, не влизам!

И това ако е игра! То се знае, Боби веднага усети, че съм стиснала карта, и ми избяга. Изобщо тя играе много хубаво, някой ден ще надмине и майка си. В нашето каре обикновено печели тя, много рядко и Цеца. А ние двете със Звезда — никога.

Съвсем ми се развали настроението. Към четири и половина започнах да мънкам, че имам важна работа. Но Боби ме пусна едва в пет, и то след като им намекнах, че жоржетът може да свърши. Те изведнъж се разбързаха. Цеца запита:

— А колко струва метърът?

— Шестнайсет лева — отвърна Звезда.

— Ужасно скъпо! — каза Цеца и лицето ѝ просто помръкна.

За нея всичко е ужасно скъпо, защото баща ѝ работи като „байчо“ в агрономическия. Боби беше на същото мнение, но Звезда не се съгласи, тъй като баща ѝ прави аборти. Докато се разправяха, аз си грабнах шлиферчето и изтичах по стълбите. Даже по улиците тичах като ученичка, която отива на среща с някой студент. Добре, че навреме се усетих и спрях. В края на краищата дама съм, трябва да си пазя достойнството. Тръгнах нарочно съвсем бавно, като се мъчех да не настъпвам чертите на плочките. Най-сетне се блъснах в една баба, погледнах си часовника и малко ускорих крачките. Не, няма да излезе нищо от днешната среща. Бях си намислила, че ако стигна до „Шейново“, без да настъпя нито една черта, всичко ще свърши добре.

Мечо отдавна ме чакаше в своята волга близо до „ТАБСО“. Досмеша ме, като го видях как се преструва, че чете вестник. Сигурна съм, че ме е зърнал още отдалече, но сега вдигна вежди, сякаш токущо ме е видял, и любезно се усмихна. Изобщо винаги ми е смешен с тия къси крака и гарвановочерни мустаци. Навярно минава четиридесет и петте, но което е право, изглежда по-млад и по-запазен от татко. Лошото е само, че толкова много се пипка, преди да запали колата.

— Хайде, тръгвай! — казах аз, понеже ме беше страх да не ме види някой колега от студентското кино. С такъв кавалер на другия ден щяха да ме скъсат от подигравки.

— Спокойствие, малка госпожице! — отвърна той добродушно, съвсем като възрастен.

Но най-сетне се напипка и запали колата. Заобиколихме паметника от задната страна и излязохме на булеварда. Масите пред „Берлин“ бяха съвсем празни, по покривките им се жълтееха листа от кестени. Само една маса беше заета, на нея седяха неколцина младежи и нещо си пиеха. Добре забелязах, че щяха да им се откъснат вратовете да гледат след нас. Побутнах Мечо с коляно, но се оказа, че и той ги е видял.

— Ама пък, че са нахални! — казах аз. — Сигурно те познават.

— Да, разбира се! — измънка той неохотно. — Мои служители са... Но не са лоши момчета.

Помълчахме малко, после аз казах:

— Искам да караш бързо!... Ама много бързо!...

— Добре, врабчо — каза той. — Но като излезем от града.

Не му повярвах, разбира се. Мечо никога не върши работи, които са против здравия разум. Освен дето понякога се среща с разни студентки.

— Обещаваш ли?

— Няма да те излъжа! — отвърна той сериозно.

И изобщо днес ми се вижда малко особен, не като друг път.

— Как мина покерът? — запита той.

— Нищо особено — отвърнах аз. — Загубих осемнайсет стотинки.

Разказах му как Звезда играе покер и за вълнения жоржет. Той ме слушаше внимателно, но нито веднъж не се засмя. Прав е Евгени, че е малко тъпичък или поне няма никакво чувство за хумор, което е май едно и също. Това доста ме трови, просто няма за какво да си приказваме. Като излязохме вън от града, аз го подсетих:

— Помниш ли какво обеща?

— Да, разбира се — отвърна той и натисна газта.

И полетяхме, ах, как хубаво полетяхме. Въздухът свистеше около нас и гумите свистяха, а дърветата край пътя бягаха като побъркани. Едва ли не заподскачах на мекото седалище.

— Още мъничко! — казах аз. — Много те моля, още съвсем мъничко.

Той увеличи скоростта. Ужасно обичам лудите скорости, просто побеснявам от радост. Може би имам ниско кръвно налягане, трябва да го премеря някой път. Но когато колата лети с бясна скорост, сякаш кръвта ми кипва, аз се съживявам и ставам цялата като пиян въздух. Лошото беше само туй, че за малко не се убихме. След един остър завой колата налетя върху спряла край банкета каруца. Мечо зави остро и докато си мислех, че ще хвъркнем в реката, той успя да върне колата на трасето. Никак не се изплаших, само погледнах бързо към него. Нито мускул не трепна на лицето му, даже не си смени боята, както би направил Евгени. Каквото и да е, мъж е, никой не би могъл да откаже това.

По целия път не обелихме нито дума... Дори не забелязах кога стигнахме язовира. Тогава той намали и запита:

— Може би искаш да погледаш?

— Да — казах аз, макар че обикновено ми става лошо, като гледам природа.

Бях се поизморила. Изобщо не мога да издържам дълго на големи радости или голямо вълнение. По всичко личи, че горя бързо като талаш и при това изгарям докрай, без да остане дори пепел. Все пак за приличие позяпах езерото, колкото да не си помисли Мечо, че съм съвсем безчувствена. Не че езерото не го бива, даже напротив, но някак си не умея да се наслаждавам на природата. Понякога ми се струва, че и другите не умеят, но само се преструват, тъй като така е прието. Природата винаги ме потиска и ме прави някак смирена, а аз пък никак не обичам да бъда смирена ни пред бащи, ни пред професори, ни пред природи. Даже и сега пред целия този простор почувствувах, че ставам мъничка-мъничка — като някаква жабка може би или като паяче. И просто си отместих погледа и пуснах радиото.

Като пристигнахме, Мечо гарира колата на асфалтовата площадка и я заключи грижливо. Обикновено той влиза сам в ресторанта, оглежда хората, след това се връща да ме вземе. Но този път влязохме заедно и както очаквах, веднага се упътихме към бирхалето, където обикновено ходят такива като нас. Вътре нямаше никого, не се виждаше даже келнерът. Едва като седнахме, Мечо се усмихна облекчено и каза:

— Хареса ли ти?

— Много — възкликнах аз.

— Решил съм днес да бъда добър с тебе! — каза той. — Защото в края на краищата и ти пожертвува нещо за мен.

Пожертвувала съм била, как го измисли! Не знам дали сам си вярваше, като издрънка тая глупост. След малко се появи келнерът. Тия проклетни келнери са готови да се разчекнат, като видят някой дъртак с младо момиче — знаят, че тук ще приберат нещо. И обикновено не се излъгват, макар че, както ми се струва, Мечо е мъничко стиснат.

— Една ракийка? — запита Мечо.

— Нали знаеш, че не обичам...

— Съвсем мъничка.

— Добре — казах аз.

Той си поръча една голяма, след това още една. Ядохме риба с масло и пихме бяло вино. След това ядохме по един бифтек и пихме червено. Там е работата, че макар да съм толкова слабичка, аз си похапвам добре и изядох всичко, което поръча. И той изяде всичко — просто до шушка, до последното грахче от гарнитурата.

— Какво имате за десерт?

— Само сутляш — отвърна скромно келнерът.

— Сутляш ли? — зарадва се Мечо. — Ами какво по-хубаво, не съм ял сутляш, откакто...

Бях сигурна, че ще каже: „Откакто съм се развел“, но той млъкна внезапно. И да беше го казал, какво има тук лошо?

— От дете — измисли го той.

Мечо изяде два сутляша, аз един. След това продължи да пие червено вино, без да му мигне окото. Аз се понапих и започнах да си дърпам чашата, но той все наливаше. Дрънках разни глупости, но по едно време усетих, че не ме слуша. Лицето му бе потъмняло, погледът му бе станал някак кух и далечен.

— Какво ти е? — запитах аз.

— Нищо — отвърна.

Но като разбра, че няма да го запitam повече, сам продължи:

— Никак не съм добре!... Трупат ми се облаци над главата.

Много ми стана смешно, като си представих как върви по улицата с камара облаци над яката си глава.

— Какви облаци? — засмях се аз. — Перести или кълбести?

— Направо буреносни! — отвърна той сериозно.

— И по какъв повод? — запитах аз от любезност.

— Знаеш по какъв!... Скоро е процесът на Евгени.

Аз се намръщих. Евгени му е син, преди време той прегази един велосипедист при крайно неприятни и за нас обстоятелства.

— Не ми се говори за това! — казах аз.

— И на мен — отвърна той. — Но каквото и да правим, няма да ни се размине току-тъй...

— Как тъй няма да ни се размине? — попитах аз учудено.

— Ами процес е това!... Ако се разчепкат работите, може да се разберат и някои неприятни подробности.

Пак не го разбрах.

— Какви подробности?... Моля ти се говори поне като хората!

— Ясно е какви! — В гласа му прозвучаха нетърпеливи нотки. — Ами, да речем, може да се разбере, че по това време сме били заедно с теб в „Лебед“.

— Че какво общо има това с катастрофата?

— Разбира се, че няма нищо общо, но знаеш ли какво може да му хрумне на съдията. А на мен само туй ми остава — да се компрометирам и с жени. Като нищо ще ми изстине службата.

Просто ми се пригади. Първо — едва ли не ме изкара някаква лека жена и освен това страшно мразя да се говори за пари и служби. Мечо, изглежда че усети грешката си, защото побърза да добави:

— Хайде, остави ме мен, но ще се компрометираш и ти. В края на краищата момиче си, пък и студентка на всичко отгоре. А доколкото знам, вашият комсомол хич не си поплюва. Току-виж, че те изправили пред съда на честта. Хич не ми е ясно какво ще отговаряш, като започнат да ти задават въпроси разни ахмаци.

— Много важно! — казах аз.

Но да си призная — вътрешно потреперих. Той махна с ръка.

— Хайде да не мислим най-лошото. Може пък всичко да се размине.

Изпихме още една бутилка. На мен главата ми се завъртя, но Мечо изглеждаше все тъй трезвен, както в началото — само дето бърбеше малко повече. По едно време той си погледна часовника.

— В колко трябва да си бъдеш у дома?

— Към девет — казах аз.

— Сега е осем... Можем да си тръгваме полека.

Мечо плати и остави приличен бакшиш. Навън беше ужасно тъмно, три пъти се препънах, докато стигнем до колата. Мечо запали, моторът приятно забръмча. После тръгнахме.

Не пътувахме дълго, може би десетина минути. Внезапно Мечо намали скоростта и възви силно колата вдясно. Тя заподскача по някакъв изровен път, след това спря. Фаровете угаснаха, стана тъмно и страшно. Много добре знаех сега какво ще става. Но нямаше какво да се прави, понякога трябва да се търпи.

Най-лошо беше, че миришеше на разни салци и освен това мустаците му бодяха така неприятно, че ми идваше да изпискам. Нищо, търпях. По едно време започна да прекалява, аз се отдръпнах.

— Остави ме, моля ти се.

— Защо? — изгруктя той.

— Ей така!... В края на краищата трябва да знаеш, че съм...

И млъкнах. Не, не мога да кажа такава дума, просто ми е отвратителна. Случвало ми се е да казвам и много по-лоши, но тая не мога.

— Каква си? — запита той.

— Това, което си мислиш! — отвърнах ядосано.

Като че ли го боднах с остен, той още по-силно ме налетя. Нямаше какво да се прави, отворих вратата и изхвъркнах навън. Наистина беше невероятно тъмно, не виждах по-далече от носа си. Знаех само, че трябва да бягам нагоре, тъй като преди това бяхме слизали. Блъсках се в някакви брегове и падах, но все пак бях по-бърза от него. Чувах как ме вика в тъмното, даже ме молеше и обещаваше, но бях вече много уплашена и не смеех да спра. След стотина метра най-сетне изскочих на шосето. Изведнъж се успокоих. Тука не беше така тъмно, по серпантината, която слизаше от високото плато, светеха няколко чифта фарове. Тъкмо мислех да спра някоя от колите, и той изскочи от тъмното. Говореше ми нещо, но беше така задъхан, че нищо не разбрах. През това време колите се изнизаха една след друга, като свистяха силно по стръмнината и вдигаха около нас цели вихрушки. Сигурно и те ни виждаха, защото фаровете им просто ме ослепяваха. Ама че представление им направихме, на тяхно място аз бих спряла да си позяпам. Все пак забелязах колко уплашен и стреснат е Мечо, това съвсем ме успокои.

— Слушай — казах аз. — Върни се сам и изведи колата на пътя. Да си знаеш, че няма да мръдна оттука...

— Добре, добре — каза той уплашено. — Но те моля, отмести се поне от шосето, защо ще събираме хората...

И внезапно изчезна в тъмната бездна под мен. Аз наистина се свих в храстите, но не смеех да седна, за да не си изцапам шлифера, та после у дома да ме познаят. Не беше студено, а зъзних, даже зъбките ми от време на време леко потракваха. Тоя проклет човек се бави долу повече от вечност. Минаха още няколко камиона, но аз само се спотайвах и се молех да се върне колкото се може по-скоро. Ако беше издържал още пет минути, щях да се върна да го търся.

Най-сетне той изпъпли от бездната, като светеше само с късите фарове. Седнах до него и потеглихме. През целия път той нито ме погледна, нито ми продума нещо. Изглеждаше така смачкан от моите подвизи, че даже ми дожаля. Ами какво да правя, като съм така безчувствена, просто като че ли съм риба, напълнена с лед. Изглежда, че никак, ама никак не съм като всички други момичета, и това ме ядосва до смърт. Даже Цецка, каквато си е скромничка, щом я докосне някой с пръст, веднага загорява до сто градуса. Знам си, виновна съм. Като не мога да понасям, то се знае, не бива и да се захващам. В края на краищата всички игри трябва да се играят честно, както са правилата. Като шаха например. А пък мен като ме изправят пред мат, изведнъж си прибирам царя в джобчето и благополучно изчезвам. Туй не е работа.

Като пристигнахме в града, той ме остави на една тъмна улица, щракна вратата под носа ми и си замина. Много важно! Изведнъж ми олекна, идваше ми просто да хвъркна. Сега, ако съм умна, не бива да се захващам с такива истории поне една година, но не знам дали ще издържа. Там е работата, че ми е много къса паметта, пък съм и любопитна, изглежда. Както и да е, но сега ми беше приятно, че се избавих, и подскачах чак до дома. В антрето се огледах добре дали не ми е нещо пострадал тоалетът в двубоя на века. Не, всичко си беше в ред. Отворих вратата на хола и влязох. На голямата маса татко играеше бридж с трима свои колеги.

— Добър вечер! — казах аз мило.

— Добър вечер! — отвърнаха те в хор.

Много са симпатични, макар и малко простички. Най-умен е барабанистът и даже ми се струва, че се позаглежда мъничко в мен. Те играеха с увлечение и от време на време си отпиваха по глътка конячец. Назърнах в спалнята — мама лежеше на дивана с дебела книга в ръка. Навярно се беше задълбочила пак в своя Димитър Талев, четеше го не знам за кой път. Отново се върнах в хола.

— Мога ли да погледам? — попитах аз.

Божичко, как стеснително попитах. Ако ме беше чула отнякъде Боби, щеше да се просне на земята от смях.

— Знаеш ли тая игра, момиченце? — запита бай Спиридон, който духаше в контрабаса.

— Мъничко! — отвърнах аз.

— Седни зад мен! — обади се татко. — И не досаждай на хората.

Загледах се — те играят „плафон“ и го играят отлично при това. В стаята беше топличко, миришеше на цигари и на хубав коняк. Съвсем се отпуснах, забравих всички неприятности. Много обичам да съм сред мъже, стига да не ме забелязват. Докато не ги хванат разни бесове, те всички са много добри и приятни.

И изведнъж се развихри една интересна игра.

Бай Спиридон, който беше партньор на татко, започна с „две без коз“. Татко обяви четири купи — имаше петорни рига-вале и спатия асо. Барабанистът от лявата му страна реши да отиде на защита — обяви пет спатии. На шест купи татко получи контра от барабаниста.

И играта се разви така. Барабанистът му излезе с марияжа си от спатии. Бай Спиридон свали страшна карта — само без спатии и с тройно купа асо десетка. Татко взе със спатия асо от ръка. Сега цялата работа беше да намери купа дама и голям шлем. Редно беше да я търси вляво, където му бяха дали контра. Но аз вече бях видяла, че дамата не е там.

Татко игра от ръка малка купа. Барабанистът сложи четворка. Татко се позамисли и посегна към десетката. Не издържах, тайно го боцнах отзад с пръст. За миг ръката на татко трепна по посока на асото, даже го пипна, но след това отново сложи десетката. Шлинк! — онзи вдясно взе дамата, върна спатия и край. Татко изглеждаше много огорчен, но кой му е виновен, като го бях предупредила.

След това играта свърши, татко изпрати гостите и се върна в хола. Усетих, че в погледа му се таи смях.

— Слушай, момиченце, кой те е учил да играеш с еле? — запита той.

— Как с еле?... Та аз изобщо не съм играла.

— Хайде, хайде не се преструвай!... А кой ме боцна с пръст по гърба?

Гледай какъв човек — не стига, че се помъчих да му помогна, ами сега ми чете морал.

— И ти не се преструвай — отвърнах аз сухо. — Не те ли видях как надзърташе в картите на Евтим.

Той едва не се опули, после изведнъж избухна в смях.

— И тъй да е, но аз съм вече възрастен човек! — отвърна той. — Но ти не бива да почваш отсега!... Какво ще стане с теб, като стигнеш до моите години?

Погледнах го учудено — зер наистина е възможно да стана някога възрастна като него? Не, никак не ми се вярва, сигурно ще умра по-рано. Нищо не му отвърнах, само вдигнах рамене. В хола влезе мама.

— Няма ли да вечеряте? — запита тя.

— Аз съм вечеряла...

— Къде си вечеряла? — запита тя подозрително.

— У Боби — отвърнах аз бързо.

Изглежда, че с тона си сбърках. Тоя път навярно не ми повярва, защото след малко отново запита:

— А какво вечеряхте?

— Пържена скумрия!

Как можах да го измисля! Тая година изобщо не съм виждала скумрия из рибарските магазини. Май че ми се ядеше по едно време, но това е съвсем друга работа.

— Трябва да се обадя на Фани — каза мама. — Интересно е къде могат да се купят скумрии.

— Никъде — отвърнах аз. — Изпрати им ги в колет техният хазаин от Созопол... Бай Нико, ако го знаеш...

Но тя не го знаеше и още по-добре. Не съм сигурна дали ми повярва, но, слава Богу, с това разговорът приключи. Аз побързах предпазливо да се прибера в спалнята.

Но сутринта започна кошмарно. В осем и десет телефонът иззвъня и ме събуди. Бях спала лошо, чувствавах се кисела. В още по-лошо състояние беше стомахът ми. Вдигнах слушалката.

— Кой е?

— Търся Бистра Григорова — отвърна ми малко уморен женски глас.

— Да, аз съм... Но кой е?

— Тук е майката на Евгени.

Така се изплаших, че дори не разбрах как съм затворила слушалката. Но след малко тя отново позвъни.

— Навярно ни прекъснаха?

— Да, госпожо, простете! — отвърнах аз.

Никак не бях с ума си. Защо да ми прости, ако връзката е била случайно прекъсната.

— Крайно ми е необходимо да поговоря малко с вас.

А на мене пък никак не ми беше необходимо. Чудех се какво да измисля.

— Извинете, госпожо, но имам лекции. И не бих могла да отсъствавам.

— Много ви моля — каза тихичко жената. — Ще дойда у вас с такси. А можем да си поговорим и по пътя.

Размислих светкавично. Щом е решила да говори на всяка цена с мене, сигурно няма да ме остави на спокойствие. И току-виж, че се е обадила, когато мама е вкъщи.

— Добре, елате — казах аз. — Ще ви почакам у дома. И затворих слушалката. Досега не ми е ясно защо толкова се изплаших, като разбрах коя е. Разбирам, да беше жена на Мечо, но те се бяха развели преди много години. Не бях я виждала досега, но Евгени ми беше казал много пъти, че е извънредно добра и умна жена. Навярно искаше да ме попита нещо за самия Евгени, но какво имаше тук страшно? И все пак като че ли имаше. Баща, майка, син, и аз, ни в клин, ни в ръкав, по средата! Такава нелепа комбинация всеки ден не би могла да се случи. В края на краищата излизаше, че съм по някакъв начин роднина и на тримата.

Станах и започнах бързо да се обличам. Телефонът отново иззвъня — беше Мечо, разбира се.

— Врабчо, много те моля да ми простиш! — говореше той меко и ласкаво. — Най-хубаво е да си обясниш всичко с виното.

Ама пък човек, какво има тук за прощаване? Освен може би, дето ме остави сама на тъмната улица.

— Не, нищо — измънках аз. — Забрави тая работа.

— Как се чувствуваш? — запита той.

— Добре — казах аз. — Само стомахът малко... Може би бифтекът не беше съвсем пресен.

— Не, не е виновен бифтекът! — обади се Мечо. — Ама не трябваше май да смесваме питиетата.

— Сигурно — казах аз.

— Бъди здрава и весела, врабчо!... Скоро пак ще ти се обадя.

И пръв затвори телефона. Усетих, че не горя от желание да чуя скоро гласа му. И изобщо защо тая бивша фамилия така упорито се въртеше около мен? Без нея бих се чувствувала превъзходно.

Измих се набързо, след това отидох в хола. Слава Богу, мама го беше почистила и проветрила отлично — не се чувствуваше ни полъх от снощните миризми. И макар да бях предупредена, просто се почудих колко бързо пристигна тя. Беше средна на ръст, лицето ѝ беше доста приятно, макар и малко увехнало. Направи ми впечатление, че е много добре облечена, тъмният костюм стоеше добре на тънката ѝ фигура. Нелоша женица беше изпуснал горкият Мечо, затова сега си губеше времето с разни нездрави студентки. Въведох я в хола и я настаних в едно от креслата. Усещах, че през цялото време ме наблюдаваше много внимателно, просто от главата до петите. Не вярвам да е останала доволна, но какво да правя, не мога да угодя на всички.

— Искам да говоря с вас съвсем откровено! — започна тя. — Сигурно се досещате, че става дума за Евгени.

Аз кимнах.

— Неговият процес е след две недели. Не знам дали сте се замисляли по тоя въпрос, но положението му е крайно сериозно. Единственият му шанс е да го осъдят условно. Ако му дадат реална присъда, с него е свършено...

— Как тъй — свършено? — не разбрах аз.

— Много просто! — каза тя. — Преди всичко ще го изключат от университета. Ще остане без образование, без професия, без бъдеще.

И на всичко отгоре с позора на присъдата. Кажете, кой ще приеме на работа един бивш криминален затворник?... Животът му ще бъде направо погубен и аз, като негова майка, не мога да не бъда изплашена за това.

Тя говореше на вид много спокойно, но гласът ѝ вътрешно потреперваше. Наистина умееше да се държи достойно: ако беше някоя простачка, навярно би се разревала пред мен.

— Винаги съм мислила, че няма да го осъдят! — измънках аз. — Доколкото разбрах, и велосипедистът е бил виновен.

— Велосипедистът не е виновен! — каза тя твърдо. — Той е бил наранен тежко, нарушена е била неговата работоспособност. Адвокатът още веднъж ме предупреди, че положението на Евгени е много тежко. И трябва да ви кажа искрено, че най-сериозната надежда да му помогнем сте именно вие.

— Аз?

— Да, вие — каза тя и ме загледа продължително. Нейният поглед, макар и толкова мек, тежеше върху мен като огромен камък.

— Наистина не разбирам! — казах аз искрено.

— Сега ще разберете! — отвърна тя. — По стечение на обстоятелствата вие сте единствената, която знае цялата истина. Дошла съм при вас с молба да му станете свидетелка на процеса.

— Как тъй свидетелка! — намръщих се аз. — Та аз дори не съм присъствувала на катастрофата... И нищо не знам...

— Разбира се, че не сте присъствували! — каза тя меко. — Съвсем не искам от вас да измисляте или да давате лъжливи показания. Просто ще кажете истината. Ще трябва да обясните пред съда как сте прекарали на „Копитото“, след това на другата сутрин у вас и вечерта в ресторант „Лебед“.

Побеснях. Тоя мухльо наистина бе разказал всичко на майка си. Сигурна съм, че никой свестен мъж не би го направил. Усетих как се загарявам вътрешно, едва не се изпотих. Изглежда, че е бил прав снощи Мечо да се тревожи.

— И какво ще му помогне това? — запитах аз троснато.

— Ще му помогне! — каза тя меко, но настойчиво. — Даже представа нямате колко ще му помогне. Сега нещата изглеждат за съда така: Без никаква сериозна причина Евгени открадва колата на баща си и хуква с нея по шосето. Изплашен да не го заловят, той кара колата

много бързо и прегазва велосипедиста. А вие много добре знаете, че истината е друга. Ние трябва да докажем пред съда тая истина. Той е действувал не просто по каприз. Той е бил в крайно възбудено състояние, дълбоко поразен и отчаян. Та вие знаете по-добре от мен, той е бил просто като бесен от... от ревност.

— От ревност ли? — запитах аз искрено учудена. — Защо пък от ревност?

Честна дума, тая мисъл досега не ми беше минавала през глава. Нейният мухльо ревнивец — доста смешно наистина. Усетих как тя ме погледна пронизателно, в погледа ѝ се появи колебание.

— А според вас от какво?

— Ами аз си помислих, че е искал просто да ядоса баща си. Или пък да си направи някаква идиотска шега.

Стори ми се за миг, че лицето ѝ стана безпомощно.

— Вие не бяхте ли приятели?

— Не знам как го разбирате! — отвърнах аз сухо.

Тя трепна:

— В най-коректен смисъл, разбира се. Но нима вие не знаехте, че той е влюбен във вас?

Малко ме досмеша. Хайде де, чак пък толкова влюбен. Такива като него се влюбват сигурно по три пъти седмично.

— Не съм си давала сметка! — казах аз. — И други са се занасяли по мен, но нима трябва всички да ги произвеждам на влюбени.

Усетих как дълбоко я нараних. Изглежда, че наистина обичаше синчето си, щом така се обиди вместо него. Имах чувството, че ей сега ще ме изругае, но тя само наведе глава.

— Той наистина ви е обичал! — каза тя с горчивина. — Помислете си малко по-добре и ще го разберете. И може би едва тогава ще влезете в неговото положение. Та малко ли е да отидете в някакъв ресторант с баща му.

— Но той знаеше, че това е шега! — кипнах аз. — Или по-скоро — бас.

— Не е било само шега! — каза тя. — Вие сте искрено момиче, ако си сложите ръката на сърцето, ще разберете, че съм права.

Е, да — в това имаше нещо вярно.

— Добре, и амбиция! — добавих аз.

Тя въздъхна, посегна автоматично към чантичката и извади оттам кутия цигари и елегантна запалка.

— Извинете, мога ли да запуша? — досети се тя.

— Моля ви се.

Тя всмукна дълбоко — като мъж — от цигарата, лицето ѝ сякаш погрозня.

— Да не коментираме повече — каза жената уморено. — Нека бъдем добросъвестни и изложим фактите пред съда. Аз мисля, че съдът правилно ще се ориентира.

Това беше наистина прекалено. Тая безочлива жена, за да спаси синчето си, беше готова да накисне, без да ѝ мигне окото, всеки друг човек.

— Нищо не мога да ви обеща — казах аз намръщено. — Не знам дали си давате сметка какво искате от мен. Ако тая работа се разчуе, мога пък аз да изхвъркна от университета...

— Няма да се разчуе! — каза тя. — Делото ще се гледа при закрити врата.

— А ако не се гледа при закрити врата?

— Ще се гледа при закрити врата — каза тя нетърпеливо. — В противен случай ви освобождавам от задължението да се явите като свидетел.

Брей — освобождавала ме! Много важна се пише, с какво би могла да ме задължи?

— Не знам! — вдигнах аз рамене. — Не че съм злонамерена, но искате прекалено много от мен. Мога ли да се явя пред съда, без мама да разбере? Даже не искам да мисля какво ще стане.

— Майка ви и без това ще разбере! — каза тя хладно.

— Как ще разбере?

— Аз ще ѝ кажа — отвърна тя. — За да потърся нейното съдействие. Не трябва да ми се сърдите, а да ме разберете. Моят син е в опасност и аз съм длъжна да се боря за него. Още повече че не искам нищо друго, освен да се установи истината.

Известно време ние се гледахме, без да си кажем нищо. Много добре я разбирах, бях сигурна, че ще си удържи думата. Тия невзрачни на вид женици стават много страшни, като решат нещо.

— Добре, ще си помисля — казах аз. — А сега ме оставете, защото трябва да вървя на лекции.

Тя стана, измърмори едва чуто „довиждане“ и тръгна към изхода. Но на прага внезапно спря, погледна ме замислено и тихичко каза:

— Ще ви посоча за свидетел все пак, колкото да запазя сроковете. А ваше право е да се явите или да не се явите.

И си излезе. Скочих нервно и едва ли не ритнах креслото, на което беше седяла. Ама никак не беше права, разбира се. Заради нейния пикльо, който не знае да си владее нервите, ще тръгна да се излагам пред цял свят. Само това няма да стане. Така си мислех, но никак не бях спокойна. Тия майки, като им се засегнат родителските инстинкти, понякога стават като фурии. И моята майка е такава, макар да изглежда добра и кротка. Ако научи цялата тая история, не знам от кого, но от някого ще хвърчи перушина. От Мечо сигурно — за тая цел той ще ѝ хареса най-много. Най-напред ще успее да му цитира нещо, а след това да не говорим. Може би най-умно беше аз да ѝ кажа или поне някак да я предразположа. Но си знаех, че няма да го направя. Такава съм, чакам нещастieto да ми се струпа на главата и едва тогава започвам да пискам.

Дори не разбрах как съм стигнала до университета. Никъде не се отбих, нищичко не погледнах. В аудиторията кашляха и се прозяваха, професорът мънкаше нещо под носа си. Никак не се чувствавах добре. И изобщо не ми е ясно защо записах френска филология, като тоя език никак не ми допада. Постоянно трябва да си гъделичкаш небцето с език и да си кривиш устата. И френската литература не ми харесва, няма в нея нищо мъжествено. Дълго време много харесвах Сирано, но след това и той ми изстина от сърцето. И наистина от де на къде само тоя, който умее добре да дърдори, той умее и да обича. Даже Кристиян ми стана по-симпатичен с неговите противни руси мустачки. Веднъж развих едни такива мисли пред Sir, той страшно ми се обиди. Трябва наистина да внимавам, когато говоря с него.

Последната лекция беше в обща аудитория и успях да се измъкна. Но в „Берлин“ нямаше никой, трябваше да отида до „телевизора“. Не обичам да ходя там, защото татко често минава по улицата. Веднъж даже ме видя през витринното стъкло, но се направи на разсеян. И Евгени ходи там, но слава Богу, откакто стана оная история, хич не се мярка. Сега там бяха двамата му приятели Жоро и Владо. Както винаги, Жоро беше чистичък и изгладен, с идеално лъснати обувки, а Владо — невчесан и неизбръснат. Пиеха само сода и

говореха с дебели гласове — навярно снощи бяха закъснели някъде. Седнах при тях, макар да не ме поканиха, защото се бяха заплеснали в някакъв разговор. Никога не ги слушам какво приказват, защото се ядосвам. В такива случаи просто седя край тях и зяпам по масите. Но нямаше нищо интересно за гледане, нищо, освен хлапета, които пиеха вермут и разиграваха разни ролички. По едно време зърнах оня, мръсния писател с дебелия черен пуловер. И той ме погледна за миг, но някак си подигравателно и високомерно. Просто кипнах — на какво пък отгоре? По-късно разбрах, че изобщо не ме е познал, чисто и просто така си гледаше човекът.

След четвърт час здравата ми доскуча и без да искам, се заслушах в разговора до мене.

— Всички физици страдат от манията, че материята има някакви неделими елементарни частици — говореше възбудено Владо. — Даже последното им откритие — аниhilацията — е една мистична измишльотина. Плюс и минус било равно на нула. Е, да, в математиката тя е все пак кръгче, а не някакво немислимо нищо.

Жоро с гумената връзчица го гледаше укоризнено.

— Не прекалявай, моля ти се! — каза той. — Аниhilацията означава, че масата престава да бъде маса, а се превръща в енергия.

— Е да — превръща се — каза сърдито Владо. — Щом между две неща съществува знакът на равенство, това означава, че те са само два различни начина на съществуване на едно първоначало. Енергията не може да бъде някаква си нула между материята и антиматерията. По тяхната логика и тя трябва да бъде съставена от някакви елементарни частици, които са или материя, или антиматерия.

— А по твоята логика? — запита Жоро коварно.

— А по моята проста логика, макар да не съм физик, изобщо няма елементарни частици. Елементарно е само тяхното определение. Всъщност между безкрайно малкото и безкрайно голямото няма никаква принципна разлика. И двете са непостижими.

Жоро се намръщи и отпи от содата, макар че Владо я бе наръсил с достатъчно цигарена пепел.

— А пък за мен това е аксиома — каза Владо тържествено. — Аз се съмнявам дали вселената е спираловидна или изкривена, както казва Айнщайн. Но тя дяволски прилича на една фунийка, да речем, в смисъл, че извира от едно невъобразимо малко начало и се разгръща в

една непостижима необятност. Нещо като човек, който си пуска кълбета дим и те растат до безкрайност. Но и това сравнение е примитивно и илюзорно, тъй като пространствените измерения са само една гледна точка и нищо повече. Всъщност съществуването е едно непознато за нас единство от форми и проявления, което ние наричаме условно „субстанция“.

Просто ми идваше да вдигна пепелника и да го стоваря върху главата на тоя небръснат глупак. Ужасно мразя да се говори за такива неща, става ми тягостно и непоносимо. Бях сигурна на всичко отгоре, че тия двама домашни физици нямат никаква представа от физика.

— Хайде, стига! — казах аз нервно и за всеки случай преместих пепелника на другия край на масата.

Усетих, че и двамата си отдъхнаха, така здраво се бяха заплели в измислените от тях конци.

— Я! — възкликна Владо учуден. — Ти пък кога пристигна?

— Добър ден! — казах аз.

— Къде се загуби? Виждаш ли Евгени?

— Не — казах аз. — А вие?

Двамата се спогледаха.

— Няма го! — каза Жоро. — Даже по телефона не се обажда...

— Вчера ме е търсила майка му! — обади се Владо. — Казала, че пак ще ме потърси.

Явно, че събира свидетели — помислих с досада аз. Другите двама започнаха да вадят от джобовете си стотинки, за да платят содата.

— Владо, би ли ме изпратил до дома? — запитах аз.

— Защо? — погледна ме той учудено.

— Ами тъй — просто да пофлиртуваме.

— Жоро не е ли подходящ? — попита той с някаква бледа надежда.

— Мисля, че не е...

— Е, добре — каза той. — Поне не живееш далече.

Излязохме на улицата. Тъкмо по това време тя е най-шумна и понеже всички са гладни, блъскат се като говеда един в друг. За да не ме отнесат, хванах се за ръката на Владо, но той даже не ме усети. Всъщност това е хубаво, така е най-добре. Пък и да ме види татко отнякъде, по самия кавалер ще разбере, че работата е съвсем невинна.

Съвсем друго е, ако ме срещне подръка с Мечо например. Пред Театралната академия бяха излезли маниачките от първите курсове, наоколо се въртяха снобите, които ги обожават. Беше малко студено днес, те зъзнеха в своите роклички, но все пак така въртяха очи, че просто ми стана лошо. Не мога да ги понасям с тия мазни коси и навити чорапи, като че ли всички са дошли тук от Ихтиман или Разград.

— Хайде почвай! — обади се най-сетне Владо.

— Какво да почна? — не разбрах аз.

— Ами нали искаш да флиртуваш?

— А, не — казах аз. — Сега пък ми се иска да ти задам един идиотски въпрос.

— Колко идиотски?

— Съвсем, съвсем идиотски.

— Моля! — каза той и цял се наежи от гордост.

— Кажи ми, Владо, бил ли си влюбен някога?

Той ме погледна така разочаровано, че просто съжалих за въпроса си.

— Ами, разбира се!...

Погледнах го любопитно — сигурно е много интересно да го зърнеш как пъхти и се превъзнася от любов.

— Добре, обясни ми тогава със свои думи какво точно означава това.

— Какво има да обяснявам? — каза той недоволно. — Ти не четеш ли романи. Там всичко е обяснено точ в точ.

— Чета, разбира се. Но искам най-сетне да чуя мнението на един нормален човек.

— Ти за нормален ли ме смяташ? — запита Владо обидено.

— Е, не, но би могъл да бъдеш все пак обективен. Ония изкарват с това хляба си, на тях им е простено да лъжат.

Той започна да си чопли носа.

— Чакай, че въпросът не е толкова прост. Може ли малко да помисля?

— Моля! Колкото обичаш!

Докато той размишляваше, аз зяпах опашката, която се беше проточила край задната врата на тролея. Родените да се любят така се

блъскаха с лакти пред тясната врата, че всеки отговор вече ми се виждаше фалшив и измислен.

— Знаеш ли какво е то? — обади се внезапно Владо. — Учените казват, че това било някакво заболяване. Но резултатът е интересен. Изведнъж почваш да си въобразяваш, че някакъв друг човек е началото и краят на света.

— Нещо като твоята субстанция?

— Точно тъй! — каза той, доволен, че съм го разбрала. — Зер ти не си била влюбена?

— Както ми го обясни, май че не съм.

— Жалко! — каза той.

— Защо пък жалко? — запитах аз. — Нали сам каза, че е болест?

— Какво от това? — вдигна той рамене. — Там е работата, че всеки влюбен човек е готов да се откаже заради любимата от себе си. Разбираш ли колко важно е това? Все едно някакъв предмет да се освободи от гравитационните сили. Това е една вътрешна свобода, която никакво друго състояние не може да ти предложи.

— Не те разбирам! — казах аз. — А, според мен, това по-скоро е робство.

Владо енергично поклати глава.

— Не е точно тъй! — каза той. — Външното робство не е страшно, особено пък когато го идеализираш. Тежко е, когато робуваш на себе си — на своите инстинкти например, на егоизма си, а да не говорим за естествени и придобити пороци като кариеризма и прочие.

Като че ли не беше прав. Това, което е отвътре, се понася, лошото е, като друг ти се покатери по главата. Но не му възразих, никак не обичам да се философствува и обобщава.

— Слушай — казах аз. — Мислиш ли, че Евгени е бил влюбен някога в мен?

— Да, разбира се! — отвърна той веднага.

— Евгени ли ти каза?

— Защо да ми казва? Аз да не съм сляп.

— Никак не му личеше! — казах аз недоволен.

— Брей, не му личало! — възкликна Владо, кой знае защо, заядливо. — Даже ставаше смешен понякога. Не помниш ли последния път как се напи заради тебе като някакъв крак.

— Защо заради мене?

— Ами защото му правеше разни тъпи номера.

Млъкнах, нямах интерес да го разпитвам повече. Ако майката на Евгени наистина го сипа, ще направи от него опасен свидетел. До края мълчахме. Като се прибрах вкъщи, нашите вече бяха седнали да обядват. Както винаги, татко не ме погледна, мама стана и ми сипа пълна чиния пилешка супа. У нас много рядко се готви супа, може би затова страдам от хронически запечи.

— Днес идвал ли е някой на гости? — запита внезапно мама.

— Никой — казах аз. — Отде ти хрумна?

— Имах такова чувство — отвърна тя недоволно.

След това погледна предпазливо към татко, но той беше забил нос в супата и не ни обръщаше никакво внимание.

— Ти пушиш ли? — запита тя отново.

— Не — казах аз и добавих мило: — Поне вкъщи не...

— Щото имаше нещо в пепелника — каза тя.

Замълчах си. И в същото време съвсем ясно почувствувах, че примката започна лекичко да се затяга около шията ми.

Но в следните няколко дни не се случи нищо особено. Успокоих се, помислих си, че добрият дух е излял в умивалника всички горчиви чаши. Започнах да ходя редовно на лекции и веднъж Sir ме похвали, че моето упражнение било най-хубавото в целия курс. Боби, както си е амбициозна и завистлива, просто позеленя. Само Цецка ме целуна в почивката и каза, че много, много се радвала. Тя е наистина много свястно момиче, само дето толкова се вълнува от мъже.

Срещнах веднъж Бедо при тролейбусната спирка. Притаих се хубавичко, но той все пак ме зърна. Изтича до мен и силно ме дръпна за ръкава на шлифера. Изглеждаше съвсем освирепял.

— Ще ми платиш за тая работа — да си го знаеш! — закани ми се той. — Ще ти откъсна някой ден врата като на пиле.

— Бреей! — казах аз.

Бях доста изплашена, не можах в момента да измисля нищо поумно.

— И не ми се преструвай на светица! — добави той мрачно. — Знам много добре какво правиш...

Хубавото ми е, че лесно забравям. Само след няколко минути си тананиках надолу по булеварда, а кестените тропаха около мен, лъскави и чисти. Никак не е лошо да се живее на тоя свят, стига човек да няма неприятности. Там е работата, че единственият начин да нямаш неприятности е да не се събираш с хората. И понеже това е така, аз моментално се отбих в „телевизора“. Много ми се искаше да поседя някъде и да побъбря, но вътре нямаше нито един познат. Може би бих седнала даже при Евгени, но и него го нямаше.

Започнах да се улавям, че напоследък все по-често мисля за него. И колкото повече мислех, толкова по-често си спомнях разни забравени неща. Сега вече не ми се виждаше толкова невероятно, че Евгени е бил влюбен в мен, само не разбирах причината. И изобщо е крайно неприятно да почнеш да анализираш живота. Понякога почва да ти се струва, че истинският живот е нещо съвсем различно от това, което си мислиш за него. Даже лицата на хората като че ли започват да стават различни и други. Сигурно затова никога нищо не анализирам, живея си, както мога. Почнеш ли да анализираш нещо, то неизбежно умира в ръцете ти. Но ето че и аз започнах да обобщавам, това е може би признак на остаряване.

След това отново започнаха големите неприятности.

Най-напред се обади Мечо и ме помоли да се срещнем, макар и за малко. Видяхме се на нашето място — беше без колата и както ми се стори, изглеждаше доста угрижен. Заведе ме в някакво непознато аперитивче, и то в задната стаичка. Но като минавахме през предното отделение, трима в шлифери се повдигнаха да го поздравят. Стори ми се, че са същите, които така зяпаха по нас, като минавахме с колата край „Берлин“. Мечо съвсем загуби настроение, отпусна се тежко на един от неудобните столове. Не беше като друг път свежо избръснат, стори ми се малко остарял. Пък и стаичката беше противна — без прозорци, с избелели шарени черги по стените и на всичко отгоре миришеше тежко на слама от битовите възглавници и на подово масло.

— Какво ще пиеш? — запита ме той.

Но тонът му беше такъв, сякаш питаше някой пияница. Не, никак не приличаше на себе си добрият, изискан Мечо.

— Все ми е едно — казах аз.

Понеже беше малко хладничко, поръча греяно вино с портокали и ябълки. Изглежда, че и тука го познавах, защото келнерката едва не

му се обеси на шията. Докато чакахме виното, той говореше дреболии, но умът му беше някъде другаде. Едва като изпи две чаши, лицето му малко се поотпусна.

— Какво ново към теб? — запита той.

— Нищо — казах аз.

— Не е май нищо! — отвърна той. — Научих, че моята бивша съпруга идвала при теб?

— Тя ли ти каза? — запитах аз учудено.

— Тя ще ми каже! — отвърна той неприязнено. — С нея изобщо не говоря, особено пък сега, както е побесняла... Но научих, градът не е толкова голям.

— Е, да — казах аз. — Идва при мен.

— Да те моли да ѝ станеш свидетелка?

— Нещо такова.

— И ти съгласи ли се?

— Да не съм луда! — казах аз.

Видях как лицето му светна.

— Точно тъй, мойто момиче! — отвърна той живо. — От де на къде ще плащаме на такава висока цена чуждите глупости.

Всичко туй беше вярно, но усетих, че ми стана неприятно. В края на краищата той му бе баща, а говореше за него като чужд човек. И нима наистина му беше толкова безразлична съдбата на неговия собствен син? Той ме погледна изпитателно и продължи с такъв тон, сякаш говореше на себе си, макар че от време на време попоглеждаше към вратата.

— Ако се явиш пред съда, с нас е свършено, да си го знаеш. С мене особено. Такива неща хората никога не прощават. Остави скандала, но всичко, на което стоим, изведнъж ще рухне под краката ни. Ии — сбогом, довиждане! Кой знае къде ще ме лашнат — я „Вторични суровини“, я „Пренос-превоз“.

Никак не очаквах, че ще изтърси тия думи така откровенно, сякаш говореше с някой мъж. Много е неприятно да видиш уплашен мъж, но Мечо ми се стори направо смешен.

— Какво пък толкова? — казах аз. — Сигурна съм, че и там ще бъдеш директор.

— Не говори глупости! — каза той сърдито.

— Хич не са глупости! — засмях се аз. — На такава служба ще имаш къде-къде по-малко неприятности и главоболия.

Нарочно го дразнех, защото ми беше приятно да гледам как перушината му се наежва като на сърдит петел.

— Не ме учи да живея! — повиши той глас. — Много добре знам кой съм аз и какво представлявам... Ами честта?... Ами позорът?... Ами общественото положение?

Много добре го разбирах. Такова гиздаво и напето мъжле, с такива мустаци — и изведнъж някакъв третостепенен директор. Наистина никак не приличаше на фасона му.

— Добре — казах аз. — И на мен така ми е по-лесно. Ще го оставим твоя син на лъвовете — нека го разкъсат като древните християни.

Мечо ме погледна стреснат — разбра, че е прекалил.

— Не се страхувай за него! — каза той небрежно. — Имам достатъчно връзки, няма да оставя косъм да падне от главата му.

Ако беше започнал с тия думи, може би щеше да ме излъже. Но сега беше вече късно да се връща назад. Ако наистина имаше такива връзки, за каквито говореше, надали щеше да трепери така за собствената си кожа. Изпихме виното до капка, мене ми стана доста весело и вече не ми се ходеше, но той нетърпеливо погледна часовника си.

— Време е да вървя!... Трябва да ходя на доклад при министъра.

Отново излъга. Вече го познавах, знаех, че при никакъв министър няма да се яви с дъх на вино и портокали. Като минахме в предното помещение, ония бяха още там. Те се поизправиха почтително, но аз забелязах как двама от тях бързо си смигнаха. Нахалници, какво друго можех да сторя, освен да им се изплеся. Като излязохме вън, Мечо бързо огледа улицата.

— Трябва да вървя, мойто момиче. И кураж!... Нищо няма да вършиш, без да се съветваш с мене!... Иначе сме загубени!

И ме заряза на улицата. Изведнъж ми стана противно, идваше ми да изкрещя. В края на краищата толкова глупава ли ме смяташе, та да си играе с мен като с някаква дребна пионка? Едва сега ми стана ясно, че и предния път ме бе поканил само за да защити собствените си интереси. А ако на всичко отгоре бе успял през нощта в колата, сега наистина щях да бъда в джоба му. Тръгнах по улицата, като ритях

кестените по пътя, и едва ли не плачех. Разбира се, че и аз си бях виновна, като се пъхах, където не трябва. Навярно съм изглеждала някак особено, защото хората по улицата се обръщаха да ме погледнат. Нищо особено не беше се случило и въпреки това ми беше дяволски противно и мъчно.

Като си отидох у дома, хубаво се наплаках. Много рядко ми се случват такива работи — може би веднъж в годината. Като се върна мама, изведнъж се втренчи в мене.

— Защо си плакала? — запита тя направо.

— Аз да съм плакала? Нали знаеш, че не плача никога.

Наистина пред нея не бях плакала от години.

— Хайде, хайде! — каза тя меко. — Не виждам ли, че ти са червени очите?

— Не знам от какво — казах аз. — Но не съм плакала.

Мама ме изгледа продължително.

— Ще потърпя още малко — каза тя. — Не е работа да ти се налива отвън разум в главата.

Така се изплаших, че избягах чак в кухнята. Никак не можех да разбера какво означаваха нейните думи. По принцип не ми се вярваше да е научила нещо за нашите истории. Това не са дреболии, ако наистина знаеше, щеше да ми опъне досега поне сто пъти ушите. И то най-меко казано. Като поразмислих, малко се успокоих. И все пак два дни не ходих никъде освен на лекции. Може би малко му трябва на човек, за да тръгне редовно из пътя.

На третия ден ми се обади Владо — никога не ми се беше обаждал по телефона преди това.

— Бисе, ще минеш ли днес към „телевизора“? — запита той.

— Трябва ли?

— А, не, но искам да поговоря с теб нещичко.

— Да ти кажа право, никак не ми се излиза.

— Добре — каза той. — Ще те чакам точно в единайсет. Да не забравиш!

И затвори телефона. Да си призная, тая покана малко ме обезпокои. Преди всичко Владо никога никого не чакаше точно в определен час. В „телевизора“ той идваше, когато му хрумне, и си отиваше, без да каже „довиждане“. Все се намираще някой да му плати содата или кафето. Сега тая работа не ми се виждаше чиста, но нямаше

как. На другия ден за всеки случай отидох с половин час закъснение, но той беше там и ме чакаше. Нищо не каза, все едно, че не ми бе определял никаква среща. Пихме кафе, той говори нещо за Годар, но не се превземаше като другите сноби. Едва като си помислих, че е забравил за какво ме е поканил, той внезапно запита:

— Ще се явиш ли свидетел по делото?

Очите му бяха така втренчени в мене, сякаш искаше да ме хипнотизира.

— Я вървете по дяволите! — кипнах аз. — Какво ме дърпате всеки на своята страна. Нямам нищо общо с тая работа.

Владо не се смути ни най-малко, само се почеса по небръснатата буза.

— Как тъй нямаш? — запита той спокойно. — Всъщност всичко почна от тебе...

— Как тъй от мен! — възкликнах аз възмутено.

— Ами от кого? В „Копитото“ ти просто го накара да побеснее от ревност.

Все същото — аз съм била виновна. Вече не знаех как да им възразявам.

— Добре, ти ще се явиш ли?

— А как иначе?

— Прави каквото знаеш... Но тоя път ще минете и без мене.

— Ти ще се явиш! — каза той спокойно. — В противен случай направо ще се изключиш от нашето общество.

Просто го зяпнах — никога не съм очаквала, че може да говори по такъв начин.

— Искаш да кажеш, от нашата компания?

— Не, не! — поклати той непраната си коса. — От обществото, всред което живееш и се учиш.

— Ааа, значи, ме заплашваш! — кипнах аз.

Сега пък той се ядоса:

— Я се засрами, глупачке!... Как може аз да заплашвам. Досега никога не съм го правил. Чисто и просто ти обяснявам като на човек какво ще се случи, ако не ме послушаш.

— И тъй да е — казах аз. — Предпочитам да се самоизключа, вместо да ме изключат другите.

Той ме погледна внимателно.

— Какво искаш да кажеш?

— Много просто. Ако тая работа се разчуе, веднага ще ме пипнат в комсомолската организация.

— Не се плаши от това! — каза Владо миролюбиво. — Те ще те разберат.

— Ами ако не ме разберат?

— Ако не разберат, има кой да им внуши как да постъпят! — отвърна Владо нетърпеливо. — Щом съм ти обещал нещо, значи, предварително съм размислил...

След това той ми обясни, че положението на Евгени е наистина сериозно. Най-лошото е, че се опитал да се укрие. Най-напред отвел колата на някаква странична улица, след това старателно избърсал кормилото и всички бутони и ръчки от отпечатъците на пръстите. Отишъл у дома си, легнал да спи, на другия ден изглеждал съвсем спокоен. И като че ли нямало от какво да се страхува, всички следи грижливо били премахнати.

— Тогава как са го хванали? — запитах аз.

Владо ме погледна учудено.

— Ти не присъствува ли, когато Игнатов се е разправял с капитана на КАТ?

— Не, разбира се. Аз си стоях настрана.

— Там е работата, че капитанът зърнал лицето на Евгени, когато се опитал да го спре в Панчарево. Отначало не обърнал внимание, само му взел номера. Но когато Игнатов се разпискал, че му откраднали колата, той разбрал каква е работата. И горе-долу описал как изглеждал крадецът. Тогава Игнатов сам напъхал себе си и Евгени в клопката: „Дали това не е Евгени?“ — разсъдил той гласно. Да го пита човек — от де на къде?

Знаех си аз защо е попитал тъй, но замълчах.

— А после?

— Ами после намерили захвърлената кола, одраскания калник. Доказало се, че на велосипедиста имало боя от същата кола. Капитанът си припомнил изпуснатия лаф на Игнатов, извикал Евгени на справка. И, разбира се, той веднага всичко признал.

— Знаех си, че е глупак — казах аз ядосано.

— Защо глупак? — вдигна рамене Владо. — В края на краищата...

— Глупак, разбира се! — прекъснах го аз. — Или е трябвало да отиде веднага в милицията, или да отрича докрай. Кой съд ще го съди въз основа на толкова несигурно показание?

Владо забарабани по масата.

— Обективно погледнато, тъй е — измърмори той. — Но в края на краищата човек има и съвест.

Съвест имал! Ако наистина е имал, трябвало е да се обади навреме. Моята поне никога не ми дотяга.

— Не съм сигурен дали има съвест — казах аз троснато. — Но ясно е, че няма характер.

Върнах се вкъщи съвсем объркана. На Владо, разбира се, нищо не обещах, но не беше там работата. Като се върна мама, трябваше да си свиркам разни мелодии, за да не разбере, че се е случило нещо. Не знам дали я излъгах, самата тя ми се стори мълчалива и някак без настроение.

Минаха още няколко дни. Много ми се искаше да се обадя на Мечо — ако не за друго, поне да ми вдъхне малко кураж, тъй като интересите ни бяха, кажи-речи, еднакви. И все пак не посмях. Беше ми станал противен след последната среща или нещо подобно. Най-странното е, че му съчувствувах повече, отколкото на Евгени. Такава съм, дори като ходя на кино, съчувствувам на злодеите, а не на тия, дето ги преследват и постоянно им развалят плановете. Отде да знам, може би има нещо вродено злодейско и в мене. Но горкият Мечо наистина щеше да изпадне в тежко положение. Та той си нямаше нищо, горкият, освен това директорско място, за което Евгени казваше, че не го заслужавал. Нямаше си ни жена, ни син, нямаше си приятелка, дори ум в главата си нямаше достатъчно, та сметките му все не излизаха. Той можеше да съществува само ако се залепи за нещо като пиявица. Но на мен и за пиявиците ми е жал и като ги видя затворени в буркан, все ми се иска да им подам някое пръстче. В края на краищата какво са виновни, по друг начин не биха могли да съществуват.

За Евгени мислех по-рядко, той си имаше достатъчно приятели и защитници. Пък и не бях толкова убедена в себе си, че трябва да го оправдаят напълно. Каквото и да е, но малко ли е да прегaziш човек, пък след това всички да бъдат виновни, а само ти да си прав.

Понякога сутрин звъняха по телефона, но аз не вдигах слушалката. Беше ме страх да не е Мечо или някой друг, който съвсем

да ми усложни живота. С все сила се стараех да не мисля за всичките тия неприятни истории. Забелязала съм, че като не обръщаш внимание на нещо, и самото то като че ли те отминава, без да ти обърне внимание. Сигурно е така: най-често се разболяват тия, които мислят за болести. А пък аз никога от нищо не се разболявам, даже от кашлица.

А изглежда, че не било тъй. Една вечер, няколко дни преди процеса, мама внезапно ме запитва:

— Какво реши, Бистра, ще отидеш ли на делото?

Замръзнах на мястото си. А тя говореше съвсем спокойно и гледаше към мен без никакъв яд.

— Какво дело?

— Хайде, не се преструвай, знам всичко.

Слава Богу, че не знаеше всичко, иначе надали би го казала така спокойно.

— А ти как мислиш? — запитах аз предпазливо.

— Сигурна съм, че трябва да идеш!... Няма друг изход!

— Защо?

— Много добре знаеш защо. Преди всичко това е твой дълг.

— Мой дълг! — изревах аз с тънкото си гласче и усетих как ме хванаха дяволите. — Не ми е ясна тая дума, казвам ти! И да е хубава, тъй сте я изхабили, че даже не мога да я понасям.

Стори ми се, че едва забележимо се усмихна, но може и да съм се излъгала. Всъщност през цялото време видът ѝ беше крайно огорчен.

— Говоря за дълг само да не те обидя! — каза тя. — А ако размислиш, ще видиш, че това е в твой интерес.

— В мой интерес ли? — възкликнах аз. — Какъв интерес имам да отида там и да се изложя пред всички?

Мама въздъхна.

— Така или иначе, фактите ще се изнесат! — каза тя с горчивина. — А като те видят хората, веднага ще разберат, че те не са толкова чак страшни.

— Разбира се, че не са страшни! — извиках аз. — Ами тогава аз чисто и просто се пошегувах. И то, защото Евгени ме амбицира.

— Знаем, че е така! — каза мама убедено. — В нашето семейство хората са добри и почтени. Просто така се раждат.

Горката мама! Добре, че живее в облаците на своите писатели!

— Добре де, ако отида на делото, ти ще дойдеш ли?

— Няма да дойда! — каза мама. — Ще ти спестя това унижение.

Може би не трябваше да казва тая последна дума. Изведнъж побеснях и почнах да крещя ужасно:

— Няма да отида, та ако ще, и на кол да ме забият! Няма, няма, няма! Тъй да си знаеш, в никой случай няма да ида!

След това се хвърлих на леглото и горчиво заплаках.

Никога няма да забравя тоя отвратителен ден. Делото беше насрочено за девет часа, но започна в десет. Преди това не можах да видя Евгени, само ми се стори, че ми се мярна някъде неговата висока мършава фигура. Пък и Владо веднага ме отмъкна в някакъв хол, след това в някакво вонящо бюфетче. Навярно си беше сложил за цел да ме забавлява и развлича, но никак не умееше да върши това, та ме отегчи още повече. Най-сетне изглежда, че забеляза това, защото опита и с вицове. Знаех и вицовете, но се усмихвах по малко, колкото да не се отчая съвсем. Никога и през ум не ми е минавало, че тоя разсеян човек е всъщност такъв добряк. Най-сетне Владо успя да ме заинтересува с нещо, като ми разказа най-подробно биографията на Елизабет Тейлър. Биваше си я наистина с нейните четирима мъже и един милион глупости, но никак не ѝ завидях. Такива породисти мъже като нейните пръчове са наистина прекалено много за всяка нормална жена, да не говорим за децата ѝ. Владо много се зарадва, като забеляза, че се развеселих, и започна да трупа нови подробности, но в тоя момент дойде майката на Евгени.

Забелязах я отдалече — видя ми се съвсем разстроена. Тя приближи до нашата масичка и ме погледна с хладен и далечен поглед.

— Много съжалявам, госпожице, но процесът ще бъде публичен — каза тя сухо. — Така че съгласно нашата уговорка имате право да се откажете.

— Благодаря — казах аз. — Но ще остана.

Нарочно не гледах към нея, но видях как лицето на Владо светна.

— Благодаря! — каза тя развълнувано. — Щом е тъй, трябва да дойдете пред залата след четвърт час.

Щом тя отмина, Владо блъсна тъй масата с юмрук, че една от чашите се обърна.

— Браво! — каза той. — И да си знаеш, че простаците не могат да бъдат за нас съдници. Нищо, нека присъствуват... Прави или криви, ние сме прави или криви за себе си или най-много за честните хора.

Май не беше съвсем прав, но замълчах. Та кой друг на тоя свят ще те оплюе така хубавичко, ако не някой простак. След малко отидохме пред залата. Процесът беше започнал, край вратата чакаха с отегчени лица част от свидетелите. Веднага забелязах край една от мраморните колони яката фигура на Мечо. Навярно и той ме бе видял, защото моментално обърна към мен масивния си гръб. Нищо, вече беше твърде късно да ме засегне.

— Видя ли го? — запита тихичко Владо.

— Моля ти се, не ми говори за него! — отвърнах сърдито аз.

— Не очаквах, че ще дойде — измърмори Владо замислено. — Значи, не е толкова глупав, колкото го смятат.

Най-напред извикаха Владо, а след това мен. Като влязох, отново го видях — седеше на предния ред и ме гледаше така, сякаш ми помагаше да подхвъркна. Толкова бях смутена, че не забелязах дали има хора в залата. Видях само Евгени зад преградката — стори ми се бледен като платно и все пак спокоен. Само за едно мигновение погледите ни се срещнаха, стори ми се, че лицето му пламна.

— Тука, другарке! — каза нетърпеливо съдията. — Точно тука пред мен!...

Гледала съм на кино разни процеси, но тоя тук ми се видя така бакалски и делничен, че просто ме досрамя. И за пръв път през живота си съжалих, че съм толкова мъничка, искаше ми се да бъда поне като Фани. Докато съдията ми задаваше формалните въпроси, успях да поразгледам двамата съдебни заседатели. Единият беше жена с масивна долна челюст на людоед и грамадни уши. Другият беше човек на средна възраст, както ми се стори, приветлив и любезен. Самият съдия изглеждаше прекалено обикновен, спокойно можеше да продава и лотарийни билети. Поне да му бяха наметнали с някоя тога изтъркания костюм. Встрани от тях седеше някакъв съвсем невзрачен младеж с разгърдена риза, макар да беше началото на ноември. После разбрах, че това бил прокурорът.

— Заклевам се! — казах аз автоматично.

— Разкажете сега какво знаете по делото! — каза съдията небрежно.

— Нищо не знам! — отвърнах аз тъй троснато, че сама се изплаших от тона си.

Съдията се ококори.

— Ами тогава защо сте тука?

— Отде да знам! — казах аз. — Помолиха ме да дойда и дойдох. Ако вие имате някакви въпроси, моля, задайте ги.

Зад гърба ми се понесе плътен полъх от гласове и аз за първи път усетих, че залата е препълнена.

— Тишина! — каза строго съдията.

След това отново се обърна към мене:

— Добре, разкажете какво се е случило в ресторант „Копито“. След това на другата сутрин у вас и прочие.

Започнах да разказвам. Отначало разказът ми беше подробен, но след това ме обхвана някаква омаломощителна досада и започнах да мънкам и съкращавам. Та как да разказвам, като през цялото време съдията ме гледаше с явно неодобрение. Съдебният заседател слушаше много внимателно, а жената сякаш не слушаше — така празен и безчувствен беше погледът ѝ. Завърших надве-натри и замълчах наежена. През цялото време съдията ме прекъсна само два пъти, и то за дреболии. Не изглеждаше никак очарован от моите ресторантски приключения.

След това съдията попита дали има някакви въпроси. Прокурорът нямаше. Но изведнъж пред мен изникна ниско кореместо човече с плешива глава. Видът му беше крайно приветлив и добронамерен. Малко по-късно се досетих, че това е адвокатът на Евгени.

— Аз бих желал да поговоря малко повече с нашата симпатична свидетелка — започна той със сладкото си гласче.

— Моля, ограничавайте се с приетите обръщения! — каза сухо съдията.

— Тъй! — кимна адвокатът. — Но да започнем отначало. Вие казахте, че в ресторант „Копито“ сте били цяла компания. Вас лично кой ви покани?

— Евгени покани всичките! — отвърнах аз. — Каза, че имал пари.

— Но все пак именно вие сте били, така да се каже, негова дама.

— Да — кимнах аз.

— Струва ми се, до тоя ден вие не сте познавали бащата на Евгени.

— Не, за пръв път го видях.

— Точно тъй, благодаря ви. Спомняте ли си какво пихте?

— Отначало вино, после уиски.

— Аа, уиски! — измърмори адвокатът завистливо. — Естествено, щом е имало чужденци. А след това танцувахте? Така ли? Вие лично колко пъти танцувахте?

— Не мога да си спомня. Пет, шест пъти навярно... Или малко повече.

— Тъй, тъй! — кимна благосклонно адвокатът. — Едно младо момиче отива в ресторант главно, за да танцува. А с кого танцувахте?

Много добре разбрах накъде ме води малкият дебел шмекер, но нямаше какво да правя.

— Не си спомням точно. Но с хора от масата.

— Е, да, разбира се, кавалерите ви са били достатъчно... Колко пъти танцувахте например с другаря Игнатов?

— Три или четири пъти! — отвърнах намръщено аз.

— А с Евгени?

— С Евгени не танцувах.

— Малко странно! — каза адвокатът. — Да не танцувате именно с вашия кавалер.

— Бях му сърдита! — казах аз.

— За какво? — запита той и очите му заблестяха.

— Не си спомням добре... Но каза нещо лошо по адрес на баща си.

— Искате да кажете — несправедливо?

— Просто невъзпитано!... Хората наоколо го чува.

— Да, да! — кимна съчувствено адвокатът. — Сигурно е бил доста нервен нашият общ приятел. Или пък възбуден, не мислите ли? За да си позволи да каже нещо гласно против баща си, и то в негово присъствие... Как си обяснявате това?

— Не можах да си го обясня — казах аз сухо.

— Достатъчно по тоя въпрос! — обади се съдията.

Адвокатът направи някакъв сложен жест, пълен с всевъзможни загадки.

— Добре, щом смятате! — измърмори той. — Ще продължим нататък.

Той отново се обърна към мен със своята крайно приветлива усмивка.

— Впрочем на другата сутрин Евгени ви е посетил. Спомняте ли си към колко часа беше това?

— Навярно към девет — отвърнах аз.

— Доста раничко след такава напрегната нощ. Вие още спяхте?

— Е, да... След това станах и му отворих.

— Както си бяхте по нощница?

— Я се засрамете! — каза жената с едрата челюст.

Адвокатът погледна слисано съдебната заседателна, след това живо се обърна към мене:

— Тогава обяснете вие на другарката — защо отворихте вратата?

— Защото Евгени ми се обади! — отвърнах аз ядосано.

— Това е всичко! — разпери ръце адвокатът. — И надявам се, че е протоколирано.

След това отново се обърна към мен, но тоя път лицето му не беше така приветливо, по-скоро то беше намръщено и сурово.

— Другарке Григорова, вие казахте, че Евгени ви е амбицирал, затова сте поканили баща му. Ако не е тайна, с какво ви амбицира той?

Никак не съм срамежлива, но почувствувах, че цялата се изчервявам.

— Как да ви кажа... Той го нарече страхлив или нещо подобно.

— М-да! Допускам — измърмори загрижено адвокатът. — Но това по-скоро би трябвало да амбицира баща му... А не вас.

— Може и да не отговорите! — обади се сухо съдията.

Точно това трябваше и да направя, но, кой знае защо, ми мина глупавата мисъл, че трябва да защитя Мечо. И, разбира се, сама попаднах в клопката.

— Във всеки случай — казах аз — другарят Игнатов не ми е давал никакви поводи. През цялата вечер той се държа абсолютно коректно.

— Странно наистина! — възкликна учудено адвокатът. — Тогава откъде у вас тая сигурност, че ще спечелите баса? И тоя кураж да му се

обадите лично по телефона? С такова странно предложение при това? И то към един мъж, който може да ви бъде баща?

Ами сега? Усетих, че каквото и да кажа, ще сбъркам.

— Не знам как да ви обясня! — измънках аз. — Но има неща, които жената интуитивно чувствава.

Адвокатът поривисто пъхна ръце в джобовете си. Изглеждаше някак смутен и объркан, даже направи няколко крачки, като си мънкаше под носа:

— Жената... да, жената...

В залата избухна смях. Съдията погледна сърдито към тях и иззвъня силно.

— Тишина или ще опразня залата! — каза той. — Адвокат Василев, няма защо да разигравате пред нас представление... Приключихте ли с въпросите?

— Фактически, да! — отвърна адвокатът приветливо. — Имам още няколко дребни.

— Не може ли и без тях

— Страхувам се, че не може.

— Тогава, моля! Но без представления.

Адвокатът отново се обърна към мен, лицето му тоя път беше съвсем делово.

— Добре, другарке Григорова, вие сте се явили на срещата, другарят Игнатов също е удържал на думата си! И край — вие сте спечелили баса! Защо е било нужно да ходите в ресторант „Лебед“?

— Другарят Игнатов ме покани.

— Можехте под някакъв предлог да откажете.

— В края на краищата това е въпрос на възпитание — отвърнах аз. — Щом сте сбъркали да кажете от глупост „а“, трябва да кажете и „б“.

— Възпитание! — отвърна мрачно адвокатът. — С такова възпитание можете да изредите цялата азбука.

Тука наистина кипнах:

— Вие сте безочлив — казах аз. — А сте ме поканили тук да помогна на клиента ви.

— Правилно! — обади се жената с едрата челюст.

Адвокатът усети, че е сбъркал, защото лицето му мигом се преобрази.

— Моля искрено да ме извините! — каза той. — Права сте!...
Още два дребни въпроса. На каква маса седнахте в ресторанта? Къде се намираше тя?

— Не е по същество — прекъсна го съдията.

— Добре — приемам! — кимна адвокатът. — Последен въпрос.
Докато бяхте в ресторанта, стана ли дума за Евгени?

— Не, не стана.

— Сигурна ли сте?

— Напълно!

— Чудесно! — каза доволно адвокатът. — Благодаря ви.

Обърнах се и тръгнах към пейката, дето беше седнал Владо. Хората в залата така просташки ме зяпаха, че едва не ми прилоша. Чувствувах, че няма да имам сили да прекося отново залата, докато в нея има поне един човек.

Следният свидетел беше някакъв шофьор, който возел с такси Евгени до ресторант „Лебед“. Той разказа, че момчето било много разстроено, даже по едно време си бършело очите с кърпичка.

— Какво ви плати? — попита любопитно адвокатът.

— Даде ми два по два лева — отвърна шофьорът. — И просто изхвъркна, не успях даже да му върна рестото.

В залата отново се засмяха. Изобщо весело им беше на хората, постоянно търсеха някакъв повод да се захият.

— Наистина ще опразня залата! — каза навъсено съдията. — Предупреждавам ви за последен път.

Появи се някакъв капитан от милицията с мощни къси крака. Докато говореше, той наричаше през цялото време Евгени „нарушителя“ и гласът му просто преливаше от враждебност. Прокурорът му зададе няколко въпроса, смисълът на които беше ясен — развълнуван или не, но Евгени доста ловко и съобразително се е опитвал при всички случаи да си спаси кожата. След като пристигнал в града, той така грижливо изтрил всички части на колата, че отпечатъци на пръсти не могли да бъдат намерени даже по багажника. И при това гарирал колата на достатъчно тъмно и безлюдно място, където могъл да свърши всичко, без никой да го забележи. И на края прокурорът все пак успя да зададе един съвсем глупав въпрос.

— При разпита обвиняемият опита ли се да скрие вината си?

— Не, той си призна веднага — отвърна добросъвестно капитанът.

— Всички обстоятелства? Дори това, че е спрял колата след нещастиято? И после отново е потеглил — без да даде помощ на ранения?

— Да, всичко! — кимна капитанът.

— Но тоя факт вие не бяхте ли установили и сами? При експертизата?

— Следите не бяха никак отчетливи! — каза намръщено капитанът. — И тоя факт не беше отразен в протокола.

Много ясно забелязах снизходителната усмивка на адвокат Василев. След това и той излезе напред. Видът му тоя път беше подчертано недоволен.

— Другарю капитан, през цялото време вие наричахте Евгени Игнатов „нарушител“... Моля, какво ви дава основание за това?

— Как какво? — запита с недоумение капитанът. — Най-напред той открадва колата на баща си...

— Моля? — запита адвокатът с такъв тон, сякаш не е чул добре. — Мислех си, че сте по-добре запознат с фактите. Известно ли ви е, че обвиняемият е имал пълномощно от баща си, което му е давало право да шофира колата?

— Да, известно ми е — отвърна капитанът. — Но в дадения случай той е взел колата на баща си без негово разрешение.

— Може да се е провинил пред баща си — това е друг въпрос. Но той не се е провинил пред вашите закони.

— Не мога да мисля така! — каза строго капитанът.

— Да си представим, че обвиняемият е спрял! — продължи адвокатът. — Вие щяхте да прегледате документите му и след това щяхте да го освободите, нали така?

— В тоя смисъл сте прав! — отвърна неохотно капитанът.

— Тъй че не бързайте с квалификациите! — каза сухо адвокатът. — Но да продължим по-нататък. След време идва при вас бащата. Вие разбирате, че номерът на колата е същият, и му описвате горе-долу външността на мнимия крадец. Спомняте ли си изразите?

— Ами казах му, че ми се видя височко, слабо момче.

— А той какво ви отвърна?

— Каза: „Да не би да е пък синът ми?“.

— Тъй! — В гласа на адвоката трепнаха тържествуващи нотки.
— И въз основа на тая декларация вие по-късно арестувахте сина?

— Да, така беше! — отвърна намръщено капитанът.

Усетих как залата спотаена ахна зад гърба ми.

— Това е, което исках да знам! — отвърна доволно адвокатът.

След това разпитаха прегазения. Беше дребничък човечец, само кожа и кости. От целия му объркан разказ ми стана ясно, че е пострадала не само ръката му, а може би и главата. Адвокат Василев не го остави току-тъй, макар че просто ми беше жал да го гледам.

— Вие казахте, другарю, че сте се движили с колелото по самото платно на пътя, близо до банкетата. Тъй ли беше?

— Ами тъй — отвърна човечецът.

— А защо не по самия банкет? Всеки велосипедист знае, че това е много по-безопасно.

— Бях закъснял! — отвърна човечецът. — А по банкетата се кара много по-бавно.

— Адвокат Василев, знаете много добре, че шосето е разрешено за велосипедисти! — прекъсна го съдията.

— Забранено е, другарю съдия! — каза миролюбиво адвокатът.

— Как тъй забранено? — запита с недоумение съдията.

— Сега е забранено. След дъжд качулка, разбира се, но така е. А е трябвало да го забранят много по-рано.

— Продължавайте — каза съдията.

Адвокатът се обърна към човечеца:

— На това място и шосето е съвършено тъмно, нали?... Няма никакви лампи. Е, добре, не видяхте ли фаровете на колата, която е идвала зад вас?

— Нищо не видях — смотолеви човечецът.

— Чудно! — каза адвокатът. — Излиза, че обвиняемият е карал със загасени фарове по съвършено тъмно шосе.

— Не беше тъмно — отвърна човечецът. — Срецу мен идваше камион и светеше с фаровете си... Тогава как да видя светлината отзад?

— Точно тъй! — каза доволно адвокатът.

— Не сте прав, колега — обади се някой.

Навярно беше адвокатът на ищеца — възрастен човек, доста изобилно посолен с пърхот.

— И просто спекулирате с едно печално произшествие! — добави той. — Вие знаете, че при лоша видимост шофьорът е длъжен да намали скоростта и даже да спре.

— Да, да, разбира се! — съгласи се адвокат Василев. — И все пак очевидно е, че моят довереник е бил заслепен от фаровете на насрещната кола.

Последен извикаха Мечо. Той премина през залата с твърда, напета стъпка и се изправи пред съдията. Никога не бях го виждала така изконтен и гладко избръснат. Дори се беше подстригал малко помладежки, отколкото му подходеше. Изглеждаше много спокоен, цялата му стойка вдъхваше респект и уважение. Само жената с едрата челюст го гледаше мрачно, едва ли не с отвращение. То се знае, адвокат Василев веднага се впи в него.

— Другарю Игнатов, често ли давахте колата на сина си? — запита той вежливо.

— Не много често — отвърна сдържано Мечо. — Когато я поискаше.

— Очевидно имали сте му доверие, за да му давате такава скъпа кола. Той добре ли шофираше?

— Да, много добре...

— В деня на нещастieto той поиска ли ви колата?

— Не си спомням... Не, предния ден я поиска, но тогава ми трябваше.

— Изобщо да сте имали някакви недоразумения с тая кола? Някакви конфликти? Да е взимал и друг път колата без ваше разрешение?

— Не е имало такова нещо! — отвърна Мечо.

— Тъй... Докато пътувахте към ресторанта, стана ли дума за вашия син?

— Какво има да говорим за него? — възрази сухо Мечо.

— Защо? Вие не знаехте ли, че тя е приятелка на вашия син? — запита любезно адвокатът.

— И през ум не ми е минавало — излъга хладнокръвно Мечо.

— Да, би било съвсем безнравствено да откраднете приятелката на собствения си син! — съгласи се адвокатът. — А в ресторанта стана ли дума за него?

— Не, разбира се.

— След като разбрахте, че колата е открадната, какво направихте?

— Намерих дежурния милиционер. Той ми каза, че кола със същия номер е минала преди повече от час, карана от някакъв млад човек.

— И вие сте му отговорили — да не би пък да е синът ми?

Мечо мрачно мълчеше.

— Така ли беше? — попита нетърпеливо адвокатът.

— Не си спомням, може и да съм го казал! — отвърна враждебно Мечо.

— Казали сте го, капитанът потвърди това! Питам ви — защо ви мина тая нелепа мисъл?... На какво основание вашият син ще дойде чак в Панчарево? И ще ви вземе колата на всичко отгоре?

— Описанието на капитана много отговаряше! — отвърна Мечо смутено.

— Висок, млад човек! — каза адвокатът. — Та такива има с хиляди! Защо трябва да бъде непременно вашият син?... При това сам казахте, че по повод на колата не сте имали преди това никакви разпавии. И изобщо името на сина ви не е било споменавано през цялата вечер?

— Не мога да ви обясня! — каза мрачно Мечо. — Понякога на човек му хрумва нещо, без сам да разбира откъде идва то.

— Може би от дълбините на подсъзнанието? — запитва адвокатът.

Без да искам, погледнах Владо — лицето му просто грееше от удоволствие.

— Моля без иронии! — каза сухо Мечо.

— Добре, на другия ден вие попитахте ли сина си дали не е взел колата?

— Не съм го питал! — отвърна троснато Мечо.

— Много странно, другарю Игнатов. Питате милиционера, а сина си не смееете да попитате. Да не би да ви е било неудобно?

— Защо да ми е неудобно?

— И аз това се чудя! — каза коварно адвокатът. — Не му ли казахте поне, че колата е открадната?

Никога не съм очаквала, че Мечо може да бъде така зле притиснат до стената. А той само мигаше и не знаеше какво да

отговори.

— Не е малко да се открадне такава скъпа кола! — продължи адвокатът. — Такова събитие ще разтревожи всеки нормален човек. И е естествено да сподели това с най-близките хора около себе си.

— Нямам навик да споделям своите тревоги със сина си! — каза ядосано Мечо. — Той себе си не може да оправи, та камо ли мене...

— Ясно, другарю Игнатов, ясно! — каза печално адвокатът. — Нямам други въпроси...

Мечо се поклони сдържано и бързо напусна залата. Изглеждаше преbledнял, перата на неговото достолепно достойнство бяха доста оскубани. С критичко погледнах към Евгени — беше навел глава с лице между ръцете, струваше ми се, че плаче. Но когато повдигна след малко глава, видях, че очите му са сухи, само устните му леко трепереха. Много ми беше чудно в тоя миг как след тая случка двамата ще живеят заедно.

— Добре си оплете кошницата! — измърмори до мене Владо.

— Кой? — не разбрах аз.

— Ами ясно кой... Адвокатът...

С това завърши разпитът на свидетелите. Дадох думата на прокурора, но бях така смутена и обърквана, че едва го чух какво говори. Спомням си само, че го нарече разглезен и несериозен младеж, който пилее парите на баща си по ресторантите. Спомена нещо за неговия лабилен, несериозен характер. И въпреки това го изкара едва ли не хладнокръвен злодей, който грижливо обмисля всяка стъпка на своето престъпление. На края каза, че една строга присъда ще повлияе възпитателно не само на него, но и на хиляди като него разглезени и разхайтени младежи, които всеки ден злоупотребяват с доверието на обществото.

След това говори адвокатът на пострадалия. Той започна с основите на социализма. Каза, че били много солидно положени, но въпреки това имало някакво привилегировано и разглезено малцинство...

— Моля, без обобщения! — прекъсна го сърдито съдията.

Въпреки предупреждението гражданският ищец продължи горедолу в същия дух. Излезе, че него всъщност не го интересувал никак животът на това разглезено от пари и постове малцинство, че те могат да правят помежду си, каквото искат, но като почнат да газят на всичко

отгоре и трудовите хора, които редят тухла върху тухла на споменатите основи, трябва поне да плащат.

Дадоха думата на адвокат Василев и той я сграбчи така стръвно, сякаш нямаше намерение да я пусне до края на живота си. Разбира се, както очаквах, най-лошите камъни се струпаха на моята глава. Той не споменаваше името ми, говореше за нашата младеж или, както сам се уточни, за една лоша прослойка сред трудовата, съзнателна младеж. Тая младеж според него била лекомислена и повърхностна, лишена от чувство за отговорност. Липсата на морални задръжки той нарече феномен, върху който обществото трябвало дълбоко да се замисли. Тоя феномен откривал пътя към леките удоволствия и към покварата, към себепраховането и душевното опустошение. И наистина — каза той — как човек може да си обясни такъв факт — момиче от добро семейство, което има връзки с един мил и чувствителен младеж, изведнъж, без да се замисли, прекрачва прага към неговия баща.

— Засрамете се — каза възмутено съдебната заседателка. — Говорите пред едно дете най-сетне!

Но адвокат Василев не само че не се засрами, но още по-стремително продължи напред. Той обясни на всички, и то въз основа главно на моите показания, че същността на нашите отношения с Евгени са въвн от всяко съмнение. С особено старание се спря на факта, че съм приела сутринта Евгени по нощница, което било ясно доказателство за интимността на нашите отношения. Идваше ми да му подвикна, че и него бих приела по нощница и при това без никакъв риск, но нямаше как. Влюбен до полуда в мен, Евгени се изправя с трагично недоумение пред ужасния факт — неговата любима става приятелка на собствения му баща.

Тук адвокат Василев направи малко отклонение за родителите, които не само не умеят да възпитават децата си, но и със собственото си поведение им дават пример за всички видове пороци. С особено настървение той се нахвърли върху Мечо, който, слава Богу, отсъствуваше. Поведението му през вечерта на нещастиято явно подсказвало за неговата нечиста съвест. Бащата много добре е разбирал сина си, знаел е истината за неговите чувства към мене. Той е разбрал, че Евгени е единственият човек, който би желал да развали неговата идилия. Засрамен и гузен, той не е посмял да попита дори на другия ден за открадването на колата.

След като разбира страшната истина, Евгени взима такси и едва ли не с рев потегля към Панчарево. Той е объркан, възмутен от дъното на душата си, неговата чест е оплюта, пред погледа му е паднала кървавата завеса на ревността. Сега той е обладан от една-единствена мисъл — някак да ни попречи, да прекъсне пътя към грехопадението. И като не може да измисли нищо друго, той решава поне да ни лиши от единственото гнездо на това грехопадение. (При тоя пасаж съдебната заседателка така се намръщи, че адвокатът Василев неволно ѝ обърна гърба си.)

След това Евгени взима колата и литва с нея. Той не бяга от милиционерския капитан, той бяга от нас — от кошмара на спомена, от срама, от погазената си чест. Всичко в него е съкрушено и смазано, над пустинята се носят само вихрите на чувствата. Блестят фарове, появява се някакъв невнимателен велосипедист и нещастие то е неизбежно. След бурния апогей гласът на адвоката чувствително спадна, но той все пак успя да изясни пред съда още цял куп смекчаващи вината обстоятелства. Неговата последна дума беше, че да се осъди човек като Евгени, това значи да осъдим своята човечност, най-съкровенията си чувства, вярата си в истинската справедливост. Макар да не виждах залата, усещах как тя с цялата си душа се съгласява с него и му съчувствува.

Най-после адвокат Василев млъкна и се оттегли изпотен и доволен. Съдът също излезе на кратко съвещание, в залата зад гърба ми моментално се вдигна развълнувана врява. Видях как майката на Евгени се приближи до сина си и го целуна по бузата. Евгени не ѝ отвърна, гледаше пред себе си като втрещен.

— Май че нашият човек прескочи трапа! — каза Владо доволно.

След малко съдът влезе и съобщи присъдата. Евгени се осъждаше на шест месеца затвор условно и да заплати на пострадалия хиляда лева обезщетение. Залата откликна с еднотелен вик на облекчение. Седя като враснала на стола и никак не знаех да се радвам ли, или да се ядосвам. Единственото, което си спомням, е краткият натъжен поглед на съдебната заседателка, единствената, която в тоя миг ми съчувствуваше. От тоя нещастен процес спечелих поне една поука, която няма да забравя за цял живот — никога да не съдя за хората от пръв поглед.

Докато Владо се ръкуваше с Евгени, аз като невестулка побягнах навън. Мъчех се да не се оглеждам, да не спирам, да не прекосявам пътя на никого. Не разбрах дори как съм стигнала на улицата, но все още ми се струваше, че хората гледат към мен — нахални и любопитни. Беше обед, трамваите звъняха делнично, цял куп коли се бяха струпали пред светофара. И хората бързаха умислени, едва сега разбрах, че никой не ми обръща внимание. Изведнъж така ми олекна, че едва не подхвъркнах. Всички неприятности бяха останали зад гърба ми, сега можеше да се почне отново, ама съвсем, съвсем отново. Може би така облекчени се чувствуват само родилките, след като им измъкнат бебето.

Почаках да дадат „зелено“ на светофара и минах на другия тротоар. Колите пристигаха и спираха, дъхаше приятно на бензин. От трамвая, който тъкмо завиваше, ми намигна весело някакво недорасло момче. Кой знае защо изведнъж се почувствувах ужасно гладна. Щях да вляза за малко в някоя закусьчна, но се сетих навреме, че бях забравила да си взема пари. Нищо, ще издържа някак си до дома, само дано мама бъде любезна и за нищо да не ме пита. Всичко, което се случи през последните седмици, беше умряло, не исках повече никога да си спомням за него, никога!

Чух зад гърба си бързи стъпки, след това Евгени се изравни с мене. Стори ми се, че е станал още по-висок, но не вдигнах лице да го погледна.

— Бистра, моля ти се, искам да ти кажа само две думи — проговори той умолително.

— Махай се! — казах аз ядосано. — Махай се, докато не съм те ритнала!

— Много те моля! — каза той.

— Какво искаш от мен? — кипнах аз. — Нали си спаси кожата, какво повече ти е нужно?

— Длъжен съм да ти обясня!

— Няма нужда! И без това всичко е ясно!

Той позабави крачките си и изостана. И аз спрях, бях все още страшно ядосана.

— Върви! — казах аз. — И не ме гледай като отровен.

Няколко минувачи ме чуха и се ухилиха. Едно циганче подвикна весело:

— Хайде, бате! Докато не си изял боя!

Евгени приближи плахо и тръгна заедно с мен. Целият му вид беше до немай-къде умърлушен.

— Е! — сопнах се аз. — Какво чакаш — обяснявай!

— Бистра, аз не знаех, че си призована за свидетелка! — каза той. — Изрично им забраних, но те ме подведоха.

— Кой те?

— Ами майка ми!... И адвокатът!

Говореше съвсем искрено, може би не ме лъжеше. И все пак това, което каза, ми се стори неизмеримо глупаво.

— Добре, че не са те послушали! — отвърнах аз. — Иначе сега щеше да гниеш в дранголника.

— Може би така беше по-добре! — отвърна той умърлушено.

Тоя човек наистина нямаше ум в главата. Или доколкото имаше, никак не умееше да си служи като хората с него.

— Тука си прав — казах аз. — Ами университета?

— Аз и без това ще го напусна! — отвърна той глухо.

Погледнах го — видя ми се съвсем сериозен.

— Защо ще го напуснеш?

— Ами просто... принуден съм. След тия истории, то се знае, не мога да се върна при баща си.

— Ще отидеш при майка си.

— Не, не! — отвърна той енергично. — И без това й създадох цял куп неприятности... Не искам да й тежа повече. Пък и нейното семейство ми е съвсем чуждо.

— Ами тогава как ще живееш? — попитах аз смаяно.

— Ще се намери начин! — отвърна той. — Сега работя в Кремиковци, там ще остана.

И ми показа ръцете си. Не лъжеше — ноктите на пръстите му бяха наистина здравата очукани. Крачех слисана, дори не виждах къде стъпям. Значи, нищо няма да почне отново, всичко ще остане объркано, тъй както си беше.

— Знаеш ли вица, дето двама изяли една жаба? — запитах аз.

— Да, знам го! — отвърна той унило.

— Тогава защо трябваше и ние да изядем жабата? И то от край до край?

Той не отвърна. Вървахме известно време мълчаливи.

— Искаш ли да се отбием за малко някъде? — запита той плахо.

Помислих да му откажа, но внезапно се досетих за мама. Пък и не бях вече толкова гладна.

— Добре! — казах аз.

В „телевизора“ беше доста празно, тъй като хлапетиите бяха вече отишли на обед. Седнахме на една маса и си поръчахме кафе и газирана вода. Докато чакахме, като че ли изпод земята изникна Владо. Изглеждаше разсеян и небрежен, както винаги, само дето беше гладко избръснат.

— Знаех, че ще ви намеря тук! — каза той и седна при нас.

Донесоха содата, Владо веднага примъкна чашата на Евгени. Доста дълго мълчахме, после Владо се обади:

— Майка ти каза да си отидеш за обед.

— Няма да отида! — отвърна твърдо Евгени.

— Ако не отидеш, вече няма да те погледна! — казах аз. — Не стига, че си скъса нервите по теб, ами и сега искаш да я ядосваш...

Евгени не отговори нищо, само замислено погледна навън. Ноемврийското слънце бе застлало цялата улица с мека, приятна светлина, в която тук-там жълтееха окапалите листа. Може би бяха последните хубави дни през тая година, сигурно бяха последните.

МОМЧЕТО С ЦИГУЛКАТА

I

Денят беше влажен и сив, но привечер небето над Люлин се поочисти и в стъклата светна меката оцветна руменина на залеза. Момчето с цигулката седеше гърбом към прозореца и виждаше червеникавото отражение в екрана на телевизора, който Сашка бе оставила непокрит. В студения здрач на стаята това беше единственото топло петно — всичко друго губеше цветовете си в сенките. Червеното кадифе на фотьойла, в който бе седнал Дади, сега изглеждаше съвсем кафяво. И косата на Дади изглеждаше кафява, зелените му очи — тъмни, само фанатичната бледност на лицето му бе придобила от отражението малко по-топли отсенки.

— Антиматерията е факт! — каза Дади, като се взираше втренчено в момчето. — Не само логичен факт. Аз чисто и просто видях снимката на частица антиматерия...

Момчето мислеше за друго, затова отвърна разсеяно:

— Нищо не съм чел...

— Наистина — не пишат! — отвърна троснато Дади. — И защо? Просто не разбирам. Та това е гениално потвърждение на диалектиката...

И като изтълкува посвоему мълчанието на момчето, добави екзалтирано:

— Всичко на тоя свят — представяш ли си? — е плюс и минус!... Не може да има плюс без минус и минус без плюс!... Човек трябва да се замисли...

— Диалектиката — добре — каза момчето. — Но това не опровергава ли материализма?

— Кое? — попита Дади, като примижа коварно.

— Ами... антиматерията...

— Смешки! — каза Дади уверено. — Друго е материята като философско понятие. Не разбираш ли?... Субективно-обективно!... Там е работата, че антиматерията съществува обективно...

Дади се поизправи, очите му все така фанатично блестяха. За миг момчето забрави страшните мисли, които се трупаха в главата му.

— А кое е плюс, кое е минус? И това ли е обективно? — неуверено запита той.

— Разбира се — каза Дади сериозно. — Всичко зависи от посоката на движението...

Точно в тоя миг в коридора отекна плътният басов удар на стенния часовник. „Нима така скоро?“ — помисли момчето отчаяно. Звукът угасна бавно, сякаш се оцеждаше като вода през цепките на вратата. Когато всичко това мина, то каза доста спокойно:

— Дади, аз трябва да вървя...

— Къде ще вървиш?

— На урок по цигулка...

Дади направи нещо като гримаса.

— Чудя се на твоя баща! — каза той сдържано. — Такъв умен и сериозен човек! Нима не разбира, че сега е ерата на разума, а не на чувствата?

— Точно обратното! — каза момчето нервно.

— Точно обратното? — попита Дади, сякаш не вярваше на ушите си.

— Обратното! Разбира се! — рязко и някак грубо възкликна момчето. — Кой вярва в разума?... Никой!... Съвсем никой!...

И докато Дади го гледаше със зяпнали уста, той бързо излезе от стаята. Не, не биваше така — постъпи безкрайно лошо. Нищо не трябваше да отличава тая вечер от всяка друга — ни по тон, ни по постъпки. Никаква нервност, никакво беспокойство. Момчето влезе в кухнята и запали лампата. През отворената врата на балкончето идваха влага и хлад, които го накараха леко да потрепери. Той превъртя ключа на бойлера, след това внимателно затвори тясната балконска вратичка. В насрещната сграда всички прозорци бяха все още тъмни. И нейният прозорец беше тъмен. Момчето постоя няколко мига с тихата надежда, че той внезапно ще светне и в светлия правоъгълник ще се появи тънка женска фигура във вълнен пуловер. Тя ще се изправи пред стенното огледало, ще вдигне ръце, за да оправи прическата си. От това фигурата ѝ ще стане още по-стройна и много силно ще изпъкне под тънкия пуловер красивата извивка на гърдите ѝ. Но в тъмнината на прозореца не се чувствуваше никакво движение, стаята с резедавите

стени навярно беше съвсем празна. И сърцето му бе празно, когато се запъти обратно към стаята.

В антрето момчето отново спря. Какво да облече — палтото или шлифера? Може би палтото, защото ще стоят дълго там и ще му бъде студено. Но италианското палто с естествен цвят на камилска вълна беше много хубаво, когато вървеше с него по улиците, минувачите се обръщаха да го видят. Тая вечер никой не трябваше да го вижда — никой не трябваше да го забелязва, никой не трябваше да го запомни.

Когато се върна в стаята, Дади се беше изправил с цял ръст край френския прозорец и гледаше замислено навън. Макар да беше само с една година по-възрастен, Дади изглеждаше толкова висок, колкото и баща му — само не толкова плещест. По-надолу бе просто масивен. Панталоните му, опънати като коледни сарфалади, бяха отдавна окъсели и под маншетите се подаваха едри, груби глезени. „Каква фигура — помисли момчето, — а какъв свръхум... Някой ден Дади ще управлява може би академия!“ ...

— Да вървим! — каза то тихо.

— Да вървим — отвърна разсеяно Дади.

Върху олющената врата на първия етаж бе окачен знакът за карантина с червения кръст върху него и надпис с химически молив — „Варицела“. В тоя апартамент живееха като в дупка за зайци половин дузина деца — всичките къдрави, с маслинени очи. Почти всеки месец там окачваха знака за карантина, родителите от жилищния дом се чудеха как да увардят от тая напаст децата си. Момчето с цигулката вдигна ръка от парапета и предпазливо я пъкна в джоба на шлифера си.

Пред входа те се разделиха. Тротоарът беше влажен, жълтите листа, накапали от кестените, бяха полепнали по него плътно като мозайка. Една бяла котка вървеше предпазливо като жена по влажните плочи — стъпваше едва ли не на върха на меките си лапички. От време на време белите ѝ мустачки докосваха гнусливо плочките, но очите ѝ бяха нащрек. Когато момчето я наближи, тя ускори хода си, после с елегантни скокове прекоси улицата. Едва когато мина на другия тротоар, тя се обърна и внимателно погледна цигулката. Може би от нея се плашеше повече, отколкото от самото момче.

В тоя час много малко хора се движат по улиците. В здрача минувачите не се взират един в друг — това е хубаво. Отначало му се

струваше, че всички разбират истината, това го потискаше. Беше похубаво да не среща хора, да не вижда очи. Така цигулката се движеше по-спокойно по своя безсмислен път. Но когато наближи кооперацията, в която живееше ВЪс, той забеляза пред входа голяма група хора. Изведнъж цигулката стана сякаш по-тежка, стъпките — къси и меки. Какво можеше да означава това?... Нищо!... Разбира се — нищо!... И все пак той приближи съвсем предпазливо, готов всеки миг да обърне гърба си. От групата се отдели човек, сивото му необръснато лице бе свито в лоша гримаса.

— Епилептичен припадък! — измърмори той на себе си.

Момчето се готвеше да отmine, но си припомни девиза на братството: „Ожесточавай се!“. Като се пъхаше внимателно между хората, то излезе на първата редица. Този, който лежеше на земята, беше млад човек, смъртнобледен, с вкочанено лице. Едната му буза бе обелена от падането, кръвта бе избила по раната, без да потече по лицето. Той хъркаше страшно и от време на време конвулсивно потреперваше. Когато момчето се измъкна обратно, то изглеждаше на цвят като припадналия, чувствуваше, че неудържимо му се повдига. Има си хас да се появи отнякъде ВЪс и да го види в такова състояние! Момчето отиде бавно до ъгъла, след това отново се върна. Струваше му се, че е придобил истинския си цвят, ръката му здраво стискаше дръжката на калъфа. Срещу него се зададе с пълен ход колата на „Бърза помощ“ и рязко спря пред входа. Без да дочака края, момчето започна бавно да се изкачва по стълбите.

Щом позвъня, ВЪс веднага му отвори, сякаш го бе чакал зад самата врата. Лицето му изглеждаше съвсем спокойно, но в погледа му се съзираше едвам-едвам някакъв трескав отблясък. ВЪс измъкна цигулката от ръцете му и бързо я пъхна в долапа на дрешника. Горещият поглед за миг спря на лицето му.

— Какво ти е? — запита той недоволно.

— Нищо — каза момчето

ВЪс се понамръщи и обърна глава. Стъклото на вратата към хола беше светло, вътре свиреше радио. ВЪс я откряна лекичко и каза високо:

— Аз излизам...

— Добре — обади се отвътре приятен женски глас. — Кога ще се върнеш?

— След малко...

Да, след малко!... Или след много?... Това никой не може да каже. ВЪс затвори вратата и стремително се упъти към изхода. Момчето го хвана за лакътя.

— Няма ли да се облечеш?

— Ах, да, вярно — измънка смутено ВЪс и добави сърдито: — В края на краищата не е много студено.

Все пак той облече шинела си и с това стана още по-висок, почти колкото Дади, но много по-тънък. Лицето му съвсем се смали, розовите пъпки, които покриваха тясното чело, още по-ярко изпъкнаха. ВЪс ги покри с плетена скиорска шапчица, след това, без да погледне момчето, излезе навън. Известно време двамата мълчаливо слизаха по стълбите. Най-сетне на партера момчето не издържа и каза неуверено:

— Един човек беше припаднал навън.

— От какво? — запита късо ВЪс.

— Не знам — епилептик някакъв...

— Затова ли беше такъв прежълтял? — каза презрително ВЪс.

Момчето не отвърна. Линейката беше отнесла епилептика, хората отдавна се бяха разпръснали. Те минаха по малката пряка уличка, така жълта от окапалите листа, че плочите едва се виждаха. Над главите им безразборно църкаха орляци врабци, сухите клони трептяха в късния здрач като живи. ВЪс спря и се поогледа за камък, но като не видя нищо наоколо, мрачно продължи. Камъни имаше едва в края на уличката. Там паветата бяха извадени и наредени на две купчини до тротоарите, а плиткият канал, който разделяше улицата надве, бе посипан с влажен жълт пясък. Една лека кола, попаднала в капана, се връщаше на заден ход, като криволичеше ту към единия тротоар, ту към другия. Когато приближи към тях, момчето забеляза, че човекът на кормилото е много пълен, навярно му беше трудно да се обръща и гледа назад.

— Глупак! — измърмори ВЪс презрително! — И на такива прасета дават шофьорски книжки...

Момчето отново замълча. Да го каже друг, както и да е, но точно ВЪс... Веднъж Евгени му даде кормилото в ръцете — съвсем ненадейно, без да го е предупредил преди това. И макар да вървеше напред, колата криволичеше не по-зле от тая, която сега бе отминала. Евгени го наблюдаваше мълчаливо, на лявата му буза стоеше като

издялана с резец неподвижна подигравателна усмивка. Фаровете на колата осветяваха ту лявата, ту дясната страна на шосето, електрическият сноп ту опираше в дънерите на гората, ту заливаше с блясък листата на храстите. Внезапно от завоя изскочи грамаден автобус, фаровете блеснаха силно в очите им.

— Угаси! — извика Евгени.

Въс не разбра какво трябва да угаси — мотора или фаровете. Той се вкочани на волана, колата тръгна наляво, точно срещу автобуса. Без да губи присъствие на духа, Евгени грабна кормилото и рязко изви колата надясно. Все пак от неудобното място той не можеше да управлява добре, новият, чистичък „Опел“ хлътна в канавката. За Въс работата се размина с един плесник, но колата не можаха да извадят. Пък и нямаше време. В далечината заблестяха нови фарове, невидимата кола можеше да спре, за да им даде помощ. И, разбира се, хората щяха веднага да разберат, че момчетата не са никакви шофьори и колата е крадена. Те само угасиха мотора и потънаха в тъмната гора. Евгени вървеше напред, те дочуваха в мрака неговите бързи, уверени стъпки. Все още изплашен, Въс се удари силно в дънера на някакво дърво, но тоя път нито изруга, нито се оплака. Те направиха в гората неголям кръг и отново излязоха на шосето, близо до околоръстната линия. Към мястото на катастрофата червенееха неподвижни стоп-светлините на някаква кола.

Именно тук Въс изяде плесника. Ударът на Евгени беше тежък, момчето залитна.

— Ти си мухльо! — каза мрачно Евгени. — Тебе за нищо те не бива!...

С това разговорът бе изчерпан, Въс вече никога не получи кормило.

Сега те се движеха бавно по крайречния булевард. От двете страни на канала вече светеха лампите, но светлината им се губеше в гъстите клони на дърветата. И все пак не беше съвсем тъмно. Долу в канала течеше бърза мътна вода, ясно се дочуваше плисъкът на вълните, които се удряха в мокрия каменен бряг. Нямаше хора по пейките, рядко срещаха тъмната фигура на някой минувач. Те прекосиха алеята и тръгнаха по широката пътека край живия плет, който растеше до самия бряг на канала. Тук беше по-тъмно и по-ясно се чуваше плисъкът на водата. Когато приближиха мястото, на една от

най-сенчестите пейки те едва съзряха фигури на мъж и жена. Това не беше хубаво, дотам имаше не повече от стотина метра. Въс забави стъпките си.

— Да седнем! — предложи той.

Пейката беше влажна като всичко наоколо — като пътеката, като пожълтелите листа на дърветата, като електрическите стълбове. Те мълчаливо седнаха. От тяхната пейка до другата имаше не повече от пет крачки. Момчетата виждаха добре фигурите, но лицата им бяха в сянка. Мъжът беше доста едър, раменете му изглеждаха масивни и тежки. Той бе постлал полата на шлифера си и малката жена се бе свила върху него така, че в здрача личаха само контурите на слабите рамене и косата. Въс пхна дебелиите си влажни устни в ухото на момчето.

— Като поседим малко — те ще се махнат — прошепна той тихо. Момчето не отговори веднага.

— А ако седнат там? — попита то загрижено.

— Няма да седнат...

— А може да седнат!... Точно там няма никаква лампа!...

Това беше вярно, миналата вечер те нарочно я бяха счупили с точен удар от ластик. Въс замълча. Докато се колебаеха какво трябва да сторят, онзи отсреща им подвижна:

— Ей, малките, хайде — чупка!...

Гласът му беше груб и неприятен. Момчетата веднага станаха и тръгнаха мълчаливо надолу по пътеката. Като отминаха десетина крачки, Въс се обърна и подвижна високо и злобно:

— Овен такъв!...

В напрежението на фигурата му личеше, че е готов светкавично да побегне. Но оттатък не дойде никакъв отговор. Двете момчета отново тръгнаха под клоните на дърветата, по които долитаха черни и блуждаещи като прилепи закъснели птици. Някаква котка изскочи от тъмното речно корито и спря за миг под жълтото петно на лампата. Тя погледна към тях и момчетата видяха ясно — от устата ѝ висеше като парцал голям, мъртъв плъх. Те се стъписаха за миг отвратени. Котката отново побягна и се загуби в храстите. Не беше хубав знак това, а на всичко отгоре им пресече и пътя!

— А ако го изяде, ще се отрови — измърмори Въс отмъстително и остави момчето да прекоси първо неприятната линия.

Скоро те седяха на своята пейка под сянката на голямото дърво. Вчера тук имаше две пейки, но вечерта Евгени и ВЪс бяха преместили втората надолу по реката. От мястото си те виждаха тъмната площадка пред къщичката и част от булеварда — вляво и дясно. Но самата къщичка беше подземна — над земята стърчеше само черният циментов покрив с двете къси лулички на отдушниците. От тяхната страна бе тъкмо мъжкото отделение. Надолу се слизаше по изтрити, хлъзгави стъпала и се влизаше без никакво преддверие направо в помещението — влажно и зле осветено от една-единствена електрическа крушка. Макар да бе скрита в телена клетка, те можеха да я счупят, но след кратко размисляне я оставиха. Там не биваше да бъде съвсем тъмно.

— Евгени пак се забави — обади се недоволно ВЪс.

Това не беше вярно — Евгени никога не закъсняваше. Навярно самите те бяха дошли по-рано и това не беше хубаво. Не един път Евгени им беше внушавал, че при такива работи трябва да се борави с абсолютна точност даже когато на пръв поглед тя изглежда безсмислена. Момчето погледна часовника си, но не видя нищо в тъмното. Тъкмо се готвеше да отиде някъде на светло, и Евгени пристигна.

Той пристигна, както винаги, мълчалив и спокоен и седна до тях, без да поздрави. От него идваше леката миризма на тютюн и на още нещо, което момчето долавяше, без да може да определи — нещо чуждо и мъжко, което неуловимо излъчваше и баща му. Евгени веднага извади цигарите си и когато щракна със запалката, момчето се взря остро в лицето му. При светлината на пламъка то изглеждаше по-възрастно, малко нещо намръщено, но спокойно. С масивните си бузи, с тежкия прав нос, с жестоките светли очи то винаги бе плашило двете момчета, но в същото време им бе внушавало чувството на сила, сигурност и покорство. Не беше тоя човек от същото тесто като тях, имаше в него нещо желязно и — странно! — защо именно тях бе избрал за дружбата си? Момчето неведнъж бе мислило за това, то сега усещаше само вълните на спокойствието, които се разливаха от сърцето към нервните пръсти. То чувствуваше и как ВЪс до него губи себе си — своята малка зла воля, своята сърдита душа. Може би точно така трябваше да бъде, за да свърши всичко благополучно.

Евгени мълчеше и пушеше. В коравия тъмен шлифер той им изглеждаше винаги малко нещо брониран и неподвижен до кръста. А сега седеше по-изправен от всеки друг път заради предмета, който държеше в десния си джоб. Той го държеше именно там, момчето чувствуваше. Огънчето на цигарата светлееше равномерно, димът се стелеше уютно около тях. Той мислеше. Но какво можеше да мисли, когато всичко беше решено? Никога досега Евгени не беше се отказвал от туй, което бе решил.

Най-после той заговори тихо, като гледаше право пред себе си:

— Да се разберем за последен път... Ако някой не е готов, може веднага да се откаже...

Момчето притаи дъх — с чувство на неясна паника и сладка свобода. Никога досега той не бе говорил така с тях, никога не бе търсил съгласието им.

— Разбира се, че сме готови! — каза Въс нервно.

— Ти за себе си отговаряй! — каза сухо Евгени. — Вили!

— Какво? — трепна момчето.

— Нали баща ти още нищо не знае?

— Не, не знае...

— За два-три дни мога да намеря парите — каза Евгени. — Тъй че не е там въпросът...

— Как ще ги намериш? — попита тихо момчето.

— Знам как... Ще свия фаровете на професора...

— Няма да стигнат — каза момчето колебливо.

— Не се безпокой — има още една работа... Тъй че не е там въпросът...

Момчето мълчеше. Какво означаваше тоя мек, непознат глас? Дали Евгени сам не се бе разколебал и сега търсеше неговата помощ, за да спаси гордостта си? И още преди да размисли добре, той спонтанно отвърна:

— А може би тъй да е по-добре...

Евгени скочи така рязко от мястото си, че момчето едва не загуби дъх. Изглеждаше разярен до крайност, гласът му трепереше.

— Подлец! — кресна той глухо. — Мръсен страхливец!... Да се махаш оттук!...

Въс, който гледаше към площадката, го дръпна за ръкава.

— Евгени! — възкликна той уплашено.

— Чуваш ли?... Веднага се махай...

— Евгени! — обади се отново ВЪС.

Едва сега Евгени разбра и се огледа. Някакъв човек идваше към къщичката. Изглеждаше много възрастен, походката му бе неуверена, крачките — къси. Евгени седна на мястото си. Старият човек започна да слиза бавно по стълбите, като се придържаше така внимателно в стената, сякаш стъпалата бяха направени от гладки парчета лед. Когато изчезна в тъмния отвор, Евгени се обърна към момчето и каза с променен, спокоен глас:

— А ти ще се махаш!...

— Няма да се махна! — каза момчето отчаяно. — Ти си обещал!...

— Аз съм обещал, а ти си ме излъгал!...

— Нищо не съм те излъгал!...

— Ти си ме излъгал!... Защо се отказа?

— Не съм се отказвал!... Мислех, че ти искаш тъй!...

Едва сега Евгени се обърна и го погледна внимателно.

— Искал съм! — каза той сопнато, но това не беше същият безпощаден глас. — Аз те изпитвах...

— А аз не разбрах... Мислех, че ти тъй искаш...

— Как ще искам такова нещо?... Аз да не съм ти? — каза грубо Евгени.

И като помисли малко, добави мрачно:

— Иди си!...

Момчето стана внезапно и се запъти към тротоара. Нищо не бе останало от чувството за свобода, изчезнал бе дори споменът му. Беше безкрайно обидено в тоя миг, всичко му беше съвсем безразлично. Като премина тъмната площадка и стъпи на плочника, то спря. Чувството на самота и отхвърленост беше толкова силно, че сякаш бе препънало стъпките му. Никъде няма да ходи, ще стои тук, каквото и те да направят! Ще стои тук, та ако ще да развали и тяхната работа!

Старецът отново се появи от тъмния отвор, сякаш излизаше от гроб. Лицето му беше мършава и болезнено като на човек, който тежко е боледувал. Но не изглеждаше беден, балтонът му бе ушит от скъп плат, вълненото шалче около слабия врат бе ново и хубаво. Ами ако беше той!... Не, такъв не биваше да бъде!... А може би точно такъв

трябваше да бъде, чуваш ли ти, малка бедна душа — ожесточавай се... Все едно, сега е все едно...

Момчето видя ясно как ВЪс стана от мястото си и приближи към него. Старецът се бе отдалечил, изчезваше в мрака на булеварда със своите безпомощни стъпки.

— Ела — каза ВЪс недружелюбно.

— Ти ли ме викаш?

— Не, Евгени...

Двамата приближиха отново до пейката. Евгени все още пушеше и гледаше към земята.

— Ще останеш — каза той сухо. — Но ВЪс ще слезе с мен... Ти ще ни пазиш отвън...

— Добре — каза момчето глухо.

И тоя удар беше все пак истински удар. Никога досега Евгени не беше слагал ВЪс над него. Те тримата бяха над всички, но Евгени разбираше много добре откъде идва мисълта. Евгени много добре знаеше кой е измислил девиза, на който всички се подчиняваха.

В тоя момент някакъв човек се запъти към тъмната площадка. Те го бяха видели още когато минаваше под лампата с тромавата си походка. Беше грамаден човек, стегнат в много тясно опърпано пардесю, което едва се закопчаваше отпред. Носеше синьо таке, опънато по главата му, под такето едва забелязаха жалко, посиняло лице, набито с нездравно месо. На площадката човекът спря и се сви, сякаш беше получил внезапна стомашна колика, после бързо заслиза по стълбите. Момчетата се спогледаха.

— Не! — каза Евгени късо.

II

Този, когото избрах, се зададе от южната част на булеварда. Часът бе девет без двацет, на спирката тъкмо бе спрял червеният рейсов автобус. Дизеловият му мотор вече отбучаваше в далечината, когато те съзряха светъл балтон и жълти кожени ръкавици. Когато мина под лампата, те видяха за миг и лицето му — хубаво мъжко лице, но някак потъмняло и разстроено. Човекът бързаше. На площадката той се поколеба за миг, после свърна към стълбите. Десният джоб на балтона му беше издут от нещо, което не успяха да видят.

Момчетата отново се спогледаха. Колкото и да бе тъмно, те сякаш само с очите си се разбраха.

— Хайде! — каза Евгени.

За миг момчето изпита чувство на остро прилошаване, сякаш някой го бе ударил с юмрук в стомаха. Когато стана от пейката, устата му бяха пълни със солена слюнка, коленете му леко трепереха. И нищо в съзнанието — нито мисъл, ни чувство, — само безкрайна празнота, извън човешкото време. Едва на тротоара момчето се посъвзе и бързо се огледа — най-напред на север, към моста, след това на юг. Никъде наблизо нямаше хора, само в далечината все още светеха зелените габаритни светлини на автобуса. Момчето даде знак. Сякаш в отговор над моста засвяткаха сини мълнии, сини електрически капки се разтопиха в мрака. Там някъде минаваше трамвай.

Евгени кимна и заслиза бързо по стълбите. Нищо не можеше да се разбере от вкамененото му лице. На третото стъпало Въс се подхлъзна и едва се задържа на краката си. Евгени само стисна зъби и го пропусти пред себе си. Когато слязоха долу, човекът стоеше прав срещу стената, по която течеше вода. Въс застана до него, но ръцете му трепереха, напразно се мъчеше да откопчае долните две копчета на шинела си. Евгени стоеше все още зад гърба му и гледаше втречено широкия гръб с меко отпуснатите рамене на реглана. Балтонът и шапката бяха светлосиви, над яката се подаваше ръбът на жълто вълнено шалче. Без да мисли повече, Евгени извади от десния джоб на

сакото си водопроводната тръба и с все сила замахна. Ударът попадна точно там, където трябваше — в гънката на меката шапка.

Човекът подгъна крака и падна възник на мръсния под. Изненадващ звук на счупено стъкло изпълни тясното помещение. След това отново стана тихо, само водата шуртеше и обливаше гладката стена. На тавана безучастно, затворена в телената клетка, светеше жълтата електрическа лампа. Като се наведе над падналия, Евгени усети внезапно острата миризма на коняк — ето какво бе носил той в джоба си. Момчето започна да пребърква джобовете, без да сваля поглед от лицето му. То не приличаше на мъртво, макар да изглеждаше съвсем безжизнено и неподвижно. Като разгърна балтона, Евгени видя букет от жълти цветя — поомачкани, но все още свежи. Те не бяха втъкнати в джоба, мъжът просто ги бе придържал внимателно с лакът до тялото си. Евгени разкопча и сакото, след това бързо пребърка и вътрешните джобове. В единия имаше портфейл, в другия паспорт, но портфейлът му се стори доста тънък и като че ли празен. Трябваше да провери и в задния джоб на панталона, но човекът го беше затиснал. Едва сега Евгени потърси с поглед ВЪС. Той стоеше с изцъклени очи над главата му, дребното му лице приличаше на увехнал лимон.

— Помогни! — изсъска Евгени.

Но ВЪС сякаш не го чу. Евгени с мъка повдигна тежкото тяло и пъкна ръка в задния джоб. Точно в тоя миг мъжът отвори очи и го погледна право в лицето.

Евгени рязко се изправи.

— Бягай! — извика той хрипкаво.

Но ВЪС не помръдна. Евгени го блъсна с юмрук в гърдите, но едва когато побягна сам, ВЪС се затече след него. Зад гърба им човекът се повдигна на лактите си, задавен вик се откъсна от гърлото му. Двамата като шибнати изскочиха навън.

Не биваше да тичат. Това те знаеха предварително — трябваше със спокойна, равномерна стъпка да се отдалечат от мястото. Без да вижда нищо около себе си, ВЪС прекоси платното и излезе на насрещния тротоар. Той трябваше да тръгне на юг, към стадиона, и да свърне по първата улица вдясно. Пътят на Евгени беше точно обратен — на север, по посоката, откъдето двете момчета бяха дошли. Едва като измина десетина крачки, той разбра, че все още държи в ръцете си водопроводната тръба. Мостът, от който трябваше да я хвърли право в

реката, беше още далече, а желязото, макар и да бе обвито във вълнен плат, пареше ръцете му като нагорещено. Без да спира, той го запрати в храстите и ускори стъпките си.

В този момент по стълбите се изкачи, залитайки, мъжът със светлото палто. Кръвта бе вече потекла по лицето му и изпълнила дясното око. Той разпери ужасен калните си ръце и с все сила извика:

— Помощ!... Помощ!...

На момчетата се стори, че викът прокънтя така силно, сякаш някой търкаляше огромна бъчва по гранитните павеа на булеварда.

— Дръжте ги!...

Евгени и Въс хукнаха да бягат. Вили се обърна и видя страшната фигура, която махаше с ръце и все още нещо неразбрано крещеше. Само една мисъл имаше в тоя миг в главата му — не бива да тича. Но като се обърна, той видя недалече пред себе си тънката, суха фигура на Въс, която с все сила се носеше по булеварда. Краката му сякаш се огъваха, пискюлчето на скиорската шапка смешно подскачаше на главата му. Все още не се виждаше никакъв човек, само в далечината светеше слабо на къси светлини единичен фар. Миг след това фарът блесна ослепително и литна напред. Въс наближи пресечката, забави за миг тичането и изчезна зад ъгъла. След малко момчето видя как един мотоциклет зави бързо по същата улица.

Но нямаше време да мисли за това — някой тичаше зад гърба му. Момчето издържа само още няколко секунди, но когато стъпките зазвучаха съвсем близо, то отчаяно се хвърли напред.

— Дръжте го! — извика някой страшно зад гърба му.

Момчето тичаше. Не знаеше къде отива, докъде ще стигне. То тичаше като сляпо напред, сподиряно от страшните стъпки. Вече за нищо не мислеше, нищо не чакаше, само разбираше, че трябва да тича — колкото се може по-бързо, колкото се може по-далече. Стъпките зад гърба му внезапно изчезнаха, но отново долетя до него кънтящият глас:

— Дръжте го!...

Две тъмни сенки изникнаха внезапно от здрачината на алеята. Момчето се блъсна в тях, загуби равновесие и падна. Две силни ръце го грабнаха и вдигнаха във въздуха и когато отново усети земя под краката си, той видя срещу себе си окървавено лице и две очи, впити безпощадно в неговите:

— Този е!...

— Не съм аз! — изкрещя отчаяно момчето.

Силен плесник го повали на плочите, но след миг ръцете отново се вдигнаха. Сега кървавото лице бе съвсем близо до неговото, момчето усещаше ужасено горещия му дъх.

— Двама бяха!...

Някаква невидима жена крещеше възмутено зад гърба му:

— Как не ви е срам!... Мъже!... Дете да биете!...

— Стой настрана, другарко! — каза грубо някой.

— Засрамете се! — крещеше жената. — И сте пияни на всичко отгоре!...

Внезапно тя млъкна. Най-напред бе видяла мокрия изкалян гръб, след това ръцете. Но когато човекът се обърна и видя зацапаното с кръв лице, тя само отвори устни и безшумно отстъпи назад. Момченцето с шлифера внезапно се отскубна, но го сграбчиха за косата и жената, уплашена, побърза да се махне.

Почти по същото време мотоциклетистът залови Въс. Беше нисичък, плещест монтьор, по-нисък от момчето дори, в мръсен комбинезон и черни кожени ръкавици. За да се изравни с него, той отне от газта и приближи до тротоара. На малки обороти моторът работеше зле, кашлиците на ауспуха давеха думите му: „Стой!... Стой, мръсник!...“. Но момчето продължаваше да тича като сляпо напред, без да се сети да се отбие в някой от дворовете. В тоя момент от някаква сграда излезе пълничък човек с бинтован крак, обут в плъстена домашна пантофа, и спря нерешително. Въс можеше да го отmine, но се уплаши и реши да прекоси улицата. Мотоциклетистът го настигна точно по средата на платното и едновременно с удара на предното колело силно натисна спирачката. Въс падна по очи, моторът угасна. Когато човекът с бинтования крак приближи до тях все тъй плахо и нерешително, той видя един слисан млад човек, който се мъчеше да закрепил неподвижен мотоциклета си, и някакво момче, което пицеше и отчаяно риташе с крака на паважа.

Последен заловиха Евгени. Мъжът и момчето на пейката чуха крясъците, мъжът стана и като се заслони в сянката на електрическия кантон, спокойно дочака момчето. Евгени го забеляза в последния момент, успя да се отскубне от яката ръка, която го залови за ревера, и отново побягна по булеварда. Гоненицата продължи още двайсетина

крачки. Мъжът излезе малко по-бърз и като застигна момчето, успя да го препъне с крак. Евгени залитна силно и се просна на плочите. Като стана, от носа му шуртеше кръв, но видът му бе така яростен, че мъжът за миг се стъписа. Точно този миг използва Евгени, за да се нахвърли бясно с юмруци върху преследвача си. Но надмощието му трая само мигове. Край на разправията сложи един милиционер, който притича разтревожен на местопроизшествието.

След малко той отведе момчетата в участъка.

III

Всичко беше на мястото си — и хората, и приборите, — само столът на Вили беше празен. Семейството обядваше. В този дом винаги обядваха мълчаливо, но сега не се дочуваше дори лекото звънтене на чиниите. Не пророни нито дума и бърбривата черна жена, която шеташе между хола и кухнята. В хола тя мрачно мълчеше, в кухнята изтриваше с длан насълзените си очи. Сухата ѝ мъжка уста с корави изрусени мустаци беше ядовито стисната. „Така е — мислеше тя, — като оставят детето само вкъщи. Нима пари не им стигат, та трябва да ходят и двамата на работа?“

Но в хола жената отново се смиляваше. Тя работеше тук от години, беше свикнала с хората и ги жалеше повече от себе си. И все пак днес не знаеше кого повече да жали. Може би майката, която едва се докосваше до яденето. Може би бащата, който сякаш изведнъж се бе състарил и увехнал. И въпреки всичко се държеше — мислеше тя — тоя голям, спокоен, уверен в себе си човек. Откакто се бе прибрал у дома, нито веднъж не бе повишил глас, не бе направил никаква забележка. И изобщо той никога не повишаваше глас, но неговият спокоен, хладен поглед понякога тежеше повече и от най-тежката дума. Когато влизаше вкъщи, в стаите наставаше тишина, момчето веднага оставяше своята цигулка. Жената харесваше това. Тя не харесваше родители, които се лигавят с децата си и ги засипват с целувки. Бащата си е баща и ако нямат другите малко страх от него, всичко може да отиде по дяволите. Така мислеше тя досега и беше сигурна, че е права.

На масата само Сашка обядваше, както винаги, с апетит. Срамуваше се от това и все пак ядеше. На всичко отгоре сутринта бе отишла в университета, без да закуси. Не посмя да поиска пари от баща си, а от майка си тя никога не искаше. Тъй си и стоя цялата сутрин гладна — заради Вили, разбира се, за кого друг.

Тя не го жалеше. Искаше ѝ се от все сърце да го обича и жали в тоя ден, а не можеше. Плашеше се от своето лошо сърце, но усещаше

вместо скръб неясно, горчиво удовлетворение. Него те обичаха повече — тя усещаше с цялата си душа това. На пръв поглед като че ли с нещо особено не го показваха, но тя го знаеше. За Олга, разбира се, това беше естествено, но защо и той? Олга не ѝ беше истинска майка и Вили не ѝ беше съвсем истински брат. Тя имаше тук само баща, той имаше и майка. Имаше обичта им, имаше всичко. Тогава защо го направи? Ето сега и да са слепи, те пак нещичко ще разберат...

Преди години Вили често боледуваше. Тя стоеше с часове до леглото и държеше горещата му ръка. Тогава тя силно го обичаше. И момчето я обичаше. Те двамата развалиха всичко. Те събраха около леглото трима лекари, ходеха из стаите с уплашени очи, през час пращаха до аптеката старата прислужница. Но когато самата тя се разболя, майката извика само кварталния лекар и с това всичко свърши. Така започнаха работите, които ги разделиха, и за всичко беше виновен той.

Сашка чувствуваше, че баща ѝ сега я наблюдава — с някакво скрито безпокойство, но в същото време студено и изпитателно. Като че ли друг път не беше я гледал точно така. Той рядко я забелязваше, разговаряше с нея разсеяно, не изслушваше докрай това, за което я беше запитал. Докато учеше в гимназията, никога не знаеше точно в кой клас е тя. Когато подписваше за срока ученическата ѝ книжка, той преглеждаше мимоходом бележките и на едрото му лице не се показваше никакъв знак на бащинско задоволство. Много рядко ѝ се усмихваше. Само веднъж я бе погалил по гладката тъмноруса коса — в деня на абитуриентския бал. Какъв чуден ден беше тоя — и за милувката, и за всичко. Тя имаше най-хубавата рокля в целия клас, ушита при шивачката на Олга. И най-скъпата — поне това беше съвсем сигурно. Той не жалеше парите си за нея, даваше ѝ много повече, отколкото на Вили. Да, наистина много повече. Тогава защо не я обичаше? Защо днес я гледаше така скрито и неспокойно?

Телефонът иззвъня. Тя забеляза как всички на масата трепнаха. Черната жена, която излизаше с чиниите, спря на прага. Баща ѝ мълчаливо погледна Олга. Без да каже нито дума, тя стана и се запъти към бюрото. Отзад фигурата ѝ бе като на момиче, стройните ѝ крака стъпваха гъвкаво по килима. Сашка знаеше много добре, че няма никога да стане хубава като майка си. Никога няма да бъде толкова елегантна, никога няма да носи такива нежни прически.

Олга вдигна телефона.

— Кой го търси? — запита ти.

Оттатък нещо ѝ отвърнаха. Тя затвори с длан слушалката и каза тихо:

— Генералът...

Бащата въздъхна и стана от мястото си. Наистина беше генералът — той го позна още от първите думи.

— Много неприятно, Георги — говореше генералът. — Няма никакво недоразумение — и твоят син е вътре... Тримата са направили пълни самопризнания...

Бащата сухо преглътна.

— За съжаление, точно така е — продължи генералът. — На всичко отгоре са били цяла банда...

— Какво значи това? — попита бащата сухо.

— Ами какво — имали са организация хората... — Той се засмя. — Пак късмет, че не са утрепали човека... Както разбрах, днес е излязъл от болницата...

— А мога ли да го видя?

— Кого? Човека?

— Не, Вили, момчето ми...

— Вили! — изсумтя генералът. — Слушай, Георги, докато ги кръщавате с такива имена, такива безобразия ще правят...

— Кръстил съм го на името на Владимир Илич — каза бащата малко троснато.

— Е, тогава жалко за името... Ще отидеш днес към пет часа при следователя Донеv. Аз съм го предупредил, той ще те чака...

— Благодаря ти, Никифоре! — каза бащата сдържано, като наблегна на името. — И прощавай за безпокойството...

Той направи жест да затвори телефона, но оттатък гласът отново забръмча:

— Слушай, слушай...

Бащата се намръщи и залепи отново слушалката до ухото си.

— Слушай, пък не си слагай излишни кахъри на главата — говореше генералът с изменен глас. — В края на краищата все ще направим нещичко... Няма да оставим момчето да пропадне я...

— Благодаря! — каза бащата тоя път съвсем искрено.

Той остави слушалката и се изправи до бюрото, целият вдаден в мислите си. Беше забравил всички в този миг, не усещаше с какво нетърпение чакат думите му.

— И какво?... Ще го пуснат ли? — попита прислужницата от прага.

— Ще го пуснат! — каза той тихо.

— Ох, да даде Бог — измърмори жената зарадвано и излезе от стаята.

Бащата мина през хола и седна във фотьойла край телевизора. Видът му беше така смазан, че сърцето на момичето потрепери от жалост.

— Наистина е участвувал — каза той глухо. — Сам всичко си е признал...

Олга силно пребледня, очите ѝ се напълниха със сълзи.

— Ще ти позволят ли да го видиш?

— Да, днес към пет часа...

Олга стана внезапно от стола и почти се завтече към спалнята. Но момичето едва я забеляза, то не сваляше поглед от баща си. Никога не го беше виждала толкова слаб, убит и нещастен. Никога не го беше виждала толкова безпомощен. И може би никога не го беше виждала толкова справедливо наказан. Седеше наведен, синьото сако се бе сгънало непривично над късия му врат. Изглеждаше съвсем далеч оттук, от хората, от целия дом — сам със себе си и своето нещастие. Внезапно бащата повдигна глава и я погледна остро.

— Какво имаш на лицето си? — попита той сърдито.

Тя трепна от изненада и пипна уплашено лицето си.

— Н-не знам! — заекна тя. — Нищо!...

— Как — нищо!... Ти си се пудрила!...

Това беше вярно, тя наистина се пудреше. Но пудрата беше съвсем фина, с естествен цвят на загоряла от слънцето кожа.

— Тебе те питам! — каза бащата троснато.

Никога не беше ѝ говорил с такъв тон.

— Аз... аз имам лоша кожа! — каза тя плахо.

— Каква кожа?... Че да не си дама?... Ти си момиче!...

„Да имаш да взимаш!“ — помисли тя враждебно, като гледаше към пода, сякаш той можеше да надникне през очите в мислите ѝ.

— Откъде имаш тая пудра?... От Олга ли я взе?

От Олга ще вземе пудра — как пък не!...

— Купих си я! — каза тя обидено.

— Виж за какво си харчела парите госпожицата! — каза той намръщено. — Веднага върви да се измиеш...

И понеже Сашка не помръдна от мястото си, добави ядосано:

— Чуваш ли?

Тя стана и покорно се запъти към кухнята. Прислужницата миеше чиниите в емайлирания умивалник, чешкият порцелан звънтеше приятно в опитните ѝ ръце. Тя не погледна, но знаеше кой е влязъл. Единствено с момичето в тоя дом прислужницата разговаряше като с равен.

— Ще го пуснат, как няма да го пуснат! — замърмори тя. — Какви ли не айдуци ходят свободно по улиците — те дете хванали!... Как не ги е срам...

Сашка стоеше зад гърба ѝ, нищо не казваше. Жената се обърна:

— Ти какво?

— Искам да се умия...

— В банята чешма няма ли? — каза жената троснато.

Наистина имаше, но там кранът с топлата вода беше развален. Сашка отново нищо не каза, само се оплези зад гърба ѝ и мина оттатък. Изми се грижливо, избърса се с бялата като сняг хавлиена кърпа и се погледна в огледалото. Кожата ѝ наистина беше прозрачна и пореста, но сега и това не можеше да развали настроението ѝ. Ей че глупав и смешен баща!... Нима чак сега забеляза, че тя от цяла година се пудри?... Много глупав баща, много смешен!...

IV

Стълбата към втория етаж на участъка беше стръмна, тясна и водеше направо към входната врата. Досега той не беше виждал никъде из града толкова стара къща с толкова гнили дъсчени стълби. Докато вървеше нагоре, те се огъваха под краката му и издаваха някакъв плътен глух звук, сякаш въздишаха като живи. Входната врата бе в красив, старинен стъклопис, месинговата дръжка бе скулптирана с малка лъвска глава. От дясната страна се виждаше потъмнял от годините звънец, на който, по всичко изглежда, не се звънеше. Той се поколеба за миг и влезе.

Дъхът на мухъл, който бе доловил още от стълбите, тук бе примесен с острата амонячна миризма на клозет. И коридорът пред очите му — дълъг и пуст — със също такъв изгнил дъсчен под. От лявата страна бяха прозорците, които гледаха към двора, от дясната вратите към стайте — всичките в тоя странен, чужд стъклопис, какъвто той бе виждал преди години в Шьонбрюн. Кой чудак беше построил това здание и каква приумица го бе накарала да сложи на тия евтени дъсчени врати тая скъпа стъклария? Нямаше време да мисли за това. Той вървеше бавно по коридора, като се взираше внимателно в табелките. Едва на третата врата прочете — Донев. Значи, тука?... А какво би било, ако момчето е вътре? Като събра дъха си, бащата почука и влезе.

Някакво дълго, улисано лице се обърна към него:

— Другарят Тенев ли?

— Да, аз съм...

— Почакайте малко вън...

Мъжът отново се върна в коридора. Точно на тая врата едно от старите стъкла бе счупено и на негово място бе сложено ново — нематирано. Едва сега той погледна неволно през него и видя част от стаята. Някакъв нечист човек седеше на жълт дървен стол и мърдаше няма устни. Изглеждаше небръснат от седмица, лъскав от кожната мазнина, на главата му стърчеше като рог кичур сплъстена коса.

Целият му вид, покорен и угоднически, подсказваше за човек, който е прекратил напълно съпротивата и сега се е оставил да изцедят от него всичко, което си поискат.

Бащата бързо отмести поглед и се обърна към прозореца. Долу край дворната чешма двама милиционери по налъми се смееха гърлено и плискаха с вода, сякаш беше горещо лято. „Нима това зад стъклото може да бъде за някого ежедневие?“ — помисли той потресен. За миг неговото собствено нещастие като че ли избледня пред очите му. Неговият собствен вид като че ли го укоряваше мълчаливо. Бузите му бяха гладко обръснати и охранени, сивото пардесю не можеше да прикрие съвсем противното напълняване, което през последните години бе започнало да издува костюмите му. А може би това беше само началото на нещо по-лошо? Каквото и да бе направил небръснатият човек зад стъклото, в тоя миг той се чувствуваше виновен пред него и гузен пред себе си. Долу милиционерите бяха привършили момчешката игра и като потракваха с налъмите, бързо се прибраха в спалното помещение.

Външната врата се отвори, в коридора влязоха някакъв пиян човек и милиционерът, който го водеше. Двамата прекосиха целия коридор и влязоха във вратата, с която той завършваше. Чу се щракане на ключове, брави и резета, след това отново настана тишина. Нямаше никакво съмнение — точно там бе арестът.

Повикаха го едва след десетина минути. Млад човек в спортно сако изведе арестувания, погледна го кратко и каза:

— Може да влезете.

Гласът му бе недружелюбен, сякаш говореше на някого от клиентите си. Бащата се намръщи и бутна отворената врата. Само един свободен стол имаше в стаята — тоя, на който бе седял човекът с мръсното лице. Зад стола до стената бяха натрупани небрежно купчина вещи — ризи в целофанови пликкове, обувки, парче дамски плат, транзистор. Бащата се поколеба.

— Седнете, седнете! — каза уморено следователят. — И прощавайте, че ви забавих.

Бащата се отпусна на стола. Мъжът срещу него бе съвсем млад, в окъсял и лъснат от употреба кафяв костюм. Малко бледото му лице бе небръснато, погледът — все още разсеян. Бащата едва сдържаше раздражението си.

— Исках най-напред да ви запитам — започна той глухо, — къде държите момчетата?...

— В ареста — отвърна следователят.

— И смятате това за възпитателно?... Да ги държите там, при пияниците и крадците?...

Едва сега следователят сякаш се разбуди и го погледна внимателно. Не изглеждаше ни най-малко изненадан от въпроса, нито пък обезпокоен. Само нещо като усмивка се мярна за миг в погледа му.

— Извинете — каза той спокойно, — но не ви ли е неудобно точно вие да говорите за възпитание?

— Все пак моля да ми отговорите на въпроса! — каза бащата раздражено.

Следователят се облегна на стола си.

— Другарю Тенев, за съжаление, нямаме два ареста — каза той сухо. — И освен това те са в отделно помещение...

— Да, благодаря ви... Това исках да чуя...

Той разкопча неволно пардесюто, после нервно го закопча. Следователят все така спокойно го наблюдаваше.

— Момчетата и без друго знаят много повече, отколкото вие си мислите — каза той. — И ако сега са тук, то е, защото навреме не сте могли да си го представите...

Бащата го погледна втренчено. Тоя млад човек наистина умееше да отговаря. И умееше да бъде възпитан. Раздразнението му изведнъж се пречупи и спадна.

— Вие, изглежда, сте прав — каза той уморено. — Но ако бяхте баща — надали щяхте да се различавате от мене...

— Непременно щях да се различавам — каза следователят, като се усмихна слабо. — И не защото съм по-умен... А чисто и просто, защото от това място се вижда много по-добре...

— Страхувам се от това място да не виждате само лошото...

— Не, напротив! — отвърна оживено младият човек.

Бащата не отвърна. Не му беше ясен смисълът на последните думи, не можеше да открие нищо зад тях. Докато мълчеше, той чувствуваше как следователят го разглежда — доста откровено и безцеремонно.

— Да ви кажа право — никак не приличате на човек, който може да се държи грубо с детето си — заговори той отново. — Предполагам

— много рядко сте го пошляпвали...

Бащата го погледна уплашено.

— Никак! — възкликна той. — Съвсем никак!

— Никак! — повтори замислено младият човек. — Но вие, предполагам, си представяте разликата между физическа грубост и душевна грубост...

— Не ви разбирам...

— Добре, да не говорим за най-обикновените караници и заплахи... Но високомерието например!... Представете си го например у вашия шеф, ако имате такъв над главата си... Това не е ли грубост?...

— Да, разбира се — кимна бащата.

— Празната подозрителност... пренебрежението... Или пък самочувствието, че всички хора са недостойни в сравнение с тебе... Извинете, аз не ви поучавам, нито пък ви разпитвам...

Бащата замълча. Наистина не го поучаваше, но го разпитваше — това беше повече от ясно.

— Ще ви отговоря с две думи! — каза той. — Не съм бил груб с детето!... Тия неща, за които споменавате, ми са чужди... Или поне аз си въобразявам така... Но детето наистина обичах и бях грижлив към него...

— И сте му го показвали?

— Това — не!... За мен да се разглеждат деца е безкрайно опасно, отколкото да се държиш към тях малко строго...

— Или студено?

— Мисля, че правилно се изразих...

— Понякога хора, които правилно се изразяват, много неправилно се преценяват — каза следователят замислено.

— Вие сте на грешен път — каза той малко нетърпеливо.

— Не, не съм на грешен път, другарю Тенев — отвърна спокойно следователят. — Знаете ли кое е подтикнало вашия син към престъплението?... Страхът!... Момчето се е страхувало от вас!...

Бащата усети как потрепера — такава вътрешна убеденост имаше в тоя чужд глас, толкова спокоен и толкова безмилостен.

— Не вярвам! — каза той глухо. — Никога с нищо не съм го плашил...

— Вие мислите така!... А фактът си е факт!... Вие сам трябва да разберете с какво сте го плашили... Добре, не с грубост... Може би с

прекалени принципи? С прекалени изисквания? С прекалена представа за добродетели?... Или пък с прекалеността на вашия собствен авторитет пред неговите очи... Но разберете, че момчето се е плашило от вас...

— Ако е вярно — то е отвратително — каза бащата. — В живота си най-много съм мразил това — да плаша и заплашвам хората!... За мен то е пълно отрицание на нашите принципи!...

— Да — каза мрачно следователят. — А ето резултатите!...

Бащата замълча. Следователят облегна изтърканите си лакти на бюрото.

— Аз ще ви кажа фактите, другарю Тенев — каза той. — Пък вие сам преценете. Спомняте ли си да сте давали преди двайсетина дни някакви пари на момчето? Да си плати уроците по цигулка?...

— Да, разбира се...

— Колко бяха парите?

— Четиристотин лева...

— Множко — каза следователят. — Но парите наистина са били толкова. И знаете ли какво е станало? Той не е отнесъл парите на професора, той ги е похарчил. Разбира се, не сам, със своите приятели. Те са мислили, че могат след това да ги набавят, но не са успели... През последните две седмици момчето даже не е ходило при професора... То просто е взимало цигулката и е отивало при някой от своите приятели... Там те мислили, кроили и ето какво измислили... А защо вашият син не е дошъл при вас? Защо не ви е признал всичко, защо е мълчал? Съвсем ясно е, че той се е страхувал от вас...

Следователят млъкна и почна да бърка по джобовете си. Кутията с цигари, която извади, се оказа празна и той с досада я блъсна към края на бюрото. Бащата стана от мястото си и му поднесе своята. Младият човек взе една цигара, малко посърнала усмивка се появи на устните му.

— И аз съм от тоя фатален тип инспектори, които в сублимния момент черпят с цигари своите жертви — каза той. — А понеже с оня приятел преди вас сублимните моменти бяха повечко, то и цигарите свършиха... Да ви кажа правото, за моя скромен бюджет тоя разход не е съвсем безболезнен...

— Нищо, нищо — пушете от моите — каза бащата глупаво.

Следователят отново се усмихна — тоя път много по-весело.

— Добре, ще го смятам за неофициален подкуп...

— Прощавайте, лошо се изразих — каза бащата.

— Рано следобед извиках тук класната наставница на вашия син.

Да ви кажа искрено — тая личност ме потресе повече, отколкото случката край реката. Не е въпросът само в това, че отдавна не бях виждал такова безмозъчно същество. Най-лошото е, че тя е поразена просто до мозъка на костите... От какво?... Ето това е трудно да се обясни... От пошлост, от педагогически фалш, от най-примитивни представи за възпитание... Една своя мисъл няма в главата си, да не говорим за съвест и чувства. Но надявам се, че я познавате...

— Не, не съм я виждал дори...

Лицето на следователя се покри с руменина.

— Чудесно! — каза той. — Тъй си и предполагам. Ако е въпрос за уроци по цигулка — вие, естествено, намирате професор. Ако момчето легне с температура — пак някой професор ще дотича до леглото му. Но какъв смисъл да се интересувате кой възпитава неговите мисли и чувства?

— Интересува ме! — каза намръщен бащата. — Но там е работата, че нямам право на избор...

— Даже не сте си дали труд да я видите...

— Щом нямам право на избор — все едно, мен тя не ме интересува...

— Напразно — каза следователят. — Тя точно за това живее — от липса на интерес към личността ѝ. Но както и да е — аз я поразпитах за туй, за онуй... Разбира се, всяко нейно мнение трябва внимателно да се дешифрира. Нейн идеал са доносчикът, зубрачът, жалкият подмазвач. От такава гледна точка вашият син, естествено, никак не ѝ се нрави... Това трябваше да се очаква... Той е наистина много умно и чувствително момче...

— По-скоро — затворено — каза бащата.

— Не — чувствително! Даже болезнено чувствително! Именно той, а не някой друг е измислил девиза на тяхното братство — „Ожесточавай се!“. Разбирате ли смисъла?... За да можеш да съществуващ, трябва да ожесточиш и душата си, и чувствата си. Но срещу какво?... Тук момчето мълчи... „Срещу всичко“ — казва то. Но не е така. Може би срещу плодовете на нейното възпитание... Или пък срещу неправдата, която вижда даже в своя дом...

Следователят млъкна. И бащата мълчеше.

— Не знам какво вижда в своя дом — каза той най-сетне. — Но уверявам ви, че този дом е най-обикновен...

— Не е съвсем тъй — каза следователят. — Доколкото разбрах — вие сте женен втори път...

— Да, тъй е... Но момчето е от втория брак...

— И все пак — може би обичате момичето повече?... И сте били несправедлив към момчето!

— Не, не! — възкликна бащата. — По-скоро обратното е вярно. Но никога с нищо не съм дал повод това да проличи...

— Мда! — измънка следователят. — Но често децата са понаблюдателни и от възрастните... И понеже обикновено не реагират, ние мислим, че нищо не виждат. Те реагират посвоему... И понякога съвсем посвоему се ожесточават.

— Момчето не е било лишено от нищо! — каза бащата и сега гласът му звучеше много по-уверено.

— Те са имали обща каса — каза следователят. — Но тя е била винаги крайно бедна. Вие давахте ли му пари?... Искам да кажа — пари за най-обикновените нужди?

Бащата се замисли намръщен.

— За дребни нужди момчетата винаги искат от майките си — каза той. — И изобщо в това отношение не съм бил много щедър. Разбира се, не от скъперничество. Според мен не е хубаво да се дават много пари на децата, това ги разглезва.

— А на момичето?

— Да, с нея съм бил по-щедър. Но тя е студентка. Неприятно ми е било да си представя, че някой друг може да ѝ плаща сметките в сладкарницата.

— Напразно сте се безпокоили — каза следователят. — Сегашните младежи не страдат от излишни кавалерски скрупули...

— Все пак...

— А може би по този начин сте се откупвали за недостатъчното бащинско внимание?...

— Може и тъй да е — каза бащата потиснат.

— Каквото и да е — този факт надали е от значение. Момчето не е дребнаво. А завистливо съвсем пък не е... Може би е било малко самотно — и оттам тая чувствителност... Може би...

Следователят внезапно млъкна, погледът му изпитателно се спря на бащата.

— Но защо трябва аз да го тълкувам? — каза той с горчивина. — Каква полза от това?... Вие трябва сам да го разберете... Иначе никога няма да му помогнете...

Следователят погледна часовника си и внезапно запита:

— Искате ли да го видите?

— Да, разбира се...

— Много се съмнявам, че това ще бъде полезно...

— Не, не — моля ви! — каза бащата развълнувано.

Следователят натисна някакъв звънец. Слабото му небръснато лице изглеждаше потъмняло и загрижено.

— И аз исках да ви питам за нещо — каза бащата.

— Моля! — отвърна следователят.

— Те са били трима... Смятате ли и тримата еднакво виновни?...

— Ще ви стане ли по-леко, ако той е по-малко виновен? — запита следователят понамръщен.

— И все пак...

— В самата акция — не! — каза следователят. — Но изобщо — да!... И тримата са еднакво виновни и в същото време еднакво невинни. Вие навярно мислите, че синът ви е станал жертва на чужда зла воля?

— А вие изключвате ли го?

— Изключвам синът ви да е слабодушен глупак — каза следователят и мъжът ясно почувствува в гласа му нотките на раздражение. — А Евгени е наистина момче с изключителна воля и характер. В това всъщност е и неговото нещастие. Представете си сега какъв лош парадокс — да бъде нещастие за една личност именно това, което трябва да бъде неговата гордост...

— Мисля, че той е доста по-голям — упорствуваше бащата.

— Да, с две години по-голям... И е имал върху момчетата лична власт, това не оспорвам... Но да търсим у него вината, все едно да си затваряме очите пред истината... И трите момчета са стигнали дотам по свой път.

В стаята влезе младият човек със спортното палто.

— Доведи момчето — каза следователят.

Младият човек погледна мрачно госта и излезе.

— Не съм му симпатичен — каза бащата.

— И не очаквайте — каза следователят. — Той си има своя теория. Според него в затвори трябва да вливат родителите. На общо основание — за извършените от децата им престъпления... Като идея не е лошо!... Родителите наистина здравата ще се замислят...

Следователят говореше шеговито, но никакъв смях нямаше в очите му. Бащата не го чу. Той слушаше стъпките, които се отдалечаваха и заглъхваха по коридора. Той чуваше и в настаналата тишина. Ето там сега навярно щракаха ключалките и резетата. Сега момчето се изправяше с уплашени очи. Сега то тръгваше, съпроводено от погледите на другите... Сега вървеше по безкрайния коридор със старите изгнили дъски... Сега...

Той чу стъпките, но това бяха широките, тежки стъпки на мъж. Колкото и да се вслушваше, той недочу заедно с тях тихите стъпки на момчето. Те идваха все по-близо и по-близо, след това спряха. Внезапно вратата се отвори и на прага се появи момчето. Лицето му бе много бледо, дрехите измачкани. Малко коса се бе сплъстила на челото му и вдигнала нагоре като рогче. Зад гърба му стоеше с намръщено лице човекът със спортното палто.

Момчето не го виждаше. То гледаше към следователя, погледът му бе доверчив и спокоен.

— Влез, Владимире! — каза меко следователят.

Момчето затвори вратата и като се обърна, видя баща си. Сега всеки мускул на лицето му трептеше неуловимо, устните му трепереха, само погледът му бе неподвижен и нетрепкащ като на восьъчна фигура.

— Няма ли да поздравиш баща си? — каза следователят.

Момчето тръгна автоматично напред. Сега то виждаше само едно жълто, напрегнато лице, смазано от мъка. То видя и сълзите, които потекоха по коравата буза. То спря. Бащата вдигна ръка и я постави на рамото му.

Момчето рязко се дръпна, обърна се с гръб и като се сви на кравай — падна на пода. Двамата мъже скочиха уплашени. Те не виждаха лицето му, скрито между ръцете, те виждаха само фигурата, която се тресеше. Те се помъчиха да го изправят, но конвулсивно свитото тяло падаше отново на пода. Сега никой от двамата не можеше да разбере дали то ридаеше, или се гърчеше от тежък нервен припадък. Беше съвсем невъзможно да видят лицето му.

Следователят се изправи.

— Излезте!... Моля ви се — излезте!...

Но бащата го гледаше като сляп.

— Чувате ли? — каза следователят нетърпеливо.

Бащата тръгна покорно към стъклената врата. В коридора следователят каза:

— Идете си у дома!... И не се плашете — без вас момчето ще се успокои!...

Бащата избърса лицето си с чиста, грижливо сгъната кърпичка, след това, без да каже дума, бавно тръгна по празния коридор.

V

Навън се бе мръкнало, тих тъмен дъжд падаше по покривите и тротоарите. Рядко минаваха хора. Една млада жена стоеше под балкона и държеше в ръката си затворен чадър. Лъскава от дъжда кола спря до тротоара, жената изтича с тънките си токчета и хлътна в отворената ѝ врата. Като стигна до балкона, мъжът спря. Колата беше отминала, гладкият ѝ покрив светна за миг под лампата и угасна.

Но мъжът нищо не бе видял. Водата се стичаше по слепите му очи и бузите, но той не я усещаше. Той гледаше в себе си. Споменът беше така ясен, сякаш всичко се беше случило вчера. Тоя, който го разпитваше, бе в синя полицейска униформа, лицето му бе мораво от кръв, очите — кръгли и жълти като на птица.

— Какво търсеше пред театъра? — запита полицейският.

— Демонстрирах — каза момчето.

То наистина бе съвсем момче — с къс алаброс и омачкана ученическа униформа. И по панталона, и по куртката личаха широки петна засъхнала вар.

— Какво, какво? — не повярва на ушите си полицейският.

— Демонстрирах — повтори момчето малко по-тихо.

Полицейският замахна с косматата си ръка. Когато момчето стана, в ушите му бучеше истински водопад.

— Питам те: какво правеше при театъра?

А момчето мълчеше. Полицейският примижа доволно и се усмихна. Той бързаше, тая малка победа му бе съвсем достатъчна.

— Ако не беше ми се примолвил баща ти — щях да те смеля от бой — каза той. — Михале, пусни го!...

Цивилният агент го поведе по коридора. От първия етаж към партера водеше извита стълба с бели мраморни стъпала. То запомни само първото от тях. В следния миг агентът го тласна силно по гърба и то полетя презглава надолу — от стъпало на стъпало, — като напразно се мъчеше да се залови за нещо.

Навън нощта бе светла и топла, имаше много хора по улиците. То крачеше между тях, без да ги гледа, защото се срамуваше. Бузата му бе обелена, на зелената яка на куртката личеше петно засъхнала кръв. Момчето не си отиде у дома при бащата, който се бе примолил за него. Вече няколко месеца не ходеше там. В Лозенец, дете с тънък писък завиваха трамваите, имаше кино и малка квартална гостилничка. Там той изяде четири кебапчета и изпи два високи регала бира. От бирата главата му се замая и коленете му така омекнаха, че едва се изкачи до своята мансардна стаичка.

Момчето лежеше и пушеше. То палеше цигара от цигара и гасеше угарките в тока на обърнатата обувка. От малкото четвъртито прозорче на покрива влизаше бяла нощна светлина, в гората се обаждаха птици. Още по-далече, зад покрива на Семинарията, издигаше каменното си теме Витоша, покрита цялата със светлата сива пепел на луната. Момчето не можеше да заспи. Безкрайната сладост на свободата се смесваше с кошмара на изминалите две нощи. То виждаше дулото на тежката картучница зад кметството и зад нея студентите войнишки каски. То виждаше краката, които бягаха, и разпенените уста на конете. В склада стражарите биеха арестуваните с цепеници и трошаха от главите им едри буци кюмюр. В мрака хората пищяха, пред входа боботеха моторите на полицейските коли. Първата нощ спаха в някакъв двор — човек до човек, направо върху голата земя...

Когато се събуди — бе ослепителен, слънчев ден. Край коравото легло бе седнал баща му, сълзи течаха по сухото му лице. Момчето притаи дъх — никога преди това не го бе виждал трогнат. Даже в магазина той се държеше сурово с клиентите си и не им позволяваше да капризничат и избират. Не влизаха кой знае колко много клиенти в полутъмния магазин, пълен със стъклария и студено желязо. Момчето не посмя да каже нито дума, лежеше свито и уплашено в леглото си.

— Хайде, ставай и да вървим — каза бащата.

Момчето мълчеше. Колкото и страшен да беше бащата в очите му, полицейският беше много по-страшен. Но най-тежкото бе, че сега бащата плачеше.

— Няма да ходя никъде — каза момчето.

— Искаш да останеш тук?

— Искам да вървя по моя път... Само това искам...

Бащата вече не плачеше, но бузите му бяха все още мокри.

— Какъв път, сине! — каза той сломено. — Това път ли е — да се катериш с кофа вар по скелите...

— Защо да не се катеря? — каза момчето. — Твоят бог също се е катерил с цял дървен кръст на гърба... И за нищо при това... Аз поне строя домове за хората.

Бащата сваля пенснето си и без да се стеснява, започва да бърше с кърпичка зачервените си очи. Без очилата лицето му изглеждаше съвсем простодушно и безпомощно, сякаш цялата му сила и строгост бе скрита в златните рамки. Момчето усети как сърцето му болезнено се сви.

— Домове за хората! — въздъхна бащата, като все още държеше пенснето в ръка. — А аз за кого строя този дом?... На най-хубавата и най-тиха улица в София? С такова чудесно изложение право на юг, към Витоша!... За какво съм пестил, за кого съм късал от залька си?... Зер за себе си?... Да живееш ти в чист хубав дом със слънце!... И сега ти искаш той да остане празен?

— Нищо не искам! — каза момчето поривисто. — Съвсем нищо не искам от тебе — ни да пестиш, ни да строиш за мене... Искам просто да ме разбереш и да ме оставиш да вървя по пътя си!... Аз не знам къде точно води моят път, но знам, че твоят никъде не води.

Бащата избърса още веднъж с кърпичката мокрото си лице. Зад преградата на балкона дъждът тихо плетеше мокра тъмна завеса, водата се стичаше по тротоара и миеше увехналите листа. Точно така беше казало момчето с ученическата куртка на бащата и сега не можеше да разбере как тия думи са могли да се родят в ума му. Много работи не можеше да си спомни и разбере. Той бе тръгнал по улицата и дъждът отново мокреше косата и лицето му, бавно се стичаше по шията. Къщата, която неговият баща бе построил, не беше далече. Пред нея се бяха издигнали нови големи домове, които бяха скрили източното и южното небе. Беше останало само западното небе с нежния гръб на Люлин, зад който като кървав жълтък потъваше късното есенно слънце. Много неща се бяха променили и остарели, без той да ги забележи.

Бащата натисна леко звънеца и влезе в своя дом, който бе построил за него човекът със златното пенсне. Коридорът беше съвсем тъмен. И стаята беше тъмна, но в дъното ѝ светеше със зелен, мъртъв блясък екранът на телевизора. Зад облегалото на креслото той видя слабичките рамене на дъщеря си с гладката коса, която сега светеше в зелени отблясъци. Момичето не се обърна да види кой е влязъл, то гледаше телевизора. Бащата приближи мълчаливо и сега вече виждаше нейното деликатно носле с нежни, отворени ноздрички. Много му се искаше в тоя миг да погали слабите рамене, да докосне гладката коса, която от години не бе докосвал. Той въздъхна и седна на малката кръгла табуретка до стъклената масичка.

Момичето се обърна.

— Ти ли си? — попита то и отново обърна поглед към телевизора.

На екрана гореше някакво здание, от прозорците му излитаха дълги, зелени пламъци. Някакви мъже в лъскави гумени облекла заливаха всичко това с огромни зеленикави водни струи.

Бащата мълчеше. Но след миг мъката му стана толкова непоносима, че той тихо заговори:

— А няма ли да попиташ за братчето си?

Момичето трепна и се обърна.

— Ти оттам ли идваш? — попита то.

— Оттам...

— Скоро ли ще го пуснат?

— Навярно скоро... Но нима това е най-важното? — каза той.

Момичето се беше изчервило в мрака, но бащата не забеляза това.

— Той за мене попита ли?

— Разбира се... Най-напред за тебе попита...

— Сега аз ще се грижа за него, като го пуснат — каза момичето.

То отново гледаше към телевизора. Полицаи в пелерини, като се засилваха тичешком, хвърляха бомби със сълзливи газове върху гъстата човешка тълпа, която отстъпваше бавно към дъното на площада. Бащата помълча с отпуснати рамене, после тихо попита:

— А майка ти къде е?

— Не знам — отвърна момичето.

Защо поне тя не беше го дочакала? — мислеше той смутен. — Толкова евтина ли беше цената на сълзите ѝ? Никога човек не може да разбере кога някой плаче за друг, кога за себе си. На екрана малки черни фигурки пъплека по гъстата плетка на фермите. Под самия им връх като свещици на новогодишна елха пръскаха искри невидими оксигени. Това не беше интересно, но момичето гледаше. Може би то просто не искаше да говори с бащата. А може би искаше, а не смееше. Двамата мълчеха, после бащата стана с изстинало сърце и бавно тръгна към кабинета си. Зад гърба му бучеше телевизорът и като огнен поток пълзеше в краката на хората разтопена стомана.

МЪЖЪТ, КОЙТО ПРИЛИЧАШЕ НА ЗОРНИЦА

I

Такъв мъж — с ръст по-нисък от средния, с грубо кожено лице, с посивели вежди, с мустаци, които щяха да бъдат още по-сиви, ако не ги бръснеше. Яростен мъж през всички години на живота си, освен през последните. С къси мускулести крака, с къси пръсти, с поглед, който пробива. Винаги малко мълчалив и начумерен, с тежка походка, която прави да звънят всички прозорци. Тоя мъж приличаше на зорница, защото, изглежда, без него никога нямаше да се появи слънцето.

Той се събуждаше най-рано, още в студените синини на утрото, и лежеше мълчалив и неподвижен, докато небето се избистри и поруменее. Именно тогава над планините светеше оная голяма, бяла звезда, която другаде наричат Венера. Мъжът ставаше тихо и на пръсти се измъкваше в хола на просторния апартамент. Той минаваше най-напред край огледалото, в което никога не се поглеждаше, край телефона, който мразеше, след това прекосяваше целия хол, все още насечен от избледнелите сенки на утрото. Големият трикрил прозорец, който стигаше до пода, беше винаги отворен. Той се изправяше пред него с посивели гърди и къс нос, насочен към небето — това вечно небе, което е милостиво към всички и гали всяко слепоочие с изстинали през нощта пръсти. Зад гърба му всички предмети мълчаха, обзети от уважение — фотьойлите, приклекли като булдози в ъглите, чашите със светец рѳб на своите грациозни крачета, теракотените вази с издути бузи, медната тава върху стената, която се разгаряше все повече и повече, докато започнеше да блести и самата тя като слънце.

От прозореца се виждаше паркът с червените тенискортове и малката розова къща зад тях с мъртви прозорци. Над дърветата, над цѳфналите храсти, над влажните от росата паметни бюстове като кристална плазма лежеше всеобземаща, жива тишина. Слънцето бавно се издигаше нагоре. Тогава мъжът затваряше очи и литваше към небето. И минутите летяха край него заедно с ветровете, които приличаха на студени потоци и идваха от всички страни; среди бялата

пяна на облаците, които се кълбяха и бликаха като фонтани; на тъмните усои на планините. Когато усещаше, че ще му се завие свят, той отваряше очи.

Скоро листата на дърветата започнаха да блестят като метални. Зорницата изчезваше в калаената белота на утрото. Един след друг се зараждаха шумове — свистяха гумите на тролея, бучеха мотори. Едва тогава той отиваше в кухнята да се измие и обръсне. Идваха най-неприятните мигове на деня, в които трябваше да гледа лицето си в огледалото — сухите бръчки, лекото сребро на брадата, избило през порите на тъмната кожа, клепките с ръждиви клепачи. Около него беше винаги неразтребено, едва намираще място на масата за своите овехтели бръснарски прибори. Така — обкръжен от немити чинии и съдове, зинали срещу него с кръгли уста, които дъхтяха на остарели гозби, всред трохите и увехналата в оцета маруля — той остъргваше лицето си и отново се връщаше край прозореца.

Сега навън беше ден, сияещ и топъл. По кортовете се разхождаха момичета с къси панталонки — грациозни като газели зад сивата ограда с плетен тел. Със силните си очи той ги виждаше в едрия растер така ясно, сякаш бяха в стаята. Той ги гледаше, както се гледат газели, със спокойно лице, без да мисли за тях. И все пак идваше тоя миг, когато някъде дълбоко се зараждаше първият слаб тътен. Той веднага се дръпваше назад и сядаше в някой от фотьойлите. Никой на тоя свят не знаеше колко силно и неугасващо е то у него — никой, съвсем никой. Той го потискаше у себе си с желязна ръка и само от време на време дочуваше глухия, ненавистен тътен. Тогава лицето му се свиваше, пръстите му сграбчваха нещо, което загиваше между тях.

Когато жена му влезе в хола, той седеше на един от фотьойлите с пребледнели бузи и се вслушваше в тътена, който бавно заглъхваше. Тя винаги му заговорваше с тих глас в такива мигове, за да не го стресне, защото мислеше, че то идва от болестта. Но тоя път тя седна мълчаливо зад гърба му и едва чуто въздъхна. Слабото ѝ лице, което винаги изглеждаше малко загрижено, сега беше съвсем тревожно.

— Евтиме, искам да ти кажа нещо — проговори тя най-сетне.

Той я чу, но не отвърна, все още зает да се прибере в себе си.

— Чуваш ли ме, Евтиме? — запита отново тя.

— Чувам те — отвърна той съвсем спокойно.

Тя се окуражи от това и реши да каже всичко наведнъж:

— Нашата дъщеря е намислила да се жени...

Това беше толкова немислимо, че в първия миг той не го разбра. Не можеше да се произнесе пред него такова нещо. И след това се обърна така рязко, че едва не събори креслото под себе си.

— Ти луда ли си?

Жената мълчеше.

— Луда ли си? — повтори той. — Тя е още дете!...

— Не е вече дете — каза жената тихо.

— Как да не е дете! — кресна той. — Чуваш ли се какво приказваш?

Той никога не беше крещял и не умееше да крещи.

— По-тихо! — каза тя уплашено. — Ще те чуе...

Момичето спеше зад кафявата врата, която се виждаше в дъното на хола. Той погледна нататък и добави по-ниско:

— Откъде знаеш?

— Тя ми каза...

— Тя самата? — попита той смаяно.

— Да, тя самата — отвърна малко нетърпеливо жена му.

— Да си избие тая мисъл от ума! — каза той рязко и стана от мястото.

Жената го видя как премина с яките си крака през целия хол. След това сянката му се мярна на матираното стъкло на вратата и изчезна в кухнята. Тя не посмя да отиде след него. Но тя го виждаше и през двете стени как се разхожда насам-натам, забил поглед в земята. Тоя звяр в тясна клетка от немити чинии изглеждаше малко смешен може би. Всичко трептеше под краката му. Съдовете немееха. Готварската печка гледеше с черни кухи очи право в тавана. Чай, кафе, ориз — всичко беше нащрек. Само хладилникът със своето студено сърце стоеше безучастно настрана и нещо на себе си нечуто бръмчеше. Там се твореше лед, а неговото сърце беше препълнено с гореща ярост.

Той спря за миг и започна да брои на пръсти. Никога не беше ставало нужда досега да брои годините й. Цифрата нищо не му подсказа — за него тя си оставаше дете. Беше я сътворил навярно в тоя ден, който е отбелязан като пръв празник на календара. В същия тоя ден тълпата разби вратите на затвора и помете пазачи и надзиратели. Сетиха се отново за тях, когато трябваше да отключат килиите. Той я видя пръв — тичаше по кънтящия коридор бледа и с разкъсани дрехи.

И той пръв я извика. Докато отключат, тя не помръдна от вратата, впила пръстите си в гъстата решетка на прозорчето. Тия тънки корави пръсти той стисна след малко с такава сила, че ликуващият вик в гърлото ѝ се превърна в болезнен писък...

Той се върна обратно в хола. Сега вместо него жена му стоеше изправена край прозореца и гледаше замислено навън. В широката рамка тя изглеждаше още по-висока и слаба, тесните ѝ плещи сякаш потрепераха от прохладата.

— Знаеш ли на колко години е тя? — попита той ниско и глухо.

Жената бавно се обърна.

— Аз знам — каза тя. — Но може би ти не знаеш...

Гласът ѝ му се стори неузнаваем. Това го поразя в тоя миг, но не беше в състояние да заглуши яростта му.

— Сега аз питам! — отвърна той грубо.

— Искра е влязла вече в осемнайсетата... Тя не е жена, разбира се... Но и дете не е...

— Влязла! — кипна той. — С какво е влязла?... Няма още месец, откак навърши седемнайсет...

— Когато дойдох при тебе, не бях навършила и шестнайсет — каза тя.

Той я погледна смаян. Това наистина беше така, но тя никога през живота си не бе го споменавала. Той помълча за миг объркан.

— Да, но тогава ти нямаше баща!... А тя има...

— Все едно — каза тя. — Човешкото си е човешко...

— Това не е човешко! — кресна той.

И така мислеше. Тоя грозен спомен той бе изхвърлил завинаги от душата си и сега му се струваше, че вижда мъртвец. Той седна в креслото и избърса с длан сухите си устни.

— Седни! — каза той студено.

Тя седна край прозореца.

— Тук седни! — повтори той нетърпеливо.

Без да каже дума, тя се премести срещу него.

— Ти познаваш ли го? — попита той.

— Не! — каза жената.

Тя излъга. Тя го беше виждала, но сега неговата близост отново беше вледенила смелостта ѝ.

— И не знаеш нищо за него?

— Знам! — каза тя.

— Добре, разкажи!

Жената въздъхна мъчително.

— Какво да ти кажа — въздъхна тя. — Просто... младеж като младеж. Във всеки случай от добро семейство...

— Какво значи от добро семейство? — попита той подигравателно. — Искаш да кажеш от буржоазно?

— Е, не е от пролетарско — отвърна тя нетърпеливо. — Доколкото знам, няма баща, майка му е професор в консерваторията... И той е завършил консерватория...

— Пее ли? — попита мъжът с отвращение.

— Не, свири на нещо, на пиано май... В някакъв театър...

— Доста знаеш! — каза той намръщено. — Знаела си, а не си ми казвала...

— Не си ме питал — отвърна тя.

— По-рано ми казваше, без да те питам.

Тя замълча.

— Отдавна ли се познават? — попита той.

— Не, отскоро навярно — отвърна тя и за пръв път го погледна право в очите. — Евтиме, много отдавна ти за нищо не ме питаш...

— Може би — каза той. — Ако е вярно, потърси вината и в себе си...

— Нито ме питаш, нито ми говориш...

— Излиза, че не е имало смисъл... Щом така пазиш тайните за себе си...

— А ти нямаш ли вина за това? — каза тя тихо.

Той се намръщи още повече:

— Не искам да говорим!... Но те предупреждавам за последен път — това, дето сте го намислили, няма да стане...

— Не знам — каза тя и стана от мястото си.

Пристъпът на ярост така го зашемети, че едва отиде до прозореца. Топлият въздух отвън го подпря като с гореща ръка. Той затвори очи. Сега летеше още по-бързо между горещи облаци, които заливаха лицето му с пяната си. Ушите му бучеха, кръвта отчетливо биеше в слепите му очи. Много добре знаеше, че ще умре някой ден така — на стола или край прозореца, — когато кръвоносните съдове няма да издържат. Не биваше да се вълнува и дразни, а точно това

вършеше — всеки ден и всеки час, от година на година все повече и повече. Нищо в него не остаряваше, всичко ставаше все по-живо, все по-остро, все по-непримиримо. Това дете — поне то досега не беше го ядосвало. Беше израсло незабележимо пред очите му — и невидимо всред всички други ярости. Той едва го поглеждаше и много рядко се случваше да му каже някоя дума. Но винаги му се беше струвало, че нищо не разрушава хармонията между тях. Изглеждаше сериозна, съсредоточена, никакъв белег на женско кокетство не бе го подразнил досега...

Когато отвори очи, очакваше да види ниско червено небе и облаци като разкъсана плът. Но небето беше студено и чисто, без нито едно облаче. Той извади от джобчето си флаконче с бели хапове, помисли и глътна два. Знаеше, че сега целия ден ще му се спи. Но ще бъде и безразличен към другите, всички стрели ще падат безшумно в нозете му, отразени като от гумена броня.

Едва когато закусваха край широката бяла маса — мълчаливи, както винаги, — момичето излезе от стаята. Той го погледна, без да обръща глава. Изглеждаше сънлива, но хубава в своя дълъг до земята бледозелен пенъоар. Лицето ѝ, избледняло от съня, бе добило почти нежен оттенък. Но той знаеше, че краката ѝ, скрити от дрехата, са малко криви и корави като на момче. И макар да я гледаше сега с малко по-друг поглед, тя си оставаше в очите му едва израсло момиче.

Момичето се изправи край масата и погледна майка си. Лицето му бе спокойно и решително. Високата, слаба жена наведе глава към чашата си, без да отвърне на погледа ѝ. И тримата мълчаха. Лекарството още не беше започнало да действа, очите и мислите му бяха съвсем ясни.

— Това, дето си го намислила, няма да стане — каза той.

— Ще стане! — отвърна тя спокойно.

— Не — само си мислиш!...

Бузите ѝ леко пребледняха, късите ѝ момчешки ноздри се разшириха още повече.

— И на всичко отгоре даже не ви е срам да говорите, че сте създали някакво ново общество! — каза тя раздражено.

Той я погледна сърдито:

— Ние сме го създали?... А вие не?

— Не ние! — каза тя ядосано. — Ние щяхме да го направим по-друго... Но и в това си хванал доста дебела черупка.

Той я изслуша, без да пламне от гняв. Това го учуди. Може би лекарството бе започнало да действува. Или пък всичко, което бе чул, изглеждаше толкова невероятно, че той изобщо не можеше да го възприеме. Момичето тръгна към вратата, после спря и се обърна. Очите му, които имаха цвят на силен чай, в тоя миг изглеждаха почти черни.

— А сега хората могат да живеят и сами! — каза то.

II

Хората не могат да живеят сами. В това той се убеди през месеца, дните на който ставаха от ден на ден все по-горещи. Даже утрините бяха горещи и слънцето изгрываше в далечините бляскаво и невидимо като парче нажежен метал. Сега той ставаше по-рано — още в здрачините — и минаваше между сенките на тъмния хол като по дъно на езеро. Само прозорецът светлееше. Зорницата блестеше на бледото небе ослепително красива и чужда. Вече не я гледаше. Вече не поглеждаше и към яркочервения грунд на тенискортовете, разлят като кръв между потъмнялата зеленина. Стоеше прав пред открития прозорец и гледаше високо към планината, където между тъмните борове едва видими белееха хижите. Още по-нагоре бе останала една-единствена ивица сняг — тъпичък бял пластир върху каменното чело на върха. Тая малка студена белина гледаше той, докато го заболят очите. Едва тогава притваряше клепки и напразно чакаше да го понесат студените потоци на ветровете, които идват от всички страни, между облаци и сини парчета небе. Сега небето беше черно и облациите капеха като гореща сапунена пяна по лицето му. Не духаха никакви ветрове. Нямаше сили да се откъсне нито за миг от стаята, която тъмнееше зад гърба му. Нямаше сили за нищо и никой не му се подчиняваше. Струваше му се, че мебелите се движат безшумно зад него. Креслата и бюфетите се плъзгаха в здрачината и търсеха нови места. Черната лакирана масичка пътуваше към тавана. Телевизорът гледаше изцъклен шетнята със своето единствено бяло око. След това идваше и неговият ред, телевизорът започваше своя безшумен танц — върху масичката, върху бюфета, върху ниския библиотечен шкаф. Искеше му се да изкрещи, а разбираше смаян, че не смее, защото всичко командуваше тя.

Неговата собствена дъщеря командуваше тия движения със затворено лице, без да търси от никого помощ. Тя смени дори рамките на картините, а някои от тях също отпътуваха към тавана. Появиха се нови — сини и огнени цветя, ярки и пламенни. Фотьойлите облякоха

нови бледозелени дрехи. Жълтите табуретки, които се свиваха по ъглите, сега заобиколиха плътно новата желязна масичка с огледална повърхност. Целият апартамент потъна в нетърпими горещи багри и светлина.

Но неговите мисли ставаха все по-тъмни. Все по-често той си спомняше това, което искаше да забрави завинаги — студената килия с мокър под. Нощем трябваше да спи на двата налъма, опрял гръб в ледената стена. Студът проникваше през бялата копринена риза и вкочаняваше изтръпналите му мускули. Той спеше не часове, а минути — през останалото време мислеше и мислеше, безсилен да си обясни това, което се бе случило вън. Но в ледените нощи понякога и мислите замръзваха и оставаше да живее само сърцето, което биеше дълбоко в гърдите и разпращаше навсякъде топла и червена кръв. Това сърце го спаси тогава — сърцето, което искаше сега да го погуби.

Хората не могат да живеят сами. Сега утрините бяха много подълги, защото той не разбираше, че ги чака. А момичето никога не дочакваше — то се измъкваше като сянка из къщата, без да му проговори. Но с жена си той говореше всяка сутрин и всяка сутрин разговорът се въртеше в един безсмислен кръг.

— Не знам просто в какъв свят живееш! — каза тя един път. — Не разбираш ли, че сега младежите са съвсем други... За тях всичко това е съвсем просто и естествено...

— Не може да бъде просто и естествено! — кипна той.

— А защо?

— Ти питаш — защо? И това ти питаш?

— Питам тебе, а не хората...

— Щом е просто и естествено, за какво ще ме питаш! — каза той гневно. — Върши го тогава просто и естествено... Върши го с всеки, на улицата, където ти падне...

— Евтиме, ти не се чуваш! — каза тя възмутено.

— Аз мисля, че ти не се чуваш!... Просто и естествено!... Това било просто и естествено!...

Тя помълча, после тихо каза:

— Каквото и да е, но хората не могат да живеят в затвор... По-добре тъй, както ти казваш, но не и в затвор...

— Ти в затвор ли си живяла? — попита той враждебно.

— Щеше да бъде затвор, ако имах и други желания...

— Затвор за желанията винаги трябва да има! — каза той.

— А твоите нима са в затвор? — попита тя и гласът ѝ трепна.

— Не! — каза той.

Тя се усмихна, бузите ѝ едва забележимо почервеняха.

— Трябва някак да я разбереш, Евтиме — каза тя след малко с променен глас. — И да се примириш... Ама наистина не съм виждала такъв непримирим човек като тебе...

— Не е вярно — каза той.

— Вярно е — каза тя. — Ти никога с нищо не си се примирявал.

— С много неща съм се примирявал... С твоите тенджери съм се примирявал, които всяка сутрин гледам немити...

— Прощавай! — каза тя. — Аз не знаех... Но ти и с тях не си се примирявал, ти просто си ги търпял...

— Тенджерите могат да се търпят. Но не всичко. Има неща, които не могат да се търпят... С тях как да се примириш?

— Но с това наистина трябва да се примириш, защото е неизбежно — каза тя. — Щом веднъж се появи — какво повече може да се направи?... Нима ще вървим постоянно след нея? Да видим в коя къща влиза, на кой етаж, в кое легло? Според теб така по-добре ли е?

Той потрепери вътрешно от страшните думи. И все пак тая мисъл беше толкова проста, че за миг той помълча, смаян от простотата ѝ. После гъстото, лепкаво негодувание заля отново всичко.

— А може и по-добре да е — каза той глухо. — Щом аз не зная и не виждам, за мен то все едно че не е станало...

— Ти не бива да мислиш така...

— Аз не бива да мисля изобщо — каза той.

В тоя миг креслото се залюля под тежкото му тяло, кръвта зачука в слепоочието. Но това трая късо. Когато отново отвори очи, жена му го гледаше мълчаливо и загрижено.

— Ти вече си го виждала — каза той малко дрезгаво.

— Да — каза тя.

— Разкажи ми нещо за него...

— Сега не искам — каза тя неохотно.

— А аз искам...

Тя потърка уморено челото си:

— Какво да ти кажа?... На вид много хубаво момче, много симпатично... И най-главното — много възпитано...

— Как е облечен?

— Не се плаши, не е суинг — каза тя. — Добре облечен, но обикновено... И много сдържан и разумен ми се видя...

— Убедена ли си? — попита той, изпълнен със съмнения.

— А нима ти имаш толкова лошо мнение за дъщеря си? — попита тя. — Нима не е израсла и не се е възпитала в твоя дом...

— Не знам къде се е възпитала! — каза той мрачно.

И това беше последното, което каза тая сутрин. На другата сутрин дъщеря му излезе от стаята си по-рано от обикновено. Като видя баща си, тя седна на другия край на масата, мълчалива и затворена в себе си. Но той чувствуваше, че иска да му каже нещо.

— Татко, довечера ще го доведе у нас, да се запознаете — проговори тя най-сетне. — Ако ти не бъдеш любезен с него, аз ще си отида оттук завинаги...

— Не умея да бъда любезен — каза той сухо.

— Ще бъдеш любезен!... Иначе...

Гласът ѝ силно потрепери и се скъса. Тя мълчеше преbledняла — и някак погрозняла в тоя миг, — със силно опъната кожа на лицето си. И той мълчеше, поразен от истината, която се бе разкрила така внезапно пред очите му. Неговата дъщеря бе по-слабата между тях двамата. По-слабата, а може би по-грозната.

— Не знаех, че си невъздържана! — каза той намръщен. — Това е грозно!...

— Ти разбра ли ме?

— Много добре те разбрах, ако не те е срам от това...

Тя стана рязко и се запъти към кухнята. Той я гледаше с очи, с каквито не беше я гледал досега. Нима наистина е грозна?... Не, не може да бъде!... А защо не може да бъде?... Може би кожата ѝ не е хубава, може би фигурата. Не, фигурата ѝ е хубава!... И очите ѝ са много хубави, това е безспорно. Изведнъж от коравото му сърце избликна някаква неочаквана милост. Детето навярно се измъчваше и плашеше, навярно търсеше да намери подкрепа поне в своя дом, а не намираще. Нейните собствени сили навярно не ѝ стигаха да извоюва всичко сама.

Хората не могат да живеят сами!...

Но още същата вечер, щом младежът си отиде, той се прибра в стаята си. Лицето му бе по-сурово и по-намръщено от всеки друг път.

Той се изправи пред прозореца, пое с отворени уста топлия, дъхащ на бензин въздух, после, отвратен, се дръпна назад. Когато жена му влезе, той рязко се обърна към нея:

— Това не е мъж!... Това е влечуго!...

— Тихо! — възкликна тя уплашено, макар в къщата да нямаше никого друго, освен тях.

И в следния миг лицето ѝ сякаш се преобрази — стана така ожесточено и сърдито, както никога не го бе виждал.

— Ти просто си непоносим! — каза тя с рязък, приглушен глас. — Не го ли видя с очите си?... Възпитано, хубаво момче!... Прави ти чест на къщата!...

— И влечугите не са грозни — каза той отмъстително. — Особено смоците... Да, да — смоците са много красиви, ти не си виждала... Хранят се с малки мишки и като смучат млякото на чужди крави... Поне това си чула...

Тя го гледаше възмутено.

— Евтиме, засрами се — каза тя. — Ама наистина!... Ти си просто пристрастен. Мене, напротив — момчето много ми хареса...

— Ти не разбираш! — каза той отчаяно. — Нищо не разбираш... Според теб — защо те искат да живеят вкъщи?

— Ти не искаш ли? — попита тя учудено.

— Това е друг въпрос!... Но защо той иска?... Кой истински мъж иска да живее в къщата на жена си!...

Тя така неочаквано се засмя, че той я погледна стреснат.

— Ти си просто дете! — каза тя. — Господи, защо ли ти обръщам внимание.

— Не е нужно — каза той мрачно. — А сега донеси ми легена с вода...

Това започна, след като излезе оттам. Винаги, когато се развълнуваше много силно, от ръцете и краката му сякаш потичаше вода. С течение на годините той сам бе измислил противосредство, което винаги го спасяваше. След малко разяреният мъж, който приличаше на зорница, седеше смирено на края на леглото, потопил в легена белите си крака. Той ги миеше, като ги търкаше един в друг, без да посмее да се наведе. Всяко навеждане за него беше като навеждане над ръба на пропаст. Жена му търпеливо чакаше срещу него с пешкир

в ръце. Най-после той извади краката си от легена, погледна я мрачно и каза:

— Ти не разбираш, че той ни е чужд!... Може нищо да не знам, но поне това органически чувствам!

Тя го погледна огорчено.

— Който гледа на хората с такова подозрение, става чужд на всички! — каза тя тихо.

— Не желая повече да приказвам! — прекъсна я той. — Правете каквото знаете. Но не искам да ме бъркате във вашите работи...

Тя мълчеше.

— В края на краищата човек има и приятели! — добави той. — Понякога те могат по-добре да го разберат!...

III

Той имаше само двама приятели — брат си и генерала. И тримата седяха край брега на реката, която провираше невидимите си води между белите камъни. Точно пред тях тя се бе разляла в спокойно вирче с чисто пясъчно дъно. Черната мряна плаваше бавно в прозрачната вода, от време на време докосваше с муцунки стръвта, но не кълвеше. Беше много горещо. Белите ризи пламтяха на слънцето, вратовете им аленееха. Генералът, който държеше пръчката, не откъсваше поглед от червената тапичка. Другите двама, протегнали босите си крака на слънцето, зяпаха към Марагидик, който, спокоен и прохладен, плаваше между бялата коприна на облаците. Не беше никак трудно да се разбере, че не си приличаха ни по ръст, ни по фигура. Младият беше много по-висок, по-светъл, русото му лице си бе присвоило завинаги присмехулно изражение, което сякаш извираше от леките бръчки край устните. Но сега той скучаеше, прозяваше се и от време на време поглеждаше с досада към вирчето.

— Генерале — обади се той най-сетне, — само си губиш времето...

— Не кълве — отвърна генералът. — Много е прозрачна водата.

— Ами да я размътим, генерале!

— Да, но не съм от тях — каза генералът разсеяно.

— От кои не си?

— От тия, дето ловят риба в мътната вода.

— Хайде, хайде! — каза високият. — Тия пагони да не са ти паднали от небето...

Старият брат едва забележимо се усмихна. Въпреки всичко той се чувствуваше добре тая сутрин.

— Тихо! — трепна генералът.

Тапичката отново леко потрепери, след туй потъна. Генералът нервно дръпна пръчката. Във въздуха блесна сребърна искра — на въдицата нямаше ни риба, ни стръв. Генералът търпеливо извади от чантата си кръгла плоска кутия. Вътре като в някой от кръговете на ада

се виеха и преплитаха един в друг цяла купчина червеи. Генералът скъса един от тях на две и докато още се гърчеше, хладнокръвно го надяна на кукичката. Младият брат се намръщи.

— Отначало винаги тъй се почва — каза той. — А се свършва с рязане на глави...

— През живота си дори пиле не съм заклал — каза генералът. — И не бих могъл...

— А човек?

— Зависи — каза генералът. — На такъв като тебе — без да ми мигне окото...

— Не се заяждайте! — каза недоволно старият брат.

Другите двама веднага млъкнаха. Можеха да си мислят за него каквото си искат, но и двамата му се подчиняваха като деца. Генералът замахна с пръчката, червейчето описа лека дъга и цопна във вира. Точно там имаше грамаден бял камък, гладко полиран от водата. От подмола излезе едра мряна, каквато не бяха виждали досега. Тя доплува бавно до въдичката, побутна стръвта и отново изчезна в подмолите. Трите чифта очи я проследиха разочаровано.

— Може би стръвта не е хубава — каза високият. — На тоя свят всичко зависи от стръвта...

— Не, хубава е — каза генералът.

— Разсъждаваш като заклет догматик! — каза високият. — За тебе може да е хубава, пък за тях никак. Не знам дали си чел...

— Не съм чел! — прекъсна го с досада генералът.

— Да, наистина, хубаво правиш, че не четеш — каза доволно високият.

— Няма ли да млъкнеш! — обади се сърдито старият брат.

След половин час генералът реши, че наистина трябва да се смени стръвта. Тримата тръгнаха по реката, като обръщаха облите гладки камъни. Слънцето журеше още по-силно гърбовете им, но студената вода ги развеселяваше. Тя струеше около глезените им, водните пръски приятно бодяха сгорещените им лица.

— Слушай, браток, наведи се, няма да се изкривиш — каза високият.

Старият брат се поколеба за миг, но се наведе. Не — нищо! — наистина не му се зави свят. Гладкият камък се обърна с лекота под силните му ръце. От пясъчната мътилка изскочи малък бледорозов рак

и някак лениво се понесе по течението. Младият брат успя да го пипне зад щипките, но едва ли не го изпусна от изненада — беше гол и мек като охлюв.

— Току-що си е сменил черупката — каза генералът, като го побутна гнусливо с пръст.

— Такова назадничаво животно, пък се сеца — каза високият с уважение. — Не като някои генерали...

— Искаш да кажеш нещо за американските генерали?

— Ами, разбира се, за кои други...

— Все пак не му завиждам на тоя рак — каза генералът. — Сега всеки дръвник може да се гаври с него, както си иска...

— Но не и аз — каза високият и като се наведе, внимателно го пусна във водата.

Ракът се завъртя като зашеметен около себе си и изчезна в бързея.

— Всичко е разпределено на тоя свят! — каза високият. — Докато ние си сменяме черупките, генералите стоят около нас и ни пазят...

— Видиш ли? — засмя се генералът.

След като наловиха достатъчно стръв, генералът предложи другите да се заемат с огъня.

— Пък аз ще хвърля още няколко пъти — каза той. — Не мога да остана съвсем без нищо...

— Ама съвсем, съвсем без нищо! — каза злорадо високият. — Тая сутрин така Мара здравата ни е проклела...

Ниският се намръщи. Въпреки всичко никак не му беше спокойна съвестта. Часът приближаваше дванайсет, те навярно се бяха върнали оттам. Сега жена му, малко объркана и безпомощна, се суетеше в кухнята, обкръжена от своите сестри, които бяха безпомощни и от нея. Супа, задушено, торти. Много бутилки вино в хладилника. В хола с все сила бучи радиото. Или не — те са донесли по тоя случай магнетофон. Тълпа момиченца, бивши съученички на дъщеря му...

— Вземи тоя клон! — обади се брат му.

Той сам мъкнеше към лагера няколко сухи клона, които шумоляха из камънака. Под сянката на грамадния дъб бе скрита волгата на генерала, килната малко на една страна, с пращен покрив и

поизкаляни гуми. Докато Евтим чупеше търпеливо съчки, брат му отсече две свежи клончета, окастри ги и започна да нанизва на тях кебапа. Нежен дъх на месо, смесен със соления мирис на сланина, изпълни въздуха.

— Ял ли си такова нещо? — запита младият брат.

— Не съм...

— Какво ли знаеш ти! — с искрено съжаление каза високият. — А можеш ли поне да запалиш огъня?

Това наистина можеше. Той щракна с кибрита и след малко черните гранки затрептяха всред прозрачния пламък. Лъхна ги топлина, която не приличаше на жестокия плътен натиск на слънцето — идваше на меки вълни заедно с лютивия мирис на дървото. Огън той бе палил много пъти, когато беше учител. Колко години оттогава — цяла вечност! Оная планина беше съвсем друга — ръждиви баири, пресечени от дълбоки оврази, в които бликаха горещи минерални води. Само тук-таме растяха дървета, смачкани като пинии от напора на ветровете. И никакъв звук освен кръсъка на птиците, които летяха ниско над изгорялата трева.

Това бяха единствените три спокойни години в неговия живот. Сутрин отиваше в училището и сам, разкрачен на върха на хълма, биеше потъмнелия звънец. Сам учеше децата, сам живееше. Нямаше никаква друга храна освен мляко, бито сирене и бял, клисав качамак. По цял ден четеше. Нищо друго нямаше в стаичката му, освен книги, които купуваше през ваканциите от близкия град. Четеше бавно, понякога трудно разбираше, но оставяше след себе си истинска желязна диря.

В късната есен хълмовете ставаха червени, в деретата започваха да димят минералните извори. Той беше виждал жените и друг път от върха на хълма, когато перяха или се къпеха в топлата вода. Но тая видя отблизо, съвсем внезапно, щом излезе от завоя на пътеката. На това място жените не се къпеха, тая навярно беше дошла от някакво друго село. Той дори не видя лицето ѝ, не видя нищо, освен ослепителната голота. Беше бяла като речните камъни, по мокрия гръб течеше дългата черна коса. Тя не трепна, не помръдна, не издаде нито звук. Очите ѝ гледаха втренчено, със спокойна наслада. Може би се наслаждаваше на своята собствена голота в очите му. Той никога не разбра колко време е гледал — втренчен и заслушан в глухия подземен

тътен. Щом събра силите си, той се обърна и с тежка разлюляна стъпка се върна назад.

С това завърши спокойният живот. Изчезнаха дните, нощите, изчезнаха мислите, звънът на потъмнелия звънец заприлича на лай на куче. Едва дочака голямата ваканция, и слезе на гаричката сух и черен като въглищарите от планината. След час влакът го отнесе оттам завинаги...

С това завърши спокойният живот. И после в града...

— Ще се подпалиш! — каза брат му.

От планината беше подухнал вятър и сега пламъците едва ли не лижеха дрехите му. Той се поотмести. Може би само той знае кой е най-силният огън на тоя свят. Не, не тоя, който вдига най-високо своите жълти пламъци. Не този, който опожарява най-широката площ. Другият, който бушува под земята всред въглищните пластове, наслоени от стотици векове — тоя огън е най-ужасният.

— И да мислиш, и да не мислиш — нищо няма да върнеш назад! — обади се брат му.

— Аз не мисля за това! — каза той сухо.

— За това мислиш! — отвърна уверено брат му. — А няма смисъл според мен!...

— Според тебе в нищо няма смисъл — каза старият.

— Ти си мислиш така — понамръщи се брат му. — Защото предпочитам да се шегувам, вместо да се ядосвам...

— Добре, тогава продължавай да се шегуваш...

— Нищо не ми коства — каза младият. — Но гледам, че ти се ядосваш... Тая демонстрация според мен е съвсем глупава...

Старият брат го погледна нетърпеливо.

— Не е демонстрация! — каза той троснато. — Чисто и просто не исках да им развалям сватбата. Добре, отстъпих им! Но защо е нужно и да се преструвам? Не мога да се усмихвам насила — не е в характера ми. Не мога да кажа нещо, без да го мисля...

Младият брат го погледна внимателно.

— Ако е вярно — това никак не е хубаво — каза той. — Чувал съм от тебе думи, от които би трябвало да се срамуваш.

— Добре, приеми, че съм бил глупав!... Или пък сляп!... Но никога не съм бил неискрен...

— Да, ти си бил просто сляп — каза брат му с облекчение. — Ти и сега си сляп...

— А може би ти си сляп, щом не можеш да различиш коня от магарето...

— За какво говориш?

— Говоря за моя зет...

Младият се засмя.

— Зарежи го тоя зет — кучета да го ядат! — каза той весело. — Какво му е на зетя? Малко по-хубав, отколкото трябва... Това наистина понякога носи рискове...

Старият брат усети как за пръв път през тая утрин яростта го блъсна в слепоочието.

— Хубав!... Какво му е хубавото! — избухна той. — Вие просто сте забравили какво значи хубаво!...

— Не сме забравили... Хубаво значи късокрако. И да му почервеняят очите, като се разгневи...

И като видя, че брат му е все още настръхнал, добави примирително:

— Хайде, стига за това!... Ако беше човек, щяхте да си гукате с него по баровете... Ама не си човек...

Генералът пристигна, когато кебапът бе изсъхнал и се втвърдил като въглените в огнището. Видът му бе толкова победоносен, сякаш току-що бе разбил в поречието няколко вражески дивизии. И имаше защо — кошчето му бе пълно с едра хубава мряна.

— Браво! — каза високият. — А какво ли щеше да стане, ако те бяха пуснали в рибарника...

— Това не е рибарник — каза обидено генералът.

— Е, не е, разбира се!... Това е държавен резерват! Хората специално за тебе са го устроили — да има къде да си размахваш пръчката.

— Ама пък риба! — успокои се сам генералът и изтърси кошчето.

Като бляскаше на слънцето, рибата бавно се плъзна по тревата. Бяха все едри, хубави екземпляри, някои от тях още живи, които мъчително преглъщаха сухия въздух. Дъхът на бензин и нагорещен лак, който идваше от колата, мигновено изчезна, замириса силно на

рибна луга и река. Генералът взе най-едрото парче и го пхна под носа на високия:

— Виждаш ли?... На тебе прилича!... Кълве само най-фина стръв!

Опържиха още същата вечер рибата в манастира. Докато генералът се маеше в магерницата, двамата братя се настаниха удобно край една малка масичка на чардака. Отдавна се беше свечерило, манастирският двор се изпълни като старо, позеленяло ведро с прохладен здрач. Беше съвсем тихо и безлюдно — само от време на време по тревясалия двор преминаваха безшумно като прилепи брадясали постали калугери. И двамата мълчаха и си почиваха — приятната умора ги натискаше като с ръка на коравите столове. Една самотна светулка прелетя над целия двор и се загуби над камбанарията на малката църква. По-надолу, зад тесните прозорци, мигаха едва забележимо други светулки — няколко самотни свецици горяха пред дървения олтар.

— Престани да се заяждаш с генерала — обади се най-сетне старият брат. — Всъщност той е добър човек.

— Знам — каза младият.

— А като знаеш?

— Аз не се заяждам, аз се шегувам — каза високият. — Това е чисто и просто лекарство... Понякога действа по-добре от очистително...

— Може би, но гълтай си сам това очистително — намръщи се старият.

След малко генералът пристигна, като тропаше оживено с тежките си обуца. Заедно с него пристигна и апетитният дъх на пържена риба, който той бе донесъл с дрехите си. Високият погледна предпазливо брат си и все пак не успя да се въздържи.

— Тъй те харесвам! — измърмори той и добави по-оживено: — Да миришеш на риба вместо на барут!... Честна дума, предпочитам те като готвач!...

— Калугерите я пържат — каза генералът.

— Жалко! — каза високият. — А мир ще има на света, когато всички генерали замиришат на пържена риба.

Старият побутна младия с крак под масата. Настана затишие, което генералът използва, за да се добере до един стол.

— Ще има изненада — каза той доволно.

— Каква изненада? — попита високият.

— Ще видите?... Нека дойде игуменът!...

Наистина след няколко минути на чардака се появи солидната брадата фигура на божия служител. За разлика от другите монаси расото му лъщеше не по-зле от едрият плътен нос, който стърчеше над брадата му. Без да каже нито дума, той постави върху масата пълна бутилка от олио.

— Бог да го благослови! — изтрещя едва сега тежкият му бас.

— Амин — каза високият. — Какво е това?

— Каквото не си пил — отвърна възбудено генералът. — Двайсетгодишна троянска. И със специална настойка от билки при това...

— Май я предпочитам без билки — каза разочаровано високият.

— Опитай, сине, опитай — обади се снизходително игуменът.

Младият брат повдигна бутилката. Макар да бе тъмно, и другите видяха как облещи очи.

— А? — запита лаконично игуменът.

— Какво ще говорим? — възкликна високият и отново надигна бутилката.

Движението беше така стремително, че генералът загрижено я измъкна от ръцете му.

— С мярка, човече! — каза той добродушно. — Превръщай в практика своите демократични възгледи...

Когато дойде ред на стария, той мълчаливо бутна ръката на генерала. Брат му го погледна смаяно:

— Ти луд ли си!... Няма да те отрови!...

— Забранено ми е — каза старият.

— Я остави!... Това е повече от лекарство... Пълно е с билки, не чу ли?

Старият внимателно отпи няколко глътки. Питието беше силно, но така ароматно, че едва се чувствуваше остротата му. Надали бе изпил повече от двайсетина такива глътки през последните десетина години — и то само в случаите, когато трябваше да вдигне някакъв тост на банкетите. Силното питие веднага се разля по кръвта му и заедно с тръпките по нозете си той сякаш чу далечното църцорене на щурци по горските поляни.

— Бог да благослови! — изтрещя отново игуменът. — Да ви донеса ли някаква лампа?

— Остави, отче! — спря го младият брат. — След малко тъй ще ни светне, че...

Наистина им светна — поне на генерала и на младия брат. В своето увлечение те забравиха даже пържената риба, която един от монасите чинно донесе на масата им. Басът на игумена някак странно омекна — вече не трещеше, а гукаше. Единствен той протягаше бялата си гладка ръка и към пържената риба, докопваше някое по-едро парче за опашката, солидно и с достойнство дъвчеше. Разговорът ту съвсем затихваше, ту избухваше от време на време с пиянско оживление — генералът и младият брат отново за нещо спореха. Но този път старият брат сякаш не ги чуваше — притихна съвсем до дървения парапет на чардака. Малките глътки се бяха изкачили до главата му и бяха изпокъсали докрай тънките нишки на мисълта. Нищо не бе останало там, никаква мисъл, освен дълбокото чувство за тишина и спокойствие. Като през ония години — усещаше той, — като през годините на далечния край, гдето в дълбоките студени оврази димяха минералните извори... Именно там за пръв път и за последен...

Но мисълта отново се скъса, остана само бялото видение. Като напрегна сили, той мъчително го изпъди от душата си. Нищо друго не му бе нужно тая нощ, освен тишина и спокойствие. Бе се стъмнило съвсем, манастирският двор се бе налял догоре с мрачина. Стръмният планински склон зад стените бе изчезнал от очите им, но на билото се бе появило бяло сияние — там горе навярно се готвеше да изгрее луната. Когато хората не говореха, ставаше толкова тихо, че се чуваше шуртенето на манастирската чешма навън пред дървените порти.

Внезапно дълъг, тихичък акорд на китара звънна така мелодично в тишината, че накара всички неволно да се послушат. Отново тихичък акорд и шум на много стъпки по дървените стъпала към чардака. След това стъпките изчезнаха, остана само мелодията, която изпълни с ясните си звуци целия двор. Това беше така изненадващо и сладостно, че всички притаиха дъх.

— Имаме гости от вчера — обади се игуменът.

— Тихо! — каза генералът.

Но, изглежда, че ги забелязаха, защото китарата млъкна така внезапно, както беше започнала. Сега отново трополяха стъпките и те

скоро различиха голяма група младежи и момичета. Бяха съвсем млади, в леки туристически дрехи, голите им крака се белееха в мрака. Тоя, който носеше китарата, поздрави сдържано.

— Добре ще бъде, момко, ако седнеш малко да ни посвириш — каза игуменът.

Младежът се поколеба за миг.

— Не можем сега — отвърна той. — Имаме си работа...

— Знаем каква ще е тая работа — каза шеговито генералът.

Момичетата се изсмяха, но китаристът се намръщи и отмина. За да не останат съвсем сами, скоро над билото показа чело изгряващата луна. Дворът се изпълни със сенки, избеляха и светнаха гладките чамови дъски на чардака. Само черковната стена стана по-черна и още по-силно затрепкаха свещиците зад тесните прозорци.

— Отче, на тия водите ли им адресни карти? — попита любопитно генералът.

— Какви адресни карти, сине, това е дом на Господа — обади се игуменът в баритон.

— Тука става една ала-бала! — измърмори едва ли не завистливо генералът.

— Нищо, сине, и то е от Господа — измърка снизходително игуменът.

— Хайде де, пък аз си мислех, че е от дявола — каза шеговито младият брат.

— Някога може и тъй да е било — каза игуменът. — Но сега не е... Какъв интерес имаме да делим хората на две?...

— Как тъй? — каза генералът. — Тогава за чии грехове се молите по цял ден?...

— За вашите, сине — каза кротко игуменът.

— Браво! — каза възхитено високият.

Но генералът се разсърди.

— По-добре молете се за вашите! — каза той троснато. — Вие правите тука бардаци, не ние...

Игуменът замълча.

— Слушай, сине...

— А бе какъв син съм ти аз — скара се генералът. — Ти си по-млад и от мене...

— Добре, слушайте, другарю генерал — каза с изтрезнял глас игуменът. — Отците казват, че тия деца, дете минаха оттук преди малко, се къпели голи по вировете. Казват, че с очите си ги видели...

— Твоите отци аслъ си нямат друга работа — измърмори недоволно високият.

— Е, добре, другарю генерал, ние ли ги научихме на тая тънка наука? Не ние, разбира се. Ние нито можем да ги учим, нито да ги съдим... Сега ние можем само да им прощаваме...

— И да ги улеснявате! — каза сърдито генералът.

— Покрив добрият човек никому не отказва — измънка игуменът. — А пък вие, другарю генерал, понеже имате власт — сложете най-добре по един войник с пушка на всеки вир, та дано ги опазите...

Някъде по стаите отново звънна китарата, придружена от тих хор. Спорът веднага угасна. Те слушаха тъй, без да продумат, докато луната се изкачи над църковното кубе. След това и последната песен угасна, чуха се слаби смехове — тишина. Дълго време всички мълчаха.

— Подайте ми шишето — обади се внезапно старият брат.

Младият брат го погледна зарадван.

— Чакай, не бързай! — обади се той. — Ще прием наздравица. Но няма да се сърдиш — предупреждавам те...

— За какво да се сърдя?

— Дъщеря жениш, старо говедо такова... Ще прием за нейното щастие... И от чашите, не от бутилката... Както е редно — до дъно...

Наляха в чаши и пиха до дъно.

— Всички да й пожелаем щастие! — каза високият. — И ти също, отец такъв негоден...

— Моля! — каза обидено игуменът.

— Не, аз не на вас... На баща й... Щастие й пожелай, чуваш ли?... И от все сърце, та да се сбъдне...

— Пожелах й го — каза старият.

— И пий тогава...

— Не, не мога повече...

— Значи, не е било от сърце — каза огорчено високият. — Добре, поне обещавай да не се месиш по-нататък в живота й...

— Стига! — тихо, но властно се обади старият брат.

Но така — със зашеметена глава и огън в гърлото — той все пак бе разбрал. Не биваше да ѝ се меси!... Много непонятен бе станал за него светът, много чужд и неразбираем, за да има право някому да се меси.

IV

Вече в нищо не ѝ се месеше. Но не беше лесно. Най-тежки бяха утрините. Той загуби своите утрини — часовете, които бяха единствено негови. Стоеше до отворения прозорец без сърце и без мисли. Не гледаше нищо, не летеше никъде. Небето беше мъртво, ветровете бяха угаснали, облаците се влачеха мудно по горещото небе. Той стоеше край прозореца сам и нещастен, загледан в прашните корони на дърветата. Отдавна не беше валил никакъв дъжд. Отдавна не бяха мили посивелия паваж на булеварда. Над града тежеше задух, прашна омара правеше невидима даже близката планина. Понякога успяваше да си спомни манастирския двор, луната, мекия звън на китарата. Но тоя спомен избледняваше все повече и повече. Сега му се струваше, че монасите летят като прилепи над черния двор. И когато луната изгрееше над билото, те се разпръсваха с писък на всички страни.

В тия часове всичко му беше чуждо в неговия дом. Всички предмети бяха мъртви зад гърба му — всички освен кафявата врата. Само тя стоеше в дъното на полутъмния хол като омразен човек, който следи всичките му движения. Тя го лишаваше от самотата му, от мислите му, от спокойствието. Там, зад нея, спяха те двамата един до друг — момичето и чуждият. Тая мисъл му бе непоносима, изпълваше го с ненавист и отвращение. По-непоносима, отколкото всички тежки мисли във влажната циментова килия. Там поне всички му бяха свои — той знаеше това. Може би бяха ослепели за чистата светлина, но няма това беше най-важното?... Най-важното беше, че все пак са свои. Дълбоко в себе си той беше убеден, че мракът рано или късно ще се разпръсне и ще остане пак със своите на своята земя...

Но тоя човек зад вратата му беше неизмеримо чужд, в тия часове той не можеше да се помири нито за миг с него.

Едно хапче и половин чаша студена вода.

След това небето се заливаше с блясък, той се бръснеше в кухнята, а на рафтовете блестяха измитите съдове. Само новата

машинка за сокове му пречеше да движи свободно лакътя си. Но това не беше беда. Понякога я пускаше да побръмчи. После пиеше кафе, закусваше. Можеше да стои спокойно срещу него, да размени някоя и друга дума за сушата, за мегатонните бомби, за новите мейзън-лъчи. Можеше даже да се усмихне. Всичко в него беше нащрек, но напразно — никъде не звънваше никакво сигнално звънче.

Чужд, а защо? Дали пък не, защото беше прекалено възпитан — минаваше понякога през ума му. Никога не забравяше да поздрави, да отстъпи място, да подаде нож или солница на масата, да похвали яденето на тъща си. Но нямаше нищо угодническо в тая любезност, нищо неестествено, освен това, че у дома си човек може да се държи по-естествено.

А дали не, защото младежът беше наистина по-хубав, отколкото дъщеря му? Това той започна да усеща постепенно и смътно. Ако е наистина по-хубав, тогава какво ги свързваше? Понякога се улавяше, че го наблюдава внимателно — бяло, почти деликатно лице, тъмноруса коса, нежно чело. Та това ли е хубост? Е, добре, прав нос, добре очертани, женствени устни. Това вече е грозно! Но каквото и да е, той никак не можеше да си спомни какво точно го бе отблъснало така силно при тяхната първа среща. Ако си спомнеше това — би имал поне един съвсем мъничък ключ на загадката. Но не си спомняше.

Понякога му се струваше, че намразва остро себе си вместо него. В такива дни дишаше най-леко. След това работата го грабваше и лошите утрини започнаха да му се струват кошмарно чужди и непонятни. Ако имаше по-малко гордост, би отишъл на лекар — в края на краищата всички психози се лекуват по някакъв начин. Може би, ако се среща по-често с генерала и с брат си! Но и двамата бяха заминали в отпуск, той бе останал в горещия град съвсем сам.

Вечер той се връщаше вкъщи успокоен, с една-единствена тревога — за нощта и за утрото. И с надеждата, че те, както винаги, ще се приберат много късно. Достатъчно време — да заспи и забрави. Но той не можеше да заспи, докато не чуеше как поскърцват далечните врати, как леките им стъпки минават през хола. Дори след това дълго време не можеше да заспи. В тишината той чуваше как през стените в кухнята бие старият стenen часовник. Той чуваше как...

— Напоследък си се променил — каза тя. — Вече не се дразниш от дреболии...

— Не, не се дразня — каза той.
— Успокоил си се...
— Да, сега съм много спокоен...
— Ето, виждаш ли?... Човек трябва веднъж нещо да разбере... И след това идва спокойствието...
— Права си — каза той.
— Разбира се, че съм права...
— Права си, но не бива да плачеш...
— Защо мислиш, че плача?... Аз не плача!...
— Добре, поплачи си... Няма да помисля нищо лошо...
— Искам да ме попиташ защо плача...
— Не искам да те питам...
— Какво искаш?
— Не искам нищо...
— Не, знам, че искаш... Ти искаш да намразя нашата дъщеря...
— Искам сега да спиш... Само това искам...
— Не мога да спя в такъв задух... Нито минута вече не мога да спя...
— Искаш ли да отворя и другия прозорец?
— Да, искам...

Той стана и преди да отвори прозореца, погледна към леглото ѝ. Тя спеше спокойно, с леко отворени уста, чиста, гладка и мъртва като свещ. „Може би са прави хората, като твърдят, че мъртвите повече се обичат — помисли той. — Мъртвите повече от живите — с повече болка, с повече чистота... И с много, много повече търпение.“ Така мислеше той, докато седеше край отворения прозорец. Сега долу миеха улицата. Отдавна не бяха я мили. Водата шуртеше силно, звукът носеше прохлада и свежест. В бялата нощна светлина се виждаше планината — черна и права като стена. Много високо в небето светеше едно-единствено бяло облаче. Там духаха ветровете, трябваше да отиде при тях...

— Ти ли си? — обади се тя със слаб глас от леглото.
— Да, аз съм — каза той.
— Какво правиш там?
— Нищо, отварям прозореца...
— Много е задушно — каза тя. — Да не си потен?
Той не отговори.

— Легни си, можеш да настинеш така...

— Добре — каза той.

Погледна отново към небето — облачето беше изчезнало. Нима така бързо можеше да се стопи едно облаче? Той въздъхна и като мина на пръсти до леглото, внимателно се пъкна под завивката. Тя беше отново заспала и дишаше тихичко — още по-бяла, още по-спокойна и чиста.

Сутринта, докато стоеше край прозореца, тя влезе в хола. Макар да не се обърна, той усещаше, че иска нещо да му каже. След това разбра по лекото скърцане, че е седнала в едно от креслата.

— Евтиме, ти става ли нощес? — запита тя неуверено.

— Да — отвърна той.

— Мислех, че съм сънувала... Не можеш ли да спиш?

— Станах да отворя прозореца — каза той.

Тя помълча известно време.

— Евтиме, не бързай да излизаш... Искра иска да поговори нещо с тебе...

— Какво да говори?

— Не знам — каза тя.

Той се обърна. Едва забележима, непривична за него усмивка се беше появила на устните му.

— Знаеш — каза той.

— Може би знам — отвърна тя. — Но тя сама иска да ти го каже...

Едва към осем и половина пръв от стаята излезе зет му. Беше по панталони и с разкопчана горница на пижамата. Пред очите му се мярна само за миг слабото, гладко, безкосмено тяло на младежа и той зажумя, за да се отърси от внезапното чувство на отвращение. След малко излезе и дъщеря му, още сънна, с избледняло лице. Навярно мъжът ѝ я беше събудил, за да не го изпусне, и сега тя търкаше с длан срещу него късото си момчешко носле.

— Татко, ще ме почакаш ли? — запита тя.

— Разбира се, моето момиче — отвърна спокойно той.

Само за мигновение в очите ѝ блесна учудване, тя се усмихна и отиде в банята. Когато се върна оттам, лицето ѝ бе поруменяло от студената вода, очите ѝ, с цвят на силен чай, изглеждаха бляскави като звезди. Беше се разхубавила през последния месец — това бе

очевидно. Тя седна край масата, захапа небрежно един бисквит и го погледна. В погледа ѝ имаше и затаен смях, и скрита тревога.

— Татко, ще ни помогнеш ли да си купим кола? — каза тя.

— Какво значи това? — запита той объркано.

Тя се засмя:

— Значи, ако можеш, и сам да я купиш...

Мислите му изведнъж се объркаха. Само едно разбираше в тоя миг — не беше възможно да ѝ откаже. Никога досега тя не беше искала нищо от него.

— Каква кола? — запита той.

— Е, един „Опел рекорд“ ще ни бъде съвсем достатъчен...

Тя отново се смееше, а той чувствуваше, че се изчервява. Думите едва не застанаха на гърлото:

— Нямам толкова пари, моето момиче!

Тя го погледна недоверчиво:

— Наистина ли нямаш?

— Наистина нямам...

Тя престана да дъвче. Целият ѝ вид подсказваше колко е изненадана.

— Пък аз си мислех...

— Ти си мислеше, че съм богат? — Той едва намери сили да се усмихне. — Богат — от какво?... Разбира се, толкова пари съм могъл да събера... Но да ти кажа право, през ум не ми е минавало, че някой ден трябва да давам зестра...

— Глупости — възкликна тя обидено. — Това не е зестра. Всеки баща, който има, би го направил за дъщеря си...

— И аз ще го направя... Но в по-скромнен размер...

— Какво пък, ще вземем от мама останалото — каза тя и отново се усмихна.

Той я погледна стреснат:

— Не, това не бива да правите...

— Защо?

— Как да ти кажа — майка ти има съвсем скромни спестявания. А ти знаеш, че аз съм болен човек.

— Какво приказваш! — възкликна тя. — Та ако мама не може да разчита на нас...

Остра болка сви сърцето му.

— Да не говорим повече! — каза той с променен глас. — Един „Москвич“ ще ви бъде съвсем достатъчен...

Тя се нацупи най-напред, после се разсмя весело.

— Ти см добър баща — каза тя. — И аз май ще ти простя всичко...

Когато остана сам, сърцето му все още го болеше: Той едва стана от стола и отиде бавно в спалнята. Жена му седеше на неразтребеното легло и гледаше замислено в някаква разтворена книга. Като го видя, тя трепна и се вгледа тревожно в лицето му.

— Какво ти е?

— Нищо — каза той.

— Да не ти е лошо?

— Не, просто съм преуморен напоследък...

Той седна съвсем близо до нея. Тя все още го гледаше загрижено, с ръка върху отворената книга.

— Много ли й се сърдиш?

— Глупости — каза той. — Да не мислиш, че ми се свиди?

— Не, но виждам, че си разстроен...

Той помълча малко, с отслабнало сърце и устни.

— Там е цялата работа — каза той с мъка. — Това той е поискал!... А не тя...

— Не е ли все едно, щом го даваш на нея...

— Не е все едно — каза той.

— И щом я обича?

— А ето — човек може да се усъмни...

— Евтиме, не бива да стигаш дотам — каза тя умолително. — Не разбираш ли колко ти е чуждо?

— Ако човек може да спре мислите си — каза той тихо. — Но това не може...

— А защо трябва да им вярваш?... И така много да се разстройваш?...

— Не, не е от това — се изплъзна от устните му.

— От какво тогава?

Внезапно го обзе желание да й каже, сякаш с това щеше да възвърне обратно живота си.

— Те искаха да вземат и от тебе малко пари... Казах й, че не бива, тъй като съм болен и всичко може да се случи. Тя обеща да се

грижи за тебе, виждаш ли? Така че можеш да бъдеш напълно спокойна.

Той се засмя — сухо и нервно. Тя веднага разбра, гняв и ненавист блеснаха в очите ѝ — така ярко, че той я погледна смутено.

— Каква глупачка! — възкликна тя с възмущение.

И се взря в лицето му. В нежните гълбови очи бликнаха сълзи, тя поривисто грабна главата му и я притисна до лицето си.

— Ти си момче! — каза тя. — И си здрав като камък... Отсега нататък ще се грижа само за тебе — разбираш ли? Само за тебе...

„Не, живите се обичат повече! — помисли той. — Над всичко — живите!...“

И бавно изтегли главата си от конвулсивната прегръдка.

След две седмици те заминаха с новия си „Москвич“ на море. За него това бе най-спокойното време през последните месеци. Бе му олекнало наведнъж и с всичко се беше примирил. В ранното утро, в което те заминаха, той ги изпрати от прозореца. Моторът работеше тихо и равномерно, но от време на време ауспухът леко изкашляше синкав бензинов дим. От мястото си той виждаше бялата панамена риза на зет си и крайчеца от синята рокля на своята дъщеря. След това колата тръгна, от прозорчето се показа ръката на дъщеря му — тънка и бяла като шпага, насочена към сърцето му. Тя махаше и се обръщаше назад, докато колата извие по алеята и излезе на булеварда. И изведнъж листната завеса на тополите ги скри от очите им — като че ли завинаги. Последното, което зърна, беше нейното щастливо лице.

— Тя е щастлива сега — каза той тихо на жена си.

— Разбира се — отвърна тя, но гласът ѝ беше доста хладен.

Той се обърна и я погледна. Слаба усмивка се появи на устните му.

— Ти още не си ѝ простила?...

— Това най-мъчно може да се прости — каза тя.

И двамата мълчаха пред прозореца. По булеварда летяха коли, между клоните на тополите бляскаха на слънцето техните гърбове.

— Знаеш ли в какво е цялата работа? — каза той. — Веднъж човек трябва да разбере... И след това идва спокойствието... Но трудното е да се разбере...

V

Може ли човек да разбере всичко на тоя свят? Надали е възможно!... А откъде тогава ще дойде спокойствието?

Когато в началото на септември те се върнаха от летуване, лицето ѝ бе силно загоряло от слънцето, но не изглеждаше така щастливо, както при тяхното заминаване. И беше малко погрозняло, на всичко отгоре, съвсем бе заприличало на момчешко. Сега съвсем ясно личаха по-светлите бръчици около очите и гънките около обезцветените устни. „Бръчици — макар да беше още съвсем дете! Кой ли ги учи тия модерни момичета така безмилостно да разрушават лицата си през лятото? — мислеше той. — Не, не — това не е никак важно, това ще мине. По-важно е — защо нейното лице не е така щастливо, както при тяхното заминаване?“

Той не можеше да разбере.

Очите ѝ бяха все така влюбени — поне това беше съвсем очевидно. И може би още по-влюбени, отколкото преди това. Сега той виждаше как тя се умилква около него, как виси на рамото му, как се старае да докосне пръстите му, когато му подава нещо през масата. Като че ли бе загубила съвсем себе си и всичко виждаше през неговите очи. Дебнеше всяко негово движение, всеки негов поглед, всеки жест, за да разбере дали той е доволен. Ако нейният баща изпуснеше ножа върху чинията — тя се дразнеше. Ако минеше с тежка стъпка през хола, когато той спи — тя се дразнеше. Ако не беше достатъчно вкусен обядът — тя се дразнеше, макар никога преди това да не бе забелязвала какво яде. Не беше кой знае колко трудно да види и разбере тия неща. Но дали той я обичаше? Дали ѝ отвърщаше със същата грижа на грижите ѝ?

Това бе съвсем безпомощен да разбере.

Имаше нещо изменено в него, което го безпокоеше. Може би тия неща бяха дреболии, но той ги забелязваше. Сега движенията му бяха някак по-спокойни и отпуснати, начинът, по който се обличаше — по-небрежен. Той се разхождаше някак по-уверено из просторния

апартамент, седнаше по всички кресла, прозяваше се, още по-малко говореше. На обяд много по-рядко се случваше да подаде някому солницата или ножа, да похвали някое ядене. Лицето му беше съвсем спокойно, даже безизразно, погледът — разсеян. Може би той се държеше точно така, както трябва да се държи човек у дома си... Може би не се чувствуваше гост, а член на семейството... А може би проявяваше своето истинско равнодушно лице, което преди това бе крил под маската на доброто възпитание.

Това той се мъчеше да разбере, а не можеше. Не беше никак спокоен, но не беше и нещастен. Никой около него не се чувствуваше нещастен от тоя живот, който водеха. Тогава защо трябва да разтуря тоя спокоен ред на живота с излишна подозрителност и дебнене? По-добре, докато не се появи някаква опасност, в нищо да не им се намесва.

И все пак се намеси, макар да не се бе появила опасност. В началото на октомври зет му внезапно напусна театъра, където работеше. Минаха две седмици, но по нищо не личеше, че това го тревожи. Ставаше, закусваше, излизаше някъде, връщаше се късно вечер, понякога сам. Старият го чуваше как сутрин си тананика зад кафявата врата, но когато излизаше в хола, изразът му бе студен и затворен в себе си. Едва през третата седмица той научи от жена си, че зет му е започнал работа в оркестъра на един от големите хотели.

Старият се намръщи, но няколко дни нищо не каза. И все пак една вечер той успя да издебне дъщеря си, когато бяха сами. Тя седеше на другия край на масата и лениво топеше устните си в изстиналия чай. Не беше в добро настроение — ъглите на устните ѝ бяха капризно свити, кракът ѝ нервно потропваше под масата.

— Искам да те питам нещо — каза той.

Тя го погледна, искрица на предизвикателство проблесна в погледа ѝ.

— Добре, питай...

Той се поокашля, лицето му едва забележимо потъмня:

— Не разбирам защо мъжът ти напусна театъра...

— А защо да не го напусне? — попита тя и предизвикателството на погледа се сля и с гласа ѝ.

— Отговаряй, като те питат — каза той троснато. — Или стани от масата?...

Старият тигър показа само част от ноктите си, но това беше съвсем достатъчно.

— Защото това беше просто... една плесенясала работа — отвърна тя с доста променен глас.

— Плесенясала! — измърмори той недоволено. — А да свири на хулиганите, за да се кривят по дансинга — това според тебе да не е изкуство?...

Момичето сви устни.

— Татко, наистина си много остарял! — каза то с досада. — Искам да кажа — остарял си по възгледи... Та всеки, който танцува, според тебе хулиган ли е?

— Не искам да кажа това — отвърна той намръщено. — Но достатъчно е един, за да не свириш... Иначе ставаш еднакъв с него.

— Не е така — каза тя неохотно. — Всеки човек е длъжен да върши съвестно своята работа... А кой как ще я възприеме — това е вече друг въпрос...

— Не знаех, че това е *неговата* работа — каза той. — Мислех, че все пак е... артист...

— И джазовите оркестранти са артисти — отвърна тя. — Да свириш Шопен не е повече, отколкото да свириш Гершуин...

— Кой е тоя Гершуин?

— Има такъв композитор — отвърна тя недружелюбно.

— Предполагам — не е съветски...

— Не, американски — отвърна тя нервно.

— Мда! — каза той. — То се знае...

Тя кипна, но успя да се овладее. Все пак гласчето ѝ съвсем лекичко потрепери.

— Татко, трябва да разбереш — мина времето на... тоя там — тя се запъна, — на Дунаевски... Не може цял живот да се пее за телчарки и трактористки... В края на краищата това омръзва до смърт...

— Е, тук си права! — каза той язвително. — Трябва да се пише нещо и за скучаещи млади съпруги...

Тя го погледна смаяно, после рязко стана от мястото си.

— Ако искаш да ме обиждаш...

— Не, не — каза той. — Но това не е важно!... По-важно е сама ти себе си да не обиждаш.

Тя отново седна, лицето ѝ беше поруменияло от гняв.

— Слушай, татко, ти някога помислил ли си от какво ние живеем? И какви нужди имаме?... Това минавало ли ти е през ума?

Той замълча пообъркан от внезапната атака.

— Да, знам какво мислиш — поне това ми е ясно! — продължи тя нервно. — Щом тука имат покрив и храна — какво повече им трябва?... Така мислиш ти!...

— Е, добре де — като напусна театъра...

— Напуснал театъра — прекъсна го тя сърдито. — А защо напусна театъра? Мислиш, че със сто лева може да се живее?

— Как — сто?

— Тъй — сто! — каза тя троснато. — Точно толкова сте благоволили вие да предвидите за шопеновците... А тук получава двойно... Това е нещо... Поне с тях няма да се унижавам пред хората, които вече не ме обичат...

— Какво говориш? — попита той стреснат.

— Не, не става дума за тебе! — отвърна тя с досада. — На тебе за какво да ти се сърдя?... Живееш някъде, където няма помен от хора...

— Как така? — намръщи се той.

— Така!... Ти мислиш, че другите бащи са като тебе... Огледай се поне около себе си, добре се огледай и ще разбереш...

Тя стана от мястото си и рязко добави:

— Да се унижаваме пред някакви си тъпащи!... Управители на ресторанти!...

Едва на другата сутрин той разбра колко тоя разговор дълбоко го е засегнал. Стоеше прав край прозореца и за пръв път нищо не виждаше. Той просто мислеше. Нима наистина толкова много бе забравил какво значи човешката грижа? И какво значи да преценяваш непрекъснатата стойността на малкия лев? Ако наистина е забравил — грозно, много грозно!... Свобода да се изявяваш!... И инстинкт да съхраняваш себе си!... Тия неща никъде не се допираха, освен във въображението на глупците. И неговата собствена дъщеря, която трябваше да има крила за всичко, изведнъж бе попаднала под сивия похлупак на грижата... Или може би не на грижата, може би на слепотата... Може би един сляп човек я водеше по своите тъмни пътеки без хоризонти? Това той не разбираше — беше безсилен да го разбере. И не разбираше какво бе искала да каже с тоя свой намек за

хората, които вече не я обичат. Не, може би това разбираше, но все още го беше страх да го повярва.

Той едва дочака да се разсъмне съвсем и влезе в стаята ѝ. Тя спеше, но щом чу стъпките му, бавно отвори очи. Обич имаше в тоя пръв поглед, който го докосна нежно като ръка. Но сърцето му остана студено.

— Ти давала ли си им пари? — попита той, застанал прав до леглото.

Тя трепна и се изчерви. Да, ясно, всичко беше съвсем ясно. Той седна до леглото и я погледна с успокоено лице.

— Аз не ти се сърдя — каза той. — Сърдя се по-скоро на себе си...

— И на себе си не бива да се сърдиш — каза тя. — Ти просто не си привикнал...

— Да давам?

— Не, да получаващ...

— Не те разбирам — каза той.

Но тя замълча. Наистина беше много трудно да я запита за това, което мислеше.

— Не допускам — каза той, — че по тоя начин с нещо си ги обидила...

— Какво искаш да кажеш? — трепна тя.

— Ами например, ако не си ги дала от сърце...

Лицето ѝ отново поруменя.

— Всъщност аз съм ги давала от сърце — каза тя. — Но можеш ли да спреш лошите мисли?...

— Можеш да не им вярваш — отвърна той.

Тя мълчеше и дъвчеше като момиче края на омачканата си носна кърпичка.

— Искам да ти вярвам — каза той най-сетне. — Но ще бъде грозно, ако си се дръпнала назад по други причини... Ако все още помниш оная лоша дума на дъщеря си.

— А може би имам право и на това — каза тя тихо.

— Не, нямаш право! — тръсна той глава. — Защото ти по-добре от всички можеш да я разбереш!... Дори там, където тя сама себе си добре не разбира...

— О, не — не се безпокой, — себе си те много добре разбират.

— А ти себе си? — попита той нетърпеливо.

Тя замълча.

— Сигурна ли си, че ние двамата не сме я поставили неволно в положение на защита? — запита той.

— Да се брани от нас? — каза тя учудено.

— Не, да брани него!...

Тя разбра изведнъж и млъкна. Видът ѝ беше съвсем безпомощен.

— Ако се сърдя — това не значи, че не я обичам...

— Не знам!... Но заслужава малко да си помислиш!...

Той стана от леглото и отиде до прозореца. Студеният вятър брулеше жълтите листа на тополите и ги носеше по пустия булевард... Като през оная есен, когато изчезна от света... И сега той отново виждаше себе си, облегнал гръб на влажния цимент на килията... И отново чуваше мислите си, които през стени и покриви летяха към небето. Една-единствена на тоя свят чиста и непокътната вяра, която е по-силна от самите нас, по-силна от разума и страданията, равна само на надеждата...

— За всеки жив човек идва часът на изпитанието — каза той, без да се обърне. — Но дано не бъде жестоко като моето.

Тия думи трябваше да си спомни той след половин месец, когато летеше с кола в студената есенна нощ. А дотогава животът трябваше да протече привидно спокоен. Хората излизаха и се прибираха, ядяха и спяха, както винаги. Но той не знаеше кога излизат и се прибират, не се слушваше нощем в скърцащите врати. Беше спокоен в тази непривична студенина, която проникваше навсякъде. И утрините бяха студени, по планината се влачеха мъгли, студено бръмчеше вятърът в оголените клони на дърветата. Нямаше нужда да лети никъде — студените ветрове го настигаха и на неговия прозорец, брулеха лицето му и влажняха с роса откритите му гърди. Нямаше небе, нямаше звезди — имаше само студени облаци, които идваха отнякъде — безкрайно, и нощ, и ден. Всичко зад неговия гръб се гушеше в тая студенина и зъзнеше в леките си калъфи — фотьойлите, табуретките, телевизорът. Чашите в бюфета зъзнеха като птици на тънките си стъклени крака. Медната тава от ден на ден все повече тъмнееше. Но той не забелязваше, че от ден на ден все повече тъмнеят и лицата на хората около него.

Кой беше виновен за това? Слънцето ли, което се криеше зад облаците? Облаците ли, които криеха избледнялото му лице? Или може би чуждият човек, който бе влязъл в дома им, за да ги раздели завинаги?

Той не разбираше.

Една нощ се събуди от силния настойчив звън на телефона. Без да бърза, той стана от леглото и намръщено излезе в хола. Когато лампата светна, за миг му се стори, че е в някакъв чужд дом — така унило и вехто беше всичко около него.

Той вдигна слушалката, изпълнен с ненавист към черната врякаща животинка.

— Евтиме, ти ли си? — бръмна в ухото му силен и ясен глас.

— Аз съм — отвърна той.

Беше гласът на генерала.

— Можеш ли да дойдеш при мен?

— За какъв дявол по това време — отвърна той недружелюбно.

— Касае се за член на твоето семейство...

Изведнъж слушалката някак кошмарно натежа в ръката му.

— За кого? — попита той, без да чуе гласа си.

— Е, няма нищо страшно — каза с успокояващ глас генералът. —

Ела тук, ще се разберем...

Докато мислите му летяха объркани на всички посоки, слушалката отгатык внезапно щракна... Ще се разберем!... Не, това не е страшно!... Той приближи до кафявата врата и почука. Никой не му отговори. Тогава той почука още по-силно и чу облекчен някакво движение зад вратата. След малко вратата се откряна, в процепа се показа учуденото лице на дъщеря му.

— Твоят мъж тука ли е? — попита той.

— Не е — отвърна тя.

— А къде е?

— Не се е върнал от работа — отвърна тя сърдито.

Той погледна часовника си. Беше три и половина.

— Нищо — каза той. — Иди да спиш...

Тя го погледна враждебно.

— Това е нещо като полицейска проверка?

— Иди да спиш! — каза той грубо.

И влезе в стаята си. Жена му се беше събудила и го гледаше от леглото с тревожни очи.

— Обади ми се генералът — каза той. — Нещо е станало с нашия зет...

И като видя как мъртвешки пребледня лицето ѝ, побърза да добави:

— Не се плаши, не е нещастие... Но нещо неприятно все пак, щом ме вика по това време...

Той се облече набързо и излезе в хола. Срещу него, загърната в халата на мъжа си, бе седнала дъщеря му и го гледаше с уплашени очи. Той вдигна слушалката и започна бързо да набира номера на нощните таксита.

— Татко, какво е станало? — запита тя.

Гласът ѝ го порази.

— Не бой се — каза той меко. — Някаква глупава история.

— Каква история?

— Знам ли каква?... Навярно се е напил и го арестували...

— Лъжеш ме!...

— Не те лъжа! — каза той, като се мъчеше да направи гласа си колкото се може по-естествен...

Точно в този миг се обадиха от службата за нощните таксита. Като се обърна, лицето ѝ бе съвсем мрачно, но не ужасено, както в началото. Точно така трябваше да бъде.

— Хайде, върви да спиш — каза той меко. — Не съм те излъгал...

Тя стана от стола и с превити рамене като кученце се отправи към спалнята.

Докато летеше с таксито, главата му беше съвсем празна. И внезапно си припомни своите злощастни думи за изпитанието. Глупави думи — нима с тях бе предизвикал съдбата? Какви изпитания бяха нужни на тия две изплашени, в нищо невиновни жени?

Пред осветения вход на зданието го чакаше млад цивилен човек. Изразът му бе почтителен и съчувстваващ — навярно вече знаеше в какво се състои работата.

— Другарят генерал ви чака! — каза младежът вежливо. — Ще ви заведе при него...

Мъжът само изсумтя нещо неразбрано и потегли по стълбата. Когато влезе в кабинета, генералът стана от мястото си. Лицето му бе по-скоро сърдито, отколкото разтревожено.

— Ти май излезе прав за своя зет — каза той намръщено. — Но седни де, седни...

Мъжът седна.

— Какво е станало? — попита той сдържано.

— Ето какво!... Тая нощ той излязъл с колата си вън от града и на всичко отгоре порядъчно пийнал... Добре, но органите на КАТ го усетили още щом видели как колата шари насам-натам по пътя. Поканили го да спре, но той хукнал. За беда дежурните били с мотоциклет и лесно го настигнали... У нас има такъв ред — на заподозрените в употреба на алкохол се взимат проби... Тъй че в края на краищата се наложило да го задържат...

Старият изслуша всичко това с растящо облекчение.

— Е, добре — каза той. — И да ми съобщиш всички тия новини, ме будиш посред нощ?

— Чакай, не бързай — каза генералът. — Първо — той отказал да духне в тръбичката, както е редно... Второ — направил е скандал, като доста обилно си е служил с името ти... Заплашвал е нашите служители, че още утре щял да ги направи на пух и прах... Да ти кажа право, на тяхно място аз бих го пуснал това говедо — ако не за друго, то поне от уважение към името ти. Но един от тях се случил бивш твой служител и както сам се изрази, именно от уважение към името ти го доведе при мен...

— Мда! — каза намръщено мъжът. — Това може да се очаква...

— Сега най-неприятното — каза генералът. — Той не е бил сам...

Мъжът усети как срамът като гореща вода заля лицето му.

— Това ли е всичко?

— Това е...

— Какво да правим? — въздъхна тежко мъжът. — Благодаря ти за подробните сведения... Но наистина можеше да ми ги кажеш и утре... А най-добре идущата година...

— Длъжен бях като твой приятел — каза генералът смутено. — А иначе тия работи знаеш ли колко ме интересуват?...

— Не, аз наистина ти благодаря...

— Ама слушай! — каза генералът доста объркан. — Като те знам какъв си човек! Мисля си — жив ще ме одереш, като научиш някой ден, че не съм ти казал...

— Къде са те сега? — прекъсна го старият.

— Тука, при мене...

Старият се почеса унило по врата.

— Е, няма как, щом сме дошли — поне да ги видим — каза той с въздишка.

Мъжът разбра, че не бива да стори това едва когато влязоха в частната стаичка на секретаря. Но нямаше време за връщане — генералът отвори насрещната врата и той ги зърна още от прага. Зет му и момичето седяха на две черни кожени кресла и нещо тихо разговаряха. За частица от секундата той видя лицето му — преbledняло и разстроено. След това погледът му се спря на момичето и се задържа по-дълго време там. Навярно не беше по-възрастна от дъщеря му, но беше неизмеримо по-хубава. Гарвановата ѝ коса бе вдигната високо в продълговат негритянски кок. Нейният тъмен блясък още по-силно контрастираше с бялата деликатна кожа, с нежния врат. Черните продълговати очи гледаха спокойно и с леко презрение двамата мъже, които седяха изправени на прага.

Старият направи още няколко стъпки с тежкото чувство, че е завинаги и до дъно ограбен. Младият човек бавно стана от креслото. Лицето му бе затворено, враждебно и мрачно, без никакво чувство на вина.

Може би точно това пречупи всичко у него. Нещо се пръсна в гърдите му, ярка кръв блисна лицето му и го заслепи. Той не разбра как е замахнал, но плесникът улучи съвсем точно бялото, гладко, надменно лице. Младежът падна като подкосен надолу с главата върху червения килим. Когато се навдигна, видът му беше съвсем уплашен, нищо от самочувствието не беше останало нито по лицето, нито в погледа му.

— Ти луд ли си? — кресна генералът и се хвърли пред своя приятел.

Едва сега старият дойде на себе си. Завесата се беше разкъсала, сърцето изстинало и всичко доби своя жалък, обикновен вид. За миг той отново зърна момичето. То сякаш не бе помръднало от мястото си, но в погледа му личеше такова дълбоко отвращение, че той трепна...

Къде беше виждал такъв поглед?... О, никъде, никъде!... Той сам бе погледнал така, когато бе получил там първия плесник.

— Да вървим — каза сърдито генералът. — Чуваш ли ме?

Те отново се върнаха в кабинета му. Генералът наля чаша вода и я постави на малката масичка, пред която бе седнал старият.

— Ама наистина не очаквах от тебе такова безобразие! — каза той доста учуден. — Да ти кажа право — и аз не бих го направил!

— Безкрайно съжалявам — каза глухо старият.

Генералът го погледна внимателно, после неочаквано се засмя.

— Какво пък толкова ще съжаляваш! — каза той с променен, сърдечен глас. — Нека най-после изяде един плесник за акъл... Да знае друг път с кого си има работа.

Старият въздъхна и стана.

— А сега?

— А сега, нищо — ще го освободим — каза генералът. — И без това нямаме право да го задържаме повече...

— Добре — каза старият.

Той се върна обратно у дома с колата на генерала, която фучеше мощно по пустите студени улици. Беше се успокоил съвсем, мисълта му беше ясна. И все пак не разбираше — слънцето ли беше виновно, или облакът? Неговата тъмна сянка ли беше причина за всичко, или внезапната светлина, която беше хвърлил върху тях, за да видят себе си.

Когато се изкачи у дома си, дъщеря му все още го чакаше в хола, заметната с халата на мъжа си. Нейното малко, черно, мише лице още по-силно потъмня, като видя, че е сам.

— Къде е той? — попита тя стреснато.

— Нищо — сега ще дойде — изсумтя той и влезе в стаята си.

VI

Но младият човек не дойде нито тая нощ, нито на другия ден. На третия ден вечерта мъжът се прибра по-рано от обикновено, загрижен и обезпокоен. Домът бе отключен и празен. Той мина през хола и спалнята, надникна в кухнята, дори почука на вратата на банята — никой. Едва сега му дойде на ум да погледне в стаята на дъщеря си, където никога не влизаше. Пред кафявата врата той се поколеба и едва ли не се върна назад, но тревогата надделя. Нищо — поне да почука. Той почука и въздъхна лекичко, убеден, че оттатък няма никого.

Но отвътре се чува стъпки и на прага се появи жена му. Лицето ѝ беше мъртвешки бледо и разстроено, очите зачервени.

— Какво е станало? — запита той уплашено.

Тя се вкопчи в ръката му, лицето ѝ в миг се обля в сълзи.

— Евтиме! — захлипа тя. — Евтиме, помогни на детето!...

Той погледна край нея и видя дъщеря си просната по очи на леглото и сякаш слята с него в омачкания пеньоар. И косата на шията ѝ изглеждаше смачкана, тялото ѝ конвулсивно трепереше.

— Иди си в стаята! — каза той на жена си с леко задрезгавял глас.

Когато тя се отмести, той влезе и затвори зад себе си вратата. Тя все тъй конвулсивно потреперваше на леглото. Той отново се поколеба и седна близо до възглавницата. Едва сега старият разбра, че тя цялата се тресеше от мъчителни глухи ридания. Ръката му някак неусетно се повдигна и погали коравата, сплъстена коса.

— Искра! — каза той тихо. — Искра, какво ти е, моето момиче!

Тя се обърна така леко, сякаш се беше завъртяла около някаква ос. Лицето ѝ бе вцепенено и разкривено, диво, нечовешко страдание бликаше от зачервените ѝ до кръв очи. Като го видя, тя се дръпна назад ужасена. Тоя неочакван, разтърсващ ужас още повече разкриви мокрото ѝ лице.

— Излез, излез, излез! — едва говореше тя с втвърдените си челюсти. — Веднага излез!...

— Искра, моля ти се! — каза той със сипкав, давец се глас.

Внезапно погледът му се замъгли. Когато отново можеше да я вижда — лицето ѝ му се стори смайващо преобразено. Всички мускули се бяха отпуснали и смекчили, само издадените напред тънки устни все още неудържимо трепереха. Тя го гледаше с трескави очи, изпълнени с някаква безумна надежда.

— Татко! — изхлипа тя и се хвърли в прегръдките му.

Той държеше поразен в ръцете си лекото, тънко, трептящо тяло, тялото на своята дъщеря, която от детенце не бе докосвал дори с края на пръстите си.

— Татко! — ридаеше тя. — Доведи ми го, татинко, моля ти се!... Доведи ми го!...

Стаята се завъртя силно около него и отново застина — неподвижна и мъртва. Не мъртва, защо мъртва, той е съвсем жив, слава Богу, всички са живи.

— Татинко, моля ти се!...

— Успокой се, моето момиче, успокой се! — говореше той, вече сам поуспокоен. — Разбира се, че ще го върна...

Тя се дръпна рязко:

— Каза ли го?...

— Ама разбира се!... Само че трябва да се успокоиш малко и да ми разкажеш туй, което не знам.

Отново някаква жива, лудешка надежда мина като бърза сянка през погледа ѝ.

— Та аз съм спокойна, не виждаш ли — съвсем съм спокойна! — забъбри трескаво тя и внезапно се засмя — сухо и страшно.

— Да, виждам! — каза той уплашено.

— Какво да ти кажа?

— Каж ми — вижда ли се с него след оная нощ?

Тя сякаш се замисли, но той виждаше как зъзне.

— Виждах го... Снощи го видях там. Каза ми, че не иска да се върне... Ти си го обидил страшно, затова не иска... Татко, виждаш ли, че ти си виновен, защото си го обидил...

— Да, разбира се — аз съм виновен, — бърбореше той объркано. — Може би, без да искам... но съм виновен. И обещавам да го доведа — в това можеш да бъдеш сигурна...

Тя го гледаше все тъй с надежда, макар и не така силна и сляпа, както преди.

— Трябва веднага да го видиш!...

— Разбира се, веднага...

— А знаеш ли къде?

— Не знам, т.е. да — знам... В ресторанта...

— Не, не там!... Сега той свири в бара, замества там един свой колега...

— Да, разбирам...

Когато след малко стана от леглото, той целият се олюля, но стъпките му прозвучаха по пода сигурно и твърдо. Жена му го чакаше в стаята си с прибори до гърдите ръце. Лицето ѝ беше съвсем посърнало и отчаяно, но той едва забеляза това. След всичко, което бе видял в другата стая, вече нищо не можеше да го стресне.

— Как е тя? — попита със задавен глас жена му.

— Нищо — каза той. — Това са нерви... Ще мине...

— Не са нерви! — възкликна тя остро. — Ти не разбираш!... Тя го обича!...

— Да, разбира се! Тя го обича! — отвърна той механично.

Тя стана от стола си и приближи към него:

— Ти тряб...

— Знам! — прекъсна я той. — Ще го доведе!...

Преди още да се усети, тя грабна ръката му и я целуна. Той само я погледна, въздъхна горчиво и излезе в хола. Омразният черен телефон беше на мястото си и той веднага набра номера.

— Кой? — обади се мек женски глас в слушалката.

— Тодор вкъщи ли си е? — попита той сдържано.

— Бате Евтиме, ти ли си? — каза зарадвано снаха му. — Да, тука е — сега ще го извикам...

— Няма нужда — каза той. — Кажу ми да ме почака. След половин час ще дойда у вас...

Той влезе отново в стаята, защото трябваше да вземе оттам пардесюто си. Жена му не каза нито дума — тя го гледаше. Когато той се обърна, сякаш чу тих, мелодичен звук — като звука на китарата в тъмния манастирски двор. И след това — тънкия остър звън на скъсаната струна. Прииска му се да се обърне още веднъж, но не посмя и с бързи стъпки се втурна към изхода.

На улицата беше все тъй студено и ветровито, но той крачеше разгърден, без да усеща студеното щипане на вятъра. Сега се чувствуваше много спокоен и знаеше, че това спокойствие идва от неумолимата сила на решението. Вятърът повдигаше пешовете на пардесюто му, но той все тъй вървеше напред като сляп. Нищо не виждаше. Но знаеше, че ще сполучи. Нямаше сила, която да спре това решение.

Когато позвъни у брат си, снаха му веднага отвори. Малката кръгла, топчеста женица го гледаше с такова обожание, сякаш цял живот той не беше вършил нищо друго, освен да ѝ прави добрини.

— Влез, бате Евтиме, влез! — говореше тя ласкаво, след това го залови така енергично за яката, че той едва разбра, просто искаше да му помогне в събличането.

— Какво прави твоят дангалак! — попита той.

— Нищо, чака те... А твоите?

— Добре са — каза той.

„А може би навикът е по-силен и от страданието“ — помисли смутено той.

Брат му го чакаше в кабинета си, седнал в изтъркано домашно палтенце зад тежкото бюро. По него бяха разхвърляни изписани на машина листове — навярно нещо работеше.

— Какво правиш? — попита старият разсеяно.

— Ето, нали гледаш — старая се — каза брат му усмихнат. — Нанизвам на машинката разни глупости.

Очите внимателно и любопитно го разучаваха.

— Трябва гръм да е паднал у вас, щом си дошъл — добави той шеговито.

— Защо мислиш тъй? — погледна го подозрително старият.

— Ами как — близо пет години не си идвал у дома... Е, хубаво, седни и добре дошъл...

Старият се отпусна тежко на един от тапицираните столове.

— За твоя зет навярно — каза младият брат, като опъна под бюрото краката си.

— Да, за него...

— Добре, почвай от началото.

Старият почна от края, но все пак успя да разкаже доста сносно цялата история. И странно! Сега, когато чу отново всичко със своите

собствени уши, тя вече не му се видя непоправима и страшна. Думите постепенно бяха убили чувствата, останала бе само простата истина. Младият брат помълча известно време замислен.

— Значи — шат!... Хм!... Тука много си сбъркал! — каза той, като се усмихваше вече не така бодро. — Тия буржоазни момчета са понякога доста честолюбиви...

И като видя загриженото лице на брат си, побърза да добави:

— Нищо, не се безпокой, ще я оправим...

— Вярваш ли?

— Ако ти не я оправяш — аз ще я оправя — отвърна брат му. — В това бъди сигурен!...

Той отново се замисли.

— Виж ти какво момиче! — измърмори младият брат доста учуден. — Явно на тебе се е метнала, див петел такъв!...

— Защо на мене? — попита старият глупаво.

— Ами на кого — на мене ли?... Ти си такава подземна, страстна натура...

Старият виновно замълча.

— Ти искаш да дойда с тебе в бара, така ли? — запита брат му.

— Да — кимна старият.

— Леле, ако те чуе жена ми, ще си изгубиш авторитета завинаги...

Към единайсет и половина те взеха такси и слязоха пред нощното заведение. Младият брат отново се ухили.

— Хайде, старче! — каза той весело. — Само едно ме е страх — да не ти хареса прекалено много.

— Стига глупости! — каза сърдито старият.

Докато слизаха по стръмните стъпала, някакъв млад човек излезе пъргаво иззад преградката на гардероба. Когато двамата мъже приближиха съвсем, той се изправи и замръзна така в почтителна войнишка стойка.

— Добре дошъл, другарю полковник — каза гардеробиерът със светнало лице.

Старият го погледна малко накриво.

— А, ти ли си? — позна го внезапно той. — Дотука ли я докара?

Светлината поугасна върху лицето на гардеробиера.

— Все е българска земя, другарю полковник... Стига човек да си гледа работата.

— Слушай, много добре знаеш, че не съм никакъв полковник — измърмори старият.

— За мене винаги ще си останете, другарю полковник! — каза младият човек и тракна шеговито с токовете на лачените си обувки.

— Ти остави това — прекъсна го младият брат, — ами ще се намери ли място?

— За вас двамата винаги, другарю Манасиев...

Гардеробиерът пъргаво забърза към тъмния салон, от който на тежки вълни идваха ударите на джаза. Когато стигнаха до червената завеса, старият брат начумерено спря. Вътре беше полутъмно, непознат тежък мирис го накара да настръхне. На няколко крачки от него с все сила гърмеше оркестърът — силният му ярък и нервен ритъм сякаш го заглуши. Никой не ги гледаше, но той виждаше всички и му се струваше, че всички го виждат. Какво търсеше тоя стар дребосък с лоша връзка между тия весели полупияни хора? На лов за приключения ли е тръгнал? Струваше му се, че така говорят очите, които не го гледаха. И той се запъна на прага.

— Хайде, старче, пристъпвай, тук няма мечки — каза шеговито брат му.

Може би и сега нямаше да тръгне, но зад гърба му се появи някакво полуголо момиче и започна да разтяга тялото си в невероятни гимнастически движения. Шибнат от тая гледка, той влезе в залата. В оранжева прожекторна светлина отново му се мярна лицето на неговия бивш шофьор от фронта, който носеше над главата си някаква малка кръгла масичка. Брат му тръгна уверено напред, като поздравяваше от време на време някакви познати. Гардеробиерът отново ги посрещна и им показа масата — до дансинга.

— О, не, не — някъде по-назад! — каза уплашено старият.

— Хайде, не ставай теле! — смърри го младият брат. — Тук жените не хапят...

Едва бяха седнали край масата, и до тях изникна почтително келнерът.

— Е, какво — да кажем два коняка...

— Силно е за мен — оплака се старият.

— Нищо, не го пий...

Младият брат сложи очилата си и погледна към оркестъра. След това ги свали и каза тихо:

— Видя ли го?

— Да, да — видях го...

Наистина го беше видял със самото сядане. Изглеждаше потънък в дългото раирано сако и много по-блед, както всички други наоколо. Леко прегънат, той надуваше саксофона с такова напрежение, че не виждаше нищо около себе си. В малката пауза, в която трябваше да се прояви барабанистът, той отлепи устни от саксофона, пое дълбоко въздух, но не погледна към тях. Може би не беше ги забелязал, или пък бе ослепял в тая непонятна стръв на ритъма, който неусетно се промъкваше и в неговата душа. Тия странни, объркани, динамични звуци, които се пръскаха с експлозивна сила на всички страни, наистина бяха като живи. Още в своя летеж те като че ли се смесваха с виното, със светлината, с кръвта и продължаваха и там да бушуват. Всичко трептеше в полутъмната зала, чашите едва чуто звънтяха, рязко и нервно се местеха краката на танцуващите.

Най-после оркестърът млъкна, момчетата с раираните палта оставиха инструментите и започнаха да бършат изпотените си лица с бели носни кърпички. Зет му не погледна към тях, макар да беше на няколко метра от масата им. Вместо него се появи келнерът и мълчаливо постави пред тях два големи тъмни коняка.

— Няма да те каня — каза младият брат и взе чашата си.

Старият не усети кога е отпил от своята. Конякът го парна по гърлото силно и остро, той се закашля.

— Да го извикаме ли?

— Не, не сега — каза младият брат. — Като свърши програмата, за да имаме време.

Старият отново отпи. Постепенно алкохолът се бе изкачил до главата и рязко разкъса мислите, които прииждаха отвсякъде, мислите, които го плашеха, мислите, които му се присмиваха, мислите, които го жалеха. Без да ги знае, той усещаше техния бърз, нервен говор, техните взаимни укори, техните остри хапливи бележки.

— Тихо! — обади се той.

— Какво? — попита брат му.

— Не, нищо — отвърна спокойно той.

Като че ли е много важно, ако в края на краищата се установи някаква вина. Той отпи третата глътка, която вече никак не лютеше. Съвсем под носа му един гладък женски гръб, едно нежно женско ухо, което сияеше с фалшивия камък на обицата.

— „Господи!“ — помисли той.

Не беше я познал, защото сега тя бе спуснала косата си. Мъжът срещу нея беше на неговата възраст, добродушното му лице сякаш светеше от отражението на нежната ѝ хубост. Неговата дъщеря може би? Глупости, каква дъщеря! Много лесно беше да се забележат ония пламъчета в дъното на зелените му очи. Той отля на момичето в чашата с лед от високата тъмна бутилка и нещо шеговито каза. Момичето се засмя. Сега обицата не блестеше, но той виждаше дългите красиви зачернени мигли и част от профила с изящно вирнато носленце. Това лице и другото — изкривено от мъка, с вкоравени челюсти. Но сега сърцето не го болеше, защото не може човек да жали двама души едновременно.

Той повдигна чашата до устата си, но не отпи. Само в ноздрите му нахлу острият тръпчив мирис на питието и още повече го замая. Зад гърба му се смееха някакви невидими хора, звънтяха чашите. След това оркестрантите отново заеха местата си.

Млада пълничка жена с мъртва червена коса излезе пред микрофона и съобщи програмата. Но черната ѝ рокля беше много тясна, за да слезе свободно от дансинга. Някакъв млад, слаб чужденец, остриган като войник, изтича до подиума и като я прихвана за кръста, леко, като дете, я остави на пода. В залата се изсмяха. При бурния туш на оркестъра на дансинга изскочи леко като врабче полуголото момиче, което бе видял преди малко в преддверието. То сякаш прелетя във въздуха и направи грациозен шпагат точно пред масата им. И след това леката щастлива плът отново полетя по дансинга. Той отпи четвърта глътка.

— Да не ти е лошо? — попита брат му.

— Не, нищо...

— Не изглеждаш добре...

— Много е задушно тук...

— Най-добре откопчей си яката — каза загрижено брат му.

Късите му пръсти трепереха, докато разхлаби връзката. Но да разкопчее яката той не успя...

— Испански танц! — каза малката жена с мъртва червена коса.

Млада руса жена с кожа като вътрешността на бисерна мида. Тържествен удар на кастанетите, черната дантела леко се загърна и бисерната кожа ослепително засия в очите му. Кръвта започна да удря леко по слепите очи, червеният стол пред него се люлееше и накланяше. Мярна му се за миг небе, жълта трева, студени оврази, в които димят водите. Черната коса течеше като жива по широкия бял равен гръб...

— Сестрите Шмид от Германската федерална република във вечния неумиращ стар канкан!...

„Ка-кан-кан-кан“ — туптеше кръвта в слепите му очи. Той нищо не виждаше. Отново летеше към зеленото вечерно небе, пронизано от острите червени мечове на залеза. Ето ги и облаците — горещите облаци... Ето ти облаците като пяна, която бавно капе по лицето му. И когато мислеше, че ще го залееят отвсякъде, той внезапно се върна на своя люлеещ се стол всред дима, всред музиката, всред гъстия мирис на тела и парфюм. Едва виждаше. В прожекторния сноп му се мяркаха стройните крака в черни чорапи, ослепителната белота на дантелите — като облаците, като пяната, която се кълби и капе гореща и страшна по лицето му... Небето...

Хората от околните маси наскачаха, но оркестърът продължаваше да свири. Бялата пяна на дантелите застина и се втвърди, черна завеса падна над красивите колена. Само оркестърът свиреше, саксофонът с все сила се стремеше към своя финал.

Мъжът, който приличаше на зорница, лежеше по гръб на червения килим.

VII

Той дойде на себе си едва през другата нощ. Бели стени, бял таван, бели високи прозорци и една-единствена електрическа крушка с мъртва светлина. Нищо нямаше в душата му, никакъв спомен. Огромно, мъртво спокойствие. В гърдите от време на време отчетливо и бавно удряше живото сърце.

Внезапно той видя пред себе си изцеденото от мъка лице на жена си. И в същия миг с поразителна яснота си припомни всичко... Жив, наистина жив!... Но това усещане не беше щастливо, защото духът му все още беше засенчен от мрачината. Ето — може да помръдне устните си, ръцете... Но не знаеше, че левият му крак е винаги мъртъв... И затвори очи.

— Евтиме! — тихо и нежно се обади жена му.

Той отново отвори очи. Мрачината бавно се оттегляше, духът му се събуждаше все повече и повече.

— Той върна ли се?

— Върна се — излъга тя.

— И сега тя е щастлива?

— Да, щастлива е — излъга тя.

Той помълча.

— Не, не е щастлива!... Но не бива да страда — каза той само с края на устните си.

— Не мисли за нея! — каза тя умолително. — Тя е радостна сега... И като оздравееш, ще бъде безкрайно по-радостна...

Той бавно затвори очи и се унесе в звуците на музиката, която идваше отдалече. Мрачината все по-бързо се оттегляше. Зад сянката ѝ се показваше чисто, синьо небе, което блестеше все по-силно и по-силно... Небе и надежда — докато човек е жив, те са винаги над него и в него.

Музиката бавно утихна.

Тя се обърна с гръб, защото не знаеше, че сега той не я вижда. Тънката ѝ слаба фигура се тресеше леко като тръстиката при езерото,

когато задуха вечерният вятър.

КОГАТО СИ В ЛОДКАТА

1

Вече втори ден — по нашите земни часовници — „Сириус“ се въртеше около тая проклета Луна, червена и гладка като огромен детски балон. Всъщност наричахме я Луна само защото не знаехме какво друго име да ѝ дадем. Нейната майка-планета представляваше съвършено мъртво небесно тяло; на което според нашите специалисти никога не е имало органичен живот. Някъде далече в черното небе светеше с призрачна светлина тяхното зелено слънце. И изобщо намирахме се в един разреден и пустинен край на нашата галактика, където всичко ме потискаше и внушаваше предчувствия за нещастия и беди. Усещах, че и другите членове на екипажа са обхванати от някаква непонятна нервност, най-лошото, което можеше да се случи в кой да е галактически кораб. Само нашият комендант беше, както винаги, спокоен и уверен. На своите двеста и тринайсет биологически години той изглеждаше все тъй непоклатим, железен и мъдър — истински жив плакат на Столетието на големите космически завоевания. Такива като него бяха останали не повече от десетина и, струва ми се, благодарение само на тяхната дяволска упоритост Големият съвет за космически проучвания все още пращаше разузнавачески кораби по различните краища на галактиката. Но ние струвахме на човечеството невероятно скъпо — почти всеки трети от земното население трябваше да работи заради нашите доста безплодни скитания из пустошта. На всичко отгоре нашият век бе започнал да затъва в някакво непонятно и непредвидено от науката епикурейство, тъй че на земята всички ни гледаха като някакви празноскитащи негодници. Нашият комендант им отвърщаше с нямо презрение, което на борда на нашия кораб всъщност не беше и толкова нямо. Имах чувството, че ако зависеше от него, той би останал да скита вечно между своите доста скучни звезди.

Точно в пет часа на екрана се показва неговото студено и костеливо лице.

— В пет и трийсет всички при мен! — заповяда той, както винаги, малко безучастно и сухо.

— Слушам, Пер...

Той ни виждаше и слушаше всички едновременно. Това право на коменданта съществуваше сега само в галактическите кораби. Но само след миг чух на екрана познатия тих, меден звук — знак, че бяхме останали сами.

— Славин, защо се усмихна преди малко? — запита той.

Тонът му не беше нито строг, нито любопитен.

— Не помня, Пер...

— Не хитрувай, Славин... Когато чу заповедта, ти се усмихна...

Понасъбрах малко кураж.

— Уважаеми Пер, заклевам се, че не се усмихнах. И все пак имате право да мислите така.

— А каква беше причината? Аз се поколебах.

— Искрено, Славин.

— Просто ми е чудно защо събирате съвета, като и без туй всичко решавате сам.

— И това ви дразни?

— Ни най-малко... Вие сам казахте, че съм се усмихнал.

— Но тоя път грешиш! — поклати костеливата си глава комендантът. — Тоя път наистина ще вземем решението общо...

— Аз съм винаги на ваше разположение, Пер...

— Но интересно е, че се усмихна само ти, Славин... Другите го приеха като естествено.

— Страхувам се, че сте наблюдавали само мен — отвърнах аз.

Но комендантът сякаш не ме чу, погледът му ме следеше внимателно.

— Славин, в никой случай не взимай думите ми за забележка — каза той и тоя път гласът му звучеше много по-меко. — Но аз винаги съм смятал, че на тоя кораб най-добре ме разбираш именно ти.

Преди още да отворя уста, екранът угасна. Признавам, че се смутих. Всъщност той беше прав — аз наистина трябваше да го разбирам най-добре. Преди всичко именно аз бях историкът, който най-добре познаваше неговите двеста години. И освен това със своите лични деветдесет и шест години бях на второ място по възраст в сред екипажа. Много повече неща ни събираха, отколкото ни разделяха. И

все пак не го разбирах — той ми се виждаше странен, героичен и малко смешен, като някакъв древен хидалго. И малко тъжен понякога, както стават тъжни хората у нас, преди да умрат. Но аз дълбоко чувствувах, че той скоро няма да умре. Като че ли никога нямаше да умре_това ми се виждаше просто противоестественно. Без него животът като че ли би загубил истинската си стойност. Аз наистина се бях усмихнал, макар и в себе си. Беше ми просто смешно да съветваш такъв човек.

Екранът светна, показва се бледо, малко уродливо лице.

— Как си, Славин?

— Защо ме питаш, щом знаеш? — измърморих аз недовошно.

— Виждаш ми се малко потиснат — каза той. — Нищо, ще ти мине. И изобщо готви се за път, момченце!

Това ме изненада.

— Сигурен ли си, Херц?

— Е, не съвсем... В нашата работа винаги има рискове... Това е добър шанс за теб, момченце, тоя път здравата се наскучахме...

И беше прав, разбира се. Това невероятно червено кълбо, около което сега кръжехме, беше единственият свестен обект в рейса ни.

— Имаш ли чувство, че ни чакат изненади? — запитах аз.

— И още какви! — отвърна Херц доволно. — Да не мислиш, че са я построили току-тъй — за нищо.

Екранът отново угасна. Но точно в пет и трийсет ние влязохме с Херц в голямата зала, след като добре си бяхме побъбравили. Всички места освен нашите вече бяха заети. Голямата зала ни служеше и за банкети — в нея се събирахме на някой по-важен празник или при тържествени случаи. Тогавя Пер вдигаше своята голяма чаша с комендантския знак и произнасяше къс тост. Много странен беше комендантският му знак — глава на антилопа, животно, което сега трудно се намира дори по зоологическите градини. Всички смятаха, че не особено му подхожда, но в края на краищата човек познава себе си и своите вкусове по-добре от другите. Сега Пер седеше на своето място мълчалив и замислен и съсредоточено наблюдаваше ръцете си. Леко посивялата коса наистина му приличаше. Това напоследък като че ли беше станало мода, особено на Марсовите колонии, но аз, разбира се не вярвах, че се интересува от модите. Той чисто и просто не се интересуваше от външността си.

— Ами да започнем — обади се най-сетне той. — За втори път всички данни, включително и най-новите, бяха предадени на анализатора. И този път заключението е категорично — касае се за изкуствено, създадено от ръцете на мислещи същества небесно тяло. Всъщност да се стигне до такова заключение няма нужда и от анализатор. По всяка вероятност става дума за нещо като жалон, като маяк или ориентируващ знак. Не е изключено да е и снабдителна база на някоя неизвестна на нас цивилизация. Или пък има някаква друга функция, която ние дори не подозираме. Едно само е ясно, че това огромно тяло не е поставено тук без никакъв смисъл. Й наш дълг е да проникнем в тоя смисъл, да разгадаем тайната му. Вие сами разбирате колко важно е това. За пръв път из нашите странствувания из Космоса ние влизаме в контакт с някаква цивилизация, която в техническо отношение стои по-високо от нас. Защото, съгласете се, такова нещо ние не бихме могли да сътворим и след хилядолетия. Можете ли да си представите какви гигантски кораби са пренесли тоя огромен материал, какви неизмерими средства са похарчени за строежа. И ако някой каже, че всичко това е направено, за да ни смае, сигурно ще се излъже.

Той спря за миг и механично посегна към джоба си. Знаех, че е потърсил там цигарите си, но, разбира се, не ги извади. Той пушеше винаги сам, и то в часовете, определени за сън. Доколкото си спомням, цигарите уж подпомагали мисловния процес, макар че това ми се виждаше глупаво. Техният безобразен дим надали можеше да се сравни с нашите съвременни стимулатори. Херц твърдеше, че комендантът сам си отглеждал тютюна в своята дача на Кордилерите. И макар да беше официалният психолог на експедицията, и през ум не му минаваше, че това странно занимание на коменданта може да се нарече и порок. За него Пер беше чисто и просто съвършенство.

— Има ли някакъв въпрос? — запита внезапно комендантът.

Залата мълчеше. И тъкмо Пер се готвеше да продължи, обади се Гавон:

— Възможно ли е на Луната да има живи човешки същества? — попита той. — От тия, които са я построили?

— Тая възможност анализаторът не отрича — отвърна Пер. — И в това се състои цялата сложност на нашето положение. Ако има, навярно те се крият под видимата повърхност на Луната. А защо?...

През последните дни аз усещах у вас някаква спотаена тревога. Херц нарича това чувство за опасност, което идва от непознатото. Анализаторът е лишен от чувства, но и той предупреждава за известна опасност. Представете си, че изкуствената Луна е някаква гигантска мина, която ще се задействува при определени контакти. Ние наистина изпратихме там четири сонди. И макар че не успяха да вземат никакви проби, все пак не се получи и никакъв отрицателен резултат. Но от тоя опит, разбира се, не бива да се вадят крайни заключения. Ако Луната е заредена с антимаатерия, която анихилира само при определени обстоятелства, можете ли да си представите каква експлозия от галактичен мащаб ще се получи. Именно затова ви събрах. Ако ние решим да слезем с разузнавателна ракета на Луната, това ще стане след тайно гласуване напълно в предписанията на нашия устав. Ако се получат повече от осем гласа против, ние ще си спестим риска и като се върнем на Земята, ще потърсим мнението на Големия съвет. Ако се интересувате от моето лично мнение, за не вярвам в реална опасност. Но все пак съветвам ви — забравете го и гласувайте според своето дълбоко вътрешно убеждение. Давам ви половин час за размисляне, след това отново ще се съберем тук.

В залата настана леко движение, всички мълчаливо се отправиха към изходите. Вътре останахме само двамата с Херц и комендантът.

— А вие? — погледна ни той въпросително.

— Аз отдавна съм премислил, Пер!... — отвърна Херц.

— А според теб какъв ще бъде резултатът? Усетих в гласа му едва доловимо любопитство.

Никога преди това не ми се беше случвало да го улавям в тоя малък грях.

— Пет гласа против, Пер — отвърна Херц убедено.

— Наистина? — Той се поусмихна. — Добре, няма да те питам за имената им.

— Вие и без това ги знаете, Пер...

— Интересно е, мен къде ме слагаш? — обадох се аз шеговито.

— Преди един час си мислех, че можеш да бъдеш шестият.

— Затова ли ме потърси?

— Може би! — Херц се ухили глупаво като дете. Стана ми неприятно.

— Признавам си, че тоя обект не може да бъде интересен за мен — отвърнах аз. — Той просто не ме засяга.

— Аз пък мисля точно обратното — каза замислено комендантът. — И затова именно ти ще ръководиш експедицията до Луната...

Херц наистина позна — само с пет гласа против бе решено на Луната да бъде изпратена малката ни четири-местна ракета. Нарезждането да ръководя аз експедицията предизвика малка сензация, тъй като, естествено, всички, включително и аз, смятахме, че проучванията ще имат предимно технически характер. И наистина другите двама членове на екипажа бяха инженерите Лусин и Лоу, специалисти от изключителен ранг по космическите въпроси. Водеше ни Гавон, най-опитният пилот всред екипажа на „Сириус“. И изобщо в цялата тая плътна и опитна група като че ли аз бях най-слабото звено. Пък и изобщо никога в никаква работа не съм бил ръководител, винаги съм се занимавал с моята наука сам. За какво можеше да ни потрѣбватя на тая гладка като яйце Луна, на никой не беше ясно.

Ракетата ни беше изстреляна точно в 12 часа. След четири часа ние бяхме над самата Луна — на няколко километра над нейната ярка, гладка повърхност. Задачата ни беше съвсем проста — трябваше да летим ниско, да я кръстосаме няколко пъти, след това, като огледаме добре терена, да кацнем и да вземем всички възможни проби. Не ни беше ясно само какви проби да вземем, като не виждахме нищо друго освен една безкрайна червена пустиня. Прекосихме я най-напред по екватора. Летяхме с възможно най-малката скорост, не откъсвахме очи от екрана. Телескопичното устройство ни даваше възможност да видим дори сравнително малки предмети, да ги фокусираме при нужда, но ние нищо не успяхме да видим. Най-сетне след еднoчасово мълчание Гавон се обади:

— Като че ли сънувам. Как е възможно да няма нито една драскотина, нито едно метеоритно парче. Изглежда че някой най-старателно е измел тоя проклет балон, за да ни дразни...

Не му отвърнах. Кой знае защо в тоя момент изпитвах чувството на леко гадене.

— Бас слагам, че това нещо не е строено! — измърмори Лусин. — То като че ли е излято в някакъв огромен калъп....

— Имам чувството, че ако стъпим върху тая повърхност, ще потънем като във вода — обади се и Лоу.

— Не съм, а просто кошмар! — едва не изстена Гавон.

— Моля, без нерви!... — обадох се аз сухо. — Не забравяйте, че от кораба ни виждат и чуват...

Не, никак не бях роден за началник. Навярно Пер би им вдъхнал спокойствие само с две думи. Но тия думи сега не ми идваха на езика, главата ми беше съвсем празна. Според инструкцията още веднъж обиколихме екватора, макар това да ми се струваше съвсем безсмислено.

— Курс Северен полюс; — обадох се аз най-сетне. — Същата височина, същата скорост.

Гавон трябваше да отвърне на командата, но не го направи, само мълчаливо смени курса. Изображението на екрана си остана, все същото, сякаш не се движехме, а стояхме на едно място. Вече нищо не очаквахме, просто летяхме, колкото да изпълним неприятното задължение.

— След две минути сме на полюса! — обади се най-сетне Гавон. — Ако искате, мога да сляза малко по-ниско.

— Няма нужда — казах аз. — Изпълнявай каквото ти е заповядано.

— Слушам, комендант — отвърна иронично Гавон. Никога не бях го виждал толкова нервен и неспокоен и ми се виждаше странно, че Херц не бе забелязал това. Ако Гавон не можеше да запази самообладание, какво оставаше за другите. Погледнах разсеяно часовника над главата на Гавон, след това отново сведох поглед към екрана.

— Полюсът! — каза Гавон.

И точно в същия миг някаква бяла звезда прелетя през екрана. Не успях дори да помръдна от учудване. — Какво беше това? — възкликнах аз.

Но никой не беше видял повече от мене. В тясното помещение на ракетата настана оживление, хората радостно се спогледнаха.

— Да се върна ли? — попита Гавон. Замислих се само за миг.

— Върни се и кацни в непосредствена близост до обекта — наредих аз.

— Слушам — в непосредствена близост до обекта! — отвърна Гавон зарадван.

Той направи елегантен кръг и отново се насочи към полюса. Спирачните дюзи меко работеха, ракетата бавно губеше скорост. След малко Лусин отново намери това, което беше прелетяло пред погледа ни, умело го фокусира. Предметът все още беше доста неясен, но след няколко минути вече доста добре го виждахме. Представях си и озадачените лица на екипажа на „Сириус“, които виждаха чрез нас това, което и ние виждахме. И малко трудно беше да повярвам на очите си. В идеалната точка на полюса се виждаше нещо като розов пиедестал, около десетина метра висок, с вид на пресечена пирамида. На самия връх на пирамидата ясно личеше бялата звезда, която бе преминала през екрана. Колкото и да насочвахме фокуса, не можехме да получим съвсем ясно изображение, но бях готов да се закълна, че белият предмет на пирамидата прилича на седнала човешка фигура.

— Включвам ви коменданта! — обади се развълнувано Лусин.

И след миг наистина чухме гласа му, както ми се стори, някак особено весел и възбуден:

— Славин, искрено ви завиждам... Досега никой космически пътешественик не е намирал това, което вие ще видите...

— Не бързате ли малко, Пер?

— Не, никак, очите ми са добри — продължи комендантът все тъй весело. — И по-спокойно, вече няма опасност. Ясно, че това е построено, за да го видите.

— Искате да кажете, че са ни чакали, Пер?

— Ами така изглежда...

Изображението изчезна от екрана, тъй като кацането пречеше на двата обектива да бъдат правилно насочени. Гавон спусна ракетата така меко и неусетно, че дори не усетихме кога се е докоснала до повърхността. Според инструкцията пръв трябваше да слезе Лоу. Инженерът имаше превъзходна атлетическа фигура, удобният скафандър го затрудняваше не повече от обикновен костюм. Спуснахме стълбата, той ловко слезе по нея. Видях го как внимателно се разтърка почервения грунд, после вдигна към мен озадаченото си лице.

— Прилича на някаква гумирана материя! — каза той. — Като атлетическа писта...

След това се обърна към пирамидата и изумено възкликна:

— Господи боже, та това е човек!

И остана като замръзнал на мястото си. Втори слязох аз. Дъхът просто спря в гърлото ми, когато погледнах пирамидата. Очаквах всичко, само не това, което видях. Наистина беше човек или по-точно статуя на човек, седнал върху каменен трон. Беше облечен в древна туника, могъщото му мъжествено лице беше отправено някъде над главите ни, към безкрая. Много добре знаех какво представлява тая статуя и именно това ме караше да не вярвам на очите си. Трябваше да видя и по-отблизо да проверя. И точно в тоя миг чух в шлема спокойния глас на коменданта:

— Славин, признай, че само това не очакваше.

— А вие, Пер? — попитах аз стреснато.

— Ще говорим по-късно по тия въпроси, Славин... Сега иди провери...

Слязоха всичките. Пирамидата бе построена стъпаловидно и стъпалата съвсем отговаряха на човешките мерки. Лусин дълго се взира в розовата материя, от която бе изградена.

— Няма нужда да взимам проба? — каза той тихо. — Това е мрамор. Строителите го наричат италиански мрамор, макар че в самата Италия отдавна е изчерпан. Изкачихме се бавно до върха, на пирамидата, като не сваляхме очи от бялата статуя, която сякаш сияеше на фона на черното небе. Нейната сила все повече ни покоряваше, тя сякаш растеше пред очите и ни покриваше с необикновеното си могъщество. Най-послед пристигнахме и спряхме.

— И все пак това е човек! — обади се отново Лоу. — Макар че вече хората не носят такива бради...

Лоу дори не подозираше колко ме дразни.

— Нещо повече, Лоу! — казах аз сдържано. — Това не е кой да е човек, това е Мойсей.

— Какъв Мойсей? — трепна Лоу.

— Нима това име нищо не ти говори? — попитах аз иронично.

— Съвсем нищо! — отвърна Лоу обидено.

Това можеше да се очаква от такъв тесен специалист като Лоу. Но работата беше там, че и другите не го знаеха.

— Ако говорим съвсем точно, това е копие от статуята на Мойсей, направена от Микеланджело през XVI век... Или не знаете кой е Микеланджело?

Само Гавон го знаеше.

— Тая статуя — продължих аз — е била унищожена в Рим към края на ХХ век по време на първата термоядрена война. Както ви е известно, тая война е избухнала малко неочаквано и в нея са загинали огромен брой изключителни паметници на изкуството и културата. Лично аз познавам статуята от репродукции и по-късни възпроизводства. Искам само да ви кажа, че копието е абсолютно точно по фактура и по размери.

Гавон ме гледаше като невменяем.

— Ти чуваш ли се какво приказваш? — обади се той нервно. — Кой може да донесе тук статуята на Мойсей?... Това е абсурд!

— А защо, любезни Гавон?... Моля ти се да го обясниш на другите....

— Та те да не са кретени? — избухна внезапно Гавон. — Всички отлично знаят, че в този квадрант на галактиката досега не е прониквал никакъв космически кораб... Ние сме първите хора, които пристигат тук, не разбираш ли?

— Много добре разбирам — казах аз. — Но фактът си е факт, той не може да се оспори. Това е статуята на Мойсей.

— Може и да се лъжеш, Славин — обади се Лусин. — Може би само прилича на твоя Мойсей...

— Е, добре, да кажем, че се лъжа — отвърнах аз нетърпеливо. — Все пак можете ли да оспорите, че това е човек?... А Гавон каза, че ние сме първите хора, които проникват тук, и той е прав, разбира се... Тогава откъде се е взел този човек?

Настана неприятно мълчание.

— Слушайте, Славин — обади се неуверено Лоу, — аз наистина съм слабо запознат с проблемите. Все пак струва ми се, че никой не е изключил възможността някъде из галактиката да има хора, подобни на нас...

— Но това не е подобен на нас човек, Лусин... Това е точно човек, и то в определен исторически костюм... И на всичко отгоре това е Мойсей от Микеланджело...

— Глупости — каза Гавон злобно. — Искаш да ме направиш и луд на всичко отгоре...

— Слушайте ме всички! — обади се в шлема ми гласът на коменданта. — Гавон, ти наистина не си с ума си...

Теоретически съвсем не е изключено тук да са проникнали хора, макар и от по-късна епоха. Чуваш ли ме, Гавон?

— Да, Пер....

— Те могат да тръгнат от Земята и стотици години след вас — продължи сухо комендантът. — Но ако пътуват субпространствено, което сега не можем, какво им пречи да пристигнат и преди нас? По този начин след няколко сложни изчисления те биха могли да пристигнат тук и едновременно със „Сириус“.

— Това е абсурд каза Гавон мрачно.

— Защо, Гавон?

— Защото, Пер, това ще опровергае класическата причинно-следствена теория. Представете си, че в Аналите на космическите изследвания са записани точните дати на тръгването и пристигането на „Сириус“. Според вас излиза, че те биха могли с късна дата да променят този факт.

— Никой факт не може да се опровергае, Гавон.

— Но ако пристигнат едновременно с нас, каква сила би им попречила да ни унищожат, ако поискат? Тогава очевидно ще се опровергае фактът, че „Сириус“ е пристигнал на Земята.

— Ти питаш каква сила ли, Гавон?... Ами силата ще се крие във факта, че не са го сторили.

— Това са празни софистики, Пер! — отвърна Гавон нетърпеливо. — Аз не ви питам какво те са направили. Питам ви, могат ли да разрушат фактите на създадената вече история?

— Разбира се, че не могат — каза комендантът. — Там е работата, че твоят въпрос е въобще лишен от смисъл. Защото нещата са винаги такива, каквито са. Ти се заблуждаваш, като мислиш, че причинно следствената верига тече в една посока. Тя изобщо не тече, тя съществува в своето пълно взаимодействие.

Много ясно видях как Гавон погледна към черното небе, сякаш търсеше там „Сириус“, и лицето му внезапно омекна:

— Моля да ме извините Пер, но щом те могат да бъдат тук заедно с нас, какво им пречи да се върнат заедно с нас на Земята? И по този начин да се озоват в своето минало?

— По принцип — нищо.

— А тогава защо не го правят?

— Ти знаеш много добре, Гавон, че ако забавим нашето пътуване, и ние можем да се озовем в кой да е от бъдещите векове... Тогава защо не го правим?

Гавон объркано мълчеше.

— Очевидно, защото това за нас е лишено от смисъл...

— Тогава къде е смисълът? — попита Гавон и в гласа му като че ли трепна отчаяние.

— Не знам, Гавон, може би трябва да попитаме каменния Мойсей — отвърна комендантът шеговито. — Ти, Славин, какво мислиш по този въпрос?

Аз трепнах. Всичко това, което ставаше около мен, ми се струваше невероятно като сън.

— Не зная, Пер — отвърнах аз унило. — Там е работата, че не мога да мисля така бързо като Гавон.

— Без излишна скромност, Славин... Твой дълг е да ни кажеш своите съображения.

— Да, Пер! — Аз замълчах за момент. — Да ви кажа правото, не вярвам, че тая статуя е поставена тук от земни човеци. Остава една втора възможност. Статуята е построена от някоя друга, по-могъща от нас човешка цивилизация. Очевидно тая цивилизация ни познава много добре, дори по-добре от Лоу например, който не знае кой е Мойсей и не е чувал името на Микеланджело. Ако всичко това е вярно, налага се още едно заключение. Те са знаели, че някой ден ние ще пристигнем тук. И нарочно са поставили тая статуя, за да я видим. Защото за всеки друг освен за нас нейното съществуване е лишено от смисъл.

— Това не е възможно! — обади се Лоу обидено. — Ти мислиш, че ще построят това невероятно скъпо съоръжение, за да ни покажат една глупава статуя?

— Първо — статуята съвсем не е глупава — отвърнах аз. — И, второ — изкуствената Луна може да има и друго, по-съществено предназначение. Но сега нас ни интересува преди всичко статуята. Защо са я поставили тук, какъв е смисълът? Най-вероятно е е тя да представлява някакъв документ, някакъв знак, някакъв паметник за знания. Нещо подобно е била например прочутата Хеопсова пирамида, чиято тайна бе разгада-на едва през XXII век...

— А може би тук загадката е по-проста, Славин — каза комендантът.

— Надали, Пер! — въздъгнах аз омърлушено. — Лесни загадки се поставят само на деца. Преди всичко трудно е да решим дали тая загадка се крие в личността на Мойсей, или в личността на Микеланджело... Или може би в самата статуя и нейната трагична съдба. Аз мисля, че ще решим този проблем, след като много внимателно проучим всички материали. А това би могло да стане успешно едва когато се върнем на Земята.

— Да, Славин, но представи си, че в загадката се крие предупреждение — каза комендантът. — И ако не го знаем, може би няма да успеем да се върнем назад...

— Да, Пер, това наистина ще бъде най-лошата от всички възможности....

— Ами тогава не е зле малко да си напънем мозъците... Разкажи какво знаеш за Мойсей...

— За съжаление твърде малко, Пер... Той е бил полулегенда, полуисторическа личност от сферата на религиозните митове, описани в Библията. Във всеки случай сега никой не спори за неговото реално съществуване. Доколкото си спомням, живял е около хиляда и двеста години преди новата ера. Несъмнено е бил образован човек и опитен пълководец. А ето нещо интересно — той е извел, именно извел Израелевото племе от Египет на път за Обетованата земя. Походът му е бил много дълъг и мъчителен и самият Мойсей е умрял, преди да стигнат до целта си. Както при всички случаи, свързани с религиозните митове, на Мойсей се приписват различни чудеса.

— Какви чудеса? — запита комендантът.

— Малко наивни, разбира се, каквито са всичките библейски чудеса. Например с едно махване разделил на две Червеното море, за да мине през него племето му. И какво още — май че съм ги забравил. Нещо за небесната манна и водата в пустинята. Да, армията му останала съвсем без вода... Тогава Мойсей ударил с жезъла си скалата и от нея потекла вода...

— Какво е това „жезъл“? — попита Гавон. — Нещо като меч?...

— Малко е трудно да ти обясня... Представи си къса пръчка, изработена от благородни метали и украсена със скъпоценни камъни. Освен това забравих да ви кажа, че Мойсей е автор на един от най-

старите законници в историята на човешките общества — така наречените „Десет божии заповеди“. За нас те са прекалено елементарни, но навремето са играли огромна роля в етичното възпитание на народите....

Аз замълчах, беше ми трудно да се сетя нещо повече.

— Знае ли се какво е предизвикало Микеланджело да направи именно неговата статуя? — запита комендантът.

— В „Енциклопедията на древните изкуства“, която се намира в моята картотека, има подобна справка за статуята — отвърнах аз. — Може би ще трябва да я прочетете, Пер, сега ми е трудно да си спомня подробности. Но знам, че през вековете статуята на Мойсей е била символ на величието и могъществото на човешкия дух...

— Да, това е нещо! — измърмори заинтригуван Гавон.

— Според преданието сам Микеланджело е бил много доволен от творбата си. Когато статуята била съвсем готова, той я ударил с чука си по коляното и произнесъл знаменитата фраза: „Говори, Мойсей!“

Аз трепнах и замълчах. И другите се спогледаха. Мисълта ми беше съвсем нелепа, но кое ли от това, което ни обкръжаваше, изглеждаше в тоя миг естествено и реално?

— Ами опитай, Славин, какво ти струва? — обади се в шлема гласът на коменданта.

— Да, наистина — измърморих аз.

След това бавно се изкачих още две стъпала и спрях в подножието на величествената статуя. Спомням си, че някаква неясна тревога гложеше сърцето ми. Но това бяха глупости, разбира се. Усмихнах се малко пресилено, после вдигнах бронирания юмрук на скафандъра и ударих мраморното коляно: „Говори, Мойсей!“

В следния миг опората под краката ми изчезна, погълна ме необятен мрак. Усещах само, че летя с шеметна бързина към дъното на някаква бездна. И след това загубих съзнание.

2

Лежах по гръб на някакво тясно, кораво легло, облян в ослепителна светлина. Нищо не помнех, нищо не разбирах. Усещах само, че не съм сам, но светлината ми пречеше да видя тия, които ме заобикаляха. Не можех да помръдна, сякаш бях вцепенен, пък и изобщо не чувствавах тялото си. Чувах само лек шум около себе си и слаби, неясни човешки гласове, които нещо тихо си говореха.

С все сила се напругах, за да разбера къде съм, но нищо не стигаше до ума ми. Не изпитвах никакво чувство за опасност и страх. Просто лежах като зашеметен или парализиран, измъчван от силната светлина. Лежах свършено безпаметен, като че ли лишен от собствена личност. Най-сетне в слабия шум около мен се открие ясен и силен глас:

— Да започнем, колеги.

Това беше казано на някакъв странен език, но още по-странно беше, че го разбирах. Шумът около мен бавно утихна, после гласът продължи:

— Драги колеги, това, което виждате пред себе си, е прекрасен екземпляр от хуманоидна маймуна. Преди десет дни ние я заловихме в умерения пояс на тая доста любопитна планета. Според нашите зоолози Сваск и Фертекс тия маймуни може би вече са стъпили по пътя на развитието към човешко съзнание. Те обитават сравнително голи и скалисти планински масиви, което ги е улеснило да се изправят на задните си крака. За предните крака ние спокойно можем да говорим като за ръце — пръстите са добре развити и с тях те могат да боравят в някои случаи даже по-добре от нас. Нещо повече — хуманоидите ходят на лов не само индивидуално, но и колективно. Най-важното е, че за разлика от всички други животни на планетата те единствени си служат с камъка като оръжие за самозащита и нападение. Така например екземплярът, който виждате, е улучил Сваск точно по шлема на скафандъра от едно разстояние, което трийсет пъти надминава дължината му.

Настана кратко мълчание, навярно сега всички разглеждаха камъка. Започна да ми става ясно, че се намирам в експерименталната зала на някакъв космически кораб и някъде наблизко разглеждаха някакъв експонат.

— Да, камъка си го бива! — обади се някой шеговито. — Ако Сваск не е бил с шлема, сега щяхме да разглеждаме тука мозъка му.

— Ако изобщо му се намира такъв — добави друг. — Иначе как да си обясня, че така глупаво се е оставил да го улучи.

— Как го залови, Сваск?

— Ами върнах му комплимента — обади се някакъв добродушен глас. — И аз го улучих точно на същото място с ампула безвреден упойващ газ... Най-интересното беше, че жена му напусна панически полесражението. В това отношение, както виждате, съвсем приличат на нашите жени.

— Да продължим нататък! — каза този, който бе заговорил пръв. — Според Сваск и особено според Фертекс възможната еволюция на хуманоида към човешко съзнание ще бъде изключително бавна. Развитието на планетата е навлязло в много стабилна геологическа ера при слаба радиация, а това, както знаете, не благоприятствува пораждането на мутации. Това още повече важи за топлокръвните млекопитаещи, които сега са доминиращ животински тип на планетата. Тоя нещастен гигант, който виждате тук, е доста объркано животно. Макар по хранене да принадлежи по-скоро към хищниците, той няма никакви органи за нападение освен ръцете. Физическата му сила е нищожна в сравнение с другите хищници, а и средствата му за отбрана са незначителни. За него е доста трудно да си намира храна и да се пази от другите зверове. Нашите зоолози смятат, че не е никак чудно да изчезне като вид още преди сериозно да стъпи по пътя на човешкото развитие. Ето защо ние решихме да направим един експеримент, който, ако успее, ще има решителни последици за развитието на планетата. Но по тоя въпрос ще докладва нашият старши биолог, любезният Уртекс. Имаш думата, Уртекс. Но ако може, брате мой, тоя път по-късо.

— Съвсем късо! — обади се някой с припрян глас. — Ние заложихме опита върху пет екземпляра от същия вид хуманоиди. Те не са съвсем еднакви, има между тях някаква разлика, главно в състоянието на умствените способности. Този, който виждате, е

сравнително най-добре развит. Аз го наблюдавах дълго време как лови риба — вършеше това доста умело. При това хвърляше уловената риба на брега, където я събираше жена му. Когато ме забеляза, той видимо се стъписа, но не избяга. Зяпаше ме така любопитно, сякаш разбираше, че сме пристигнали от Космоса. И съм сигурен, че ме халоса по главата повече от любопитство, тъй като по всичко изглежда, че те не ядат себеподобните си...

— Казахме късо, Уртекс! — обади се този, който водеше съвещанието.

— Добре, късо — продължи недоволно Уртекс. — Опитът се състои в следното. Ние ще предизвикаме у хуманоидите изкуствено насочени мутации в следното поколение. Техните наследници ще се различават от своите родители. Те ще бъдат по-малко окосмени, с тенденция тяхната окосменост постепенно да изчезне. Това ще ги принуди да се обличат с нещо, да покриват голотата си с труд. Ще се изправят съвсем. За пръв път ще си служат с ръцете не само да хвърлят камъни, но и да изработват е тях примитивни оръдия за защита и нападение. Мозъкът им ще бъде значително увеличен и по относително тегло, и по функции. Още твърде ранните породи ще имат определена склонност към някои по-примитивни изкуства. Много по-трудно се оказва изработването на наклонности, свързани със социалния живот, например взаимопомощ, милосърдие, привързаност към себеподобните...

— А каква е гаранцията, че тая мутация ще се окаже жизнеспособна и приспособима? — обади се някой.

— Да, това е законен въпрос — отвърна биологът. — Първото поколение наистина няма да бъде много жизнеспособно, особено в ранните си години. То ще разчита главно на защитата на своите родители. На тях ние въздействувахме с качества, които няма да бъдат унаследени. Така например ние въздействувахме пряко на техните мозъци. Те ще бъдат достатъчно умни, хитри, даже жестоки и в същото време жертвоготовни за своето поколение. Спокойно и свободно ще си служат с огъня с тенденцията да предадат това умение на децата си. Те ще бъдат чисто и просто разумни същества, хора, които ще съумеят и при най-лоши условия да съхранят своите поколения. Ето това е същественото на нашия експеримент.

Настана кратко мълчание.

— Има ли въпроси? — запита ръководителят.

— Аз имам един въпрос! — обади се някой. — Влагането на определено човешко съзнание у хуманоидите няма ли да ги дезориентира в новата за тях действителност? И няма ли да създаде у самите тях някакви тежки вътрешни конфликти.

— Да, подобна опасност наистина съществува — отвърна малко неохотно биологът. — Прякото въздействие върху мозъците на хуманоидите беше оперативно и дифузно. Ние не можем да гарантираме напълно дифузните въздействия, тъй като си служихме с наши, човешки екстракти. И, разбира се, крайно трудно беше да намерим точните дозировки. Така например ние рязко увеличихме половото влечение и у хуманоидите, и у техните поколения. Този господин, който виждате тук, ще бъде истински полигамист, за да не кажа развратник. Ние го правим, за да осигурим значителни по брой поколения. Но това ще създаде конфликти с другите естествени самци, които могат да бъдат и кръвопролитни...

— Щом е така — каза някой, — пет опита не са ли твърде малко?

— Можем и да ги увеличим — отвърна биологът. — Но ще изгубим доста време.

— Какво значи време? — обади се друг недоволено. — Ако ще поставяме основите на нова човешка цивилизация, трябва да я поставим, както се следва. Всяко бързане ни се вижда безотговорно и неуместно...

— Аз имам един въпрос... В новия вид заложени ли са основите на втора мутация след известен брой поколения?

— Не, това не се предвижда! — отвърна биологът. — Ако новата мутация се появи при неблагоприятни условия, които ние не можем да предвидим, последиците могат да бъдат фатални. Но в замяна на това ние им ампулирахме известни знания, някои от които могат да се появят и след хилядолетия. А също така някои сложни за ума им истини, в достъпен за тях вид, които дълго време ще им бъдат необясними...

— Например? — обади се някой любопитно.

— Ами например ей такава сентенция! — измърмори биологът неохотно. — „Колкото е по-малко яйцето, толкова по-голяма ще бъде птицата, която ще излети от него“...

— Уф, че посредствено! — обади се някой.

— Ами не съм го измислил аз! — отвърна биологът обидено. — Хук съчини тая история...

— Какво можеш да чакаш от един шантав поет...

— Защо?... Аз пък си го харесвам! — каза Хук. — Не „излюпи“, а „излети“. Това е умно...

— И какво друго?

— „Когато си на брега, движи се лодката. Когато си в лодката, променят се бреговете!“ — продължи Хук.

Настана кратко мълчание.

— Това е малко по-добре! — каза някой неуверено. — Но аз се съмнявам, че когато вашите ампули се пукнат, някой ще прояви интерес към такива съмнителни каламбури.

— Да продължим по-нататък! — обади се ръководителят. — Има ли принципни възражения против експеримента?

— Да, аз имам! — каза някой. Гласът беше спокоен и уверен.

— Говори, Хет!...

— Аз изобщо не одобрявам вашия експеримент. Според мен ние нямаме право да се намесваме в еволюционните процеси на тая чудесна планета. Вие ще създадете един изкуствен вид, който ще се изолира от своята естествена среда. Нещо повече, той ще й се противопостави, ще бъде сам по себе си неестествено явление в тая среда. Аз смятам, че природата е по-умна от нас и ще успее да създаде за своите условия тук по-съвършена форма на човешко съзнание. Аз съм убеден, че последиците от вашия експеримент могат да имат дори трагичен характер, ако това бъдещо човешко съзнание не успее да влезе в пълна хармония с природата, която не го е създала...

— Той неизбежно ще влезе! — обади се Уртекс, биологът. — Иначе ще се самоунищожи...

— Това именно трябваше да му вложите като основна истина на неговото съществуване! — каза Хет. — А не жестокост... Той и без това си е достатъчно жесток.

— А според мен той е един добродушен веселяк! — каза Сваск.

— Съжалявам, че не ти пукна главата! — прекъсна го Хет. — Иначе не би бил така снизходителен... Тия гънки около устните според теб за какво говорят?

Усетих, че нещо ме докосна по бузата. И в същия миг изтръпнах от ужас. Нима аз бях маймуната, за която приказвах? Глупости,

откъде-накъде?... Та нали разбирах всичко, за което приказвах, нали бях човек като тях? Но тогава защо ме докоснаха именно по бузата, именно край устните, където трябваше да личи жестокостта на маймуната? Тая мисъл така ме потресе, че напрегнах всички сили, за да се изправя на леглото. И не успях, разбира се, усетих, че съм здраво привързан... Но тогава защо ще привържат един себеподобен, един истински човек.

— Уртекс, твоят красавец май че се събуди! — измърмори озадачено Хет.

— Не, не е възможно! — отвърна Уртекс. — Това трябва да стане след два дни.

— Поразмърда се нещо! — каза Хет. — И се опита да си отвори очите...

— Я угасете светлините! — обади се Уртекс загрижено. — Веднага ги угасете.

И наистина светлината над мен угасна. Тогава бавно отворих очи. Точно над главата ми имаше голям огледален рефлексор и аз само за миг разбрах, че виждам в него себе си. Отново изтръпнах от ужас. От рефлексора ме гледаше право в очите някакъв невероятен звяр — и понятен, и страшен едновременно, — целият изцъклен от ужас. Ето това бях аз, вече не се съмнявах. Изведнъж ме обзе някаква безумна ярост, опрях здраво лакти в леглото и като се изпънах с все сили, усетих, че скъсах връзките на ръцете.

Сега вече седях на леглото, макар и с привързани крака. Но поне можех да се огледам. Това, което видях, ни най-малко не ме изненада. Намирах се между истински хора, такива, каквито знаех, че съществуват. Бяха високи и много тънки, с едри четвъртити глави. Виждах, че са изплашени, и ясно съзнавах, че съм ги изплашил аз. Това ме вбеси още повече.

— Какво сте направили с мен, негодници! — изкрещях аз неистово. — Какво е това безобразие?

Вече ме гледаха не уплашено, а смаяно. И как нямаше да ме гледат смаяно, нима беше възможно тоя страшен звяр да говори с човешки думи. Двама души стояха прави много близо до мен и навярно единият от тях беше Уртекс. Впрочем веднага го разпознах по гласа му.

— Успокойте се, Еден! — каза той кротко. — Ей сега ще ви обясня....

— Какво има да обясняваш! — изкрещях аз. — Та нали ви чух какво приказвате. Ти си ме преселил в някакво диво животно.

— Не, не си прав! — каза Уртекс ласкаво. — Ти не си животно, Еден... Ти си нещо повече и от мен... Аз съм просто един от милионите, а ти ще бъдеш прародителят на една велика човешка цивилизация....

Едва сега почувствувах целия (трагизъм на моето положение, гърлото ми съвсем пресъхна.

— Не, не искам, Уртекс, умолявам те — казах аз дрезгаво. — Не искам да бъда прародител... Искам да бъда човек...

— Ти си вече човек, Еден...

— Искам да бъда човек като вас... Нямам сила да измина път от хилядолетия, за да намеря отново себе си. Това е страшно. Моля те, Уртекс, върни ме обратно там, отдето си ме взел.

Уртекс не отговори веднага. Виждах как другите ме гледат потресени, като замръзнали по местата си.

— Не мога да направя това, Еден! — каза Уртекс тъжно. — Пък и да мога, нямаш от това никакъв интерес... Тогава ти ще се превърнеш в някакви мъртви ампули.

Усетих как Уртекс погледна бързо към операционната масичка, но тогава не разбрах смисъла на тоя мигновен поглед.

— Щом е тъй — по-добре ме убий... Не искам да почвам отначало. Не искам да изминавам тоя ужасен път....

— Никак не е ужасен, Еден... В тоя път е смисълът на цялото човешко съществуване.

Той отново погледна към операционната маса и взе оттам някаква тънка спринцовка. Много добре разбрах какво се готви да ми направи.

— Да не си посмял, подлец! — изкрещях аз. Огледах се инстинктивно, дано ми попадне в ръцете някакъв предмет, с който бих могъл да се защитя. Точно в тоя миг някъде в бедрото ми се впи едва забележимото жило. Силите ми мигновено отпаднаха, аз бавно се отпуснах на леглото. Виеше ми се свят, но — странно! — сега се усещах щастлив и лек, изпълнен с вътрешна светлина и блаженство.

Около мене се чува възбудени възклицания и скоро над тях се издигна гласът на ръководителя, когото не бях успял да разпозная.

— Уртекс, какво значи всичко това?

Сега гласът му беше съвсем разстроен.

— Трудно ми е сега да ви обясня! — каза Уртекс уморено. — Но не смятам, че явлението е ненормално. Непредвидено и ненормално е това, че преждевременно се събуди, докато основата още не е асимилирала дифузионните разтвори.

— Слушай, Уртекс, твърдо държа да провериш още веднъж целия експеримент — каза ръководителят строго. — Представи си, че отново се събуди със същото човешко съзнание...

— Това е изключено! — каза Уртекс сериозно. — При всички положения...

Гласът му угасна, не чувах вече никакви шумове и последните ми искрици от съзнание бавно умираха. Вече не бях нещастен, но не бях и щастлив, едва виждах белия път, който се губеше някъде във великата безконечност.

3

Военното автобусче спря на малкото старинно площадче, там слязохме само двамата с Коноли. Беше топличък за сезона, малко влажен неделен ден и към девет часа по това време улиците на града са така пусти и безлюдни, както и в моето малко градче в Айдахо. Минахме бавно през площадчето. Над старинните покриви спокойно, топло и ласкаво лежеше вечното италианско небе.

— Какъв чуден ден! — измърморих аз неволно.

— Да, наистина! — отвърна тихо Коноли. Погледнах го учудено — той никога не говореше. По-мълчалив от Коноли надали се е раждал някога по света.

— Да пийнем по нещо — предложих аз.

— Може — кимна Коноли. — Във „Флора“, ако нямаш нищо против...

Неволно се усмигнах. Във „Флора“ се събираха предимно писатели и художници, дребни, артистично облечени, бърбиви италианци, които млъкваха намръщено, щом погледнеха нашите униформи. Но днес ние бяхме цивилно облечени, така че можехме да отидем там, без да им развалим хубавото празнично настроение. Не разбирах защо Коноли предпочиташе това кафене. Не ми се вярваше да има писателски наклонности. Макар да четеше много, никога не бях го виждал с писалка в ръка. Дори писма не пишеше, макар да купуваше често красиви цветни картички из италианските градове. Може би нямаше и и на кого да пише. Казвах, че е израсъл в някакъв интернат за подхвърлени деца. И още много други работи говореха за него, а най-вече че не е съвсем с ума си. Разбира се, не вярвах на тия глупави приказки, пък и никога не го питах каква е истината, никога не любопитствувах за неговия странен и малко загадъчен живот. А може би това беше истинската причина за неговата още по-странна привързаност към моята скромна личност. Това, че летяхме заедно на „ФР-11“, не обясняваше нищо, тъй като на тоя най-бърз и съвършен

самолет на епохата летяха още девет души. Всъщност и двамата бяхме дребни саможивци и нещастници и като че ли нямахме друг изход.

Седяхме под тясната зелена тента на „Флора“ и пиехме от високи кристални чаши горчивичко кампари. Коноли се беше облегал на плетения стол, както винаги мълчалив и неподвижен, може би малко по-тъжен от обикновено. Беше среден на ръст, доста сух и въпреки това тежеше над осемдесет килограма, сякаш костите му бяха пълни с желязо. И сега ми се струваше, че столът просто праши под него, макар да седеше спокойно и отпуснато. Слънцето все тъй меко грееше, фонтанът пред нас тихо плискаше зеленикава сънлива вода. По улицата мина някакъв девически клас, воден от две увехнали калугерки, като восъчни под своите колосани забрадки. Момичетата бяха пъпчиви, набити и грознички като повечето италианки, вървяха две по две и крадешком поглеждаха към витрините. Видях, че Коноли особено се заяпа в тях, но когато най-сетне отминаха, лицето му бе станало още по-тъжно.

— Май че не ти харесаха — подхвърлих аз. Коноли едва забележимо въздъхна:

— Мъчно ми стана за тях...

— Е, да — ако се съди по музеите, древните римлянки са били много по-хубави...

— Не, не за това — кимна той. — Но са още толкова чисти и непокварени...

— Не бъди толкова сигурен! — казах аз. — Откакто се появи телевизията на тоя свят, загина и последната човешка невинност...

— Не е загинала — отвърна тихо Коноли — и ми е страшно, че толкова рано ще умрат....

Стори ми се, че не го чух добре.

— Защо да умрат?

— Не само те — отвърна Коноли колебливо. — Всички, ако не се сложи край на това атомно безумие.

Погледнах го стреснато. Не бях чувал досега такива думи от устата му, пък и никак не подхождаха за един военен летец.

— Не ставай глупак! — казах аз недоволно. — Дори една кокошка няма да загине от термоядрена експлозия... Целият този шум е да получаваме заплати отнякъде...

Той бавно поклати глава:

— Чул ли си за Бредбъри? — Не съм чул — отвърнах аз.

— Той умря от автомобилна катастрофа преди десетина години — продължи някак равнодушно Коноли. — Отличен писател!... Името му е сложено в списъка на забранените автори за войската, но аз все успявам да прочета нещо от него през отпуските. Нашите бомби, които ние разнасяме над европейските градове, той нарича бялата чума на вселената. Защото смята, че рано или късно всички човешки цивилизации из Космоса загиват от атомна смърт.

Просто не вярвах на ушите си. Преди всичко никого не бях го чувал да каже толкова много думи наведнъж. Но това не беше най-лошото. Според железния закон на генерал Маккормик аз незабавно трябваше да съобщя на командира на ескадрилата какво бях чул от Коноли. Нямах да го направя, разбира се, но защо трябваше да ме постави в такова неудобно положение.

— Това е стара банална теория — казах аз. — И не му прави чест на твоя... как се казваше там... Но по-добре да прекратим тоя разговор...

— Защо, Джек? — Той ме погледна втренчено.

— Много добре знаеш защо...

Коноли сякаш не ме чу, замислено отпи от чашата си.

— Бялата чума! — повтори той натъртено. — А ние сме нейните плъхове, Джек... Затова хората се стряскат само като ни видят...

— В края на краищата никой не те държи насила при нас — казах аз обидено. — Напусни, ако е толкова чувствителна съвестта ти...

— Ти мислиш, че ме е страх? — запита Коноли рязко.

— Не, ноо... май че не сме годни за никаква друга сваятна работа...

— Още утре бих напуснал — все тъй рязко отвърна Коноли. — Но се страхувам, че без мен работата ще стане още по-безнадеждна...

Не го разбрах какво иска да каже, но не бях и любопитен. В края на краищата човек може да мисли каквото си ще, но защо трябва да прави и другите свои съучастници. Приятелите за това са приятели — да не се затрудняват.

— Казах ти, че тоя разговор не ми е приятен.

— Добре, Джек — отвърна той унило. — Но поне едно нещо трябва да разбереш. Време е хората да се стреснат... Да се стреснат,

преди още всичко да е отишло по дяволите....

Но тоя път аз не му отвърнах и той замълча. Изпихме още по две чашки кампари с лед, без да продумама дума. Военният правилник строго забраняваше да се пие алкохол в деня на полет, но никой не изпълняваше тая заповед. До среднощ имаше още толкова време, че всичкият алкохол щеше да изветрее от главите ни. Кафенето започна да се пълни бавно със своите постоянни посетители, стана шумно и весело, както в обикновените делнични дни. По площадчето започнаха да се нижат богомолците — цели семейства, празнично издокарани, които пристъпваха бавно по изтритите плочи, малки проститутки, очистени — от греховете си, улични продавачи. Отново замириса противно на бензинови пари, малките като бръмбари италиански коли обидено ръмжаха по стръмните улици. Пред мраморното корито на фонтана се събраха деца, пъстри като пеперудки, които се забавляваха да хвърлят там малки бели камъчета. Изпихме още по две кампарита, главата ми се позамая, стана ми хубаво. Вече бях съвсем забравил мрачните думи на бърбовеца, съвсем бях забравил и военния правилник. Все пак хубаво е да си военен летец в цивилни дрехи, да скиташ по най-красивите градове на света, да пиеш каквото си поискаш, без да държиш сметка за джоба си. А колкото за бомбите, каквото и да мисли Коноли, те никога няма да полетят над градовете.

— Искаш ли да се поразходим — обади се Коноли след петата чаша.

Не ми се разхождаше, но благоразумно се съгласих. Все пак трябваше да се откъснем някак от чашките. Платихме и тръгнахме по тесните римски улици — но тоя най-очарователен старинен музей на света. Коноли все тъй мълчеше, от време на време спираше и се зазяпваше в някоя статуя или някой позеленял параклис. Мислех си, че започва вече да се превзема — хубавото не става по хубаво, ако почнеш прекалено да се вторачваш в него.

— Джек, имаш ли си момиче в Америка? — попита той внезапно.

Наистина, какво ставаше с тоя човек? Понамръщих се.

— Имах! — отвърнах аз кратко.

— Какво значи това?

— Аз бях женен, Коноли... Но тя ме напусна заедно с детето ми...

— Не знаех, Джек, прощавай! — каза той меко. — И може би тъй да е по-добре.

И преди още да му отвърна, побърза да каже:

— Искаш ли да отидем до катедралата?

— До каква катедрала? — не разбрах аз. — Тая, дето миналия път те водих....

— Какво да правим там? — запитах аз учудено.

— Искам да видя Мойсей...

— Ами нали миналия път го видяхме?... Какво повече да му гледам...

— Ти не разбираш! — отвърна той упорито. — Искам още веднъж да го видя...

— Ами да отидем — вдигнах аз рамене. — Но искам да те предупредя, Коноли, че днес се държиш като истински кретен.

— Добре де, добре — измърмори той. — Аз след туй ще се реабилитирам...

И веднага с лека стъпка ме помъкна към своята „Сан Пиетро ин Винколи“. Но мене не ми се бързаше — слънцето сега печеше по-силно, краката ми бяха понатежали от чашките. С много по-голямо удоволствие бих седнал на някоя пейка под пожълтелите листа на кестените, бих позяпал малките трътлести момичета, които разнасяха насам-натам по тротоарите масивните си крачета. И на всичко отгоре нямах никакво отношение към църкви. Ако не се смятат военните служби, на църква не бях ходил от дете. Всеки нормален човек знае, че няма на тоя свят нищо по-противно от методистка църква. Нашата в Айдахо по вътрешна архитектура приличаше повече на модерна немска сладкарница, почти толкова безвкусна, дори и повече. Майка ми неизмеримо страдаше, ако нямаше подходяща шапка за неделната служба, а нейните шапки обикновено варираха между светлосиньо и бледорозово. Не знам защо и досега грозните шапки струват най-скъпо, а баща ми беше най-обикновен пожарникар. По тая причина той не само намрази църквата, но успя да предаде тая омраза и на първородния си син.

Все пак трябва да призная честно, че „Сан Пиетро“ в никаква степен не приличаше на нашата виенска сладкарница. Първия път наистина не я разгледах добре, но сега, докато седяхме на излъсканата пейка, тя бавно като тих есенен дъжд попи в душата ми. Вътре беше

здрачно, тихо и величествено. Сигурен бях, че преди векове хората съвсем не са идвали тук да си разглеждат шапките. Коноли не откъсваше поглед от своя Мойсей. Там е работата, че първия път аз едва бях го погледнал. Имаше нещо много по-интересно за гледане в неговото подножие и живо при това, твърде улисано в брадатия старец. Беше млада англичанка навярно, от тия с най-свежата и най-румена кожа, с такъв профил, за какъвто съм мечтал още от школските години. Не си откъснах погледа от нея, докато не си отиде. След това старецът не ми се видя толкова интересен. Но сега, както бях пийнал, май че се позасрамах от себе си. Нещо изключително могъщо и властно имаше в тоя каменен Мойсей, нещо изключително духовно въпреки атлетическата му фигура. Неволно го сравних с нашите генерали, даже с тия, които идваха направо от Пентагона, тъй като за мен те бяха най-яркият символ на авторитет и власт. Не, трудно им беше да издържат дори най-малката степен на сравнение. Нашите генерали приличаха на изрязани от бекон или в най-добрия случай на изплетени от стари телефонни кабели. Даже Хю Дри, най-великолепният бейзболист на века, най-великият идеал на момчетата от въздушните сили, представляваше в сравнение с него едно обикновено породисто говедо. Само един човек бях виждал в живота си, и то у нас — в Айдахо Лейк. Казваше се дядо Тигран, истински патриарх на многолюдно арменско племе. Беше много по-мършав от тоя Мойсей, но изглеждаше по-могъщ и по-властен. Никой в града не знаеше годините му, защото бе много по-стар от града. Когато дядо Тигран, горд и непристъпен като пророк, крачеше по платното на главната улица, спираше цялото движение, дори автоматичните поливачки. Даже губернаторът на щата, като се отбиваше понякога в градчето ни, отиваше най-напред при дядо Тигран. Не, такива хора нашето жалко време вече не ражда.

— А какви са тия жени около него? — попитах аз. Коноли ме погледна с невиждащи очи.

— Не знам — отвърна той тихо. — Не съм се интересуval...

— Във всеки случай жени никак не му отиват — продължих аз. — Може би трябваше да го обкръжат с библейски пророци...

— Или пък с тръбачите на Ерихон! — каза Коноли замислено. — Дето разрушили до основи крепостните стени на града.

Да, спомних си тая мила библейска лъжа.

— Не го виждам като символ на разрушението... По-скоро като спасител.

Коноли някак много особено ме погледна.

— Да, прав си! — отвърна той живо. — Мойсей ще спаси и нас, ще видиш.

На тоя въртоглав човек днес му идваха само налудничави идеи.

— Сигурно — измърморих аз. — Само не виждам начин да оживее...

— Ще оживее! — възкликна той екзалтирано. — Ще възкръсне от пепелищата...

Едва сега напълно разбрах защо Коноли така упорито мълчи — щом отвореше уста, започваше да дърдори глупости. За щастие, той отново здравата ги затвори. След малко напуснахме църквата. Сега улиците на града бяха изпълнени до ръба на тротоарите с изконтени хора, също такива, каквито са в неделен ден и у нас. Само че нашите, вместо да си тътрят краката по паважа, се качваха на луксозните си коли и заминаваха за прашната горичка, която се намира точно зад новата асфалтова база. Това те наричаха пикник, макар че, като се върнеха, миришеха повече на асфалт, отколкото на шума. А тия тук щяха да се отбият в някоя трактория, щяха да си поръчат спагети и щяха да изпият с достойнство няколко канчета евтино вино. И щяха може би да съжаляват за това. На другия ден трябваше още по-енергично да ме дърпат за палтото пред своите безлюдни магазинчета с надежда да наваксат вчерашните загуби. Нашата работа с Коноли беше много полесна. Ние наехме едно луксозно такси и отидохме у „Фра Контини“, тъй като джобовете ни бяха пълни с пари. Ресторантът беше нов, много прохладен през лятото, тъй като бе издълбан в скалите, но слава богу в него готвеха така, както са готвели дедите им. Най-напред изядохме по един голям омар, който главният готвач приготви пред очите ни. След това прибавихме към него и едно пиле „по дяволски“. Завършихме яденето с бифтек и палачинки, като не забравихме да полеем всичко това с две бутилки бяло „Фраскати“. Бях готов да поръчам трета, но Коноли най-неочаквано се възпротиви:

— Не бива, Джек, нощес сме дежурни... Трябва да поспим малко...

— Две силни кафета ще ни свършат същата работа! — казах аз недоволено.

— Знаеш, че не бива... Трябва да бъдем с бистър ум... Все пак изпихме по един коняк и Коноли побърза да извика келнера. Не знам какви дяволи го бяха прихванали днес, но на всичко отгоре плати цялата сметка. Никак не обичам да ми плащат сметките, но може ли човек да спори с такава корава глава като Коноли. Взехме отново военния рейс. Летището беше доста далече, но Дик караше като бесен. През цялото време Коноли де каза нито дума, беше се наприказвал за днес. Виждах само как упорито гледа през прозореца, макар че нямаше нищо интересно за гледане. Като пристигнахме, той каза кратко:

— Иди да спиш!... Аз ще проверя механизмите!...

Благослових го мислено, макар че той правеше това не за пръв път. И без това цялата проверка е една формалност, всички механизми на нашия самолет-чудо бяха безукорни. Той взеше две водородни бомби по двайсет мегатона, а двамата с Коноли бяхме бомбардери, седяхме, кажи-речи, един до друг. При нужда той трябваше да откачи пръв, но слава богу това никога нямаше да се случи. Дори не знам дали бях годен за такава работа. През живота си бях убил само няколко врабчета и една сляпа къртица, а да потопя в пламъци цял град ми се виждаше направо абсурдно. Все пак такъв е животът, не можеш едновременно да наливаш бензин в Айдахо Лейк и да обядваш у „Фра Контини“.

Коноли ми кимна небрежно. Погледнах го как спокойно и отпуснато се отправя към хангарите и тръгнах към спалните помещения.

Летяхме на обикновената височина към 20 хиляди метра. По това време италианското небе винаги е чисто, ние гледахме под нас разкошните съзвездия на градовете, които бързо изчезваха в нощния мрак. Настроението в самолета беше направо противно, както си е винаги в неделен ден. Празникът е за почивка или пък да заседне човек в някой от нощните клубове, докато съвсем му олекнат нервите. Хората мълчаха кисели, дори избягваха да се гледат. Само полковник Купър от време на време се обръщаше и ни поглеждаше мрачно със стъклените си очи. Купър беше началник на ескадрата допреди три месеца, но го понижиха заради никаква гадна история с малолетни момичета. Оттогава никой не го бе видял да се усмихне. Не бяхме умрели за постната му усмивка, но и киселото му настроение едва се понасяше. Във въздуха ние приличахме на истински летящ ковчег.

Минахме над Месинския проток, направихме широк кръг около Палермо и полетяхме обратно. Коноли, вдясно от мен, през цялото време мълчеше. Разбира се, и другите си бяха свили устата, но не знам защо тоя път неговото държане ме тревожеше. Седеше на мястото си като гипсиран, нещо остро и напрегнато имаше в изражението на сухото му лице. След тоя твърде бърз ден сегашното му потиснато настроение може би беше естествено. Най-лошото беше, че не виждах очите му, той просто избягваше да погледне към мен. Най-сетне не се въздържах и тихичко го запитах:

— Да не ти е лошо?

— Отде-накъде? — отвърна той малко сопнато и отново не ме погледна.

Летяхме над морето, черно и невидимо в мрака, докато видяхме светлините на Неапол. След това отново минахме над сушата. Бях ходил два пъти в Неапол, но не ми хареса, както очаквах. На всичко отгоре преди две години Везувий бе размазал цялата растителност под себе си, почти до брега на морето. Пък и нощните им клубове бяха пълни с долнопробни проститутки, доста наплашени от нашите моряци. Последния път...

Внезапно самолетът леко подскочи. Много добре познавах това движение, то бе враснало в цялата ми душа. Но тоя път се бях излъгал, разбира се, ние не се намирахме на бойно учение, бомбите бяха истински. И все пак неволно погледнах към Коноли. И замръзнах на мястото си от ужас. Неговата ръка бе във включено положение, стрелката на манометъра бе вече започнала да отброява своето зловещо време. В първия миг помислих, че сънувам, дори разтърсих глава. Не, не сънувах, всичко беше ужасяващо ясно и реално. В същия миг видях как полковник Купър се поразмърда, дори направи движение, като че ли ще се обърне назад, но не се обърна. Седях като замръзнал на мястото си, съвсем лишен от мисли и чувства. И отново погледнах към Коноли.

Сега и той гледаше към мен, очите му бяха неописуемо тъжни.

— Прощавай, Джек — каза той тихо.

— Ти луд ли си? — креснах аз.

Купър се обърна към нас леко шокиран.

— Какво става там? — попита той сухо.

Без да съзнавам какво правя, аз се изправих на мястото си.

— Господин полковник, Коноли откачи бомбата. Коноли все тъй стоеше на мястото си, неподвижен като статуя. Лицето му нищо не изразяваше.

— Какви глупости дрънкаш, системата е блокирана! — каза Купър сърдито.

— Бомбата лети, господин полковник... Вижте таблото...

Едва сега това тъпо говедо погледна таблото пред себе си. Когато се обърна отново към нас, лицето му бе пожълтяло.

— Коноли! — изрева полковникът като див.

— Йес, сър!

— Взривният механизъм на бомбата изключен ли е?

— Не, сър, включен е — отвърна Коноли с неузнаваем глас. — След малко бомбата ще избухне...

— Защо го направи? Животно мръсно! — крещеше Купър.

Отново погледнах таблото — бомбата неумолимо летеше към своята цел... Каква цел, можеше ли да бъде това цел?... Та точно под нас бе Рим, под нас бе милионният град, претъпкан със спящи невинни хора. Как можеше да бъде това вярно, какъв сатана бе влязъл в душата на Коноли?

Когато отново повдигнах очи, Купър държеше пистолет, насочен към Коноли. В същия миг оглушително тресна изстрелът, Коноли само трепна силно, но остана неподвижен на мястото си. Купър се хвърли към слушалките.

— „Ка-3“, чуваш ли ме? — крещеше той като луд. — „Ка-3“, чуваш ли? Спиш ли, говедо... Полковник Купър говори, „ЛЗ-8“!... Дай бойна тревога... Бойна тревога, чуваш ли?... „ЛЗ-8“!... Дай бойна тревога... Термоядрено нападение над Рим и базата...

— Нещастник! — каза Коноли с едва доловим глас. Той беше прав, разбира се, вече никаква сила не можеше да спаси ония долу. Нито сирените, нито паническите вопли на алармената сигнализация щяха да помогнат Някому. Сякаш виждах с очите си как ужасените летци и служители скачат от леглата си, как се втурват към дрехите си, как като подивели животни се скупчват на вратите. Напразно, съвсем напразно... Гигантската експлозия не можеше да настигне само нас, сега само ние бяхме по-бързи от нея.

Гледах само стрелката, която трепкаше ритмично все по-близо и по-близо до червената линия. Докато най-последно двете се сляха.

— Господин полковник, бомбата е възпламенена! — докладва с мъртвешки глас наблюдателят.

Не, никой, включително и Купър, не беше виждал в живота си експлозия на водородна бомба. Опитите с атомни и термоядрени оръжия бяха забранени за човечеството от десетилетия. Но сега всички видяхме това, за което хиляди пъти бяхме слушали. Най-напред блесна малко, ослепително слънце, което в следните мигове сякаш изпълни всички илюминатори. И след това отново се сви и изчезна. Мигове, в които от лицето на земята бяха изчезнали стотици хиляди живи хора. Не, само Коноли не беше видял белия ужас, който бе сътворил с ръцете си. Погледнах го, главата му беше клюмнала, приличаше на мъртъв. Колкото и да беше странно, в този миг не мислех за другите, в този миг сърцето ме болеше за него.

— „Ка-3“, чуваш ли ме? „Ка-3“, чуваш ли ме? — говореше дрезгаво Купър.

Но радиостанцията на базата, скрита сред железобетона на трийсет метра под земята, не отговаряше. Тогава Купър бързо превключи и започна трескаво да търси главното командване на военновъздушните сили. Отново се обърнах към Коноли и пипнах ръката му. Тя беше топла, Коноли живееше. Не виждах от мястото си къде е раната му, само кървавите му устни подсказваха, че Купър го е улучил.

— Коноли! — повиках го аз съвсем тихо.

— Чувам те, Джек...

— Защо го направи, Коноли? — казах аз отчаяно. — Защо го направи?

— Трябваше — отвърна Коноли едва чуто. Помислих, че не съм го чул добре.

— Какво каза?

— Рим трябваше да загине — отвърна с мъчително усилие Коноли. — За да се спаси светът...

— Ти си полудял, Коноли... Ти не си с ума си...

— Не аз, Джек, те са луди... Те забравиха Хирошима, всичко забравиха. Те отново обезумяха... Трябва да видят една още по-ужасна Хирошима, за да изтрезнеят завинаги... Иначе ще загине целият свят, ще загине всичко, което...

Не можах да го чуя. Купър отново се беше разкрещял по радиотелефона. Навярно го бяха свързали с главното командване, сега искаше да събудят някого. Гласът му бе станал съвсем хрипкав, едва се разбираше какво приказва. После млъкна и зачака.

— Мойсей! — дочух аз от устата на Коноли.

— Не те разбрах, Коноли...

— Мойсей — повтори той. — Мойсей древният... спаси евреите... Каменният ще спаси целия свят... чрез своето унищожение...

Едва сега го разбрах — нещастния, самотния мой приятел Коноли. Едва сега разбрах неговата трагична жертва. Това бяха последните думи, които чух от устата му. И едва сега ми стана ясен целият смисъл на неговия последен ден, в който е живял като обречен, в който всеки миг е преживял ужаса, който ние преди малко преживяхме. Коноли като че ли загуби свят, макар че все още дишаше. Дори не разбрах кога спря дъхът му, кога точно умря в последвалите ужасни събития.

Най-сетне Купър се свърза, с когото трябваше. Без да бърза, той ясно и точно докладва, че в еди-колко си часа някакъв психопат от екипажа взривил една от водородните бомби над Рим. Най-страшното беше, че веднага, без никаква допълнителна проверка, му повярваха. Дадоха ни нов въздушен коридор през Алпите към Западна Германия. Като свърши тоя разговор, Купър се облегна назад и около пет минути не помръдна от мястото си.

Пътувахме в пълно мълчание, сякаш завинаги изолирани от света около нас. След малко Купър отново се поизправи, без да сваля слушалките от ушите си. Нито веднъж не се обърна да ни погледне, сякаш се гнусеше от нас. Мършавият му врат съвсем заприлича на напудрен, но и лицата на другите не бяха в по-добро състояние. Под нас земята все тъй светеше с мирните си светлини, след това внезапно угасна. Най-сетне ние усетихме как полковникът трепна и с нервен жест намести слушалките на ушите си. Не слуша дълго. Когато се обърна към нас, в лицето му нямаше нито капка кръв. И гласът му беше като мъртвешки.

— Тази нощ комунистическият блок е нападнал нашите градове. Заповед: да се унищожи незабавно обект „А-2“ ... Летище за кацане ще ни бъде съобщено допълнително.

Самолетът едва забележимо се наклони — вече влизаше в новия курс. Земята под нас беше все тъй тъмна, но сега тоя зловец мрак бе раздиран от истеричните вопли на сирените. Човешкият мравуняк се бе събудил и сляп в мрака, в безизходица се мятеше на всички страни. Наистина какъв смисъл имаше да гасят светлините, когато всички оръжия бяха автоматично насочени. Копчето беше натиснато, вече никаква сила не можеше да спре разрушенията. Горкият нещастен Коноли, той бе запалил войната. Нашите генерали бяха решили да използват неговата наивност и глупост. Или пък наистина бяха разбрали, че след тая фатална нощ войната щеше да се изплъзне завинаги от ръцете им. Така или иначе, по-силни бяха, винаги щяха да бъдат по-силни от нещастния самотник. Сега и моята бомба трябваше да полети и да възпламени само за миг стотици хиляди хора. Но това все още зависеше от мен, все още ръчката беше в ръцете ми. Усетих как, макар и страхливо, в душата ми се роди мисълта да отмъстя за нещастника... После тая бомба не трябваше да убива хора, не трябваше да превърне в пара стотици хиляди хора.

Погледнах към Коноли — беше мъртъв навярно. Пипнах ръката му — да, наистина мъртъв. Няма що, щастлив куршум беше изпратил Купър в стомаха му.

Коноли не би могъл да преживее неговата последна заповед. И изведнъж чух гласа на полковника:

— Капитан Гордън!...

— Слушам ви, господин полковник! — трепнах аз. Той ме гледаше мрачно, почти с омраза.

— Напуснете веднага мястото си! — заповяда сухо полковникът. — Ще ви замести лейтенант Хук...

— Слушам, господин полковник!...

Ние сменихме местата си с уплашения лейтенант, аз седнах на неговото. Наистина бяха по-силни от нас, по-силни и по-хитри. Неподвижен във въздуха, без да трепне, нашият самолет неотклонно летеше към целта си.

— Господин полковник! Гласът на Грегори ме стресна:

— Господин полковник, в следите ни противосамолетна ракета.

— Виждам! — отвърна рязко полковникът.

И ние я виждахме в зеленикавия екран. Тя сякаш все още се колебаеше и ни търсеше, после стремително влезе в курса ни —

зловеща, светла точка в центъра на разчертания като мишена екран. И веднага след това започна луда гоненица. Нашият самолет рязко смени посоката, после с цялата мощ на реактивните си двигатели полетя към звездите. Светлата точка изчезна от екрана, но след малко отново се появи — все тъй безжалостна и настойчива. Отново сменихме посоката, рязко се гмурнахме към земята. Напразно!... Ракетата отново се появяваше на нашия екран, отначало неуверена и търсеца, след това все по-застрашителна и близка.

Не знам колко време продължи тая игра. Всички седяхме на местата си като парализирани, не смеехме да помръднем. И вече смятахме, че ракетата е изчерпала всичкото си гориво, когато нещо с грозен трясък се врязва в лекия корпус на нашия самолет, блесна ослепителна мълния...

4

За един световен шампион по лека атлетика всяка разходка из града е сложен проблем. Разбира се, най-простото разрешение е да се повика въздушно такси. За съжаление, това не ми се полага. Световният шампион по атлетика е длъжен да се движи пеша и само пеша. Десет километра са минималната дневна норма и човек наистина трябва да бъде много изобретателен, за да успее да ги навакса. По улиците на града моите най-опасни врагове са „пълзящите“. И най-безжалостните и досадните. Откакто излезе новият световен закон за транспорта, на всички малолетни бе отнето правото да се движат из градовете с каквото и да било превозно средство. Сега те заливат с десетки хиляди градските улици и площади, вдигат безобразен шум и поради липса на по-добри възможности жестоко преследват за автографи всяка що-годе знаменитост. Пък да не говорим за световен шампион, нашият град не е имал световен шампион от трийсет години. Най-лошото е, че номерът с изкуствена брада отдавна вече не се котира. Малките зверове се нахвърлят стръвно на всяка брада даже когато е естествена, готови да ѝ отскубнат и последния косъм. Това принуди да си обръснат брадите дори най-закостенелите университетски професори. Пък да не говорим за тъмните очила, които не могат да бъдат никаква пречка. Наистина, какво може да направи бедният атлет, когато портретът му виси едва ли не на всяка витрина.

Няма никакво спасение, освен да облека униформата на регулировчик и да тръгна като глупак по платното на улицата между летящите с бясна скорост коли и автобуси. При всички случаи това е по-безопасно, отколкото да се движа по тротоарите. В края на краищата тротоарите съвсем не са писта, по която бих могъл да се надбягвам.

Най-хубавото е, че моите „колеги“ в светлосини униформи вече добре ме познават. Като ми се усмихват съзаклятнически, те се стараят по всякакъв начин да ме улеснят. Разбира се, и при тях не минава без

автограф-чета, но все пак това е нищо в сравнение с жадния океан на тротоарите. Движех се спокойно и равномерно по осевата линия, точно в центъра на вихрушката, която образуваха двете насрещни движения. Изминах безпрепятствено пет-шест квартала и дори започнах да си подсвирквам в пристъп на добро настроение. Утрото беше чудесно, въздухът свеж и озониран като в лаборатория. Съгласно седмичното разписание дъжд се полагаше да вали едва в събота — и то дъжд от шеста степен, която фактически е едно малко наводнение. Но събота беше далече, аз продължавах да крача с лека стъпка по оранжевата настилка — свежа и чиста като портокалова кора. В събота дъждът ще измие и последната прашинка по сградите, градът ще заблести още по-приказен в своите нежни глазури.

Но на булевард „Менделсон“ настроението ми изведнъж помръкна. Много ясно видях как един самоубиец се стрелна като сребърна искра с апарата си и като мина над покривите на къщите, се разби точно сред платното на булеварда. Само за десети от секундата автоматичните водачи затормозиха колите си, движението се люшна и угасна. Около мен не се чу нито един звук на сблъскване, но аз знаех, че около мястото на катастрофата картината е, както винаги, отвратителна. Продължих бавно напред, защото няхах никакво желание да попадна сред мелницата от човешки кости. С остър вой над покривите прелетяха червените шасита на „Бърза помощ“, стрелваха се бусовете на цивилната гвардия. Моята униформа не ми позволяваше да се шляя повече между замрялото движение, искам не искам, трябваше да ускоря стъпките си.

Гледката беше наистина отвратителна. Около две дузини коли се бяха струпали и смачкали като консервени кутии, все още тук-там се чуваха писъци и охкания, макар че белите прилепи на „Бързата помощ“ работеха бързо и сръчно като автомати. Наистина, голяма част от жертвите щяха да бъдат възстановени в Операционния корпус, който издигаше сребърния си купол точно в центъра на града. И все пак нямаше земна сила, която можеше да възстанови разбитите мозъци, навярно никога нямаше и да има. Около микрокара на самоубиеца се беше образувал кордон от сини униформи, служителите мълчаха намръщени. Там не бе останало нищо, съвсем нищо, което би могло да се рековаленсцира. От мястото си не можех да разбера дали е

мъж или жена. Навярно съм бил доста преbledнял от гледката, защото чух до себе си мек, дружелюбен глас:

— Върви, Ник, не е работа за тебе...

Обърнах се — беше капитан Леонарди, в чийто отряд, макар и формално, бях зачислен. Кръглото му лице на добродушен здравеняк беше леко изпотено.

— Защо точно на булеварда! — казах аз мрачно. — Той не е никакъв самоубиец, той е просто убиец...

— Навярно тук са му изневерили нервите — отвърна капитанът — и този е третият днес...

Макар да го правеха демонстративно, много рядко се случваше някой от тях да връхлети върху уличното движение. Обикновено се хвърляха със своите пластмасови кутии на Площада на победата и особено на Площада на трите надежди, понякога направо върху двайсетметровата скулптурна група. След толкова атаки горките надежди бяха дошли до съвсем безнадеждно състояние.

— Мъж или жена? — запитах аз.

— Жена, разбира се! — отвърна Леонарди и в гласа му трепна едва сдържана ярост: — И както ми се стори, не съмсем млада. Ако тая мръсница се беше потрудила да си роди децата сама...

Той не довърши, махна с ръка и додаде:

— Върви, върви... Не заслужава да си разваляш настроението...

Жената на Леонарди беше родила двете си деца сама и приятелите му го гледаха малко нещо като звяр. И наистина си беше звяр милият Леонарди. Тъкмо тръгнах, и отново дочух гласа му:

— Да не забравиш за неделя...

Не бях забравил, макар да не ми се ходеше. Беше ме поканил на обед у тях, за да ме нагости с някаква „пица“, каквато днес никъде не поднасяли. Не знаех какво е то, все пак се надявах да не е сготвено от човешки уши. От звяр като Леонарди всичко можеше да се очаква — работа ли му беше да ми напомня за ядене тъкмо при такива обстоятелства.

По-нататък пътят ми премина почти без премеждия. Само като излязох от уличното платно, на път към аула-та ме погна тълпа от „пълзящи“. Нямаше да ме стигнат, разбира се но в края на краищата сам се предадох. След като оставих в движение около стотина подписа по портрета си, Най-сетне успях да се вмъкна в сградата. Там вече бях

в безопасност, квесторите веднага окупираха входа. Още един залп от крясъци, после херметическата врата ме откъсна, от човешката лудница.

И Тишина!... Меката тишина на деканата, най-старинната сграда в тоя град. Всичко тук е особено и неповторимо — нежната венецианска мозайка на пода, облицовката на стените от натурално дърво, орнаментираният гипсов таван. Един престар електрически асансьор скрибуца по етажите. И никакъв човек. Много отдавна тук не се мяркат студенти, професорите четат своите лекции, скрити в унилите камери за видеопластика. Само професор Богомоллов прави изключение и чете лекциите си по най-древна история в аулата, тъй като всичките му студенти са петдесетина ентузиаста. За толкова малко хора, разбира се, не може да се отделя специален канал по доста слабичката по мощност дифузна станция на университета.

Без да бързам, тръгнах по чистите розови стъпала. След втория етаж те стават бели, но все тъй чисти и гладки, само малко поизтъркани след вековното употребление. Аулата е на единайсетия етаж. Влязох в залата през една от малките странични врати и хвърлих предпазлив поглед към амфитеатъра.

Професор Богомоллов не ме забеляза. Както обикновено, той едва виждаше какво става около него в залата, така дълбоко изглеждаше улисан в своите собствени приказки. Мекото му гладко лице изглеждаше възбудено и вдъхновено, най-вдъхновеното лице, което съм виждал в нашия град. Точно в тоя миг той стоеше пред своите студенти с властно вдигната над главата десница, нещо, което не хармонираше твърде с кръглото му коремче. Но студентите го слушаха като хипнотизирани. Знаех къде сядат обикновено Елза, веднага открих нейната синя момчешка коса някъде на втория ред. Елза е много тъничка и дребна, рамената ѝ нямат твърдите атлетически очертания на нейните колежки, да не говорим за деликатните ѝ като на момиче крака. Най-хубавото у нея са косите ѝ, невероятно нежни и меки. Винаги съм се надявал, че са естествени, макар че никога не бях ги пробвал. В края на краищата никоя нормална жена не би носила изкуствена коса повече от година. Докато се промъквах към банките, беше ми много трудно да откъсна погледа си от нея. Както винаги, тя слушаше много внимателно, даже екзалтирано. Милата, добра малка Елза умееше понякога да се екзалтира истински, а не фалшиво. За един

шампион на къси дистанции това е понятно и естествено. Ако не успееш да се вдъхновиш достатъчно, винаги ще гледаш гърба на другите. Но Елза беше научен работник, физичка от Опитния център. С най-древна история, както повече от студентите, тя се занимаваше, кажи-речи, любителски.

Седнах и неволно се заслушах.

— Повечето от чудесата на Мойсей и изобщо библейските чудеса нямат никаква реална стойност — говореше с убеден глас Богомолв. — За други е намерено елементарно и правдоподобно обяснение. Например чудото в Синайските планини, когато Мойсей ударил скалата с жезъла си и потекла вода. Археолозите през ХХ век доказаха, че точно на това място, където са се разиграли историческите събития, наистина има плитки подпочвени води. Или пък чудото с небесната манна, която се оказа капки втвърден сок от някакъв вид акациево дърво. Но някои от чудесата трябва да се смятат направо измислени, макар и нелишени от някои обективни поводи. Кой би могъл да повярва, че бойците на Исус Навин наистина са разрушили стените на Йерихон с тръбите си. Сега това ние можем да направим, но древните израелци по това време едва са познавали желязото. Разни намеци на археолози от миналите векове, че може би древните хора са имали практически познания, предадени им от извънземни цивилизации, трябва да се смятат лишени от всякакво основание. Наистина сега вече някои смятат за доказано, че извънземни цивилизации са оставили на земята следи от своето пребиваване. С тях аз не искам да споря. Но сигурно е според мен, че те не биха могли да им дадат никакви ултразвукови апарати, с които да разрушават стени. По всяка вероятност стените на Йерихон са били разрушени от земетресение, а бойците на Исус Навин са използвали това положение. И изобщо чудесата са по-скоро плод на вродената склонност на човека към мечти и фантазии, нещо, което аз безкрайно уважавам. Или пък на поетични хиперболи, които с течение на годините са се превърнали в съзнанието на хората в реални стойности. Въпреки че е бил изключителна личност, самият Мойсей никога не се е занимавал с чудеса. Чудесата са му били приписвани от следващите поколения. Лично аз съм убеден, че нравственият кодекс, за който стана дума преди малко, не е негово дело. Дори не е дело на неговата непосредствена епоха, а по-късна измишльотина от чисто практичен

характер. Едно скитащо племе, което с оръжие в ръка си е пробивало път към Обетованата земя, надали е могло да има за ръководно начало ония добродетели, които са отразени в скрижалите. Например — „Не убивай!“ Та би ли могла да се роди тая понятна и естествена нравствена норма именно по време на походи и войни?... На мен лично това ми се вижда почти изключено...

Богомоллов замълча, извади от джоба си страшно омачкана носна кърпичка и с припрян жест изтри достойното си лице. Въпреки това доста прозаично занимание студентите му продължаваха да го зяпат като прехласнати.

— Откритията на археолозите през ХХІІ век недвусмислено показват, че Мойсей е бил за времето си изключително образована личност. Той е познавал много добре всички съвременни науки, някои от които са били, макар и относително, много добре развити. За съжаление, още не може да се каже от какъв произход са някои от неговите знания, които далеч надхвърлят възможностите на епохата му. Трябва да ви кажа, че лично аз се чувствавам потиснат и засрамен пред вас, че не мога да ви дам никакво правдоподобно обяснение. И все пак най-малко вярвам в намесата на извънземни цивилизации. По-скоро може да става дума за изчезнали човешки цивилизации, много по-съвършени от атлантите. Като казвам съвършени, не разбирайте най-последствения смисъл на тая дума — техническата цивилизация. Пътищата към съвършеното знание са минали по това време главно през дълбините на човешкия ум и душевност. Древните философи са стигнали до обобщения, които имат обективно по-голяма научна стойност от някои съвременни научни открития. Иначе как да си обяснил, тая странна фраза в един от Мойсеевите папируси: „Човече, никога не забравяй, че от най-малкото яйце ще излети най-голямата птица“... Какъв по-ясен намек за строежа на материята или за кварковата енергия, която откри нови хоризонти пред човешкото съществуване. Но дори госпожица Елза навярно ще се затрудни в една друга Мойсеева фраза: „И не забравяй най-простото — когато си в лодката, променят се бреговете, когато си на брега, се движи лодката“... Какво ще кажете по тоя въпрос, госпожице Елза?

Милата синя коса израсна над другите. Не виждах лицето ѝ, но бях сигурен, че е смутена.

— Кажете, кажете! — подкани я дружелюбно Богомоллов.

— Мисля, че е опит да се обясни същността на времето — отвърна най-сетне. Елза наистина с доста смутен глас.

— Ето това е истината, госпожице Елза! — възкликна Богомоллов с необикновено въодушевление. — Благодаря ви!...

Никога не можех да разбера дали сериозно, или на шега Богомоллов нарича своите студентки „госпожици“. Тая дума, колкото и мило да звучи, сега се среща само по старите романи. Той се поклонил доста сръчно на Елза, след това отново се обърна към аудиторията си:

— Изобщо по много поводи Мойсей ни кара да се замислим върху думите и делата му... Ето например разгледайте внимателно тая карта.

Богомоллов се обърна и натисна някакво копче — На смешния старомоден екран над главата му се появи нещо като историческа карта. Сега лицето му беше почти тържествено.

— Това е копие на оригинална карта, правена към средата на ХХ век — продължи той. — Макар и не съвсем точно, тя ни показва похода на Мойсей от Египет до Обетованата земя — Ханаан... Още на пръв поглед се вижда колко странен, дори бих казал, нелеп изглежда тоя поход...

И той беше напълно прав — линията на похода напомняше безпомощното движение на слепец, оставен без никакви ориентири. Тя ту се въртеше безсмислено в кръг, ту правеше ненужни зигзаги, ту се устремяваше в някаква посока, съвсем обратна на набелязаната цел.

— Ето виждате ли? — каза той, като клатеше замислено глава. — Вече ви предупредих, че Мойсей е бил високо образован човек. Той е знаел много добре къде се намира Обетованата земя, целта на техните странствувания. Според библията дори изпратил там Исус Навин да я проучи. Тогава защо не е завел племето на Израил направо в Ханаан? Цели четиридесет години Мойсей е скитал из най-пустинните и слабонаселени райони на тая древна земя. За това време неговата малка армия е изпитала безброй страдания... Питам ви — защо?

И Богомоллов наистина ги питаше. Той стоеше раз-крачен, с ръце, пъхнати в плитките си джобове, и чакаше търпеливо.

— Защо? — повтори той. Аудиторията мълчеше.

— Ще ви кажа, че историците дават известно обяснение на тоя загадъчен факт — продължи той най-сетне. — Те смятат, че Мойсей

умишлено е избрал тоя дълъг и мъчителен път. Той е искал да закали своя народ, да го подготви за бъдещите тежки изпитания.

Както виждате, доста правдоподобно и убедително. И при това нелишено от известна истина. Но според мен това е по-скоро външната страна на тая истина. Ако се замислим по-дълбоко, ще видим, че фактите са доста противоречиви. Вие вече знаете, че съдбата на еврейския народ в Египет и без това е била тежка и безрадостна. И без това те са били достатъчно калени в трудности и изпитания. Да ги поведе от една беда към друга още по-голяма беда, не ми се вижда много разумно и убедително. Фалкенщайн твърди, че Мойсей е искал да подготви военно своя народ, тъй като преди това те са били прости пастири. И това е вероятно, но не съвсем. Наистина по това време на територията на Ханаан са съществували няколко доста силни във военно отношение държавици, с които трябвало да се воюва. Но съгласете се, че четиридесет години е прекалено голям срок за каквато и да е подготовка. И ако е искал да им даде по-добра военна подготовка, той би избрал за тая цел и по-подходящ маршрут. А както виждате, той е скитал из най-слабо населените райони, където техните мечове по-скоро биха могли да ръждясат. Тогава как да си обясним това четиридесетгодишно странствуване.

Богомолов безпомощно разпери ръце. Аз неволно се усмихнах, но видях, че студентите го гледаха с напрежение.

— Ето виждате ли колко е трудно да се отговори — продължи Богомолов с известна горчивина. — И не очаквайте от мен никакви особени откровения или истини. По-скоро ще ви изкажа едно свое предположение, което няма дори стойността на хипотеза. Мойсей наистина съзнателно е избрал дългия и труден път. Чрез тоя огромен поход към Обетованата земя той сякаш е искал да изрази своето мислене, своята философия за същността на човешкото съществуване. Както виждате, доста претенциозно обяснение, но все пак като че ли най-близко до голямата истина. Тогава какво излиза от цялата тая история, млади приятели? Очевидно според Мойсей тая същност се крие в непрекъснатото движение към една голяма цел или по-точно към една мечтана цел, цялата обляна от сиянието на надеждите. Мойсей е знаел, че това, което най-трудно постигаме, най-високо ценим. И според него като че ли движението е по-съществено и от целта. Целите могат да бъдат мимолетни или преходни, велики и

трайни, но всички цели, които си е поставяло човечеството, рано или късно са били постигнати. Вечно е само движението и целите, които си поставяме, са неговият вътрешен мотор. И все пак не е възможно движение без цели, такова механично движение в човешкото общество е абсурдно. Смисълът на човешкото съществуване е да се движим непрекъснато към нашите човешки цели, да преодоляваме по този път трудности и препятствия, да постигаме все нови и нови хоризонти, вечно да търсим. А да достигнем бързо и лесно Обетованата земя, да се настаним завинаги в нея като в рая на християните, да берем без труд плодовете на нейното изобилие, да получаваме, без да даваме — това е все едно да се самоунищожим като човеци...

И тук стана нещо странно — в залата бурно заръкопляскаха. Никак, ама съвсем не е никак прието да се ръкопляска на професори, но те го направиха. Дори не усетих, че ръкопляскам и аз — така общото настроение ме бе заразило. Богомолов ни погледна учудено.

— Моля, тишина! — каза той с укор.

След това се обърна и отново натисна едно от своите копчета. На екрана се появи репродукция на статуя, която досега не бях виждал. Тя представляваше мъж в туника, едър, силен и величествен, седнал на трон. Богомолов мълчеше, всички я гледаха.

— Надявам се, че познавате тая статуя, това е Мойсей от Микеланджело. Наистина, сега тя не съществува, беше унищожена през първата термоядрена война в края на XX век. Нейното унищожение и досега се смята за едно от най-големите престъпления на бившите класови държави, които провокираха и запалиха тая война. По-късно статуята беше възстановена по най-съвършен начин, но все пак това не е истинският Мойсей на Микеланджело. Погледнете я добре — няма сте виждали по-внушително изображение на величието на човешката личност. Сдържана сила и могъщество, мъдрост и съвършенство — ето какво се излъчва от нея. И обърнете внимание на погледа му. Той не е насочен нито към небето, нито към земята. Той е насочен право напред, към дълбините на бъдещето. И това бъдеще нито го плаши, нито го смайва със своите смътни видения. Мойсей просто вижда пътя на хората — строг, спокоен и мъдър... Ето с това искам да свърша днес, млади приятели...

Той натисна копчето, екранът угасна. И още преди да си поема дъха, неговата дребна фигурка изчезна от погледа ни. В залата все още

беше съвсем тихо, студентите седяха по пейките, без да помръднат. Мина повече от минута, докато стане първият. А Елза стана последна. Стори ми се, че дори и не ме забеляза в мига, в който попаднах пред погледа ѝ. Просто не ме видя. Погледът ѝ беше много унесен, лицето ѝ някак преbledняло и опънато. Най-сетне тя ме забеляза, не можеше да не ме види в моята ярка униформа. И се усмихна, както винаги, мило, макар и тоя път малко посърнало.

— Да вървим, Ник...

Като излязохме, аз я хванах леко за лакътя, но сега той ми се стори някак корав и чужд...

— Какво ти е?

— Нищо, Ник... Но това ще стане днес... Тая вечер... Изтръпнах. Винаги гледах на тая работа като на нещо, което никога няма да стане.

— Защо така ненадейно? — попитах аз смутено.

— Не е ненадейно! — поклати тя синята си главичка.

— Време е... Даже мисля, че малко сме закъснели...

— Аз ще присъствувам ли?

— Разбира се, обещава съм ти! — Тя внезапно се усмихна. — Не се плаши, няма никаква опасност за мене... На твое място аз просто бих се гордяла...

Може би имаше право, но аз никак не се гордеех. Навярно отдавна съм загубил това чувство, за което така много се е писало в старите романи. Сега просто ме беше страх, макар да не разбирах от какво точно. Елза ме погледна внимателно, после ласкаво ме хвана за лакътя.

— Но затова пък съм свободна до вечерта — каза тя.

— Хайде, измисли къде да отидем...

— Не знам — казах аз.

Но знаех. Искаше ми се да я заведа у дома, да прекараме целия ден заедно. Никога досега не бяхме оставали някъде съвсем сами. Искаше ми се, но не посмях да ѝ кажа. Това беше толкова чудно за хора, които са съвсем свободни...

— Тогава да отидем в Спортния лагер — предложи тя.

— Никога не си ме водил там...

— Добре — казах аз.

Наистина, не беше съвсем зле. Спортният лагер е едно от малкото места в нашия град, където хората могат да останат сами. Изкачихме се на авиоплощадката и взехме въздушно такси. Сега вече имах право да забравя моите задължения. Но това проклето червенокосо момиче, което караше таксито, едва не се блъсна в един бус — така често се обръщаше назад да ни гледа. Или поточно гледаше мен и при това доста нахално.

— Харесват те младите момичета — каза най-сетне Елза. — И друг път съм го забелязала...

Но в гласа ѝ нямаше ни завист, ни тревога. Това ме жегна.

— Вярно е — казах аз. — За разлика от тебе наистина ме харесват.

Тя тихичко се засмя:

— Ами че и аз те харесвам...

— Може би... Но никак не ти личи...

— Как да ми личи, като няма нужда да се обръщам... Та аз съм до тебе...

Много мило го каза и макар да си го бях изпросил, стана ми много приятно...

— Но в аулата нито веднъж не се обърна... Да видиш дали съм дошъл...

— Аз винаги знам, когато влизащ, Ник — каза тя сериозно. — Защо е нужно да се обръщам?

И друг път ми го беше казвала. Много странно момиче беше Елза, тя винаги знаеше кой се обажда по телефона. И винаги знаеше какво става в мен, сякаш четеше мислите ми.

— Все пак друго е да знаеш, друго е да видиш-отвърнах аз малко обидено.

— Ами да, наистина бих се обърнала — каза тя. — Но Богомоллов се обижда, когато студентите са разсеяни...

— Искаш да кажеш, когато ти си разсеяна...

— Вярно е — каза тя. — Той ме смята за своята най-способна студентка...

За отмъщение момичето от таксито така силно ни друсна при кацането, че подскочихме на местата си. Достъпът за външни лица в лагера е строго забранен, но за един световен шампион винаги може да се направи изключение. Заведох Елза на моето любимо място — в

горичката. Никога не бях се запитвал как се наричат тия бели и тънкостволи дървета с нежни листа. Важното е, че растяха близо едно до друго, така че мястото не беше удобно за кросове. Щяхме да бъдем тук сами, в това бях сигурен. Лежахме на хълма, до самия край на горичката, и гледахме към полето, осеяно с ниски декоративни храсти и изкуствени езерца. Беше много тихо през тоя час, никъде наблизко не се мяркаха хора. Тук винаги е много тихо, не се чуват никакви звуци освен от време на време смешният писък на някое от жълтите като лимон папагалчета. Елза мълчеше, гледаше възхитено спокойното, сгряно от пролетното слънце поле.

— Ти знаеш ли, че съм ти сърдита? — обади се тя най-сетне. —
Защо никога не си ме водил тук?

— Не знаех, че ще ти хареса.

— Защо да не ми хареса? Замълчах затруднен.

— Как да ти кажа — ами тук няма нищо забележително....
Съвсем нищо освен трева и дървета...

— Ами това е всичко! — каза тя с укор. Погледнах я учудено:

— Ти сама си ми казвала, че всичко на тоя свят за теб са хората.

— Да, разбира се, но това е всичко, което им трябва...

Никак не разбрах шегува ли се, или сериозно говори. Никога досега не бях чувал, че на хората са нужни треви и дървета. Ако наистина бяха нужни, щяха да ги продават по магазините.

— Май че не те разбирам — казах аз. — Вярно е, че е красиво...
Но ако ме затворят тук за една седмица, ще го намразя за цял живот...
Пък и ти, струва ми се.

Тя се замисли, после едва доловимо въздъхна.

— Сигурно си прав — каза тя тихо. — Там е работата, че ние вече сме се завъртели в омагьосания кръг... И може би никога няма да се спасим...

Отново не я разбрах. Моята Елза понякога има такива странни идеи, че просто се чудя откъде пристигат в главата ѝ. Може би е виновна тая нейна древна история с цялата ѝ детска наивност. Или пък професор Богомолв, който със своята момчешка разпаленост сам прилича на забравените си през вековете герои. Дълго мълчахме, тя все тъй не откъсваше поглед от гледката. Започнах вече да мисля, че съвсем мъничко се превзема. Виждал съм няколко сноби в

университета, които страшно охкат по природата, а не са пипвали истинско дърво с ръката си.

— Ето това е раят! — каза най-сетне Елза.

— Ако е тъй, значи, съвсем не ни е нужен...

Тя се повдигна на лакти и ме погледна внимателно:

— Защо мислиш така?

— Не съм мислил изобщо... Но нали днес Богомолков го каза.

— И е прав, разбира се — отвърна живо Елза. — Хиляди пъти е прав. Човек не може да живее в рая. Човек трябва само да се стреми към него...

— Ето, виждаш ли?... Значи, сбърках, че те доведох...

— Не си сбъркал... — каза тя тъжно.

Не я бях виждал с такова объркано настроение. И изведнъж ми мина през ума, че това е може би нейната предстартова треска. Разбира се, че е така. И тревогите ѝ са наистина основателни. В края на краищата тя няма да се надбягва на стадиона, тя ще полети към неизвестното.

— Елза, сигурна ли си, че точно ти трябваше да се заемеш с тая работа? — обадох се аз без настроение.

— Трябва, Ник...

Но всички казват, че това е извънредно опасно...

— Не всички, Ник... Само разни невежи журналисти...

— И учени, Елза... Чел съм изявления и на известни учени...

— Но преди година... Разбери, Ник, че досега сме изпратили на Марс 62 капсули... Всички пристигат там невредими...

— Да, но без хора...

— Какво значение има това? Принципът е един и същ. И после ти знаеш, че сме изпратили с тях най-малко две дюзини маймунки и всякакви други животни... Всички се чувствуваха отлично, когато пристигаха...

— И все пак три капсули не пристигнаха — казах аз. — Стопиха се като мъгла пред погледа на журналистите...

Елза поклати упорито глава:

— Това беше преди два месеца, Ник... Сега положението е съвсем друго. И не мисли повече за тия работи, безопасността е напълно гарантирана...

— И все пак не разбирам защо трябва да бъдеш точно ти, Елза...

— Ей тъй! — отвърна тя малко троснато. — Защото искам да бъда първата, която ще полети под пространството.

Замълчах обидено. Беше съвсем очевидно, че не фигурирам в нито едно от нейните съображения.

— И все пак на по-прост език това чувство се нарича суетност! — казах аз недоволено.

— А ти от суетност ли си станал световен шампион: — запита Елза намръщено.

Вече съжалявах, че започнах този глупав разговор.

— Не, по необходимост... Какво да правя, като краката ми бягат по-бързо от техните...

— И аз по необходимост, Ник — отвърна Елза уморено. — Какво да правя, като съм по-дребна от другите?... Все пак без майmunки не може...

Много по-късно, когато се връщахме пеша през парка, тя сама подхвана прекъснатия разговор:

— Ти сам виждаш, Ник, че вече нямаме друг изход... Човечеството се завъртя в някакъв омагьосан кръг. И на всичко отгоре му е приятно да се върти там, в никой случай не иска да го напусне. То издигна едва ли не в култ своето благополучие, своята безопасност и сигурност. Тоя начин на живот му се струва толкова съвършен, че вече не се стреми към никакъв друг...

— Нима това е толкова лошо, Елза? — попитах аз унило.

— Лошо е! — отвърна Елза нервно. — Нима не разбираш колко е лошо?... Вече цяло столетие и науките, и философията фактически тъпчат на едно място. Те нищо ново не откриват, те просто се мотаят в постигнатото...

— И какво от това? — запитах аз. — Кое е по-важно — състоянието на науките или състоянието на хората?... Науките не могат да бъдат фетиш, по-важен от хората... Ако ние бихме могли да живеем по-добре без науки, тогава нека те вървят по дяволите...

— Там е работата, че не живеем по-добре... Само си въобразяваме. А всъщност нашето общество почва да се разпада...

Погледнах я смаяно:

— Глупости, Елза... И най-простият ученик ще ти каже, че сега нашето общество е в апогея си...

— Да, наистина така ги учат! — отвърна Елза пренебрежително. — Не само ние и други общества са си внушавали тая идиотска идея. И неизбежно са загивали. А според мен нашето общество се изчерпва, изворите му пресъхват един след друг. Ето един пример — изкуствата ни просто отмират. Ние вече нямаме поезия, нямаме драма. Това, което наричаме музика, едва ли отговаря на името си. А защо? Теоретиците казват, че жанровете са изчерпали напълно своите възможности и след като ги изопачиха до краен предел, сега се мъчат да измислят нови. Истина ли е това? Не е, разбира се. Всъщност не изкуството, а човекът е изчерпал своите емоционални запаси, така както някои мъртви планети са загубили атмосферата си. Вместо да се събират, хората се разбягват един от друг, както се разбягват галактиките. Макар и в привидно благополучие, човекът на нашето общество вътрешно обеднява и все повече се дезинтересира от всичко, което го заобикаля — Случайно ли мислиш след всяка година все повече се увеличават самоубийствата?

Признавам си, че не я слушах особено внимателно. Пък и не чувах такива думи за пръв път. В нашия университет имаше половин дузина клубове, които си чупеха мозъците с подобни любителски проблеми — архаисти, сунисти, неонационалисти. Всички те смятаха, че с разрешаването на своите основни противоречия човечеството е загубило и основните си стимули. Изчезването на класовите общества и нациите те смятаха едва ли не за проклетия на човешкия род. Разбира се, те не се осмеляваха да проповядват връщане към миналото, както някои крайни архаисти. И все пак...

— Ти не ме слушаш, Ник! — каза Елза укоризнено.

— Слушам те, Елза... Но не разбирам какво общо има то с твоята капсула?

— Разбира се, че има! — отвърна Елза нетърпеливо. — Ти днес чу най-важната част от лекцията на Богомоллов. На вид какво смешно човече, нали? А в сравнение с него твоите колеги от атлетическите писти са само жалки и бездушни работи. Богомоллов е жив и млад, защото е пълен с идеи и стремежи. И е наистина странно, че хората днес не знаят това, което е знаел Мойсей в дълбоката древност. Без движение няма съществуване. Молекулите не знаят за какво се движат, но престанат ли да се движат, застиват в точката на абсолютния мраз. За съжаление, човешкото движение не може да бъде механично,

човешкото съзнание винаги ще търси цел за своето движение. Дори вие, спортистите, тичате само когато ви опънат отпред бялата лента. Философите на нашия век твърдят, че ексцентричното движение било изчерпило своите възможности и трябвало да се смени с концентрично. Или, с други думи, навътре към себе си, вместо навън към света. Това не е ли абсурд?... Много рано се спряхме по пътя на познанието, много рано харесахме своето малко гнездо. Всъщност тия две движения не са различни и независими едно от друго, те представляват едно по-сложно целокупно движение. Не може човек да открива нови светове в себе си, ако се откъсне от другите хора и от света, ако се откъсне от всеобщото движение. Но архаистите са съвсем прави, като ни обвиняват, че нямаме цели и стимули. Но и те не могат да обяснят защо трябва да се търсят целите в миналото, а не в настоящето...

Едва сега разбрах накъде води разговора Елза, трябваше веднага да се сетя.

— И ти смяташ, че твоята капсула може да спаси света? — попитах аз разочаровано.

Тя ме погледна, огорчена от тона ми...

— Не, не съм сигурна, разбира се. Но все пак това е някакъв път, някаква възможност. През миналия век на тая карта се залагаше всичко и това беше прекалено, съгласна съм. От тая прекаленост дойде и разочарованието, а също така и от ограничените ни възможности. „Космическата ера“, която бе възвестена с фанфари още през XX век, сега интересува само специалистите... Защо? Защото целта се оказа много по-малка, отколкото очаквахме. Е, добре, ние овладяхме Слънчевата система, удовлетворихме любопитството си. Но ние намерихме там твърде малко за огромните — усилия, които положихме. Овладяването на Слънчевата система не реши нито една от практическите проблеми на човечеството. Тя се оказа по-ограничена и по-крайна от собствената ни Земя. Всичките ни усилия да излезем в големия Космос дадоха нищожни резултати. Построяването на фотонни кораби се оказа нереално. И досега всички наши междузвездни кораби са ужасно скъпи и бавни. Тия, които излетяха в големия Космос, или изобщо не се върнаха, или се връщат с нищожни резултати. Как тогава разочарованието няма да бъде всеобщо. Хората се изплашиха, дезинтересираха, побързаха твърде

рано да се върнат на своята малка черупка. И като нямаха вече други шансове, едва ли не започнаха да я обожествяват... Ние се завъртяхме в омагьосания кръг... От тоя кръг могат да ни извадят само субпространствените ракети...

Тя ме погледна с надежда, но моето лице изглежда, че я разочарова.

— Не си ли съгласен с мен? — попита тя обидено.

Там е работата, че не исках да се съгласявам. Колкото и да се бяха изчерпали шансовете на човечеството, нашите собствени шансове ние даже не бяхме попробвали. Нима не можехме да намерим щастieto само помежду си, между нас двамата? Мислех го, а не смеех да го кажа.

— Не съм съгласен — отвърнах аз.

— Защо, Ник?

— Много просто, Елза... Каква е гаранцията, че и в големия Космос ние няма да попаднем на същата пустиня, каквато намерихме и в нашата Слънчева система. Няма такава гаранция... Но да речем, че не е така, че там ни чакат небивали изненади... И какво? Все пак в тоя нов свят ще имат възможност да попаднат хиляди, а ние сме милиарди.... Или ти искаш цялото човечество да се разлети из Космоса, да напусне завинаги нашата Земя?... В търсене на някакви идеали?... Както искаш, мисли, но за мен това направо е отвратително. Аз искам да намеря моето щастие на Земята... И предпочитам да загина тук заедно с всичките, отколкото завинаги да я напусна... За миг ми се стори, че лицето на Елза някак особено се опъна и стана нещастно. Никога не бях виждал толкова нещастно човешко лице. Почувствувах огромно желание да протегна ръка, да я погала. Но не го направих, никога не бях го правил.

— Ник! — обади се тя и аз съвсем ясно усетих в гласа ѝ нотките на отчаяние.

— Слушам те, Елза...

— Представи си, че открием в Космоса една нова Обетована земя... Тогава защо да не поведем натам цялото човечество... Защо да не напуснем нашата изтощена Земя?

— Елза, мила, ти преди малко сама каза, че човечеството не може да живее в рай...

— Все едно, Ник, важното е веднъж да тръгнем...

— Аз няма да тръгна, Елза... В края на краищата Ханаан не е бил нито по-богат, нито по-цветуц от Египет...

— Там е работата, че Мойсей е знаел, Ник... И въпреки това е тръгнал. Никак не е бързал, но все пак е вървял рамо до рамо с другите... Не разбираш ли защо?

— Наистина не разбирам...

— Заради другите, Ник... Заради тези, които не са знаели. Заради тези, които са вярвали и са очаквали. В това се състояло неговото лично щастие, неговото движение...

Внезапно се почувствувах много изморен. Или пък много измъчен, не разбирах точно какво. Може би никога не съм познавал себе си, дори не съм се опитвал.

— Мога много лесно да ти отговоря и на това, Елза! — казах аз най-сетне. — Там е работата, че за мен „другите“ си ти... Ти и всичко, което е около тебе. За мен ти си моето движение, моето странствуване към целта. Това не са прости думи, Елза, така го чувствавам... Можеш да ме мислиш за обикновен и посредствен, но за мен това е истината.

Елза спря и ме погледна втренчено.

— Но тока значи, че ти си щастлив, Ник! — каза тя и внезапно заплака: — Но аз не съм... Аз искам да тръгна като Мойсей през пустините. Искам да търся някаква Обетована земя... Просто искам, не разбираш ли?

Тя млъкна и нервно изтри сълзите от бузите си. Нямахше нужда да говори повече, беше ми вече съвсем ясно, че съм извън нейните мисли, извън чувствата ѝ, извън всичките и стремежи. И все пак заемах някакво място в живота ѝ, може би на брат, на приятел? Не, това не ме радваше, това ме правеше по-скоро нещастен. Елза, изглежда, разбра, че е прекалила, защото ме хвана под ръка.

— Всичко това са глупости, Ник! — каза тя унило. — Никъде няма да стигна с моята жалка капсула... Само до Марс за един миг и после две седмици по обратния, път...

И понеже мълчах огорчен, добави съвсем меко:

— А сега да изпием нещичко... Гърлото ми пресъхна от толкова приказки...

Отбихме се в бюфета на спортната база, изпихме по един лимонов сок. Тук беше доста шумно, моите колеги ми кимаха почтително отдалече, малко учудено се вглеждаха в Елза. Трудно им

беше да я възприемат като спортистка, нашите момичета изглеждаха в сравнение с нея истински колоси. По едно време на масата ни седна Дик, моят старши треньор. Бях го запознал с Елза, той доста внимателно стисна пръстите ѝ в своята огромна ръка. И какъвто си беше простичък и откровен, веднага запита:

— Какво сте се умърлушили? Да не се връщате от погребение?

— Да, нещо подобно — отвърна шеговито Елза. Вече се беше съвзела, намираше сила и за шега. Дик веднага заряза огромния си сандвич.

— Как така нещо подобно? — учуди се той искрено. — Само на това няма нищо подобно?...

— Има — каза кратко Елза.

— Какво например?

— Ами например раждането...

— Отде-накъде! — изсумтя Дик. — Раждането е нещо точно обратно.

— Обратно съвсем не значи различно — усмихна се Елза. — Според вас двата края на метъра не са ли еднакви?

— Разбира се, че не са... На единия му край пише нула, на другия сто.

— Вярно е — кимна Елза. — Но когато мерите нещо с метъра, нима гледате от кой край ще започнете?

— Да, разбира се! — не се предаваше Дик.

— А според мен това е напразен труд... Както и да обръщате метъра, реалната мярка си остава една и съща, нали така?

— Май че е така! — засмя се Дик. После, като помисли малко, добави:

— Това момиче има ум в главата си... Двамата с нея като нищо можете да станете шампиони и на нашата викторина...

Не можах нищо да отвърна на тоя доста съмнителен комплимент. Хубавото беше само това, че Елза се развесели и съвсем забрави неприятния си разговор. Но след като Дик си отиде, между нас отново настана неловко мълчание.

— Ник, да отидем някъде, където е по-весело — предложи Елза.

— Да, разбира се... Но не знам къде днес може да бъде весело.

— Ами например на новото ревю на Мишел...

— Да се опитаме — казах аз.

Отново взехме въздушно такси. Тоя път водач ни беше една толкова огромна жена че едва се побираше в кабинката си. Като чу адреса, тя ни погледна неодобрително.

— Това не е сериозно. Чудя се как хората могат да гледат такива глупости...

— Днес сме решили да бъдем несериозни — обади се предпазливо Елза.

— Едва ли ви е за пръв път — каза намръщено жената. — Хайде, качвайте се.

Но добрият стар Мишел не ни разочарова. Той беше поставил прекрасна пантомима — „Момиче, уший си рокличка“. Хореографията беше изключителна, да не говорим за самите момичета. Но тия, които бяха в залата, нито носеха рокли, нито желаеха да ги шият. През цялото време те се смееха гръмогласно и подхвърляха закачки на актьорите. Бих цапнал с удоволствие някоя от тях, но нямах настроение за това. Все още ми беше тъжно, макар че Елза, както виждах, не снемаше от сцената възхитените си очи. Тя само няколко пъти крадешком ме погледна, после леко докосна ръката ми.

— Прости ми, Ник — прошепна тя. — Ще видиш колко хубаво ще се нареди всичко... Като се върна, ще видиш...

След края на пантомимата, според неписания закон на театъра, Мишел излезе на сцената бял като албатрос и усмихнат като момченце. Неговият вид беше наистина чаровен и покоряващ — тия, които преди малко дюдюкаха, сега ентузиазирано ръкопляскаха. Като се усмихваше и раздаваше смешни въздушни целувки, вечният актьор леко се изтегли зад кулисите.

— Да вървим! — каза Елза уплашено. Да вървим, докато не са светнали лампите...

Едва ли не панически се оттеглихме към терасата. Беше все още светло, слънцето току-що бе залязло. Под зачервеното небе летяха несметните рояци па въздушните таксита. Много по-високо от тях плавно кръжеше нашето нощно изкуствено слънце. Най-много след половин час то щеше да светне с прозрачна нежно синя светлина. Започваше най-хубавата част на нашето денонощие — времето за забавите. Тогава целият транспорт спира, улиците се изпълват с оживени тълпи. Точно в десет всички малолетни трябва да се приберат по домовете си. А тая нощ в десет започваше карнавалът на медиците

— най-хубавият от студентските карнавали. Сутринта мислех, че ще бъдем там заедно с Елза, сами в огромния рояк, маскирани като бели прилепи. И щяхме да се приберем чак призори, когато нощното слънце избледнее съвсем на чистото небе. Нищо не излезе от цялата работа и май за всичко беше виновен тоя проклет Мойсей...

— Ник, трябва да вървя да се приготвя — каза Елза. За пръв път в гласа ѝ почувствувах вина.

— Да те чакам ли?

— Да, разбира се... Точно в десет ще дойда да те взема...

И тя наистина дойде точно в десет с един от блестящите бусове на Научния център, украсен със знака на дежурните служби. Не беше сама, още десетина млади хора седяха по меките фотьойли и ме поглеждаха недружелюбно. Не им обърнах внимание, изглеждаха съвсем невзрачни с оределите си коси и безцветни погледи. И не бях аз виновен, че не можеха да се грижат поне за косите си. Ако искаха да кажат с това, че са далече от земните суети, предани роби на науката, надали щях да им повярвам. Те някак престорено и тържествено мълчеха, но аз усещах, че всъщност ревнуват Елза... Тя ми се стори радостно възбудена и оживена, с голямо удоволствие им разказваше за пантомимата на Мишел, която никой от тях не беше виждал. Не вярвам и да я слушаха, само я гледаха с обожание, което им беше трудно да скрият. Най-сетне бусът кацна сред чудовищните антени на центъра. Но щом останахме сами, настроението на Елза изведнъж помръкна, очите ѝ станаха тъжни.

— Ник, бъди сигурен, че всичко ще свърши добре.

— Никога не съм се съмнявал! — отвърнах аз достатъчно бодро.

— Ами тогава?

— Не, нищо — казах аз. — Не съм глупак, разбирам каква висока чест ти се прави...

Тя се зарадва.

— Ето виждаш!... Сега трябва да се усмихваш...

— Не мога, Елза... Страхувам се, че колкото и да ми са бързи краката, вече никога няма да те настигна...

Тя ме погледна изумено:

— Не бива да говориш така, Ник... Обидно е...

— Елза, кога ще се върнеш обратно?

— Не зная точно, ще го научиш от пресата... Но съм сигурна — с първия междупланетен кораб... Ти ще ме чакаш ли?

— Аз ще те чакам, но ти няма да ме видиш... На посрещането ще присъствува навярно целият град...

— Ще те видя, Ник, бъди сигурен! — каза тя.

После се повдигна на пръсти и ме целуна по устните. Това беше толкова неочаквано, че даже не успях да я прегърна.

— Довиждане, Ник...

След час аз вече стоях в бункера и заедно с още десетина души със свито сърце очаквах излитането. Стартовата площадка бе заградена от четири кули с доста причудливи форми. Това бяха четирите най-добри кваркови генератори на света — истинско чудо на техниката. Между тях върху ниска метална платформа бе положена капсулата — идеална сребриста сфера с иридиеви отблясъци. Не ми се виждаше по-висока от човешки ръст, просто изтръпвах, като си представих Елза свита в нея като червейче. Между тия, които бяха около мен, веднага разпознах няколко младежи от буса. Именно техните лица ми се видяха най-сериозни и загрижени, в погледа им се усещаше тревога. Изведнъж съжалих за пренебрежителните мисли, които ми бяха минали през главата, докато летяхме насам. Всъщност те я обичаха и се плашеха за нея. Като че ли за пръв път истински се изплаших и аз. В дванайсет без една минута в репродуктора се чу тих звън, после отсечено и ясно заговори спокоен мъжки глас:

— Бъдете готови!

— Готова съм! — отвърна ясният глас на Елза.

— Готов съм! — отвърна мъжки глас, в който личеше вълнение.

— „EP-8“, включвайте...

— Включвам! — каза мъжът.

Над четирите енергетични кули блеснаха синкави мълнии и мигом угаснаха. Елза ми беше казала, че около капсулата ще се образува гигантско силово поле, което човешката мисъл не може да си представи. В миг капсулата сякаш изчезна, просто се изпари пред очите ни. След това отново се появи, все така блестяща и чиста, но вече на цял метър над площадката. Докато я наблюдавахме със затаен дъх, сферата бавно се издигна и застана неподвижна на нивото на генераторите.

— „Сигма-Ю“ — чувате ли ме?

— Чувам ви — каза ясният глас на Елза.

— Отклонение от индикациите?

— Никакви! — отвърна Елза.

— Включете...

— Включвам! — каза Елза.

Това бяха последните й думи. В следния миг сферата блесна като слънце, което ни ослепи. И вече не видях, по-скоро усетих гигантската унищожителна експлозия.

5

Когато дойдох в съзнание, първото нещо, което видях над себе си, беше загриженото лице на Лоу. Но много по-късно съзнах, че това е именно Лоу, в тоя миг виждах просто едно обикновено човешко лице.

— Елза! — казах аз отчаяно.

— Елза ли? — трепна Лоу. — Каква Елза?

Не знаех каква Елза, нищо не помнех. Като насъбрах сили, едва-едва се огледах. Намирах се в малка ракета, която навярно се движеше. Някакъв човек край пулта за управление ме гледаше с широко отворени очи. И изведнъж като че ли малка експлозия блесна в моето помътено съзнание, Но това, което тя освети, беше нищожно.

— Ти ли си, Гавон? — попитах аз неуверено.

— Да, Славин! — отвърна зарадван летецът. — Аз съм, братко...

— Къде се намирам?

— В ракетата, в нашата ракета... Ние се връщаме на „Сириус“...

Но не помнех нищо — ни за ракетата, ни за „Сириус“.

— Ти си Лоу, нали?

— Ами да, разбира се... Цял-целеничък! — едва не изрева Лоу.
— Нима нищо не помниш?

— Малко! — казах аз. — Много малко...

— Не помниш ли червената Луна и статуята на Мойсей?... Леле, какъв номер ни изигра тоя брадат старик...

Мойсей?... Да, да — нещо си спомнях. Статуята, разбира се, прекрасната бяла статуя...

— Разкажи, Лоу, може би нещо ще си припомня. Лоу ме погледна озадачено.

— Като че ли може да се разкаже! — замънка той. — Това е чисто и просто някаква дивотия... Ние четиримата стояхме пред статуята и дрънкахме глупости. Тогава ти я удари с юмрук по коляното... И изведнъж изчезна, сякаш се превърна на въздух. Зер нищо не помниш?

Да, спомням си нещичко... Падах... падах...

— И после? — запитах аз.

— После ли? — Лоу погледна изпитателно към Гавон.

— Разказвай! — кимна Гавон.

— Просто побесняхме, като изчезна... Гледахме насам-натам — нищо. Тогава Гавон май си загуби съвсем нервите — и той удари с юмрук статуята по коляното. Пак нищо — старецът тоя път изобщо не реагира. Така се ядосахме, че решихме да разрушим статуята, и пиедестала, но на всяка цена да те намерим... В края на краищата как тъй ще изчезнеш, все трябва да си някъде. Но нямаше с какво, затова се върнахме в ракетата да вземем оръдия... И...

Лоу нерешително млъкна, сякаш се срамуваше да продължи нататък.

— Говори, щом си започнал! — подхвърли му нетърпеливо Гавон.

— Там е цялата работа! — въздъхна Лоу. — Сега, момче, пази си ума... Като влязохме в ракетата, представи би, намерихме те там легнал в ей това положение, в каквото си и сега.

Лоу ме гледаше така смаяно, сякаш сам не вярваше на думите си. Но кой знае защо аз никак не се учудих, всичко ми се виждаше съвсем естествено.

— Може и да сме полудели — каза Лоу с огорчение. — Но това е, което видяхме... Пък ти сега, ако искаш, вярвай, ако искаш, не вярвай...

Едно трето лице се надвеси над мен — Лусин. — Ти не му каза най-важното! — обади се той.

— Ах, да, наистина...

— В дясната ти ръка, Славин, ние намерихме ей тая хартийка — каза Лусин озадачено.

И той наистина ми подаде някаква съвсем обикновена хартийка. На нея с печатен текст, очевидно на машина, бе написано някакво изречение. Аз с усилие го зачетох:

„Запомни, човече, че когато си в лодката...“

Дори не го дочетох докрай. Изведнъж в съзнанието ми сякаш се отпуши някакъв бент и върху мен като водопад започнаха да се изливат образи, картини, спомени...

Издание:

Автор: Павел Вежинов

Заглавие: Избрани произведения в 4 тома

Издание: първо

Издател: Български писател

Град на издателя: София

Година на издаване: 1984

Тип: разказ; новела

Националност: българска

Излязла от печат: 25.ІІІ.1984 г.

Редактор: Христиана Василева

Художествен редактор: Кирил Гогов

Технически редактор: Любен Петров

Художник: Олга Паскалева

Коректор: Елена Куртева

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/12134>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.